

Az ismeretek bővülése, a képességek egyre sokrétűbb megnyilvánulása, a társadalmi változások kivetülései számtalan kérdést vetnek fel a pedagógusok számára.

A társadalomban jelentkező különbségek kivédhetetlenül megjelennek az iskola falain belül is, napi problémák elé állítva a gyerekeket, a szülőket és a pedagógusokat.

Az integráció társadalmi szükségszerűség, amelynek meg kell jelennie az oktatásban is. Az integrált neveléshez módszertani megújulás szükséges, a megváltozott viszonyok a régi, rutinszerű eljárásokkal már nem kezelhetők.

Programunk példát nyújt az integrált oktatásra, nevelésre. Pedagógiai szemléletére, módszereire a differenciálás és a kooperatív módszer alkalmazása jellemző. A témák egy-egy területet érintve, több oldalról körüljárva több tantárgy ismeretanyagát ötvözik alsó tagozatos tanulók számára.

Ajánljuk kipróbálásra mindazoknak e könyvet, akik módszereiken újítani, szemléletükön korszerűsíteni szeretnének.

Nézzünk körül együtt!

L. Ritók Nóra

NÉZZÜNK KÖRÜL EGYÜTT!

Alsó tagozatos (elsősorban 3. és 4. osztályos) tanulók számára kidolgozott komplex oktatási-nevelés program kooperatív módszerekkel

Az ismeretek bővülése, a képességek egyre sokrétűbb megnyilvánulása, a társadalmi változások kivételése számtalan kérdést vetnek fel a pedagógusok számára.

A társadalomban jelentkező különbségek kivédhetetlenül megjelennek az iskola falain belül is, napi problémák elé állítva a gyerekeket, a szülőket és a pedagógusokat.

Az integráció társadalmi szükségszerűség, amelynek meg kell jelennie az oktatásban is. Az integrált neveléshez módszertani megújulás szükséges, a megváltozott viszonyok a régi, rutinszerű eljárásokkal már nem kezelhetők.

Programunk példát nyújt az integrált oktatásra, nevelésre. Pedagógiai szemléletére, módszereire a differenciálás és a kooperatív módszer alkalmazása jellemző. A témák egy-egy területet érintve, több oldalról körüljárva több tantárgy ismeretanyagát ötvözik alsó tagozatos tanulók számára.

Ajánljuk kipróbálásra mindazoknak e könyvet, akik módszereiken újítani, szemléletükön korszerűsíteni szeretnének.

Nézzünk körül együtt!

L. Ritók Nóra

NÉZZÜNK KÖRÜL EGYÜTT!

Alsó tagozatos (elsősorban 3. és 4. osztályos) tanulók számára kidolgozott komplex oktatási-nevelés program kooperatív módszerekkel

Az ismeretek bővülése, a képességek egyre sokrétűbb megnyilvánulása, a társadalmi változások kivételése számtalan kérdést vetnek fel a pedagógusok számára.

A társadalomban jelentkező különbségek kivédhetetlenül megjelennek az iskola falain belül is, napi problémák elé állítva a gyerekeket, a szülőket és a pedagógusokat.

Az integráció társadalmi szükségszerűség, amelynek meg kell jelennie az oktatásban is. Az integrált neveléshez módszertani megújulás szükséges, a megváltozott viszonyok a régi, rutinszerű eljárásokkal már nem kezelhetők.

Programunk példát nyújt az integrált oktatásra, nevelésre. Pedagógiai szemléletére, módszereire a differenciálás és a kooperatív módszer alkalmazása jellemző. A témák egy-egy területet érintve, több oldalról körüljárva több tantárgy ismeretanyagát ötvözik alsó tagozatos tanulók számára.

Ajánljuk kipróbálásra mindazoknak e könyvet, akik módszereiken újítani, szemléletükön korszerűsíteni szeretnének.

Nézzünk körül együtt!

L. Ritók Nóra

NÉZZÜNK KÖRÜL EGYÜTT!

Alsó tagozatos (elsősorban 3. és 4. osztályos) tanulók számára kidolgozott komplex oktatási-nevelés program kooperatív módszerekkel

L. Ritók Nóra

NÉZZÜNK KÖRÜL EGYÜTT!

Alsó tagozatos (elsősorban 3. és 4. osztályos) tanulók számára kidolgozott
komplex program kooperatív módszerekkel

suliNOVA
Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.

Magyarország célba ér

suliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.
Budapest, 2007

KÉSZÜLT A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV HUMÁNERŐFORRÁS-FEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM
2.1 INTÉZKEDÉS HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TANULÓK ESÉLYEGYENLŐSÉGÉNEK BIZTOSÍTÁSA AZ OKTATÁSI
RENDSZERBEN KÖZPONTI PROGRAM „A” KOMPONENSE KERETÉBEN

A kézirat elkészítését a KOMA támogatta.

Szakmai vezető
Szőke Judit

Projektvezető
Kende Ágnes

Lektorálta és a bevezető tanulmányt írta
Nahalka István

A rajzokat készítette
L. Ritók Nóra

Borítóterv
Mongol Tavasz Bt. – Rakusz Tamás

Borítófotó
Hajdú András

© L. Ritók Nóra, 2007

© Nahalka István, 2007

© sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., 2007

Azonosító: 6/211/A/4/jgy/nézz

Kiadja a sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.

Szakmai igazgató: Pála Károly

Fejlesztési igazgatóhelyettes: Puskás Aurél

Felelős kiadó: Pála Károly ügyvezető igazgató

1134 Budapest, Váci út 37.

Telefon: 06 1 886 3900

Fax: 06 1 886 3910

E-mail: sulinova@sulinova.hu

Internet: www.sulinova.hu

Nyomdai munkák
Pátria Nyomda Zrt.

A kiadvány ingyenes, kizárólag zárt körben, oktatási céllal használható, kereskedelmi forgalomba nem hozható. A felhasználás a jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját nem szolgálhatja.

TARTALOM

Előszó. A pedagógiai differenciálásról. Technika vagy szemlélet?	5
Bevezetés	21
Néhány gondolat a kooperatív tanulásról	24
Ősz	27
1. foglalkozás Az ősz és a növények	29
2. foglalkozás Az ősz és a madarak	31
3. foglalkozás A csapadék	34
4. foglalkozás Közlekedés ősszel	36
5. foglalkozás A térkép	40
6. foglalkozás Őszi Budapest	42
7. foglalkozás Hazánk tájai ősszel	44
8. foglalkozás Őszi mese	46
Tél	51
9. foglalkozás A növények télen	53
10. foglalkozás Az állatok télen	55
11. foglalkozás Az ember mindennapi élete a lakásban télen I.	59
12. foglalkozás Az ember mindennapi élete a lakásban télen II.	62
13. foglalkozás Történelmi és népi hagyományok télen I.	64
14. foglalkozás Történelmi és népi hagyományok télen II.	66
15. foglalkozás Az ember mindennapi élete a szabadban I.	69
16. foglalkozás Az ember mindennapi élete a szabadban II.	71
17. foglalkozás Téli mese	72
Tavaszi	77
18. foglalkozás Ébred a természet (növények)	79
19. foglalkozás Ébred a természet (rovarok)	81
20. foglalkozás Ébred a természet (gerincesek)	84
21. foglalkozás Télbúcsúztató népszokások	86
22. foglalkozás Március 15.	88
23. foglalkozás Az állatok szaporodása	91
24. foglalkozás A tavaszi kert	93
25. foglalkozás Tavasz a mezőgazdaságban	96
26. foglalkozás Húsvéti népszokások	98
27. foglalkozás Tavaszi esők. A folyók munkája	101
Nyár	105
28. foglalkozás Anyák napja	107
29. foglalkozás A nyár és a növények	109
30. foglalkozás Közlekedés, balesetvédelem nyáron	112
31. foglalkozás A tavak	114
32. foglalkozás Környezetvédelem, környezetszennyezés	117
33. foglalkozás Hurrá, itt a nyár	119
Felhasznált irodalom	121
Ajánlott irodalom	121
Mellékletek	123

ELŐSZÓ

A PEDAGÓGIAI DIFFERENCIÁLÁSRÓL. TECHNIKA VAGY SZEMLÉLET?

Amikor e kiadvány készül, a differenciálás kiteljesítése, elterjesztése a magyar pedagógia egyik kiemelt feladata. Nagy vállalkozás ez, embert próbáló feladat, ha arra gondolunk, hogy a magyar iskolarendszerben a differenciálás pedagógiájának megfelelő gondolkodásmód, az ezt a gyakorlatba átültető technikák, módszerek elterjedtsége szinte minimálisnak mondható.

De mégis, *mi is tulajdonképpen ez a differenciálás*, milyen különböző pedagógiai értelmezései lehetségesek, ezekhez milyen gyakorlat társul? Milyen ma Magyarországon a helyzet e kérdéssel kapcsolatban, mi az oka, hogy a folyamatok így alakultak, s mit lehet tenni a fejlesztés érdekében? Ebben az írásban ilyen kérdésekkel szeretnénk foglalkozni, azt remélve, hogy hozzájárulhatunk a differenciálás pedagógiájának elterjesztéséhez.

Mit nem tekinthetünk differenciálásnak?

A differenciálás a pedagógiai szakirodalomban és a szakmai kommunikáció legkülönbözőbb fórumain gyakran szereplő kifejezés. Különböző emberek különböző jelentéseket társítanak hozzá, hiszen a pedagógusok, a pedagógiával foglalkozó szakemberek körében egymástól akár lényegesen eltérő pedagógiai világlátások keretei közé illeszkedhet ennek a fogalomnak az értelmezése.

Ha a szót rendkívül tágan értelmeznénk, akkor jelentésébe mindazon folyamatok, jelenségek, megfontolások, cselekvések beleférnének, amelyek valamilyen módon az iskolai tanulók közti *különbségekkel*, a tanulók *megkülönböztetésével* kapcsolatosak. Így a fogalom jelentésének részét alkotná az a folyamat is, amelyben a különböző iskolai eredményeket felmutató gyerekek vagy a különböző „teljesítményigérettel” rendelkezők különböző iskolákba, ha ez nem lehetséges, akkor különböző osztályokba kerülnek. A *szelekciónak* nevezett folyamatról van szó, amely során *intézményes módon elkülönítik a különböző iskolai teljesítményekre képes gyerekeket*, különválasztva a lassabban és gyorsabban haladókat, az eddig már jobb képességeket felmutatottakat a gyengébb képességekkel rendelkezőknek tartottaktól. Nem a szaknyelvben, hanem a köznyelvben az így jobb eredményeket produkáló tanulókat nevelő iskolákat „elit iskoláknak” nevezik, inkább a „társadalmi elit” értelmében használva a szót, és nem valamifajta szakmailag kimagasló színvonalat értve alatta. A szelekció eszköze a felvételiztetés; az iskolai döntések alapján eltérő tantervvel, emelt szinten tanított osztályok és tanulócsoportok formálása; a gyengébb tanulók számára fenntartott osztályok kialakítása; a roma gyerekek különválasztása; a 4. és a 6. évfolyam után 8, illetve 6 évfolyamos gimnáziumi formában való tanulási lehetőség biztosítása, és még számtalan más megoldás. *A magyar iskolarendszer különösen „gazdag” e formák tekintetében.*

Felmérések szerint – s itt elsősorban a 2000-es és a 2003-as PISA-vizsgálatokra gondolunk – Magyarország iskolarendszere az OECD országok közt az egyik leginkább szelektív rendszer (Nahalka, 1998). Sietünk leszögezni, hogy a gyerekek közti ilyen típusú különbségtételt nem soroljuk a pedagógiai differenciálás fogalmkörébe. Ez következménye annak, ahogyan értelmezzük az érdemi pedagógiai differenciálást. Ugyanis e fogalom alatt azt a pedagógiai gondolkodásmódot és tevékenységet értjük, amelynek keretében **minden tanuló a lehetőségekhez képest legközelebb kerül a számára optimális fejlesztés lehetőségeihez.** Egyszerűbben és a finomkodó, óvatoskodó megfogalmazást mellőzve: az érdemi pedagógiai differenciálás minden tanuló személyre szabottan optimális fejlesztése.

Miért nem fér bele a szelekció ebbe a definícióba? Ugyanis nem triviális, hogy nem vonatkozhat rá. Bárki mondhatná, hogy mindenkit optimális fejlesztésben részesíthetünk, ha különválasztjuk a jobb képességekkel rendelkezőket a gyengébb tanulóktól, így hatékonyabb lehet a munka mindkét csoportban, mondjuk nem fognak unatkozni a jó tanulók, ha éppen a gyengébbekhez igazítjuk a tanítás színvonalát, és a gyengébbek is olyan oktatást kaphatnak, ami megfelel a szintjüknek. Mivel ez a felvetés a differenciálással kapcsol-

latos kérdések kellős közepébe vág, érdemes alaposabban megválaszolni, miért problematikus ez a gondolkodásmód és gyakorlat.

- A szelekció hívei és gyakorlói úgy vélik, hogy módszerükkel *homogén tanulói csoportokat* hoznak létre. Ez azonban legfeljebb az addig mutatott iskolai teljesítmények tekintetében, tehát egy már-már perifériusnak tekinthető szempontból igaz. Egyrészt azért periférius ez a szempont, mert egy tanuló, egy ember személyisége sokkal, de sokkal *komplexebb*, minthogy csakis egy adott tantárgyban eddig elért eredmények alapján ítéljük meg, és jósoljunk az ez utáni teljesítményével kapcsolatban. Másrészt azért is szűklátókörűség az eddigi eredményeket ennyire meghatározó tényezővé tenni, mert *a gyerekek váratlan fejlődési folyamatokat képesek produkálni*, az adott időpontig elért eredmények nagyon sok tanuló esetében lehetnek gyenge indikátorai az ez után várhatóknak. Még egy olyan szelektív rendszerben is, mint a miénk, gyakran tapasztalhatnak a pedagógusok is hirtelen kiugrásokat. Nyelvünk még nevet is adott ennek a jelenségnek: megtáltosodik a gyerek. *Homogén csoportok nincsenek tehát*, még a leginkább összeválogatott osztályban is eltérők a gyerekek a válogatás szempontján kívüli képességeik, az érdeklődésük, a tanulási stílusuk, személyiségtípusuk és még számtalan más, nagyon fontos tényező tekintetében.
- A szelekció – propagálói szerint – megkülönbözteti és intézményesen elválasztja egymástól a *tehetséges* és a *nem tehetséges* gyerekeket. Minden alapvető szociológiai, valamint az emberi genetikára vonatkozó ismeretünk ellentmond ennek. Ugyanis a nevelésszociológiai vizsgálódások tömegének számtalan eredményével támasztható alá, hogy a szelekció során *az elválasztás leképezi a társadalmi hierarchiát*, vagyis a szelekció mindig a nagyobb társadalmi presztízzsel rendelkező csoportok számára kedvez. Az iskolázottabb, a nagyobb jövedelmű, a jobb társadalmi érdekérvényesítő képességgel rendelkező, a foglalkozási presztízs tekintetében privilegizált szülők gyermekei kerülnek e folyamatban jobb helyzetbe. Ha a szelekció csakis a tehetségen múlna, vagyis azon az eredeti *adottságon*, amelyet alapvetően a *génjeink* határoznak meg, akkor az „elit” és a „nem elit” iskolákban minden társadalmi csoportból az adott csoport össznépességén belüli arányával egyező arányban kellene találjunk gyerekeket. Mert az olyan komplex tulajdonságok, mint az intelligencia, a tehetség tekintetében az emberi szaporodás „demokratikus”, és *társadalmi helyzettől egyáltalán nem függő módon osztja ki számunkra a jobb és a kevésbé jó géneket*. Valaki mondhatná, hogy a tehetséget nemcsak a gének határozzák meg, abban fontos szerep jut a családi hatásoknak is, és azért lehetnek tehetségesebbek a jobb társadalmi háttérrel rendelkező gyerekek, mert szüleiktől olyan szellemi javakat kapnak, amelyek őket a „versenyben” jobb pozíciókba juttatják. Ebben van igazság, a társadalomnak ésszerű, indokolt mértékben honorálnia kell azt a „befektetést” is, amelyet az iskolázottabb, gyermekükkel többet és hatékonyabban törődő szülők biztosíthatnak. De ennek mértéke lehet egy társadalom számára már kártékony, nem hatékony – meggyőződésünk szerint Magyarországon ma ez a helyzet –, és azt az árat is meg kell fizetnünk, hogy *a kisebb presztízzsel rendelkező társadalmi csoportok gyermekei közötti nagy tehetségigéretetek közül a legtöbben elvesznek*. Ez túl nagy ár.
- Ha igaz, márpedig minden ismeretünk szerint igaz, hogy a szelekció valójában társadalmi csoportok elkülönüléséhez vezet, akkor az iskolai nevelés jelentős korlátokkal kell, hogy számoljon a gyerekek *szociális készségeinek* fejlesztésében, a társadalmi tolerancia, a különböző szociális helyzetű emberek együttműködésének formálásában. A szelekció csökkenti annak lehetőségeit, hogy a gyerekek intenzíven együttműködhessenek, kommunikálhassanak más társadalmi csoporthoz tartozó társaikkal. Világos, hogy *ez a hatás csökkenti egy társadalom kohézióját*. A türelmetlenség, a meg nem értés, az elzárkózás növekedésével vagy akár előítéletekkel kell számolnunk.
- *Nem bizonyult igaznak, hogy az elkülönítés minden körülmények között kedvező a gyerekek tanulási eredményessége szempontjából*. Pedagógiai kísérletek sora mutatja (Báthory, 1992), hogy a megfelelő módszerek alkalmazása esetén a tehetségesnek tartott gyerekek nem teljesítenek jobban egy szelekcióval létrehozott, a tehetségesség szempontjából homogén csoportban, mint egy „vegyes” csoportban. Valójában semmi kedvező nincs a kiválogatásban. Ez azonban csak akkor igaz, ha a pedagógusok értenek az érdemi pedagógiai differenciáláshoz, hiszen csak ebben az esetben érvényesülhet, hogy minden tanuló, köztük a tehetséges gyerekek is megkapják azt, ami éppen az ő fejlődésük szempontjából optimális. Ha a tanulási környezet ezt nem biztosítja, akkor a heterogén csoport valóban gyengébb eredményt ér majd el. De az ok az érdemi differenciálás elmaradása, s alapvető logikai hiba az érdemi differenciálás elmaradását azzal igazolni, hogy homogén csoportban jobban fejlődhetnek a gyerekek.
- A szelekció eredményeként kialakult csoportokban számolni kell *torz versenyhelyzetekkel*. Csak egy példa ennek érzékeltetésére: egy tanulót, aki 4. osztályban osztályelső, a szülei elvisznek egy 8 évfolyamos

gimnáziumba. Ottani osztályában csupa eddig nagyon jó iskolai eredményt felmutató tanuló van, és ebben az osztályban is elég gyorsan kialakul – mondjuk valamelyik tantárgy tekintetében –, hogy ki számít jobbnak és kevésbé jónak. Tegyük fel, hogy kiszemelt tanulóink a gyengébbek közé kerül; eredményei, a környezetének értékelése alapján ő ezt világosan látja is. Itt arról van szó, hogy egy tízéves kisgyerekeknek néhány hónap alatt kell megélnie azt a változást, hogy az osztályelső pozíciójából egy másik osztály gyengébb tanulóira kerül. A „kiválogatottak” között nem átlagos iskolai teljesítmények vannak, minden tanulóknak egy az országos átlagot esetleg lényegesen meghaladó szinttel kell összemérnie magát, ami tízévesen, de még később is, majdnem lehetetlen feladat. A legtöbb pedagógus sem látja át ezt a helyzetet világosan, akkor miért várjuk el egy kisgyermektől? A probléma akár súlyos nevelési krízishelyzetet is előidézhet.

- A végére hagytuk az egyik legfontosabb ellenérvet: ma már empirikus eredmények támasztják alá azt a vélekedést, hogy *egy ország iskolarendszerének szelektív jellege negatívan befolyásolja az ország iskolarendszerének teljesítőképességét*. A PISA-vizsgálatokban jól láthatóan a kevésbé szelektív iskolarendszert magukénak tudó országok (skandináv államok, angolszász országok) teljesítenek jobban, illetve pontosabb statisztikai elemzések is megerősítik az erős összefüggést (Nahalka, 1998). Fenntarthatjuk szelektív iskolarendszerünket a továbbiakban is, de akkor azzal kell számolnunk, hogy ez valószínűleg *komoly akadály a fejlődésnek*.

A szelekciónak eddig csak a leginkább intézményes, az iskolákban vagy az osztályokban való elkülönítés eszközeit alkalmazó formáit kritizáltuk. Vannak ennél „finomabb” megoldások is, amelyek azonban legalább olyan erős negatív hatást fejthetnek ki, mint az intézményes eszközök. A nívócsoportos oktatásra, a rétegmunkára, valamint a pedagógusok sokszor csak önkéntelen megkülönböztető, szelekciós oktatási megnyilvánulásaira gondolunk.

A *nívócsoportos oktatás* során egy legalább két párhuzamos osztályt egy évfolyamon tanító iskolában egy tantárgy tanóráit az adott évfolyamon ugyanarra az időpontra helyezik minden osztály számára. A gyerekek ezeken a tantárgyi óráikon nem eredeti osztályukban tanulnak, hanem az osztályok számának megfelelő számú vagy még annál is több új nívócsoportban. Mondjuk ha egy évfolyamon három osztály van, akkor egy adott tantárgy óráira lehet szervezni ezekből három új csoportot (új osztályt), lesz egy jó, egy közepes és egy gyenge csoport. Ez a megoldás majdnem azonos az iskolán belül kialakított szelekcióval, amit fentebb mutattunk be és kritizáltunk, a különbség csak annyi, hogy itt a szelekció kifejezetten egy tantárgy tanóráin valósul meg. De ha ez igaz, akkor a kritikája is ugyanaz, mint amit fent megadtunk, tehát változatlan formában érvényesnek gondoljuk minden fentebbi kritikai észrevételünket e megoldással szemben is.

A *rétegmunka* annyiban hasonló az eddig tárgyalt formákhoz, hogy szintén teljesítmény alapján elkülönített csoportokhoz vezet, de ez egy osztályon belül valósul meg. A jól ismert megoldás: az ablak melletti padosorban ülnek a jók, a közepesek a középsőben, a gyengébbek az ajtó melletti padosorban. Ennek a megoldásnak látszólag az az előnye, hogy nem teremt olyan merev válaszvonalakat az elkülönített csoportok között, mint az eltérő iskolákban, osztályokban való tanítás vagy a nívócsoportos oktatás, azonban a gyakorlat azt mutatja – s erről maguk az alkalmazók s ezzel az eljárással egyetértő pedagógusok számolnak be –, hogy *a rétegek mégiscsak merevvé válnak*, s alig van példa egy tanév során az egyikből a másikba való átkerülésre. A gyerekek számára a besorolás egyfajta objektív, a képességeiket megítélő tényé válik, amit nem lehet megváltoztatni (ilyen vagyok, és kész!), vagyis *erősen működhet az önmagát beteljesítő jóslat mechanizmusa*.

Az igazán nagy probléma azonban ezzel az eljárással, hogy nem lát túl az adott tantárgyban mutatott teljesítményen mint a különbségeket meghatározó tényezőn, és pusztán azzal kívánja megoldani a különbségekből eredő pedagógiai feladatot, hogy a rétegek tanuló tagjai számára a szintjüknek, rétegüknek megfelelő nehézségű feladatot ad. Ebben a megoldásban kódolva van a különbségek növekedése, mert a jobb tanulók a nehezebb feladatok megoldásával nagyobb mértékben fejlődnek, mint amennyire a gyenge tanulók fejlődhetnek az úgynevezett „az ő szintjükhöz szabott” feladatok megoldásával. A technikát még az sem menti meg, hogy a szakadék növekedésének mértéke valószínűleg így kisebb, mintha egyáltalán nincs semmiféle megkülönböztetés, és egy abszolút frontális szervezés keretei között zajlik az oktatás. (Vigyázat: a rétegmunkát is a frontális szervezési mód keretei közé kell sorolnunk, mert egy réteg számára teljes mértékben érvényesül annak definíciója – vagyis a gyerekek ugyanazzal foglalkoznak, ugyanolyan szervezés keretei között, ugyanolyan követelményeknek igyekezve megfelelni.)

A pedagógusok tanítómunkájuk során gyakran alkalmazhatnak olyan eljárásokat, lehetnek olyan apró, de hatásában mégiscsak jelentős megnyilvánulásai, amelyek szintén a szelekció felé hajtják az iskolai fo-

lyamatokat (Szabó László, 1985). Ismertek a pedagógusok gyengébb tanulókkal szemben alkalmazott, őket a többiektől megkülönböztető eljárásai. Az önmagát beteljesítő jóslat működésének számtalan formáját feltárta a kutatás, ezek közt is meghatározó szerepet játszanak a spontán pedagógusi megnyilvánulások. És van itt egy olyan tényező, amire a pedagógia tudománya az utóbbi időben mutatott rá, de ezt oly fontosnak tartjuk, hogy a későbbiekben külön is szeretnénk elemezni. Itt most csak annyit, hogy jelentős szelekció lehet az, ahogyan a pedagógus a tanulási folyamatokat szervezi, attól függően, hogy minek is tartja a tanulási folyamatot, vagyis *alapvető pedagógiai szemléletmódjától is függhet az, hogy megnyilvánulnak-e tevékenységében általa nem is tudatosított megkülönböztetések, szelekciós mozzanatok*. De erről részletesebben csak később beszélünk.

A szelekció tehát – ha az elemzéshez bizonyos pedagógiai „koordináta-rendszert” használunk – kimutathatóan negatív hatásokkal rendelkezik a hátrányosan érintett társadalmi csoportok, illetve az egész ország szempontjából. De még csak az így elvileg privilegizált helyzetbe kerülők egyértelmű előnyei sem mutathatók ki, vagyis nagy kérdés, hogy ha egy ország mégis fenntartja szelekciós oktatási szisztémáját, vajon milyen inspirációk alapján, milyen társadalmi érdekek nevében teszi ezt. E kérdés vizsgálata kapcsán ma még csak spekulációkba bocsátkozhatunk, csak hipotéziseket fogalmazhatunk meg. Állításunk szerint: a lényegében senki számára nem jó helyzetet a pedagógusok tartják fent, kihasználva a társadalomban meglévő azon reakciókat, amelyek az esetek döntő többségében inkább a meglévő helyzet megtartása, stabilizálása irányában hatnak, s amelyek rendkívüli óvatossággal és tartózkodással kezelik a jelentősebb átalakításokat, reformokat. A társadalom ilyen reakcióit természetesnek kell tekintenünk, s ez a konzervativizmus (a szót most nem politikai értelemben használjuk) fontos szabályozója a társadalmi folyamatoknak, értékek megőrzését teszi lehetővé, és segíti az elhamarkodott, a negatív következményekhez vezető, felelőtlen reformmálgatások kiszűrését.

De a társadalomnak a változásokra is szüksége van, természetesen az oktatás területén is. Megfontoltan, alaposan előkészítve igenis szükség van az átalakításokra, ha a társadalom igényei ezt már szükségessé teszik. És ma már szükségessé teszik az igények a változtatásokat a szelekció kérdésében, illetve a valódi és ezután kifejtendő témánk, a differenciálás pedagógiai feladatának megoldása érdekében is.

Miért mondjuk, hogy ebben a pillanatban a pedagógusok tartják fent ezt a ma már rajtuk kívül mindenki számára, valójában hosszú távon az ő számukra is tarthatatlan állapotot? Miért bántjuk a pedagógusokat? Azért, mert valójában tényleg nincs más társadalmi csoport, amelynek közvetlenül érdeke lenne a szelekció fenntartása. Érdeket mondtunk, s nem felfogásmódot, gondolkodási rendszert. A pedagógusoknak azért érdekük – legalábbis rövid távon – ez a rendszer, mert minden más megoldás, vagyis a komprehenzivitás felé való elmozdulás új pedagógiai tudást, új megoldásokat, új módszereket igényel, s ezeket a pedagógusok többsége nem birtokolja. Nem folytatjuk tovább ennek a kérdésnek az elemzését, hiszen olyan vizekre eveznénk, amelyek nem tartoznak eredeti tárgyalásunk körébe, de a probléma megemlítésére szükség volt ahhoz, hogy a differenciálás átfogó pedagógiai és oktatáspolitikai kérdésekbe való beágyazottságát jobban értsük.

A differenciálás lényege, különböző értelmezései

Az előző fejezetben igyekeztünk megmutatni, hogy a gyerekek közti iskolai különbségtételnek számos olyan módja van, amely negatív hatású a gyakorlatban, és nem kívánjuk az érdemi pedagógiai differenciálás fogalma alá tartozónak tekinteni. A differenciálás minden gyerek optimális – számára optimális – fejlesztése, és így nem lehetnek differenciálások azok a megoldások, amelyek ezt az optimalitási feltételt nem teljesítik. Ezeken kívül a differenciálásról még más módon lehet gondolkodni, és ezek a gondolkodásmódok határozottan eltérő pedagógiai gyakorlathoz vezetnek.

Kezdjük felsorolásukat egy olyanal, amely szigorúan véve nem lenne ide sorolható, hiszen nem vezet semmilyen differenciáláshoz. Ez az a felfogás, amely elismeri, hogy a gyerekek között vannak bizonyos különbségek, s hogy ezek befolyásolják a gyerekek teljesítményét, azonban úgy látja, hogy *a pedagógusnak ezzel nem kell törődnie*. A különbségek nem csökkenthetők e felfogás szerint, nem változtathatjuk meg a különbségeket meghatározó tényezőket, ezért *semmiféle differenciálásnak nincs létjogosultsága*. Így lehet érvelni: „Én a lehető legjobb módon tanítok, érthetően magyarázva, megkövetelve a pontosságot, a teljesítményt. Minden gyerek a szerint tud ebből profitálni, hogy milyen belső feltételrendszerrel rendelkezik.

Ha én mindent megteszek azért, hogy érthető, befogadható legyen, amit tanítok, akkor a többi már a gyerekek dolga. Lesz, aki előrébb jut, és sajnós, lesz olyan, aki lemarad. Én azonban ezzel semmit nem kezdhetek, a belső feltételrendszereket nem alakíthatom át.”

Könnyen kimondhatnánk persze, hogy ez rendkívül maradi álláspont, felháborodhatnánk a mondanivalóján, felháborodásunkat követően pedig sorolhatnánk, hogy miért tartjuk hamisnak ezt a megközelítést. Érdeemes azonban egy kicsit nagyobb figyelmet szentelni az ezen álláspont mögött megbúvó *személyiségfelfogásnak*. Azért érdemes ezt elemezni, mert a differenciálás feladatát elutasítók körénél lényegesen nagyobb pedagóguscsoportra jellemző az, amit itt be akarunk mutatni, s amit egyébként hallatlanul veszélyesnek tartunk. Miről van szó?

Sok-sok pedagógus és a nem szakmai közvélemény döntő része birtokol egy rendkívül jól beágyazott, nagyon hatékony, *naiv személyiségelméletet*. Ennek lényege a következő. A személyiség alapvető meghatározója – különösen akkor, ha figyelmünket elsősorban az iskolai tanulási folyamatok eredményességére fordítjuk – a *képesség*. Ez egy nagyon mélyen fekvő személyiségjellemző, egyfajta „okosság”, amely döntő mértékben kihat arra, hogy egy tanuló milyen eredményeket érhet el az iskolában. A képesség öröklött vagy nagyon korán kialakuló, a kisgyermekkorai családi hatásokat tükröző személyiségösszetevő, amit *nem lehet megváltoztatni*. Sem az iskola, sem a család, sem maga a tanuló nem változtathatja meg a képességét, az olyan, amilyenné az iskolakezdés idejére kialakult. Figyeljünk oda, hogy a szót határozottan egyes számban használtuk. A naiv elmélet szerint nem sok-sok képességről van szó, hanem egyetlen tulajdonságról. A köznyelv, de a pedagógiai köznyelv is jól ismeri az olyan megfogalmazásokat, hogy „ez a gyerek gyenge képességű” vagy éppen „jó képességű”, de sokszor gyermekcsoportokra, osztályokra is rendszeresen használják pedagógusok is ezt a kitéltelt.

A naiv elmélet másik lényeges pontja a *szorgalom* nevű személyiségjellemző feltételezése. Egy gyerek lehet szorgalmas vagy kevésbé szorgalmas, ez meghatározza, hogy az előbb tárgyalt képessége milyen hatást fejthet ki, egyfajta közvetítője ennek a hatásnak. A szorgalom is egy „mélyen elhelyezkedő” összetevő, és abban is hasonlít a képességhez, hogy külső tényezők, az iskola és a család hatására *ez sem változhat meg*. A naiv elméletben a pedagógusoknak, a szülőknek nincs hatásuk erre az összetevőre. Ezzel szemben *maga a gyermek tud hatni rá*, ő megváltoztathatja – ha akarja – a saját szorgalmát.

A naiv személyiségfelfogás harmadik eleme lehet maga a *tudás*, amely a tanulási folyamatokban alakul ki, és alapvetően meghatározott az eddig elemzett két összetevő által. Minden tanuló tudása döntően attól függ, hogy milyen képességű és milyen szorgalmú. A jó képességű, szorgalmas tanulók azok, akik a legjobb eredményeket érhetik el az iskolában, ők a minták mindenki számára. A gyenge képességű, gyenge szorgalmú gyerekek már-már elveszték a számunkra, nem sokat tudunk velük kezdeni. A gyenge képességű, de szorgalmas gyerekek „még jók lehetnek valamire”, igaz, nem produkálnak majd világszámokat, de jó „iparos” lehet majd belőlük, csak válasszanak olyan életpályát, ahol elsősorban sok-sok megtanulható ismeretre van szükség (a legtöbb ember számára ilyen például a jogász pálya, bár ezt teljes mértékben indokolatlanul gondolják így). A jó képességű, de hanyag gyerekek érdekesek, lehetnének ők nagyon jó tanulók is, de sajnós a szorgalmuk hiányosságai ezt nem teszik lehetővé. Érdekes, hogy legtöbbször a fiúk kaphatnak ilyen minősítést.

Az iskola és a szülői ház hatása kimerül a *feltételteremtésben*. Ha nem befolyásolhatjuk sem a képességet, sem a szorgalmat, akkor csak annyit tehetünk, hogy tanítunk, befűtünk az iskolában és otthon, megvesszük a gyerekeknek, ami kell a tanuláshoz, sőt sokszor még többet, hogy megelőzzünk minden lelkifurdalást. Ha csak a feltételteremtés a teendőnk, és nem fejleszthetjük sem a képességet, sem a szorgalmat, akkor *a gyerekek épp e két jellemző tekintetében kialakult különbségeivel nincs semmi dolgunk*. Ezek a különbségek léteznek, mi nem tehetünk semmit.

Ki tehet bármit is? *Hát maga a gyermek*. Mert ő tudna szorgalmasabb lenni, ha akarna. Ugye világos a végeredmény? *Minden felelősséget áthárítottunk a gyerekekre, s magunkat szinte minden felelősség alól felmentettük*. Kivéve a feltételbiztosítás felelősségét, de hát azzal valahogy majd csak elboldogulunk.

Ez a naiv elmélet tökéletesen ellentmond minden alaposabb, modernebb szakmai ismeretünknek. Nem ismerünk olyan személyiségjellemzőt a pszichológiában, ami azonosítható lenne ezzel a titokzatos képességgel. A pszichológia a szót többes számban használja: számtalan képességünkről beszél. A képességeket fejleszthetőnek tartja, erről szól a legtöbb modern, a képességfejlesztést középpontba állító pedagógia. A szorgalom talán a leginkább a pszichológia *motiváció* fogalmának feleltethető meg, de hát a motiváció egy állandóan változó, külső hatásokkal is fejleszthető személyiségösszetevő.

A naiv elmélet azonban létezik, sőt uralkodó szerepet játszik, nagyon-nagyon sok pedagógus is hordozza magában. *Rendkívül adaptív*, mert jól elrendezi a világot, „bejósolhatóvá” tesz sok mindent a gyerekek iskolai teljesítménye tekintetében, és főleg: magyarázatot nyújt, megnyugtató háttérrel biztosít minden a differenciálást szorgalmazó törekvéssel való szembenállás számára.

Meggyőződésünk, hogy a differenciálás pedagógiai feladatát elutasító pedagógusok ezt vagy valami ehhez hasonló személyiségelméletet birtokolhatnak. De az az érdekes, hogy hatása az ő körüknél is tágabb csoportra érvényes. A differenciáláshoz való ambivalens viszony magyarázata lehet ez a tény: pedagógusok közül nagyon sokan vannak olyanok, akik elfogadják a differenciálás szükségességét, azonban a gyakorlatban szinte semmit nem tesznek érte. Tudjuk, hogy minden ember hordozhat magában egy-mással ellentétes következményekre vezető elképzeléseket. „Agyának egyik szegmense” határozottan vallja, hogy differenciálásra szükség lenne, „agyanak egy másik szegmense” azonban egy olyan személyiségelméletet birtokol, amely szükségtelenné és lehetetlenné nyilvánítja a differenciálást. Nagyon sok esetben az utóbbi a győztes.

A differenciálás szükségességét elfogadó s azért tenni is akaró, az előbb elemzett naiv elmélet negatív hatásaitól mentes pedagógusok is gondolkodhatnak többféleképpen a differenciálásról. Számos pedagógus van, aki *leszűkíti a differenciálás alapjáról, vagyis a gyerekek közti különbségekről kialakított képet*. Tipikus formája ennek az a felfogás, amelyben a gyerekek közti különbségek számbavétele csakis a tantárgyra, azon belül is a tantárgyban elsajátítható ismeretekre, valamint az azok alkalmazására szolgáló, jól automatizálható algoritmusokra korlátozódik. Ezek a pedagógusok már nem hiszik, hogy a gyermek belső feltételrendszere megváltoztathatatlan, és szeretnék is, hogy a jelenleg gyengébben szereplő tanulóik jobban teljesítőkké váljanak. Nyitottak tehát a gyermekek felé, hisznek a változás lehetőségében, s igyekeznek is minden tudásukat felhasználni e változás érdekében. Szemléletmódjukban azonban a különbségek és azok csökkentésének lehetőségével kapcsolatos elképzeléseik nagyon egyszerűek, nem igazodnak az emberi személyiség komplexitásához. Úgy gondolják, hogy minden tanulónak olyan nehézségű feladatot kell adni, ami megfelel fejlettségi szintjének. Ezt az attitűdöt fentebb már tárgyaltuk, hiszen minden szelekciós hatású megoldás mögött is ugyanez a gondolkodásmód húzódik meg, s ott már megadtuk a kritikáját is.

Ha egy tanuló nem teljesít jól, akkor olyan folyamatok szervezésére van szükség, amelyek őt gyorsabb fejlődésre ösztönzik. Ennek a fejlődési „sebességnek” adott pillanatban nagyobbak kell lenni, mint az osztályban a többi tanuló fejlődésének átlagos „sebessége”. Ha a differenciálást ebből a szempontból vizsgáljuk, akkor azt kell mondanunk, hogy ez a pedagógiai eljárás az aktuális, az éppen adott tanulási problémák megoldására is szolgál (de nem ez a kizárólagos terepe). Ez a „gyorsítás” nem lehetséges a fejlettségi szintnek megfelelő nehézségű feladatok adásával, ezt is láttattuk már fentebb. Éppen ezért a differenciálás egészen más szempontjaira, eljárásaira kell gondolnunk.

Minden, az eddigiekhez képest alternatív differenciálási eljárás, vagyis az érdemi pedagógiai differenciálás alapja a *pedagógiai optimizmus*. Egyfajta leírásban ez azt jelenti, hogy nem gondoljuk a gyerekek fejlődési lehetőségeit megváltoztathatatlan tényezők által determinálnak, *lehetségesnek tartjuk a változást, akár az átlagnál sokkal gyorsabb változást is*. E ponton kell bemutatnunk azt a pedagógiai látásmódot, amely minden eddigivel szemben – felfogásunk szerint – *az érdemi pedagógiai differenciálást valósítja meg, azaz alkalmas minden gyermek optimális fejlesztésére*.

Ez a differenciálásfelfogás az előbb leírt pedagógiai optimizmusra épül. Hisz tehát a változás lehetőségében, és e változás pedagógiai eszközökkel történő befolyásolása lehetőségében is. *A gyerekek közti különbségeket komplex módon értelmezi, mert magát a személyiséget egy nagyon összetett struktúráként kezeli*. A gyerekek közti különbségek, ha csak a belső, a személyiséggel kapcsolatos meghatározókra gondolunk, nem merülnek ki a „tantárgyi előmenetelben”, hanem megjelennek sok-sok képesség fejlettségében, a legkülönbözőbb (nem csak tantárgyi) területeken az előzetes tudásuk tartalmában, fejlettségében, kidolgozottságában, érdeklődésük területei tekintetében, érzékenységben, motiválhatóságban, a tanulásról alkotott felfogásban, az önálló tanulásra való alkalmasságban, a tanulási stílusban, a viselkedés legkülönbözőbb jellemzőiben, az együttműködésre való felkészültségben és szándékban, és még számtalan más, fontosabbnál fontosabb tényezőben.

Amikor a gyerekekhez igazodó, mindenki számára optimális fejlődés feltételrendszerét formáljuk meg, akkor tekintetbe kell vennünk az adott helyzetben fontosnak bizonyuló (releváns) személyiség-összetevőket. Minden gyermeket úgy kell elérni, úgy kell meghatározni a számára optimális fejlesztés feltételeit, hogy az kihasználja minden pozitív vonását, és hozzájáruljon kevésbé fejlett oldalai fejlődéséhez. Ha egy

gyerek most éppen gyengébben teljesít matematikából, mondjuk az osztás műveletének tanulásában, viszont tudjuk róla, hogy nagyszerű szervező, és jól tudja mozgatni a gyerekeket, akkor igyekszünk olyan feladatot adni számára, például csoportszervezésben vagy egy projektmunka megtervezésében és lebonyolításában, egy játék kialakításában, amelyben jól hasznosíthatja pozitív tulajdonságait, s közben lehetőség nyílik aktuálisan hátrébb szorult tudásának fejlesztésére is.

A differenciálás valójában „ilyen egyszerű”. *Minden gyermeket a saját lehetőségei bázisán, értékeit felhasználva, azokra építve kell fejleszteni, minden fejlesztési feladat során tekintetbe véve a teljes személyiségét.* Az „ilyen egyszerű”-t idézőjelbe tettük, mert nyilván mindenki látja, hogy az elv tényleg viszonylag egyszerűen kimondható, és viszonylag könnyen lehet érvelni mellette, de egyáltalán nem tűnik könnyűnek a gyakorlatba való átültetése. Vizsgáljuk meg ezért, hogy az érdemi pedagógiai differenciálás kialakításának, gyakorlati megvalósításának milyen feltételei vannak, és az milyen technikákkal, milyen módszerekkel lehetséges egyáltalán.

Nem a módszerek, a szemléletmód a fontos

Aki azt hitte, hogy végre most egy írásból megtudhatja, milyen pedagógiai trükkökre, speciális módszerekre van szükség ahhoz, hogy differenciálhasson, azt arra kell kérnem, hogy egy kicsit még várjon. Számptalan-szor megfogalmazódik manapság pedagógusok körében, hogy „tessék nekünk megtanítani a *módszereket*, adjanak az »okosok« *metodikát*, hogy meg tudjuk oldani feladatainkat”. Gyanús kicsit ez a kérés, mert a ma pályán lévő pedagógusok döntő többsége már olyan pedagógiát és pszichológiát tanult az egyetemeken és a főiskolákon, amely tartalmazta a differenciálással és számtalan más, korszerűnek tartott pedagógiai elv érvényesítésével kapcsolatos gyakorlati módszereket. Jól, rosszul, de szinte mindenki tanult már a differenciálás technikáiról; nem igaz az a gyakran hangoztatott kijelentés, hogy a magyar felsőoktatásban egyáltalán nem tanítják a csoportos, a páros vagy a differenciált egyéni munkát, a projektmódszer alkalmazását, és még számos példát említhetnénk. Lehet, hogy a képzés e részei nem elég színvonalasak, de az biztosan nem állítható, hogy ezek a módszerek teljesen idegenek a pedagógusoktól. Nem, *itt valami másról van szó.*

Általában is érvényesnek tartjuk azt a megközelítést, hogy egy-egy jelentősebb átalakulás, ahogy mondani szokták, paradigmaváltás *nem elsősorban új módszerek elsajátítását igényli.* A módszerek persze mindig javíthatók, a jó pap is holtig tanul, természetesen nem árt, ha új eljárásokat, érdekes megoldásokat ismerünk meg. De nem ezen múlik, hogy lesz-e változás a tartalmi munka területén. A módszerek alkalmazásához is megfelelő háttértudásra, megfelelő célkijelölésre, vagyis alapvetően *új, megváltozott szemléletmódról van szükség.* Korábban ennek a differenciálás szempontjából legfontosabb elemét meg is adtuk, hiszen ahhoz, hogy a differenciálás területén valódi eredményeket érjünk el, magát a differenciálást mint pedagógiai feladatot kell másképpen értelmezni; másképpen a leegyszerűsítő felfogáshoz vagy a differenciálás szükségességét és lehetőségét elutasító állásponthez képest. És hogy ez bekövetkezzék, ahhoz a tanulók személyiségéről s a pedagógia lehetőségeiről, a pedagógiai optimizmus érvényesíthetőségéről kell birtokolni korszerű elképzeléseket. Enélkül nem megy. A továbbképzéseken megtanulhatjuk a módszerek alkalmazásának technikai lépéseit, kikupálódhatunk az eljárások metodikai elemei tekintetében, az alkalmazás során mégsem érzük el azt az eredményt, amit szeretnénk.

Ha valaki például megtanulja, hogyan lehet csoportmunkát szervezni, de csakis a jó öreg frontális szervezési mód segítségével átadott ismeretek bevésésére, gyakorlására fogja használni ezt a metodikai elemet, akkor várhatóan egy idő múlva kudarcokkal kell számolnia. Vagy ha valaki megtanulja, hogy a differenciálás szempontjából mennyire fontos szerepe lehet a differenciált egyéni munka alkalmazásának, s el is sajátítja, hogyan érdemes azt szervezni, azonban személyiségképe megmarad a korábban jellemzett naiv elmélet szintjén, akkor az elvileg korszerű metodikai elemek alkalmazásával valójában rétegmunkát szervez majd, s a gyerekek közötti különbségek tekintetében csak az addig mutatott teljesítményt veszi majd figyelembe.

Hagyományos metodikával is lehet nagyszerűen tanítani, és modernnek tartott módszereket is lehet csapnivalóan, a hangzatos célokkal ellentétes hatással alkalmazni. Nem a módszer határozza meg, hogy a pedagógiai munka milyen irányban, milyen fejlesztés nevében hat. A pedagógus szemlélete, a különböző alapkérdésekben vallott elképzelései a meghatározók, először ezeket kell „rendbe tenni”.

Ahogy már volt róla szó, a differenciálás szempontjából a legfontosabb szemléleti kérdés magának a differenciálásnak az értelmezése, ezt fentebb már tárgyaltuk. De nem ez az egyetlen ilyen fontos kérdés. Most

szeretnénk visszatérni egy korábban már beharangozott témához, ahhoz a kérdéshez, hogy vajon a tanulás folyamatáról alkotott pedagógusi elképzelések s az ezeknek megfelelő gyakorlat miképpen befolyásolja a differenciálás gyakorlatát, eredményességét.

A tanulás folyamatáról alkotott elképzelések hatása a differenciálás gyakorlatára

Valószínűleg sokak számára idegenül hat egy olyan állítás, hogy a tanulásról különbözőképpen lehet gondolkodni, és hogy hogyan gondolkodunk a tanulásról, az jelentős mértékben befolyásolja a differenciálásról kialakított képet, ennek megfelelően a gyakorlatot is. A korszerű pedagógia márpedig ilyeneket állít, ezért érdemes megismerkednünk ezzel az összefüggéssel is.

A tanulás folyamatával kapcsolatban természetesen mindenki hordoz magában elképzeléseket. Biztos sok pedagógus kicsit röstellkedve vallaná be, hogy bizony nem nagyon emlékszik azokra az állításokra, tényekre, összefüggésekre, amelyeket annak idején a pedagógusképzés során pszichológiából és pedagógiából elsajátított. Higgyék el, nem ez a probléma. A részismeretek szükségképpen elhalványulnak a fejünkben, a napi gyakorlatban ezekre egyébként is csak ritkán van szükség, s ha éppen elő kell venni őket, akkor segít a szakirodalom. Más jelent itt problémát.

A pedagógusok döntő többsége, amellet, hogy nem emlékszik a tanulásról szóló egyetemi, főiskolai tanönyvek részleteire, mégiscsak hordoz magában egy elég határozott elképzelést a tanulásról. Ez az elképzelés a tanulásnak a tudás átvételével való azonosítása. Ebben a felfogásban a tanítási-tanulási folyamat nem más, mint tudásközvetítés, a tudás átadása és átvétele. Ez a szemléletmód uralja a hétköznapi pedagógiai munkát: én tanítok, biztosítom a gyerekek számára a lehetőségeket, hogy ők elsajátíthassák azokat a javakat, amelyeket az oktatás számukra felkínál, az ő dolguk az, hogy mindezt, mint a szivacs a vizet, magukba szívják, s fokozatosan épüljön ki bennük a világra vonatkozó tudásuk.

A jól ismert induktív, empirista tradícióról van itt szó, a legtöbb esetben nagyjából úgy, ahogyan azt Comenius megalapozta. A tudásátadás többféle módon is történhet, a hagyományosabb, több évszázados múltra visszatekintő eljárások szerint elsősorban *nyelvi eszközökkel és szemléltetéssel*. Még a nyelvünk is pontosan tükrözi ezt a nézetet a tanulásra megalkotott szinonimáival: tudásátadás, ismeretközvetítés, a tudás elsajátítása, befogadása.

Ezen a valóban évszázados hagyományon az első réseket a *reformpedagógiai gondolkodásmód és gyakorlat* jelentkezése ütötte (Németh, 1996). No nem azzal, mintha tagadta volna az alapparadigmát: a reformpedagógiai mozgalmak sem kérdőjelezték meg, hogy a tudás felépülése egy közvetítési folyamatban történik. De a pedagógia megújítói úgy képzelték, hogy e folyamatban a gyermek *nem passzív*, és elsősorban a cselekvés az a médium, amely alapvető a tudás közvetítésében. Vagyis nem a pedagógus a közvetítő, nem ő a tudás egyedüli forrása, a gyermek hatékonyan csak akkor tanulhat, ha a *saját, önálló tevékenysége* végezheti el a tudás közvetítését. Legyenek hát a gyerekek tevékenyek a tanórákon, legyenek önállóak, vegyenek részt a pedagógiai döntésekben, határozhassák meg a pedagógussal partneri együttműködésben ők a feladataikat. A nevelés mindig holisztikus, a komplex gyermeki személyiség egészének fejlesztését szolgálja, ezért szinte „minden pillanatban” az egész gyermek és az ő tanulási folyamatai állnak a középpontban, és nem a pedagógus, nem a tanítás.

A *reformpedagógiai szemléletmódban már lényegében megfogalmazódik a differenciálás érdemi módjának minden követelménye*. A reformpedagógia gondolkodói és az e pedagógia szerint működő pedagógusok a gyermeket rendkívül összetett, bonyolult személyiségstruktúrával jellemezhető lénynek tartják, s úgy gondolják, hogy a tudás befogadásának képességére az összetett személyiségjellemzők jelentős befolyást gyakorolnak. De a személyiségjellemzőket nem gondolják rögzítetteknek, megváltoztathatatlanoknak, természetesen azok *fejlesztettségében* hisznek. A fejlesztés csakis *nagyon komplex feladatok* keretei közt lehetséges. Legyen szó bármilyen tantárgy óráiról, mindig az egész személyiséget kell megragadni, s ez csakis rendkívül gazdag, sokféle viszonyulást megengedő és megkövetelő tevékenységrendszerrel lehetséges.

A differenciálás alapjául szolgáló tanuláselképzelés tekintetében tehát a reformpedagógiai, gyermekközponú megfontolások lényeges változást eredményeztek a pedagógiai gondolkodásban nagyjából 100 évvel

ezelőtt. A reformpedagógiai mozgalmak azonban bizonyos értelemben következetlenek voltak egy területen, a *tanulás alapvető folyamatainak* megítélésében. Miközben a gyermek valódi felszabadításáért küzdöttek, és a gyermek önálló cselekvését valóban középpontba állították, eközben magáról a tanulási folyamatról, annak is arról a részfolyamatáról, ami a gyermek agyában zajlik, nem formáltak új elképzelést. *Megmaradtak a közvetítés paradigmájánál*, még akkor is, ha nagyon korszerűen a közvetítés legfontosabb eszközeként a gyermek *önálló cselekvését* jelölték meg. *A gyermek a legbelsőbb pszichikus folyamatai tekintetében továbbra is passzív maradt*, továbbra is egy „kiszolgáltatott lényként” jelent meg a tanulásról alkotott alapvető elképzelésekben.

Ezt a „következetlenséget” a 20. század vége felé jelentkező új pedagógiai elképzelések „korrigálták” (Glaserfeld, 1995, Duffy és Jonassen, 1992, Nahalka, 2002). Persze nem csak egyszerűen korrekcióról van szó, hanem önálló, új és nagy hatású pedagógiai elméletek jelentkezéséről. Ezek közt is elsősorban a *konstruktivista pedagógiáról* kell szólni. Nemcsak azért, mert a legkiterjedtebb a hatása, hanem azért is, mert a megismerés folyamatáról alkotott elmélete „megfertőzött” szinte minden más újonnan létrejött pedagógiai gondolkodásmódot. A lényeg elég egyszerű: *a tudás nem közvetítéssel, nem átadással és átvétellel keletkezik, hanem konstrukcióval*. Minden ember, minden tanuló gyermek a világra vonatkozó tudását maga hozza létre magában, maga konstruálja. Mindenki egy világot épít fel magában, ezzel elemzi a körülötte zajló eseményeket, ezzel jelzi előre azok hatásait, s ennek „útmutatásai” alapján cselekszik.

A tudás konstruált voltába vetett hit élesen szemben áll mindenfajta olyan elképzeléssel, amely a közvetítés paradigmáját vallja. A pedagógus – az új elképzelés szerint – nem átadja a tudást a gyerekeknek, nem tölti tele a fejüket, de még csak a cselekvés során sem az ismeretek és összetettebb tudáselemek beáramoltatása, abszorpciója zajlik, hanem egy *belső, nagyon aktív, személyes építkezési folyamat*. Amikor tanulok, nem az történik, hogy hagyom beáramolni az ismereteket a fejembe, hanem a meglévő tudásom segítségével *értelmezem* mindazt, ami hat rám (a pedagógus kommunikációja, a szemléltetésként elvégzett kísérlet, a saját cselekvésem, amint éppen egy komplex feladatot oldok meg). Értelmezem és a legtöbb esetben öntudatlanul megmértem az eddigi tudásomat, s döntök arról, milyen mértékig alakítsam át, hogy az éppen engem ért hatás elfogadhatóvá váljék. És lehet, hogy eközben magának a hatásnak az üzenetét változtatom meg, mondjuk meghamisítok – a legtöbbször nem tudatosan – egy információt.

A konstruktivista gondolkodásmódban *nem a tapasztalatokat építjük be*, hanem *a világra vonatkozó tudásrendszerünk formálódik át a tapasztalatok értelmezésének folyamatában*. Fontos tehát a tapasztalat, de nem kiindulópontja és nem döntő meghatározója a tanulás eredményeinek.

És itt rögtön álljunk meg, mert máris egy olyan ponthoz értünk, amely a differenciálás szempontjából is roppant tanulságos. Ha nem a tapasztalat, hanem *a már létező tudás* a tanulási folyamatok lényegi meghatározója (Dochy, 1994), akkor komolyan számításba kell vennünk a gyerekek előzetes tudásában mutatkozó különbségeket. Azt persze minden pedagógia vallja, hogy a tanuláshoz általában szükség van előzetes tudásra, nem sajátíthatok el valamilyen új információt, ha nem rendelkezem az annak feldolgozásához elengedhetetlenül szükséges előzetes tudással. A konstruktivista pedagógia azonban túllép ezen: nemcsak a szükséges előzetes tudás léte vagy nem léte a fontos kérdés, hanem az is, hogy *milyen az a tudás, mi a tartalma, milyen szervezett, mennyire telített részismeretekkel*. Alapvető jelentősége van annak, hogy tudásunk nem egy szervezetlen halmaz, hanem *elméletekbe rendezett*. A gyerekek is elméleteket hordoznak magukban, ezt a kutatások gyönyörűen alátámasztották, még akkor is, ha kicsit furcsa lehet sokak számára ez az eredmény. És ezek az elméletek különböznek egymástól. Egy osztályban, alsó tagozaton a gyerekek egy része még teljességgel lapos valaminek gondolja a Földet. Van néhány gyerek, aki a Föld gömbölyűségével kapcsolatban hallottakat felhasználva megkonstruált magában egy másik Földet, egy bolygót, amin nem él senki, noha mi továbbra is itt élünk a lapos lakóhelyünkön. Aztán vannak gyerekek, akik a körülöttünk lévő világmindenséggel vagy a kék égbolttal azonosítják a Földet, amelynek mi egy „alsó, lapos részén” élünk, és még sorolhatnánk tovább a rendkívül érdekes gyermeki elképzeléseket a Föld alakjával kapcsolatban. Vagyis a gyerekek igenis *elméleteket, komplex tudásrendszereket hordoznak a fejükben*, s nekünk ezekkel kell számolnunk mint a gyerekek közti különbségeket és így a differenciálást is meghatározó tényezőkként.

Ha adaptív leírása a tanulás folyamatának az, amit a konstruktivista szemlélet állít, akkor nem azt kell tekinteni feladatnak, hogy megtanítsuk a Föld alakját a gyerekeknek, hanem azt, hogy bennük olyan konstrukciós folyamatok menjenek végbe, amelyek lehetővé teszik a tudományos szemléletmód megkonstruálását is. Ez a pedagógiai folyamat csakis a különbségek figyelembevételével lehetséges, és azzal a hittel, hogy a gyerekekben létező, világfelfogásuk részeit alkotó elméletek, sajátos gyermeki elképzelések megváltoztathatók.

Vagyis a konstruktivizmus szerint a differenciálás szempontjából szóba jövő különbségek közt kiemelt szerepet kell kapniuk *a gyermeki elképzelések közti különbségeknek*. Más elképzelések másfajta tanulási folyamatot igényelnek.

De az előzetes tudás fontossága a differenciálás szempontjából egy másik területen is komoly megfontolásokat igényel. Ismert, hogy a korszerűbbnek tartott pedagógiai elképzelésekben kiemelt szerephez jutnak a gyerekek önálló *felfedezési* folyamatai. Az a jó – mondják sokan –, ha a gyermek nem készen kap ismereteket, hanem maga küzdi ki azokat, ha maga fedezi fel a világban rejlő összefüggéseket, maga alkot fogalmakat a tapasztalatai alapján. A konstruktivista pedagógia nem tud azonosulni ezzel a felfogással. A megismerési folyamatban – a konstruktivizmus szerint – a tapasztalatok nem valamifajta „ártatlan” üzenetei a valóságnak, amiket csak be kell fogadnunk, s máris készen állhatunk a tapasztalatok között megbúvó összefüggések és egyéb felfedezésére. *A tapasztalatok értelmezését döntően az előzetes elképzeléseink végzik el*, és ha a „felfedezendő” összefüggéshez képest valami mást, attól eltérőt birtokolunk, akkor – legalábbis iskolai körülmények között – a felfedezés szinte lehetetlen. A reformpedagógiák erősen építenek a felfedezésnek erre a fogalmára és gyakorlatára. Mi következik ebből a konstruktivista szemléletmód szerint?

Az következik, hogy egy erősen a felfedezésre építő pedagógia keretei között bizonyos gyerekeket *előnyben* részesítünk, míg másokat *hátrányos helyzetbe* hozunk. Előnybe kerülnek azok, akiknek tudásrendszereiben már nem egyeduralgó az adott felfedezést gátló elképzelés, vagy már úton vannak annak megváltoztatása felé. Hátrányos helyzetet hozunk létre azok számára, akik tapasztalataikat, amelyek segítségével fel kellene valamit fedezniük, még egy „régit”, éppen megváltoztatandó elképzelés szerint értelmezik. Ők azok, akik minden megfigyelést, minden kísérletet tudnak másképpen magyarázni, mint ahogyan azt más elképzelések birtokában lehet tenni. Vagyis az a pedagógia, amely nem vet számot a gyermeki elképzelések erejével, sajátos dinamikájával, s a minden előfeltétel nélküli felfedezésben hisz a tanulási folyamatokban, súlyosan vádolható a szelekció „bűnének” elkövetésével. Miközben a differenciálásnak éppen arra kellene törekednie, hogy az új elképzeléseket még nem megkonstruált gyerekekben is létrejöjjen az alternatív koncepció, eközben őket ez a pedagógia az „árokba löki”, míg az úton már félig lévőket tovább vezeti. *Az oktatás esélyegyenlőtlenségeket növelő hatásának egyik mechanizmusát érhetjük tetten ebben a folyamatban.*

Itt azonban még egy tényezőre fel kell hívnunk a figyelmet. Az előbb azt mondtuk, hogy a hagyományos pedagógiák a tapasztalatok sorsdöntő szerepére építve éppen a tapasztalatokra, azok bevitelére és kumulálásukra akarják építeni a teljes tanulási folyamatot.* Induljunk ki az egyszerűbb ismeretekből (kézségekből), s így haladjunk az összetettebbek felé. Mindig előbb konkrét szinten ismerkedjenek a gyerekek a dolgokkal, az absztrakcióra, az elvont fogalmak megismerésére csak később kerüljön sor. Az egyessel ismerkedjünk előbb, az általánossal csak azután. *Ez a tanulás induktív logikája*, és szinte minden pedagógus számára megkérdőjelezhetetlen.

E kérdésben a konstruktivista pedagógia megint csak mást mond, nem fogadja el ezt a látásmódot. Sokkal inkább úgy látja, hogy *a gyerekekben átfogó, kezdetben még nem kidolgozott, részletekkel még nem telített tudás válik egyre kidolgozottabbá, egyre részletesebbé, egyre gazdagabbá, egyre differenciáltabbá*. A gyerekek tudása mindig az egész világot átfogja, csak ez a tudás még nem olyan, mint a felnőtteké. A gyerekek előbb ismerik a virág fogalmát, mint a rózsáét (Lev Vigotszkij [2000] nagyszerű példája), vagy előbb van állat fogalmuk, mint kutya fogalmuk. A természet leírására használt fogalomrendszerük sem az egyes, számukra teljesen új fogalmak egymás utáni megtanulásával jön létre, hanem már bennük létező átfogó „fogalomcsírák” kibomlásával, differenciálódásával (Chi és mtsai., 1994), hogy mondandónkat kiragadott példákkal illusztráljuk.

Miért érdekes ez a differenciálás szempontjából? Ha a tanítási folyamat ezt az összefüggést nem veszi figyelembe, akkor *nem felel meg a gyermeki tudásrendszerek struktúrájának, fejlődési törvényszerűségeinek*. Ettől kezdve a hatása rendkívül esetlegessé válik. Egyes gyerekek számára kisebb gondot jelent e nehézséggel való megküzdés, más gyerekek számára e tanítási mód áthághatatlan akadályt jelent. Általában a szu-

* Csak megjegyezzük, hogy a hagyományos pedagógiai gyakorlat ebben rendkívül következtelen. Miközben vallja és fennen hirdeti, hogy a tapasztalat a legfontosabb tényező a tanulás folyamatában, eközben nagyon gyakran még a legegyszerűbben biztosítható tapasztalatokat sem biztosítja a tanulók számára. Nincsenek megfigyelések, nincsenek kísérletek, nincsenek komplex vizsgálatok, mérések a tanulók tevékenységei közt, még sokszor olyankor sem, amikor túl nagy akadályok nem is állnának az ilyen tanulás szervezés előtt.

rén módon gondolkodó, a saját tanulási, tudáskonstrukciós folyamataikat önállóbban menedzselni képes gyerekek képesek könnyebben felülemelkedni a nehézségeken. Ugyanaz a helyzet, mint a megelőző elemzésben. Aki bizonyos képességeit tekintve (a tanuláshoz való viszonya, a hit az önállóság erejében, tudatosabb viszony az önálló tanuláshoz) előrébb jár, az jobban jár (de nem jár jól), mint az, akinek ezek a képességei gyengébbek. *A gazdagabb még gazdagabb lesz, a szegényebb relatíve még szegényebb.* Éppen a differenciálás céljával ellentétes hatást érünk el.

Ebben a tanulmányban természetesen nem adhatunk átfogó leírást a konstruktivista pedagógiáról, koncentrálnunk kell a differenciálással kapcsolatos mondanivalóra. E tekintetben még egy témát szeretnénk felvetni, s ez a *személyiségkép* kérdése. Korábban is terítéken volt a személyiségkép, amikor elemeztük azt a nagyon egyszerű, de rendkívül adaptív naiv elméletet, amely a személyiséget a képesség, szorongalom, tudás kategóriákkal kívánja leírni, és alapvetően a tanulás felelősségének a tanulókra való áthárítása az eredménye. Most túllépünk ezen a valóban nagyon egyszerű elméleten, és vizsgáljuk meg, hogy az ennél tudományosan sokkal jobban kidolgozott személyiségfelfogások közt milyen különbségeket találunk, s azok miképpen veendők számba a differenciálás feladatának elemzése során.

Széles körben ismertek azok a pedagógiai elemzések, amelyek határozottan állást foglalnak a kérdésben, és az emberi személyiség olyan architektúráját, modelljét javasolják, amelyben alapvető szerepet játszik *a deklaratív és a procedurális tudás megkülönböztetése*. Lehet, hogy egy ilyen írásban már nem kellene, mi mégis adunk kis magyarázatot e szavakhoz. A deklaratív tudás a „tudni mit” kérdésre adható válasz, vagyis a tényeknek, adatoknak, fogalmaknak, összefüggéseknek, elméleteknek és még számtalan más ismeretnek a birtoklását jelöli. A deklaratív tudás a tartalmi tudás, a világról alkotott ismeretrendszerünk összessége. A procedurális tudás a „tudni hogyan” kérdésre válaszol, és általában a készségek, a képességek, esetleg a kompetenciák kifejezésekkel szokás leírni a részleteket. A deklaratív tudást akkor használjuk, ha valamit „meg akarunk csinálni”, ténylegesen kivitelezni. A deklaratív tudás mozgatja meg a passzív módon rendelkezésünkre álló tudást – legalábbis a mindezek létezésében hívó elképzelések szerint. Már itt jelentős megkülönböztetésekre lenne szükség, ha e témában írnanék precíz tanulmányt, mert hogy az itt csak nagyon vázlatosan leírt elképzelések is rendkívül különbözők lehetnek, már az itt leírtak is csak erős közelítésekkel lehetnek igazak bizonyos elképzelésekre. Például Nagy József személyiségmodelljére csak nagy-nagy elhanyagolásokkal alkalmazhatnánk az itt leírtakat (Nagy, 2000), míg például a Csapó Benő által kifejtettekre talán jobban illeszthető (Csapó, 2003). A lényeg azonban az, hogy ezek az elképzelések valamilyen módon tartalmazzanak olyan, általában képességeknek nevezett személyiség-összetevőket, amelyek műveleti jellegűek, *nem kötődnek konkrét tartalomhoz vagy szituációhoz, kontextushoz, ebben az értelemben általánosoknak tekinthetők*. A korrekt szakirodalomban is, de a felszínesebb kezelést alkalmazó leírásokban is ilyenek például a gondolkodási képesség, a tanulás képessége, a döntési képesség, a kommunikáció, a problémamegoldás stb. (itt most csupa kognitív képességet soroltunk, természetesen más területekről, például a társas helyzetek megoldásával kapcsolatos feladatok területeiről is hozhattunk volna példákat). Az elképzelés szerint az agyunkban valamilyen struktúrák megfelelnek ezeknek a képességeknek, minden feladatvégzésünkben, amelyben szerephez jutnak, a feladat konkrét körülményeitől, tartalmától függetlenül fejtik ki hatásukat. A képességek működésének színvonala mérhető, és az oktatásnak elsősorban arra kellene törekednie, hogy ezeket és ne a múlandó, időlegesen releváns részismereteket formálja a tanulóknak. Ez az alapja bizonyos mértékig a *képességfejlesztés pedagógiájának*, amely oly népszerű a mai magyar pedagógiai közbeszédben is.

Hát a konstruktivizmusnak ezzel is baja van? Igen. *Nem hisz ilyen képességek létezésében*. Azt vallja, hogy *képességeink tudásterület-specifikusak*, hogy a feladatainkat elsősorban azzal a tudásrendszerrel oldjuk meg, amely a feladat szempontjából egyáltalán szóba jöhet. Ha megoldok egy matematikai problémát, akkor elsősorban a matematikai tudásom játszik ebben szerepet, nem kell elképzelnem semmilyen problémamegoldó gépet, amibe csak be kellene táplálni a problémát, és függetlenül annak konkrét tartalmától, magától a konkrét helyzettől, megoldja a problémát. Ha verset elemzek, akkor nem valamilyen titokzatos verselemző képességemet vetem latba, hanem magához a vers a tartalmához, a költői képeihez, a költőre vonatkozó tudásomhoz, és még számtalan más, de konkrét tartalomhoz kötött tudáselem játszik szerepet az eredmény színvonalának alakulásában. Az persze igaz, hogy tudhatok sok mindent általában a verselemzésről. Tudhatom, hogy érdemes figyelni a rímképletre, a hasonlatokra, a metaforákra, a költői képekre, és még számtalan más, az irodalomtanárok által tanított részismeret, ha tetszik: általános ismeret kerülhet alkalmazásra. De *ezek is tartalomspecifikus tudáselemek*, melyek a verselemzésről és nem a vonatok irányításáról, a csillagászati távcsőről vagy a tesztafőzés rejtelméről szólnak. Fontos

szerepet játszhatnak ezek az általános ismeretek, bekapcsolódnak a feladatmegoldásba, de a tényleges eredmény meghatározásában a feladat témájához kapcsolódó tudásterület játssza a döntő szerepet.

Ez azt jelenti, hogy a konstruktivista pedagógia *tudáspárti*, nem hisz általános képességek minden tartalomtól és kontextustól független fejleszthetőségében. Abban hisz, hogy a gyerekeknek a világra vonatkozó tudásrendszerét kell hatékonyvá, adaptívá, gazdaggá alakítani, hogy aztán e tudásrendszer segítségével tényleg képessé váljanak problémák megoldására, gondolkodásra, tanulásra, döntésre, kommunikációra stb. A képességfejlesztés célja annyiban valóban egyszerű és követendő, hogy a gyerekeknek alkalmazható, hatékony, működő tudást kell szerezniük. De a konstruktivizmus szerint e cél nem valamifajta általános képességek fejlesztésével, hanem *a tudásrendszer konstrukciójának hatékony segítségével* érhető el.

Megint megkérdezhetjük: mi köze ennek a differenciáláshoz? Nem kevés. Ha valaki az általános képességek fejlesztésének ideológiáját vallja, akkor általában sokdrangú kérdésként kezeli az ismereteket, a tudásrendszer – szerintünk – alapvető felépítéséről gondoskodó materiát. Általában akar képességeket fejleszteni, mert ezt tartja korszerűnek, követendőnek. Nagyjából mindegy, milyen tartalom, csak fejlődjen a gyerekek problémamegoldása, gondolkodása stb. Ez ismét egy *inadaptív pedagógiai eljárás* – persze a mi felfogásunk szerint. Megint csak *kedvez egyes gyerekeknek s hátrányosan érint másokat*. Akik megfelelő vagy jó úton fejlődő struktúrákkal, tudásrendszerekkel, elképzelésekkel rendelkeznek már a „képességfejlesztéshez”, azoknak akár jól is jöhet a sok-sok gyakorlás, feladat. Akiknek a tudásuk még nem kompatibilis ezekkel, akiknek még gazdagítani, netán néhány ponton átalakítani kellene a tudásrendszerüket, azok e pedagógia minden modernsége ellenére egy erős szelekciós hatásnak vannak kitéve. Nem az a kérdés, hogy a gyerekek valamilyen képessége elég fejlett-e már, hanem az, hogy a képességüket megalapozó tudásrendszer megfelelő-e. Nem azért nem tudja megoldani a házi feladatokat, mert „gyenge a feladatmegoldó képessége”, hanem azért, mert nem érti a házi feladat mögötti tartalmat. Nem az a baj a feleletében, hogy nem birtokolja megfelelő szinten a történelmi személyiségek szerepének elemzésére szolgáló képességet (volt ilyen a NAT 1995-ben), hanem azért, mert nem tud eleget az adott korszakról, az adott történelmi személyiségről, és nem kellően szervezett a tudása. Vagyis a fejlesztés feladata is más, mint ha fejleszteni akarom az adott általános képességet. Az általános képességek létezésére építő felfogások szerinti, ún. képességfejlesztő pedagógiai gyakorlat ismét a differenciálás céljával ellentétesen hat.

Végül: a differenciálás technikájáról

Az előző fejezetekben azt tekintettük át, milyen módon lehet, vagy szoktak gondolkodni a differenciálás feladatáról. Éles megkülönböztetéseket tettünk, többféle gondolkodásmódot ítéltünk nem megfelelőnek e tekintetben, természetesen szigorúan a szerző által vallott felfogásmód keretében. Kijelentéseink, értékítéleteink nem valami abszolút igazságokat, megfellebbezhetetlen döntéseket fejeznek ki, hanem bizonyos választásokat, attitűdöt, tudományos, szakmai látásmódot. De minden ilyen paradigmának, vagy elkötelezettségnek illik mondani valamit arról, hogy elvei miképpen valósíthatók meg a *gyakorlatban*.

A differenciálás rendkívül leegyszerűsített alapelveként azt mondtuk ki, hogy minden tanulónak biztosítanunk kell a fejlődés számára optimális feltételeit. Láttuk, hogy ebben alapvető szerepe van annak, hogy milyen különbségeket látok a tanulók között, ebben pedig annak van döntő szerepe, hogy milyen személyiségfelfogást, milyen pedagógiai alapparadigmát fogadok el sajátomnak. Gyakorlati megvalósíthatósággal kapcsolatos elemzésünket is erre építjük.

Az osztályban előttem ülő 25-30 tanuló mind egyenként önálló személyiség, sajátos jellemzőkkel, mindegyikőjük fejlesztése sajátos, a személyiségéhez igazodó kell, hogy legyen. A differenciálás módszertanának alapdilemmája ebből fakad: a gyerekek közti különbségek a *teljes mértékben egyéni fejlesztés* szükségességét vetik fel, ugyanakkor számtalan oka van annak, hogy *az egyéni fejlesztésre lehetőség sincs*, de ráadásul *sok pedagógiai elvünkkel ellentétes is*. A teljes mértékben individualizált, „elkülönítő” nevelés a mai körülmények közt „fizikailag” nem megoldható. De nem is ez az igazán fontos, hanem az, hogy a gyerekek elkülönítése a tanulás legfontosabb hajtóerejét, az *együttműködést* nem használja ki. Sőt, bizonyos elvi alapok ahhoz a kijelentéshez is elvezetnek, hogy tanulás teljesen individualizált formában, az együttműködés kizárásával nem is lehetséges. Vagyis amikor egy pedagógus a differenciálással szembeni álláspontját azzal próbálja magyarázni, hogy nem taníthatja az osztályában a 25 gyereket egyéni módon, nem lehet

25 tanterve, nem dolgozhat ki 25 tanítási folyamatot, s főképpen nem lehet egyszerre ott 25 gyerek mellett, akkor teljességgel igaz van, de hát a differenciálás nem is ezt követeli tőle.

A differenciálás technikáinak kiválasztása során abból érdemes kiindulnunk, hogy minden gyermek optimális fejlesztése akkor válik lehetővé, ha a tanulási folyamatban *minden tanuló a sajátos személyiségjellemzőinek megfelelően, speciális, csak rá jellemző módon tud részt venni*. Nem a pedagógusnak kell tehát minden gyermek számára külön-külön meghatározni a tanulási feltételeket, a feladatokat, az eszközöket, az értékelést, nem kell mindenkivel személy szerint teljes időben együtt tanulnia, az osztály nem szakad szét 25 „osztályra”. Olyan tevékenységrendszer kell kialakítani, amelyben minden tanuló automatikusan megtalálja a számára optimális fejlődést kialakító feltételeket. Ha a pedagógiai folyamatok lényegét nézzük, akkor hagyományosan az a jellemző, hogy a pedagógus a középpont, ő adja át a tudást a gyerekeknek, mindenkinek ugyanazt. Ezt nem annak kell felváltania, hogy mindenkinek a neki szükséges anyagot a neki szükséges magyarázattal kell egyenként átadni, hanem át kell alakítani az alapvető paradigmát. *A tanulási folyamatok ebben az átalakított paradigmában a gyerekek önálló, komplex, minden gyermek számára feladatokat jelentő tevékenységekben valósulnak meg.*

Éppen ezért a differenciálás technikáinak kialakítása során az egyik legfőbb szempont a *tevékenységközpontúság*. Azok az eljárások kerülnek előtérbe, amelyek során a tanulók aktívak, s ez az aktivitás sokféle pszichikus funkciót megmozgat (nem csak a gondolkodást, a memóriát). A tevékenységközpontúság fontos elve a reformpedagógiai elképzeléseknek is, de a konstruktivista pedagógiának is, ebben nem különböznek. Mi kell ahhoz, hogy érvényesüljön? Sok-sok feladat, a gyerekeket, csoportjaikat igazán megmozgató játék, probléma, amit meg kell oldani, beszélgetés, gondolkodás, rajzolás, kísérletezés, megfigyelés, mérés, verseny, szituációjáték, döntésjáték, szervezés, irányítás stb.

A tevékenységrendszernek *komplexnek* kell lennie. A mindig ugyanazon pszichikus rendszerek működését igénylő, a mindig csak egyfajta érdeklődésre (mondjuk a tudományos vagy a művészeti érdeklődésre) apelláló tevékenységek nem képesek sok gyerek számára kapcsolódási lehetőséget biztosítani, könnyen szelekciós tényezővé válhatnak. A tevékenységrendszernek olyan *gazdagnak*, maguknak a feladatoknak olyan *összetetteknek* kell lenniük, hogy nagy valószínűséggel minden gyermek számára kínáljanak részfeladatot, olyat, amit ő igazán jól meg tud oldani, miközben kevésbé fejlett tulajdonságai is jól fejlődhetnek. A pedagógiai optimizmus többek közt azt is jelenti, hogy minden gyermek esetén találhatunk, méghozzá bőséggel olyan vonásokat, jellemzőket, tudásterületeket, amelyekben fejlettebbek, amelyek lehetővé teszik, hogy egy komplexebb feladat megoldásába ők is bekapcsolódhassanak. És ez az oka annak is, hogy a különböző kulturális, szociális háttérrel rendelkező gyerekek számára a tevékenységközpontú tanulási környezet (Collins és mtsai., 1994) lehet csak megfelelő, hiszen a társadalom többségi csoportjához, azon belül is a középosztályhoz igazodó, szűk értékrendet képviselő tevékenységrendszer annál kevésbé képes számukra is jó feltételeket biztosítani a fejlődéshez, minél távolabb áll saját, elsősorban a család által meghatározott kultúrájuk ettől az érték- és normarendszertől.

A tevékenységközpontúság mellett a másik kiemelkedő módszertani eszköz a differenciálás megvalósítása során a *kooperatív megoldások alkalmazása* (Petriné Feyér, 2004, M. Nádas, 2001). Ha a didaktika hagyományosabb fogalmait használjuk, akkor a szervezési módok közül természetesen a *csoportmunka* és a *páros tevékenység* valósítja meg a kooperativitást. A gyerekek közti együttműködésre szükség van a szociális készségek fejlődése érdekében (annak a tudásnak a fejlesztése érdekében, amely lehetővé teszi, hogy a tanulók s majdan a belőlük váló felnőttek képesek legyenek az élet minden területén az együttműködésre, mások elfogadására, toleranciára, tudjanak teamben dolgozni, levetkőzzék másokkal szembeni előítéleteiket, megtanuljanak vezetni és más csoportbéli szerepeket betölteni stb.).

A kooperatív tevékenység azonban nem csak erre való. Számunkra természetesen most elsősorban azért fontos, mert alkalmas kerete a differenciálás megvalósításának.

A kooperatív munka során a gyerekek képesek egészen komplex feladatokat is megoldani. Ha azt akarjuk, hogy minden tanuló az éppen az ő testére szabott részfeladat megoldásával kapcsolódjék be egy nagyobb feladat megoldásába, akkor olyan *komplex feladatokra* van szükségünk, amelyek ezt az igényt kielégítik. De komplex feladatokat a gyerekek egyedül nem tudnak megoldani, az együttműködés tehát a szociális készségek fejlesztésén túl annak a lehetőségét is hordozza, hogy a differenciálás érdekében megfelelő tevékenységlehetőségeket tudjunk biztosítani a gyerekeknek.

De van ezeken kívül még egy, a tanulás hatékonysága szempontjából lényeges kérdés. A tanulás konstruktivista felfogásának keretei között nagy szerepe van annak, hogy a tanulás tárgyát a tanuló ember mi-

lyennek értékeli a már meglévő tudása szempontjából. A szaknyelv úgy fogalmaz, hogy a számunkra *adaptív tudást*, az általunk adaptívként értékelt tudást tudjuk tartósabban, mélyebben, értőbb módon elsajátítani (megkonstruálni). Egy tudáselem adaptív, ha jól összefér, jól magyarázható meglévő tudásrendszerünkkel, és ezt azzal is bizonyítja, hogy a gyakorlatban beválik, a használata eredményesnek bizonyul. Az iskolai tanítási-tanulási folyamatban nekünk, pedagógusoknak a tanulás e feltételét is biztosítanunk kell. Erre a legjobb lehetőség, hogy *minden tanuló a tudásának adaptivitását a társai körében, az ő reflexióikat megismerve értékelhesse*. Tudásunk adaptivitásával kapcsolatos döntésünket lényegesen befolyásolja az a szociális környezet, amely visszajelzéseket küld az adott tudáselem gyakorlati megnyilvánulásaira. Társaink alátámasztják vagy cáfolják a kifejtett nézőpontunkat, feladatmegoldásunkat, elfogadó vagy elutasító magatartást tanúsítanak, vitatkoznak velünk, vagy helyeselnek, továbbfűzik a kifejtett gondolatainkat vagy ellenpéldát keresnek, felhasználják ők is, amit mondtunk, vagy figyelmen kívül hagyják. Tudásunk egy társas térben játszik valamilyen szerepet, s hogy milyen, ezt általában árgus szemekkel figyeljük, és az ebből nyerhető információk hallatlanul fontosak a számunkra. Ez nem jelenti azt, hogy csak azt fogjuk elfogadni adaptív tudásnak, amit a környezetünk megerősít, de mindenesetre létezik egy állandó dinamikus megmérettetési folyamat, amely így a tanulási folyamat szerves részévé válik. Ha ennek a feltételeit nem biztosítjuk az iskolában, akkor a tanulás egyik meghatározó feltételétől fosztjuk meg a gyerekeket.

Ez utóbbi tényezőnek a differenciálás szempontjából az a jelentősége, hogy a tudás szociális keretek közti megmérettetésébe is mindenki a saját tudását, a saját konstrukcióit „viszi be”, így a vélemények egyeztetése, a csoportok egyes tagjai tudásának az értelmezése, megvitatása, a diskurzus mindenki személyes tanulási folyamataihoz járul hozzá. Nem kell a pedagógusnak a 25 gyerekkel egyenként megtárgyalnia, hogy a tudása megfelelő vagy nem megfelelő. Ez nyilván lehetetlen is lenne. Ha csoportok, párok dolgoznak, ha lehetőség nyílik az együttműködésre, és ha kellően komplex a feladat, akkor ez a hatás automatikusan létrejön.

Az itt kiemelt két módszertani elem, vagyis a *tevékenységközpontúság* és a *kooperativitás* olyan munkaformák, tanítási módszerek keretei közt működhet csak, amelyek az itt leírt követelményeket teljesíteni képesek. Nagyon primitív módszerek, köztük is csak egy párnak az alkalmazásával nem tudunk komplex feladatokon dolgozni, nem fog érvényesülni a kooperativitásban rejlő előny. Ezért különösen fontos szerepet kapnak azok a *tanítási módszerek*, amelyek már definíciójukban magukban hordozzák a sokoldalúságot, az összetettséget, a gazdag diskurzusok lehetőségét. Kiemelten ilyen módszerek elsősorban a következők:

- A *projekt*, amelyet azonban e helyen nem írhatunk le teljes részletességgel. A projektmódszernek az a formája, amelyben kitűzünk egy témát, és ezt rendkívül változatosan, sok oldalról járjuk körül, s benne alapvető szerepet kap a gyerekek önálló tervezési, kivitelezési és értékelési tevékenysége, kiválóan megfelel a céljainknak (M. Nádasi, 2003).
- Hasonló szerepet játszhat az *esettanulmány* módszer, amely csak kis mértékben különbözik a projekttől (Golnhofer, 2001).
- Kellően összetett tanulási környezet valósítható meg mindenféle *játékokkal*, köztük is kiemelten érdemes említeni a szituációjátékokat.
- Minden olyan alkalom, amikor kiscsoportban nyílik lehetőség véleményalkotásra, ötletek felvázolására, jó lehet a differenciálás szempontjából, hiszen megint csak azt az elvet valósítják meg az ilyen módszerek, hogy minden tanuló az ő sajátosságaival, előzetes tudásával kapcsolódjék be a közös tevékenységbe. Vagyis kiválóak a differenciálásra a *játékok*, a *szituációjátékok*, *szerepjátékok*, *döntésjátékok*, az *ötletroham módszere*.
- A hosszabb távú, részben vagy akár teljesen *tanórán kívüli tevékenységként* megszervezhető feladatok is kiválóan alkalmasak differenciálásra. A gyűjtő és feldolgozó, majd az eredményeket prezentáló tevékenység vagy a csoportos mestermunka készítése tartozhat ide.
- Olyan esetekben is érdemes csoportmunkára gondolnunk, amikor egyébként első reakciónk az egyéni munka szervezése lenne. Tipikus példa a *számítógép* segítségével végzett bármilyen tanulási tevékenység, amely esetében a legtöbben úgy gondolják, minden egyes gyereknek egy-egy számítógéppel szemben kell valamit teljes mértékben egyedül megtanulnia. Az természetesen igaz, hogy például a gépelést az életben mindenki számára szükséges színvonalon nem lehet megtanulni csoportmunkában, de számos más, számítógépes feladat igenis szervezhető ilyen módon. Ehhez az kellene, hogy a számítógéppel végzett munka esetében is a gyerekek tanulási folyamatai kerüljenek a középpontba, annak igényei irányítsák a feladatvégzést, s a gép csak eszköz maradjon a megoldásban.

- Érdemes áttekinteni és alkalmazni a csoportmunka szervezésének különböző *típusait*. Nem csak az a fajta csoportmunka létezik, amelyben (1) minden csoport megkapja az egyetlen feladatot, majd megoldják, és aztán születik valamilyen összefoglalás, esetleg beszámolnak a tevékenységükről. Ez csak a szervezés egyik típusa. A továbbiak lehetnek: (2) A csoportok különböző, de egymásra nem épülő, egymáshoz nem kapcsolódó feladatokkal foglalkoznak, beszámoló csak akkor van, ha ennek van jelentősége. (3) A csoportok különböző, de egymáshoz kapcsolódó feladatokkal foglalkoznak, ezt a megoldást sokszor nevezik mozaik, puzzle vagy jigsaw módszernek is. (4) Az anyacsoport–szakértői csoport módszer esetén minden (anya)csoport valamilyen fő feladaton dolgozik, de minden tag egyben valamilyen szakértő, aki a többi, ugyanezen funkciót ellátó társával alkot egy szakértői csoportot. A szakértői csoportokban való felkészülés után az anyacsoportokban a gyerekek összeadják megszerzett tudásukat a feladatuk megoldása érdekében. (5) A forgószínpados megoldásnál munkahelyek vannak, s minden csoport a munka során egyszer oda kerül, hogy elvégezze az arra a munkahelyre megfogalmazott feladatot. (6) A forgószínpad szervezhető egymásra épülő feladatokkal is, amikor ha egy csoport forgáskor egy új munkahelyre kerül, akkor megismerkedik az addig ott munkálkodók eredményeivel, és folytatja azok munkáját.
- A differenciálást is nagyban segítheti, ha olyan komplex feladatokat adunk a gyerekeknek, amelynek megoldása során *az iskola falain kívül* kell ténykedniük. Minden olyan feladatadás hasznos lehet, amely azt igényli, hogy valóságos körülmények között, valóságos folyamatokkal, jelenségekkel ismerkedjenek a gyerekek. Ugyanis ilyen esetekben sokféle tudás alkalmazására szükség lehet.

A differenciálás hatékony megvalósítása érdekében jó lesz, ha minél hamarabb megbarátkozunk a gondolattal, hogy *ez a feladat a pedagógusi szerepek átalakítását igényli*. Hozzászoktunk, hogy a pedagógiai folyamatban a tanító, a tanár az irányító, az van, amit ő eltervez, amit ő mond. Ha valaki következetesen alkalmazza mondjuk a csoportmunkát viszonylag rendszeresen, akkor már csak azért is le kell mondania az irányító szerep teljes körű érvényesítéséről, mert tudomásul kell vennie, hogy a feladatok kivitelezésének részleteivel kapcsolatban a csoportok önállóan döntenek. Ha működik az osztályomban nyolc kiscsoport, és már kiadtam a feladatokat (ez még egyértelműen irányító szerepet jelent), akkor nem tudok egyszerre mind a nyolc csoportnál ott lenni, amikor értelmezik a feladatot, amikor megpróbálják részekre szabdalni, amikor megalkotják a munkamegosztást és a kivitelezés részleteit, valamint az értékelés sok mozzanatát sem tudom majd közvetlenül befolyásolni. Ha tehát valaki következetes a csoportmunka alkalmazásában, akkor már meg is tett egy jelentős lépést a saját funkciói átalakításában.

Ennél azonban még többre van szükség. A differenciálás azt igényli, hogy *a csoportok és az egyes gyerekek valódi alakítói, befolyásolói legyenek a saját munkájuk részleteinek, feltételeinek, de már a feladatok kitűzésének, a követelmények megfogalmazásának is, illetve a teljes értékelési folyamatnak*. A legkisebb koruktól önálló tanulási tevékenységre, önálló döntésekre kell nevelnünk a gyerekeket, ez alapvető eszköze annak, hogy kialakuljon bennük a modern pedagógia által oly sokra tartott *önszabályozó tanulási képesség*. Bár a konstruktivista megfontolások szerint ez nem valamifajta tudásterületektől és konkrét kontextustól független képesség, hanem nagyon is egy tudásterülethez, a tanuláshoz kapcsolódik, de természetesen rendkívül adaptív leírása a helyzetnek az, hogy a gyerekekben formálni kell a tanulással, ezen belül is elsősorban az önszabályozott tanulással kapcsolatos elképzeléseket. Tudjanak feladatokat megfogalmazni saját maguk számára, ismerjék az előzetes tudás tanulási folyamatot meghatározó szerepét, a mozgósításának fontosságát, ehhez rendelkezzenek technikákkal, értsék – persze a saját szintjükön –, hogy a tudás alkalmazhatósága, a meglévő elemekkel való összeférése alapján döntenek annak adaptivitásáról, s ezért keressék állandóan ennek az adaptivitásnak a bizonyítékait, és természetesen itt még számtalan tudáselemet sorolhatnánk, amelyeket jó lenne megkonstruáltatni a gyerekekkel. A fontos tehát, hogy *az önszabályozott tanuláshoz megfelelő tudással rendelkezzenek, s képesek is legyenek azt alkalmazni*.

Ehhez viszont *a pedagógusi egyoldalú irányító (vezérlő) funkcióknak a további visszaszorítására van szükség*. Egyre több és több pedagógiai kérdésben döntsünk együtt a gyerekekkel. Ezekben a döntésekben mi – a pedagógusok – a szakértő szerepét játsszuk el, kínálunk alternatívákat, ismertessük a gyerekekkel, hogy melyiknek mik az előnyei, mik a hátrányai. Ösztönözzük őket, hogy személyenként is és csoportjaik számára is találjanak ki új tanulási formákat, feladatokat, kísérletezzenek, és egyáltalán: állandóan tudatosítsák saját magukban és kisközösségeikben, hogy milyen tanulási, megismerési folyamatokban vesznek részt, azok hogyan értékelhetők. Így az osztály egy „felbolydult méhkas” lesz, ha jól működik, és nem egy központból irányított, engedelmes diákok gyülekezete. De ez természetesen nem baj. Kialakul a munka, a tanulás közös irányításának kultúrája, megalkotjuk a szabályrendszerünket, megszabjuk

mindenkinek a feladatait, *létrehozunk egy másfajta tanulási környezetet*. Lehet, hogy sok pedagógus érzé-
keli, hogy valami ilyesmit követel a differenciálás következetes végrehajtása, s ezért ódzkodik tőle?

*

A fenti elemzésben arra törekedtünk, hogy elsősorban a pedagógusok elképzeléseinek vizsgálatával eleme-
zük a differenciálást mint a mai pedagógia egyik legfontosabb feladatát. Inkább elméleti vizsgálódásokat
igyekeztünk leírni, bár természetesen különösen a metodikai részletek alapos közlése súlyos köteteket igé-
nyelne. E kiadvány további részeiben az olvasó úgyis számos gyakorlati megvalósításra vonatkozó megfon-
tolással és példával ismerkedhet meg, tekintse úgy, hogy ezek a példák a fenti elemzésben megadott elmé-
leti megfontolások „aprópénzre váltásának” eszközei. Az „aprópénzre váltást” egyáltalán nem szántuk
valamifajta lekicsinylő megjelölésnek. Nagyon fontos, hogy a pedagógusok lássanak élő, kipróbált, valóban
működő, konkrét megoldásokat. Csak azt kérjük tőlük, hogy miközben ezeket tanulmányozzák, az agyuk
egy részével próbáljanak arra is tekintettel lenni, amit az előző oldalakon kifejtettünk, tehát arra, hogy
a differenciálás megvalósítása kevésbé technikai, sokkal inkább szemléleti kérdés. Ha ezt nem felejtik el, és
törekcsenek rá, hogy egy korszerű pedagógiai és pszichológiai szemléletmód keretében értelmezzék és gya-
korolják a konkrét technikai megoldásokat, akkor nem fog elmaradni a siker.

Ezt a sikerességet kívánom Önöknek a gyerekekkel végzett munkájuk során.

Nahalka István

Irodalom

- Báthory Zoltán 1992. *Tanulók, iskolák – különbségek. Egy differenciális tanításelmélet vázlata*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Chi, M. T. H., Slotta, J. D. & deLeeuw, N. 1994. From Things to Process: A Theory of Conceptual Changes for Learning Science
Concepts. *Learning and Instruction*, 4. 27–43.
- Collins, A., Greeno, J. G. és Resnick, L. B. 1994. Learning Environments. In: Husen, T. (szerk.) *International Encyclopedia of
Education*. Pergamon Press, London. 3297–3302.
- Csapó Benő 2003. *A képességek fejlődése és iskolai fejlesztése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Dochy, F. J. R. C. 1994. Prior Knowledge and Learning. In: Husen, T. (szerk.) *International Encyclopedia of Education*. Pergamon
Press, London. 4698–4702.
- Duffy, T. M. és Jonassen, D. H. (szerk.) 1992. *Constructivism and the Technology of Instruction*. Lawrence Erlbaum, Hillsdale,
Hove and London
- Falus Iván 1999. Az oktatás stratégiái és módszerei. In: Falus Iván (szerk.) *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz*.
Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 271–322.
- Glasersfeld, E. v. 1995. *Radical Constructivism. A Way of Knowing and Learning*. The Palmer Press; London, Washington D. C.
- Golnhofer Erzsébet 2001. *Az esettanulmány. Kutatásmódszertani Kiskönyvtár*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- M. Nádasi Mária 2001. *Adaptivitás az oktatásban*. Comenius Bt., Pécs.
- M. Nádasi Mária 2003. *A projektoktatás. Oktatás-módszertani Kiskönyvtár*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Nagy József 2000. *XXI. Század és nevelés*. Osiris Kiadó, Budapest
- Nahalka István 1998. Közoktatás, 1988–1998 – Változások és „nem változások”. In: Kurtán S., Sándor P. és Vass L. (szerk.):
Magyarország évtizedkönyve. A rendszerváltás 1988–1998. Demokráciakutatások Magyarországi Központja Alapítvány,
Budapest. 571–581.
- Nahalka István 2002. *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia*. Nemzeti Tankönyvkiadó,
Budapest.
- Németh András 1996. *A reformpedagógia múltja és jelene*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Petriné Feyér Judit 2004. *A problémaközpontú csoportmunka. Oktatás-módszertani Kiskönyvtár*. Gondolat Kiadó, Budaapest.
- Szabó László Tamás 1985. *A rejtett tanterv*. Oktatáskutató Intézet, Budapest.
- Vigotszkij, L. Sz. 2000. *Gondolkodás és beszéd*. Trezor Kiadó, Budapest.

BEVEZETÉS

A gyorsan változó világgal lépést tartani csak egy állandóan fejlődő, a múlt értékeire építő, mégis innovatív pedagógia képes. Az ismeretek bővülése, a képességek egyre sokrétűbb megnyilvánulása, a társadalmi változások iskolai kivetülései számtalan kérdést vetnek fel a pedagógusok számára. Új szempontok jelennek meg, új súlypontozások válnak szükségessé.

Az oktatásban kiemelt szerep jut azon kompetenciák fejlesztésének, melyek az életben való boldoguláshoz nélkülözhetetlenek, így pl. a kommunikációs vagy az együttműködési képességeknek is. Ugyanakkor napjainkban egyre több iskolában jelentkezik a beilleszkedés, illetve az elfogadás hiánya. A társadalomban jelentkező különbségek kivédhetetlenül megjelennek az iskola falain belül is, napi gondok elé állítva a gyerekeket, a szülőket és a pedagógusokat. Olyan problémákat kell megpróbálni kezelni, melyekre az iskolán kívüli társadalom sincs felkészülve.

Az integráció társadalmi szükségszerűség, amelynek meg kell jelennie az oktatásban is. Rendkívüli módon fontos ugyanis, hogy a társadalom különböző csoportjai képesek legyenek egymás mellett élni, együtt dolgozni, egymást elfogadni, megérteni. Nincsenek homogén összetételű települések, munkahelyek. Az adott földrajzi térben élő heterogén társadalom heterogén osztályokat eredményez. Az integráció szemléletének kialakításában az iskoláknak kiemelt szerep jut. Az integrált neveléshez módszertani megújulás szükséges, a megváltozott viszonyok a régi, rutinszerű eljárásokkal nem kezelhetők.

Programunkat az integrált oktatásra, nevelésre dolgoztuk ki. Olyan pedagógiai munka hívta életre, mely folyamatosan kísérletezett azon, hogyan lehetne sikeresebb, boldogabb gyerekeket nevelni ott, ahol az eltérő szociális körülmények, az eltérő etnikai helyzet állandó problémaforrás. Ez nemcsak egy településen vagy régióban felmerülő probléma.

A konfliktusok megjelennek a gyerekek között (nemcsak a roma és nem roma, hanem sokszor a roma és roma gyerekek között is), a szülők között. Ebben a helyzetben a pedagógusoknak kell valamiféle megoldást nyújtani. Ennek a megoldásnak pedig olyannak kell lennie, ami elfogadható, megnyugtató a szülőknek, és jó háttérrel ad a gyerekek fejlődéséhez. Ebben a fejlődésben pedig helyet kell, hogy kapjon a tolerancia is.

Ne keressenek a kedves kollégák egymástól elszigetelt tantárgyi ismereteket a feladatleírásokban. A témák egy-egy területet érintve, több oldalról körüljárva, több tantárgy ismeretanyagát ötvözik.

A program módszerét a kooperatív tanulás módszertana adja, Dr. Spencer Kagan: *Kooperatív tanulás* című könyve alapján (Önkonet, Budapest, 2001.). Számomra a kooperatív tanulás szervezése olyan tanulási formát jelent, amelyben a pedagógiai hatások megsokszorozódhatnak a közösség, a csoport ereje által. Olyan ismeretelsajátítás, amelyben a tanulás saját élménnyé válik, amelyben természetesen alakulhat ki a közösséghez tartozás tudata, az egyénnek megfelelő munkamegosztás képessége, amelyben mindenki számára biztosított a sikerélmény. Ez a módszer az én pedagógiai gyakorlatomban mindennél alkalmasabb az eltérő szocializációjú, etnikumú gyerekek közösséggé fejlesztésére, a valamiben gyengébb eredményt mutatók felzárkóztatására, az önértékelés kialakítására, a pozitív énkép megteremtésére.

Emellett meggyőződésem, hogy a vizuális nevelésnek jobban át kellene hatnia az oktatást. Az ábrázolás természetes tevékenysége a gyerekeknek, a kifejezés egyik alapvető módja. Alapot ad a finommotorikus mozgás fejlesztéséhez, az íráshoz, a magyarázatokhoz, az elemzésekhez. Mindez pedig közvetlen módon töltődik meg érzelmmel a létrehozás során, ami elősegíti, hogy az ismeretek mélyebben rögzüljenek. Mindenki tisztában van vele, hogy az ismeretek bevésése mélyebb, ha vizuálisan is rögzülnek, főleg, ha ezt a vizuális megjelenítést mi magunk hozzuk létre. A gyerekek jobban megjegyzik pl. a rovarok felépítését, ha maguk figyelik meg és rajzolják le, mintha a munkafüzet megszámozott rajzába írják be a részeit. Így részei lesznek e felfedezésnek, nem pedig átvevői egy mások által kitalált rendszernek. Erre minden tantárgy területén találhatunk példát. Ezért engedtessek meg nekem, hogy a feladatok egyik részét valamilyen módon a vizuális neveléshez kötöttem. Így tanítványaink átélhetik a közös alkotás sikerélményét is, az alkotás szervezése, lebonyolítása közben pedig észrevétlenül fejlődik együttműködésük, közösségük. Az együtt-

működési képességek fejlesztésére a frontális oktatásban kevés idő és energia jut, pedig erre nagy szükség van az emberi boldoguláshoz.

A kooperatív technikák elsajátítása mind a pedagógus, mind a gyerekek számára érdekes, ám nehézségekkel teli folyamat. Konfliktushelyzeteket eredményez egymás véleményének elfogadása, a gyengébbekkel való együttműködés, az egyenlőtlen munkatempó, ám az alkotás során ezek könnyebben feloldhatók. A közös produktum alakulása, az elkészítés vágya, a munka során kialakult „alkotói izgalom” tapasztalataim szerint elősegíti a kompromisszumok kialakulását, az alkalmazkodást, és sokrétű tevékenysége miatt könnyebben megtalálható az egyéneknek megfelelő feladat.

Az érzelmi intelligencia fejlesztésére, az egymást támogató magatartás kialakítására a feladatok megoldása során számtalan lehetőség nyílik. Soha annyi, a személyiség egészére kiható nevelési helyzetet nem sikerült teremtenem, mint ami a kooperatív tanulás szervezése során véletlenszerűen adódott.

Magam is rácsodálkoztam a gyerekközösségek erejére, a kortárs csoport hatására, amit átgondolt és óvatos pedagógiai irányítással a fejlesztés szolgálatába lehet állítani. Az így, „magától” kialakuló értékek, ismeretek időtállóak, mélyen rögzülnek, mert a gyerekek saját akaratára, aktivitására, érdeklődésére épülnek.

Pedagógiai munkám sokat gazdagodott, amióta ezzel foglalkozom. Módszertanilag és emberileg is sok minden átértékelődött bennem. Nem vetem el továbbra sem a frontális munkát, csupán megtaláltam a helyét egy sokkal rugalmasabb, fejlettebb, sikeresebb rendszerben. Ebben szembesülhettem azzal, milyen óriási örömet jelent, micsoda személyiségfejlesztő hatása van egy-egy gyerek esetében a sikeresen megoldott feladatnak, mellyel a csoport megbecsülését kiválthatja. A kooperatív technikákkal végzett munka arra ébresztett rá, hogy milyen sok nevelési helyzet marad kihasználatlanul a napi oktatás során. Pedig az iskola feladata az is, hogy neveljen: fontos a megnövekedett ismeretethalmaz elsajátítása, de az is, hogy jó embereket neveljünk.

Egyik alkalommal a középületekről tanultunk. A csoportok remekül sorolták az épületeket, funkcióikat. Elfogytak az épületek, végül csak a Munkaügyi Központ maradt, de erről egyik csoport sem tudott semmit. Aztán az egyik csoportban dolgozó, hátrányos helyzetű, általában gyengén teljesítő, a csoport periferiáján levő gyerekek eszébe jutott a megoldás, hiszen ő szülei révén megtapasztalta, mire szolgál ez a középület. Helyes válaszával az ő csoportja kapta a legtöbb pontot ebben a feladatban, ezzel kiváltotta a többiek elismerését, hiszen olyat tudott, amit senki más. Máskor egy tutajépítési feladat kapcsán a csónakázótónál dolgozó csoportok a vízi élővilágot is tanulmányozták. Az egyik fiú, aki eddig semmiben sem tűnt ki, a többiek szerint inkább hátráltatta a csoport munkáját, pusztán kézzel kifogott egy naphalat a tóból, amit aztán mindenki megcsodálhatott. A többiek szemében ez óriási teljesítmény volt, és a csoporttársai láthatóan büszkéek voltak arra, hogy velük van. A fiú boldogsága leírhatatlan volt. Hetekig érezhető volt rajta ennek az érzésnek a jótékony hatása. Ezek a pillanatok azok, amik kiemelik a kooperatív tanulás szervezést a pedagógiai módszerek közül. Biztosan tudom, hogy az így megszerzett képességek egy másképp látó, másképp gondolkodó embert eredményeznek. Nyitottabbat, toleránsabbat, kompromisszumkészebbet, közösségekben boldogulót, ugyanakkor önállóbbat is és főleg érzelmileg gazdagabbat azoknál, akiket csak hagyományos módszerekkel oktatnak.

Nem titok az sem, hogy ennek a módszernek az elsajátítása többletmunkát igényel, de megéri a hatékonyság növekedése, a fejlesztés sokoldalúsága miatt. Itt nem létezhet rutinszerűen megtartott óra, hiszen a kooperatív tanulás szervezése előre nem látható, váratlan helyzeteket teremt, éppen ettől izgalmas kihívás minden pedagógus számára.

Végül beszéljünk arról, hogy melyik tantárgyhoz ajánlom ezeket a feladatokat. Bármelyikhez, amelyik éppen érinti az adott témát. Próbálják ki a tanórákon, a napköziben. Kipróbálhatják a feladatok részleteit is, ha éppen egy kis rész beillesztésére, kipróbálására nyílik csak lehetőség az órán. A tananyagok a hagyományos órakeretekben dolgozó pedagógusok számára is beépíthetők a magyar nyelv és irodalom, a matematika, a környezetismeret, a rajz és vizuális kultúra, a technika és életvitel tantárgyakba, sőt az egyes feladatok mintájára egyszerűen készíthetők újak is. A megismert technikák bármely tantárgy területén használhatók.

A tematika a négy évszakhöz kötődve a természeti változások szemszögéből, máshol a mesterséges környezet területéről, néhol történelmi, népmiszereti oldalról közelít a problémákhoz, ötvözve azt irodalmi vonatkozásokkal vagy a vizuális neveléssel. Feladataink elsősorban a környezet változásait, illetve a környe-

zet és az ember kapcsolatát elemzik, de természetesen nem nélkülözhetik az elsődleges tapasztalatokat, a dolgok és jelenségek tulajdonságainak vizsgálatát sem.

Tanítványaink játszva tanulnak ebben az új rendszerben és ez a játék mind a gyerek, mind a pedagógus számára nagyon élvezetes. A feladatok elsősorban az általános iskola 3–4. osztályának követelményéhez igazodnak, de kellő előkészítéssel alsóbb osztályokban is megoldhatók.

Örömteli munkát kívánok:

A szerző

NÉHÁNY GONDOLAT A KOOPERATÍV TANULÁSRÓL

A tanulás ebben a nagyszerű formában heterogén csoportokban történik. Más jellegű munka ez, mint a frontális osztálymunka, jóval nagyobb aktivitást igényel a gyerekek részéről, mert itt nem passzív befogadás, hanem aktív együttműködés történik.

A csoportok (ahol külön nem jelöljük) négy főből állnak. Ez a létszám alkalmas leginkább a lehetőségek kihasználására, mert elég nagy ahhoz, hogy már csoportnak tekinthessük, ugyanakkor elég kicsi ahhoz, hogy mindenkire figyelni lehessen.

A csoportokat először a tanár állítsa össze! Az adott területen adott pillanatban mért eredményei alapján jól, gyengén és közepesen teljesítő gyerekek kerüljenek egy csoportba, vegyesen fiúk és lányok, cigányok és nem cigányok. Mivel a feladatok jellege más-más képességek fejlesztését teszi lehetővé, és ebben a gyerekek eltérő szinten állnak, a tanár részéről állandó átgondolást igényel a csoportok összeállítása. Nem lehet „beskatulyázni”, hiszen a valamiben gyengébben teljesítő gyerek másban élen járhat az adott pillanatban is, és akkor még nem is beszéltünk az egyéni tempójú fejlődésről. Fontos szempont az is, hogy a csoportok egymáshoz viszonyítva lehetőleg egyenlők legyenek, így fenntartható közöttük egy egészséges versenyszellem.

Néha hagyjunk lehetőséget szimpátia vagy érdeklődés szerinti csoportszerveződésre, vagy véletlen összeállításra (sorsolással), de először mindenképpen ragaszkodjunk az általunk kigondolt összeállításhoz.

Jómagam szeretem a csoportok összeállítását befolyásolni, mert így érem el a legnagyobb hatékonyságot. Jó módszer erre, ha annyi képeslapot veszünk, ahány csoportot szeretnénk, ezek sarkaira ráírjuk azoknak a nevét, akiket egy csoportban szeretnénk látni, majd négy részre daraboljuk, a gyerekeknek kiosztjuk, ők pedig megkeresik az összetartozókat. Így játékosan, a véletlent szimulálva állhatnak fel a csoportok.

Ha az osztálylétszám nem osztható négygyel, alkothatunk egy vagy két hármas vagy egy ötös csoportot. Egy-egy csoport legalább egy hónapig dolgozzon együtt! Idő kell ugyanis ahhoz, hogy megismerve és megszokva egymást, a gyerekek együtt tudjanak dolgozni.

A feladat-előkészítő beszélgetések rengeteg ismeret átadására, ismétlésére alkalmasak minden tantárgy területéről. Az alkotótevékenység pedig áthatja az összes tantárgyat feladatainkban, beépül minden területbe, és a hozzá kapcsolódó pozitív hatások miatt sok nehézségen segíti át a pedagógust és a gyerekeket is, ami egy más dologhoz kötődve nehezebben menne. A kooperatív módszerek természetes módon épülnek ebbe a rendszerbe, és szinte észrevétlenül alakítják ki a gyerekekben az együttműködés képességét.

Teljesülnie kell a kooperatív tanulás négy alapelvének, ami megkülönbözteti ezt a tanulási formát a frontálistól. Ezek az **építő egymásra utaltság** (a feladatok megoldásához a csoporttagoknak szüksége van egymás munkájára), az **egyéni felelősség** (a csoporttagok egyénileg is felelősséget éreznek a csoport munkája iránt), az **egyenlő részvétel** (mindenki kiveszi a részét a feladat megoldásából) és a **párhuzamos interakciók** elve (nem egy-egy tanuló felé irányul a tanulási folyamat, hanem egyszerre többen, párhuzamosan tanulnak, gondolkodnak vagy éppen beszámolnak).

Ahhoz, hogy a gyerekek minél jobban élvezzék ezt a munkát, és mi is a legjobban kihasználhassuk nevelési hatását, fontos a csoporthoz tartozás, a csoportidentitás kialakítása és fejlesztése. Ehhez számtalan eszköz kínálkozik: választhatnak maguknak a csoportok nevet, színt, jelképet, szervezhetünk a csoportműködés köré kis „rituálékot” (pl. titkos kézfogás, sikertaps, titkos jelrendszer, titkosírás stb.). Mindez játékosabbá, így élvezetesebbé teszi a munkát.

Ha a csoportok együttes munkáját értékeljük és jutalmazuk a feladatmegoldásoknál, a gyerekek átérzik a közösségi siker élményét. Felelősségérzet alakul ki bennük csoportjuk, társaik munkája iránt. Természetesen itt is van lehetőség az egyéni teljesítmények értékelésére, hogy meggyőződjünk arról, a csoportban ki milyen mértékben sajátította el az ismereteket. Arra azonban ügyelni kell, hogy ne állítsunk „bűnbakokat”, akik gyengébb egyéni teljesítményükkel visszavetik a csoport teljesítményét, mert így pontosan az ellen dolgozunk, ami a kooperatív tanulásszervezés célja: egy közös eredmény eléréséért együttműködő közösség kialakítása.

Jobb, ha a kooperatív munkát folyamat jellegűnek fogjuk fel, melyben a tanulás során fejlődő készség- és képességegyüttesek fejlesztésében gondolkodunk. Nem egy időről időre lezárható, lexikális ismeretek mérésére építő munka ez, hanem egy állandóan alakuló, változó személyiségfejlesztés, mely alapja lesz az állandó fejlődésnek. Természetesen ez nem zárja ki az egyéni értékelést, jutalmazást (a visszacsatolás nélkülözhetetlen), de az egyéni teljesítményekről itt különösen megfontoltan kell gondolkoznunk. Az egyéni fejlesztés ugyanis nem közvetlenül a tanár és a gyerek között lejátszódó folyamat, hanem a közösség, a csoport közvetítésével történik, ezért jóval szélesebb körű és nagyobb hatású.

A csoportok jutalmazása valamilyen, a gyerekek által igen kedvelt programból álljon, pl.: mese, bábozás, mozi-, játszótér-látogatás, internetezés, klubdélután, kirándulás, valamilyen általuk kért vendég meghívása stb. Ezekre a gyerekektől kérjünk javaslatot, írjuk fel egy táblára és helyezzük el a teremben. Bizonyos csoportteljesítmények (ponthatár elérése, egy-egy kész munka közös értékelése stb.) esetén a tanulók választhatnak a jutalmak közül.

Mindezekkel elérhetjük, hogy tanítványaink egymást elfogadó, egymást támogató tagjaivá váljanak az osztályközösségnek. Olyanokká, akik aktív részesei egy-egy ismeret feltárásának, felhasználásának. Akik már gyerekkorukban megtanulják azt, hogy az ember közösségben él, akik képesek az együttműködésre, ismerik és elfogadják az eltérő képességeket. Ebben a légkörben természetessé válik sok olyan probléma megoldása, aminek a kezelését a társadalom már-már elfelejtette.

Mi pedig egy újszerű pedagógusmagatartást sajátíthatunk el, ahol a tanár nem irányít, inkább a háttérből segíti, megfigyeli a csoport együttes munkájának alakulását, partneri viszonyban a gyerekekkel.

Szerepek, elrendezés

A kooperatív tanulásszervezés a hagyományostól eltérő tanterem-elrendezést igényel. Jó, ha úgy tudjuk berendezni a termet, hogy a csoportban ülő gyerekek lássák a táblát, hiszen azt a javításoknál, beszámolóknál gyakran használjuk, és ha az asztalokat úgy rendezzük el, hogy a csoportok ne zavarják egymást.

Célszerű két-két asztalt összefordítva kialakítani a tanteremben a csoportok helyét. Akkor megfelelő a távolság, ha a gyerekek az összefordított asztal közepére tett papírlapot kinyújtott karral kényelmesen elérik.

Elkezdhetjük kialakítani a „kommunikációs szabályokat” is. Ahhoz, hogy a munka hatékony legyen a csoportokban, szabályokra van szükség.

Beszéljük meg velük a „csendjelet”. Ha a tanár csendet és figyelmet kér, mert valamit mondani szeretne, azt feltartott kezével vagy kis tárcsával, esetleg más egyezményes módon jelzi. (Nekem a feltartott kéz jól bevált, ráadásul mindig „kéznél van”.) A gyerekeknek erre ugyanezt kell tenni, és teljes figyelmükkel a tanár felé fordulni. Addig várunk így, amíg mindenki nem figyel. Hamar megszokják ezt, és ők is jobban élvezik, mint az unos-untig ismételt „Figyeljetez ide!” vagy „Csendet kérek!” felszólításokat. A csoportokban válaszszunk egy „Csendkapitányt”, aki figyelmezteti társait, ha munka közben túl nagy a zaj. Beszéljük meg velük azt is, mekkora az a munkazaj, ami még nem zavarja a többieket. Az a jó, ha ők maguk próbálják ki a „zajszinteket”, és maguk állapítják meg, hogy milyen halkán kell beszélniük.

Minden szabály, amelyet alkotunk és ismertetünk, megfogalmazásában pozitív és ne tiltó legyen. Adhatunk erre konkrét mondatokat is példának, hogy a gyerekek elsajátíthassák ezek nyelvezetét. (Pl. a „Nem lehetnek a csoportban olyanok, akik nem dolgoznak!” helyett a „Nézz körül! Te miben tudnád segíteni a csoport munkáját?” vagy a „Ne zavarjátok hangos beszéddel a többiek munkáját!” helyett az „Azok dolgoznak a legügyesebben, akiknek munkahangja a csoporton belül marad!”) Legyenek a szabályok betarthatóak, egyszerű szavakkal megfogalmazottak, és ügyeljünk arra is, hogy ötnél több szabályra ne kelljen figyelni a gyerekeknek. Ne zúdítsuk egyszerre a nyakukba a kooperatív tanulás összes elvi és gyakorlati szabályát. Az első órán elég a csoportkialakítás, a csendjel és a Csendkapitány feladatának ismertetése.

A további órákon, a feladatoktól függően, a következő szerepeket osszuk ki:

ESZKÖZFIGYELŐ

Az ő dolga arra ügyelni munka közben, hogy a feladatmegoldáshoz szükséges anyagok, eszközök a csoport rendelkezésére álljanak.

VÁLLVEREGETŐ

Az ötletek dicsérete a feladata, annak felügyelete, hogy minden ötlet teret kapjon. Buzdítja, motiválja a többieket, figyel, hogy senki ne „üljön meg” a munka során.

EGYÜTTMŰKÖDÉS-MESTER:

Arra ösztönzi a csoportot, hogy egymás ötleteit összekapcsolják, beépítsék. Arra figyel, hogy ne monológok keletkezzenek egy-egy probléma megoldásáról, hanem építsenek egymás ötleteire, kapcsolódjanak egymáshoz.

MÓKAMESTER

Hóbortos ötletek kitalálása és keresése. Néha ezek lendítenek túl egy-egy problémán, és fenntartják a jó hangulatot.

TÜSTÉNT KAPITÁNY

Feladata a többiek sürgetése. Adhatunk mellé Időmérőt is, de a két szerep össze is kapcsolható.

JEGYZŐ VAGY ÍRNOK

Az olyan írásbeli feladatokhoz, amikor egy írásos dokumentumnak kell készülnie.

Természetesen a feladatoktól függően kitalálhatunk más szerepeket is (Időmérő, Szóvivő stb.). A szerepeket alkalmanként cserélgessük, és mindig a feladatnak megfelelőket osszuk ki. A gyerekek hamar megszeretik a szerepjátékot. Nekik ez azért jó, mert rögzül bennük egy olyan szereptudat, ami később szerepkiosztás nélkül is működik, nekünk pedig azért, mert így nem kell mindenre nekünk figyelni, tehermentesít bennünket.

ŐSZ

1. FOGLALKOZÁS AZ ŐSZ ÉS A NÖVÉNYEK

(matematika, környezetismeret, technika)

1. feladat

Növényfelismerés, -csoportosítás

Tananyag: A növénycsoportok jellemzői

Kompetencia: rendszerező képesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Vállveregető, Eszközfigyelő (1–2. melléklet)

TANÁR

A csoportok kártyákat kapnak, melyeken különféle termések, növényi részek rajza látható. Figyeljétek meg a képeket! Csoportosítsátok őket egy közösen kialakított szempont alapján!

Adjatok nevet a csoportoknak! Írjátok fel ezeket a kis kártyákra, és rendezzétek ezek mellé a képeket az asztalon!

ÉRTÉKELÉS

Az egyik csoport ismerteti a megoldást. (A kártyákat és a képeket a táblára is rögzíthetjük gyurmaragacs segítségével.)

A csoport megoldását értékeljük, majd a többiek beszámoltatása a következő kérdések alapján történhet:

- Hol születtek ugyanilyen megoldások?
- Kik találtak ezektől eltérő csoportosítási szempontokat? Ismertessétek!
- Pontozzuk a csoport munkáját!

A csoportmegbeszélésen a csoport minden tagja részt vesz. A cél az, hogy a csoport egységes véleményt alakítson ki valamilyen témában. Közösen gondolkodnak, meghallgatják egymás véleményét, vitatkoznak, és végül kialakul az a vélemény vagy megoldás, amit mindannyian el tudnak fogadni.

A csoportmegbeszéléseken a legnehezebb – főleg az első időszakban –, hogy elérjük az egyenlő részvételt. Az irányító típusú gyerekek magukhoz ragadják a kezdeményezést, nem hagyják szóhoz jutni a visszahúzódbbakat. Akkor tudjuk ezt befolyásolni, ha ezt a részt külön figyeljük és értékeljük. Ha a csoport pontlevonást vagy éppen pluszpontot kap érte, hamar átáll. Ha nem tudjuk ezt megnyugtatóan figyelni, adjunk minden csoportnak gyerekenként különböző színes korongokat („beszélő korongok”), mindenkinek 20 darabot. Ahányszor egy-egy gyerek hozzászól a csoportmegbeszélésen, mindig beteszi egy-egy korongját középre. A végén csak meg kell számolni a korongokat, és ennek alapján értékelni. Amennyiben egy színből túl kevés vagy éppen túl sok van, az azt mutatja, hogy nem vettek részt egyenlően a beszélgetésben. Mivel a színeket és a gyerekeket párba tudjuk állítani, azt is könnyen megtudhatjuk, ki milyen aktivitást mutatott. Először biztosan nem tudjuk 15 perc alatt megoldani a feladatot. A jelzett idő a kooperatív technikában már jártas csoportok megoldási ideje.

2. feladat

Méricskélés

Tananyag: Hosszmértékek, becslések

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Tüstént kapitány, Eszközfigyelő (4 db alma, 8 szem dió, 4 szál sárgarépa, vonalzó, papírlapok)

TANÁR

Végezzünk méréseket! Állapítsátok meg, hogy ha a diót veszem egységnyi hosszúságúnak, hány „diónyi” egy alma! Hány „diónyi” egy közepes sárgarépa?

Találjatok megoldást a dió hosszúságának megmérésére! Ha megvan, mérjétek meg, majd ez alapján számoljátok ki a répa hosszát! Vessétek össze az eredményt a becslésetekkel, a „diónyi” méréssel.

A MUNKA MENETE

1. Gondolkozz! (a gyerekek adott ideig önállóan gondolkodnak a felvetett problémán)
2. Beszélj meg párban! (a gyerekek párt keresnek maguknak a csoporton belül, és megbeszélnek gondolataikat)
3. Oszd meg! (a felmerült gondolatokat a csoport egészével megosztják)

ÉRTÉKELÉS

Az egyik csoport ismerteti a megoldást, majd azok a csoportok jelentkezzenek, akik ezzel megegyező megoldást kaptak, végül azok, akik ettől eltérő megoldást találtak.

Pontozás.

Ezzel a módszerrel nagyszerű lehetőség nyílik az építő egymásrautaltság kialakítására.

A legnehezebb szerep, főleg először, az Együttműködés-mesteré. Ezt a szerepet először adjuk jól kommunikáló gyerekeknek, olyanoknak, akik képesek átlátni a helyzetet.

Pontosan ismertessük a szerepek feladatait, és a végén kérjük számon, mit végeztek. Könnyebben megértik a dolgukat, ha példamondatokat mondunk, pl. Csendkapitány: „Kicsit halkabban beszéljünk!”, „Peti, nagyon elragadtattad magad!”. Tüstént Kapitány: „Siessünk!”, „Úgy gondolom, fölösleges erről ennyit beszélni.”, Gyorsabban kell dolgoznunk.” Együttműködés-mester: „Te most ugyanazt mondtad el, mint ő. Van más ötleted?”, „Próbáljunk meg az előző ötlethez kapcsolódni.”, „Ez jó ötlet. Hogyan lehetne az előbb hallottakkal összekapcsolni?”

Ezeket fel is írhatjuk a teremben, amíg megszokják. Hagyjunk helyet arra is, hogy a gyerekek által alkotott mondatokat is felírjuk. Így lesznek átvehető mondatok, ugyanakkor jelezzük azt is, hogy ez nem kötelező, mást is lehet ugyanilyen jól alkalmazni.

3. feladat

Csemegetál

Tananyag: Az egészséges táplálkozás, a természetes anyagok alakíthatósága

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Mókamester, Eszközfigyelő (tányér, kés, vágódeszka, szalvéta)

TANÁR

Mossatok kezét, majd készítsetek őszi csemegetálat az almák, diók és répák segítségével. A tányéron helyezétek el őket úgy, hogy „őszmanót” formázzanak!

ÉRTÉKELÉS

A kész tálakból kiállítást rendezhetünk egy asztalon. Adjuk meg az értékelés szempontjait, majd szavazással döntsenek a gyerekek. Szavazhatunk úgy, hogy mindenki kap 3 fogpiszkálót vagy borsószemet, esetleg szavazókavicsot, amit az általa megítélt első három helyezett tál mellé kell raknia. Egy tányér mellé csak egy szavazat kerülhet. Így jól kialakul a sorrend, és elkerülhetjük azt a problémát, hogy mindenki csak a saját csoportjára szavaz.

SZEMPONTOK

Ötletes társítások (szem, száj, orr, haj stb.).

A felelősök munkájának értékelését a tanár végezze, pontozza. Érdeemes összekapcsolni önértékeléssel is, először ők számoljanak be, majd a tanár mondja el észrevételeit.

A Mókamester itt rögtön megérti a feladatát. Adjuk először olyan gyerekeknek, akinek ez az egyéniségéhez legjobban illik. A többiek látják majd az örömét a szerep feladatának teljesítése közben, és legközelebb szívesen vállalkozik rá az is, aki visszahúzódóbb, csendesebb, nem éppen „hangulatfelelős” típus.

Ne felejtsük el a balesetvédelemről. Ennél a feladatnál alkothatunk egy Biztonságfigyelőt, aki figyelmezteti társait az eszközök helyes használatára.

Mivel mi gyakran szavazunk valamilyen teljesítményre, egy üvegben tartjuk a szavazókavicsokat. Ezeket együtt gyűjtöttük egy séta során, kb. babszemnyi méretűek, kézhez simulók. Ha szavazunk, ezekből osztunk egyenlő számút, és utána visszakerülnek a helyükre, a tároló üvegbe. (Ami mellesleg jó dekoráció a polcon, olyan, mint egy „kavicsbefőtt”).

2. FOGLALKOZÁS AZ ŐSZ ÉS A MADARAK

(környezetismeret, magyar nyelv és irodalom, rajz és vizuális kultúra)

1. feladat**Vándormadarak**

Tananyag: A tanult madárfajok gyakorlása

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Vállveregető

TANÁR

Gyűjtsetek minél több madárfajt a télen elvándorló madarak köréből! Írjátok le a nevüket! Sorszámozzátok is!

A MUNKA MENETE

A csoport első tagja leírja az egyes számot, majd egy madárfaj nevét, majd továbbadja a tőle jobbra ülőnek. Ő is leírja a sajátját, a következő sorszámmal, és így tovább. Aki nem tud megnevezni madarat, az passzol. Így megy körbe a lap, míg végül mindenki kifogy az ötletekből.

ÉRTÉKELÉS

Az a csoport, amelyik a legtöbbet gyűjtötte (a legnagyobb sorszámmal fejezte be az írást), ismerteti a megoldást. Az Írnokok lehúzzák saját lapjukon a már hallottak nevét. Végül ismertetik csoportonként a saját, eltérő megoldásaikat (pontozás).

A módszer neve: kerekasztal. Nagyon jó arra, hogy mindenki gondolkozzon.

A Vállveregető buzdít mindenkit: „Gyerünk, te ügyes vagy, biztosan kitalálsz valamit!”, „Nagyszerű, hogy még egyszer sem maradtál ki!”, „Gondolkozz addig, míg újra hozzád érkezik a lap!”, „Biztos vagyok benne, hogy eszedbe jut még valami.” stb.

A sorszámozással gyakoroltatjuk a rendszerezést.

2. feladat**Égtájak**

Tananyag: Világtájak gyakorlása

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (3–4. melléklet)

TANÁR

Érjétek el, hogy a csoportban mindenki meg tudja nevezni az égtájakat!

Az Eszközfigyelők vigyék el a csoporthoz a villámkártyákat!

A MUNKA MENETE

A villámkártyák egyik oldalán a kérdés, másik oldalán a válasz szerepel. A tanulók egymással szemben ülnek, a kérdező a villámkártyán szereplő kérdést mutatja társának, ő válaszol, a kérdező pedig leellenőrzi a választ a kártya hátlapján. Utána szerepet cserélnek, végül a csoporton belül is kicserélik a kártyákat.

ÉRTÉKELÉS

Igaz–hamis játékkal

1. A tanár felmutat egy villámkártyát.
2. Kérdés: Most az északi irányt mutatja a kártya. Igaz ez az állítás? stb.
3. A gyerekek meghallgatják az állítást, majd rövid gondolkodási idő után, a tanár felszólítására (Most kérem a választ!) ökölbe szorított kézzel a nem választ, nyitott tenyérrel az igen választ mutatják.

A villámkártyákat elkészítheti a tanár, de a gyerekek is szívesen készítenek ilyeneket. Lehet ez is egy feladat, amit a csoportoknak adunk, majd a kész kártyákat fénymásolással sokszorosíthatjuk. (Bár olyan büszkék rá, hogy az ő kártyáikkal tanulunk, hogy képesek otthon is készíteni villámkártyát, akár több példányban is.)

A villámkártya remek eszköz matematikából a műveletek gyakorlására, idegen nyelvből a szavak jelentésének bevésésére és általában minden tantárgyban a tények megjegyzésére.

Itt különösen érezhető, hogy a folyamaton van a hangsúly. Ha úgy látjuk, hogy mindenki tudja, végezhetünk egyéni, feladatlapos ellenőrzést.

Az igaz-hamis játékkal gyorsan, egy pillantással kiszűrhető a tanár számára, ki nem tudja még az osztályban az égtájakat.

Érdeemes elsajátítani a tanárnak ezt a tipikus kooperatív feladatkiadást:

Érjétek el, hogy a csoportban mindenki meg tudja nevezni....., ismerje a vagy tudjon.....!

3. feladat

Rejtvénykészítés

Tananyag: A tanult madárfajok jellemzőinek gyakorlása

Kompetencia: Fogalmazási képesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 25 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Vállveregető, Mókamester

TANÁR

Készítsetek rejtvényt valamely – a csoport által kiválasztott – ősszel délre költöző madárfajról!

A rejtvény állító, igaz mondatokból álljon! Legalább hetet írjatok!

Ha elkészültetek, a többi csoport a mondatonként megadott információk alapján próbálja meg kitalálni a madárfaj nevét.

Az a csoport kap majd pontot, amelyik a legkevesebb információból kitalálja a madárfaj nevét. Vigyázzatok tehát, hogy ne áruljátok el túl sokat a madárról!

Például

- nagytestű,
- tolla színe fekete-fehér,
- legtöbb az Alföldön él,
- egy fészekben 2-3 fiókát nevel,
- szeret az ember közelében élni,
- békákkal táplálkozik,
- kéményeken, villanypóznákon fészkel.

ÉRTÉKELÉS

A csoportok egyenként ismertetik a mondatokat. A többi csoport jelzi, ha egy-egy mondat után tudják a megoldást. Jelzésükre megállnak a mondatok ismertetésével, a csoport Írnoka leírja a javaslatukat, a lapot összehajtva odaviszi a rejtvényt feladó csoportnak, akik megnézik a megoldást. (Egyszerre több csoport is jelentkezhet). Aki rosszul tippel, nem folytathatja ezt a kört. Az, illetve azok a csoportok kapnak pontot, amelyek a legkevesebb mondatból, tehát leghamarabb kitalálják a madárfaj nevét.

A rejtvénykészítés és a megfejtés során egyszerre gyakorolják a gyerekek a madarakkal kapcsolatos ismeretek felhasználását és az állító mondatok szerkesztését.

A megoldásoknál azért érdemes így végezni az ellenőrzést, mert előfordul, hogy egyszerre több csoport is jelentkezik. Ha valami miatt nem pontosan észleljük a jelentkezést, konfliktushelyzet alakul ki, és a hangsúly olyan dolgokra tevődik át, amelyek kevésbé fontosak.

A gyerekek igazságérzete ebben a tanulási formában felerősödik, ezért szervezéssel el kell kerülnünk azokat a szituációkat, amelyekben a szubjektív észlelés dönt.

4. feladat

Képkészítés a madarokról

Tananyag: A jellemző nézet megtalálása, térábrázolás takarással

Megoldási idő: kb. 20 perc – ha egy madarat készít mindenki; 40 perc – ha több madár készül egyéneként

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (4 db A/5-ös papír, filctoll, olló, ragasztó, 1 db A/1-es kék karton)

TANÁR

Készítsünk egy közös osztályképet az ősszel a melegebb égtájakra vándorló madarokról!

A FELADATMEGOLDÁS EGYÉNI RÉSZE

A/5-ös papírra, filctollal rajzoljátok fel, színezzétek, majd vágjátok ki a madarakat!

A FELADATMEGOLDÁS CSOPORTOS RÉSZE

Ragasszátok a nagy közös, kék kartonra!

Létrehozhattok laza halmazt, lehetnek rajta kis csoportosulások, elhelyezhetitek takarásban is a madarakat, repülhetnek szabályos rendben, egy egyenes mentén, hullámvonalban vagy „V” alakban is.

Nagyszerűek az ilyen formában készülő osztályképek. Dekorációnak sem utolsók, de a legfontosabb hozadékuk, hogy mindenkinek a munkája beépül az egészbe, annál szebb a kép, minél több elemből áll. A ragasztásnál célszerű segítséget nyújtani a gyerekeknek, előre megbeszélve, hogy legyen-e takarás vagy sem.

Ilyenkor megengedett az, ha a tanár helyezi el a nagy lapon a beragasztózott rajzokat. Tőle – főleg az elején – könnyebben elfogadják a gyerekek az elhelyezést, mint egymástól. A vita menete általában a „Miért ragasztottad az enyémre?” kérdéssel kezdődik, és könnyen veszekedésbe torkollik, mert túl sok alkalmazkodási pont van ahhoz, hogy kibeszéljük mindenkivel a helyzetet.

A madarak esetében választhatunk konkrét madárfajok közül (ilyenkor adjunk természetfotót, és beszéljük meg a fő arányokat, színeket), de kiadhatjuk fantáziafejlesztő feladatként is (mesemadarak ábrázolása).

3. FOGLALKOZÁS

A CSAPADÉK

(környezetismeret, magyar nyelv és irodalom, testnevelés)

1. feladat

Dramatikus játék

Kompetencia: Beszédfejlesztés, az improvizációs képességek fejlesztése

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Vállveregető, Együttműködés-mester, Mókamester

TANÁR

Képzeljétek el, hogy egy úrlény érkezik hozzánk egy idegen bolygóról. Nálunk éppen esik az őszi eső. Ő még sosem látott ilyet. Mondjatok el mindent az esőről neki, amit tudtok! Olyan „kiselőadást” tervezetek, ahol a csoport minden tagja részt vesz az ismeretátadásban. Osszátok fel a közlendőket egymás között!

Gondolkozzatok a következő kérdések szerint:

- Hogyan keletkezik?
- Mi a haszna?
- Milyen kárt okozhat?
- Mi tehetünk, ha nincs?
- Hogyan védekezünk, ha túl sok van?
- Hogyan védekezünk, ha váratlanul ér?
- Milyen jelenségek kísérhetik?
- Mi köze a meteorológiához?

Természetesen más információkat is közölhettek!

ÉRTÉKELÉS

A tanár az „úrlény”. Leül a tábla előtt egy székre, és a csoportok sorra előadják neki, amit összegyűjtöttek. Ő pontoz, és a végén ismerteti az eredményt. A többi csoport figyeli a produkciókat. Ők is pontozhatnak. Amikor minden csoport bemutatta a produkcióját, a tanár „úrlény” ismerteti a véleményét. A csoportok ehhez kapcsolódhatnak, elfogadhatják, de vitát is kezdeményezhetnek. A tanár, megfelelő érvelésre, véleményének (pontozásának) megváltoztatásával vagy elutasítással reagálhat.

Semmit nem veszítünk a tekintélyünkből, ha a jó, meggyőző érvelés hatására változtatunk a véleményünkön. A gyerekeket ezzel az érvelésük fejlesztésére készítjük („lám, ha jól érvelek, még a tanárt is meg tudom győzni”), miközben vitakultúrájuk is fejlődik. Pontosan tudják, hogy ez a játék része, és megérik, hogy az ilyen típusú észlelésekben milyen nagy szerepe van a szubjektumnak.

2. feladat**Esőcsalogató**

Kompetencia: Ritmus – mozgás – beszéd kapcsolatának fejlesztése

Megoldási idő: kb. 25 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (szemceruza vagy arcfestő-kréta, kézitükör)

TANÁR

Régen a táltosok, a varázslók titokzatos tánccal, énekkel próbálták előcsalogatni az esőt, ha már régen nem esett. A mi esőcsalogató versikénk így hangzik:

Ess, eső, ess,
holnap délig ess,
zab sokasodjék,
búza bokrosodjék,
ess, eső, ess!

(Mondják el néhányszor a táblára írt versikét. Tapsolják le a ritmusát tenyérrel, ujjal. Gyakoroljuk úgy, hogy az egyik sort mondjuk hangosan, a másikat csak tapsal, variáljuk a sorokat halkan és hangosan, gyakoroljuk a legkülönbözőképpen.)

Alkossatok párokat a csoporton belül!

Készítsenek a csoporttagok párban egymásnak „esőcsináló táltos” arcfestést! Nézzétek meg tükörben a kész arcfestést, kérjétek egymástól módosítást, de senki ne a saját, hanem a társa arcát fesse!

A MUNKA MENETE

Először mindenki csendben, 3 perc alatt végiggondolja, milyen is lehet ez az „esőcsináló táltos”. Ezután szóban elmeséli társának a tervét, és ő is meghallgatja a másikat. Amennyiben szükségét érzik, javaslatokat tehetnek egymásnak. Ezután készítik el egymásnak az arcfestést.

JÁTÉK

A kész arcfestéseket viselve körben állva járjunk a versike ritmusára körtáncot. Variáljuk a hangos–halk mondatokat, a hallható és magunkban mondott sorokat, a kitopogott ritmusú sorokkal. Tapsolhatunk hozzá, felemelhetjük a kezünket stb. A variációk száma végtelen, és remekül fejleszthetjük vele a mozgáskoordinációt.

A gyerekek nagyon kedvelik az arcfestést. Elég hozzá néhány használaton kívüli szemceruza is, ha nincs arcfestő készletünk. Egész nap büszkén viselik, sokan még haza is ebben mennek. Sokáig emlékezetes marad nekik ez a nap. Nagy tekintélyemelő, ha a legsikerültebb arcfestés készítőjét megkérjük, hogy a mi arcunkra is készítse el az arcfestést. A közös körtánc során, amit mi irányítunk, viseljük mi is táltosarcot!

4. FOGLALKOZÁS KÖZLEKEDÉS ÖSSZEL

(környezetismeret, technika és életvitel, magyar nyelv és irodalom, rajz és vizuális kultúra)

1. feladat

Közlekedési jelzések

Tananyag: A közlekedési szabályok ismerete

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (5–6. melléklet)

TANÁR

Érjétek el, hogy a csoportban mindenki ismerje a kártyán szereplő közlekedési jelzések jelentését.

Az Eszközfigyelő a csoportokhoz viszi a villámkártyákat, két részre osztja, majd a csoport két párosa megtanulja a kártyák jelentését. Amikor már mindketten biztosan tudják, kártyát cserélnek a csoport másik párosával.

ÉRTÉKELÉS

Ellenőrzés színekártyákkal

Minden csoporttag választ egy színekártyát magának. Minden csoport ugyanolyan kártyákat kap (pl. pirosat, sárgát, kéket, zöldet).

A tanár az ellenőrzéskor színekártyák szerint szólít. Így mindenki potenciális jelölt a válaszadásra.

TANÁR

Tegyétek sorban az asztalotokra a közlekedési kártyákat, hogy minden csoporttag jól láthassa!

Emeljék fel a gyalogátkelőhely jelzését a pirosak! stb.

(Így pillanatok alatt ellenőrizhető az egész osztály. Egyszerű, egyszavas válaszokat igénylő vagy megmutatható feladatokat ellenőrizzünk így!) Pontozzunk a találatok száma alapján.

A színekártyák készítése nagyon egyszerű. Keressünk 4 különböző színű lapot, majd daraboljuk fel kb. névjegykártya méretű darabokra. A választott színt minden gyerek maga elé teszi, és a továbbiakban, ha a színt szólítjuk, ő válaszol.

Mindegy, hogy melyik kinél van. A következő órán cserélhetnek is. A lényeg éppen abban van, hogy a tanár sem tudja, mikor kit szólít, véletlenszerűen mindenki jelölt a válaszadásra. Fontos azonban, hogy mindegyikük tudja a választ, mert csak a helyesen felmutatott kártyákért jár pont. Nagy munkafegyelmet kíván, hogy a csoport tagjai semmilyen módon ne segítsenek egymásnak. Ezért lehet prémiumpontot adni, ez motiválja őket.

Nekünk az lehet nehézség, hogy megjegyezzük, melyik színt szólítottuk már, hogy ne maradjon ki senki, de ne legyen kiszámítható sem. Én a kérdések számának megfelelően kezdőbetűkkel előre eltervezem a sorrendet. Így biztosan egyenletes a számonkérésem.

2. feladat

Veszélyhelyzetek a közlekedésben

Kompetencia: Megfigyelőképesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Vállveregető, Eszközfigyelő (7. melléklet)

TANÁR

Figyeljétek meg az Eszközfigyelő által a csoporthoz vitt képeket!

Keressétek meg az eltéréseket a két képen!

Kilenc különbözőséget rejtettünk el rajta!

Karikázzátok be az egyik képen a megoldást!

Öt percet kaptok a megoldásra.

ÉRTÉKELÉS

A megtalált különbözőségek szerint.

A csoportok a feladatok javítását elvégezhetik egymásnak is, ilyenkor minden csoport a tőle jobbra ülő csoportnak adja tovább a lapját.

Ilyen rajzot fénymásoló segítségével egyszerűen készíthetünk. Az eredeti ábráról két egyforma fénymásolatot készítünk. Az egyiket hibajavító festék vagy vékony fekete filc segítségével a kívánt számú részletet megváltoztatjuk, eltüntetjük vagy éppen odarajzoljuk, majd erről a „javított” példányról új fénymásolat készül. Ezután mindkét változathól másoljunk a csoportok számának megfelelőt.

Nagyon jó feladat, ha a tananyaghoz illő, tematikus rajzot keresünk. Pl. természetismerethez az élőlények élőhelyéről, anyanyelvből illusztrációt az adott műhöz, történelmi ismerethez korabeli grafikát stb. Legcélszerűbb fekete-fehér vonalas rajzot keresni, mert ezeken rejthető el a legészrevehetőlenebbül a változtatás. (A rejtvényűságok ilyen típusú rajzai is ezért készülnek így.)

3. feladat

Mondatalkotás

Tananyag: Fogalmazási alapismeretek
Megoldási idő: kb. 25 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok (páronként)

TANÁR

Alkossatok párokat a csoporton belül. Írjatok 5 állító és 5 tagadó mondatot az előző feladatban használt képről!

Keressétek meg az igéket a mondatokban és húzzátok alá!

A MUNKA LÉPÉSEI:

Gondolkozz egyénileg – beszélj meg párban – írd le – húzd alá.

Először mindenki magában gondolkodik, majd közösen megbeszéljük az ötletüket. Ha egy mondatban meg tudnak állapodni, az egyikük leírja egy lapra. Ezután közösen megbeszélve aláhúzzák az igéket. Az Írnok és a Csendkapitány szerepét mondatonként cserélgessék.

ÉRTÉKELÉS

Cseréljétek ki a lapokat a csoport másik párosával, és ellenőrizzétek egymás megoldását! Pontozzátok is le! Szempontok:

- Tényleg állító, illetve tagadó mondatokat írtak? (Pontozás: helyes mondatonként egy pont.)
- Megtalálták az összes igét a mondatokban? (Csak az a mondat kap egy pontot, ahol aláhúzták az összes igét.)

Végül adjátok össze a párosok szerzett pontjait, és keressétek meg a legtöbb pontot szerző csoportot!

Ez egy gyakorló feladat, amit azzal tehetünk érdekessé, hogy a gyerekek egymásét javíthatják ki. Fontos, hogy a javításnál ne az igék száma alapján kapjanak pontot, mert így nem lesznek összemérhetőek a teljesítmények, hanem az a mondat kapjon pontot, ahol az összes igét megtalálták. Ha van időnk, átnézhetjük a megoldásokat osztályszinten is. Olvassák fel a csoportok a mondataikat, a többiek pedig az igaz-hamis játékhoz hasonlóan döntsenek, hogy állító (nyitott tenyér) vagy tagadó (ökölbe szoritott kéz) mondatról van e szó.

4. feladat

Ismertetőkértya készítése

Tananyag: Gépek a környezetünkben

Megoldási idő: kb. 30 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Eszközfigyelő (1 db A/4-es rajzlap, 4 db A/6-os rajzlap, színes ceruza, filctoll, ragasztó, lexikonok)

TANÁR

Válasszatok ki csoportonként egy-egy közlekedési eszközt! Készítsetek róla rajzot (egyet vagy többet), és gyűjtsétek össze róla a legtöbb információt. Ragasszatok ismertetőkértját az eszközről!

Osszátok szét a feladatokat!

Legyenek, akik jellegzetes rajzot készítenek róla, esetleg több nézetben, más típusban, színben, működés közben stb., mások pedig gyűjtsenek adatokat a közlekedési eszközről. Az információkat lexikonokból is összegyűjthetitek, de saját ismereteiteket is beleépíthetitek.

Mindenki egy-egy A/6-os lapra dolgozzon, amelyeket az A/4-es lapra ragasszatok fel, tetszőleges elrendezésben, akár kivágott elemekből is.

Ötletek a szöveges részhez:

- általános jellemzők (részei, formája)
- energiaforrása
- rekordjai
- története
- elterjedése
- saját vélemény a közlekedési eszközről

ÉRTÉKELÉS

A csoportok ismertetőkértjájának közös megtekintése közben.

SZEMPONTOK

- A rajz jellemzően, részletgazdagon ábrázolja-e a formát?
- Az információk kellően sokrétűek-e?
- Az információszerzés módja (lexikonok használata).
- Felelősök munkájának értékelése.

Pontozás.

A nehézséget az okozza, hogy a munkamegosztást nehezen tudják kialakítani. Általában mindenki szívesebben rajzolna, mint kutatna és írna. Adjunk jutalompontot azoknak a csoportoknak, akik – miután döntöttek a közlekedési eszközről – két perc alatt készek az egyéni munkára. Természetesen ezt előre közöljük, és feltétlenül adjuk is meg, hogy ne veszítsük el hitelünket. Az ismertetőkértjákat helyezzük el a tanteremben, hogy még napokig figyelhessék. A gyakori nézegetéssel észrevétlenül megtanulják a közlekedési eszközök jellemzőit. Nézegetésben pedig nem lesz hiba, hiszen ők készítették ezeket.

5. FOGLALKOZÁS

A TÉRKÉP

(környezetismeret, magyar nyelv és irodalom, rajz és vizuális kultúra)

1. feladat

A gólyák útja

Tananyag: A térképolvasás fejlesztése

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Vállveregető, Eszközfigyelő (térkép fénymásolata, 8. melléklet, esetleg atlasz)

TANÁR

Figyeljétek meg a térképet!

Kedvenc gólyánk Afrikába készül. A szaggatott nyíl irányába repül. A számokkal jelzett részekben leszáll pihenni. Próbáljátok a térkép jelzései alapján elmesélni, merre jár.

Írjátok le az útvonalát! Nevezzétek meg a számokkal jelzett, felismert tájakat, hegyeket, tavakat, tengereket stb., ahol útközben megpihent.

A MUNKA MENETE

Az Eszközfigyelő gondoskodik arról, hogy a térkép a csoporthoz kerüljön, az Írnok feladata a válasz rögzítése, a Csendkapitány és a Vállveregető a csoportmegbeszélésen felügyel. Közös figyelmet fordítanak a térképre, és próbálnak útvonalat meghatározni.

ÉRTÉKELÉS

Az egyik csoport ismerteti a megoldást, a többiek javítanak, az eltérő véleményeket jelzik. Pontozás.

Nem könnyű feladat. Könnyen kialakulhat olyan helyzet, hogy lesznek, akik „igavonóként” dolgoznak, míg a többiek a „láblógató” szerepkörébe helyezkednek. Ezért itt különösen fontos, hogy a csoport mind a négy tagja kapjon feladatot, és erről számoltassuk is be őket. Az osztályomban még így is előfordult, hogy az Eszközfigyelő nem vett részt a munkában, mert ő a feladatát már az óra elején elvégezte.

A Vállveregető próbál gondoskodni arról, hogy mindenki részt vegyen a megoldásban. Kérjük meg az Eszközfigyelőt, segítsen neki, és írja fel a csoportmegbeszélés során, melyik számot ki fejtette meg. Jutalmazzuk meg pluszponttal azokat a csoportokat, ahol a számokhoz tartozó földrajzi helyek megtalálásában a csoport minden tagja egyenlően részt vett. Így arra ösztönözzük a csoporttagokat, hogy figyeljenek egymásra, és ne mondják ki a nehezebben teljesítők előtt a megoldást. Ez nagyon nehéz, nagy önuralmat kíván.

Ismertessük a gyerekekkel előre, hogy miért jár ez a pluszpont, így törekedni fognak rá. Az ilyen jellegű utasításokat mindig a feladatok kiadása előtt kell ismertetnünk. Így a gyerekekben elkülönül a közös munka megszervezése és a feladat tartalmi része. Ez különösen az első időszakban fontos, amíg nem alakulnak ki a megfelelő szervezési mechanizmusok – különben egyéni munka folyik négyfős csoportokban, anélkül, hogy a gyerekek figyelnének egymásra.

2. feladat

Térképészítés

Tananyag: Térképek, útvonalak értelmezése

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Eszközfigyelő (A/3-as lap, vízfesték, filctoll)

TANÁR

Régen a kincsek helyét titkos térképeken jelölték meg, majd ezeket valamilyen helyre elrejtették, hogy a kincs nehogy illetéktelenek kezébe kerüljön. Ezek a helyek gyakran feledésbe merültek, csak az írók, filmrendezők fantáziáját izgatták tovább. Ismertek ilyen témájú könyveket vagy filmeket?

Készítsünk csoportonként kincskereső titkos térképet!

A MUNKA MENETE

A csoport egyik tagja gyűrje össze a papírt óvatosan, majd simítsa ki. Fessétek be közösen, barnás színárnyalatokkal. (A gyűrődésekbe beszivárgó festék érdekes, a régi, töredezett térképekre emlékeztető hatást ad.) Jelöljétek meg a kincs helyét filctollal, és tervezetek négy irányból utat hozzá! Legyenek rajta csapdák, tévutak is. Ezt a térkép négy oldaláról egyénileg rajzoljátok meg!

Válasszátok ki közösen a legérdekesebb utat. Írjatok hozzá (Írnok) magyarázatot (égtájakkal, csapdaleírásokkal).

ÉRTÉKELÉS

Értékeléskor két-két csoport cseréljen térképet, és előbb az egyik, aztán a másik ismertesse a leírást. A csoport tagjainak meg kell keresnie, hogy a négy közül melyik útról van szó!

Olvassák fel az egész leírást, és ha az „ellenőr” csoport megtalálja a leírás alapján a helyes utat, megkapják a pontot. Utána szerepet cserélnek.

Ha van időnk, közösen, a táblára rögzített térképekkel is ellenőrizhetünk, így az egész osztály értékelhet egy-egy leírást.

Nagyon élvezik ezt a feladatot több korosztályban is.

Ahhoz, hogy a gyerekek fantáziája meginduljon, fontos az óra eleji beszélgetés. Meséljék el, miféle csapdákról hallottak, milyen tévutakat ismernek. Egymás ötleteire is építenek majd. Ha egy-egy fontos elem nem kerül szóba, meséljük el mi. A munkát akkor kezdjék el, amikor már alaposan ráhangolódtak és tele vannak ötlettel.

Kérjük meg őket, hogy mielőtt a papír négy oldaláról nekikezdenek az utak felrajzolásának, kicsit nézzék, ujjukkal járják be a területet! (Az utak lehetnek kacskaringósak is.) Esetleg szóban elmesélhetik egymásnak, milyen ötleteik vannak.

Ezzel arra készítjük őket, hogy gondolják át a feladatot. Ha hamar, gondolkodás nélkül belevágnak, később, egymás munkája láttán már másképp döntenének, de nincs javítási lehetőség. Mivel a csoport egy papírra dolgozik, egy-egy kevésbé érdekes megoldás konfliktusforrás lehet. Ha ez mégis előfordul, segítsünk be valamilyen jó ötlettel annak, akinek nem sikerült túl jól a megoldás, hogy ne érezze magát a bűnbak szerepében.

6. FOGLALKOZÁS

ŐSZI BUDAPEST

(környezetismeret, magyar nyelv és irodalom)

1. feladat

A főváros nevezetességei

Tananyag: Hazánk nevezetességei

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (képek: 9–10. melléklet)

TANÁR

Érjétek el, hogy a csoportban mindenki ismerje a főváros nevezetességeit!

A MUNKA MENETE

Alkossatok párokat a csoporton belül! Felezzétek meg a kártyákat, majd gyakoroljátok a nevezetességek felismerését! Ha már mindkettőtöknek jól megy, cseréljétek a csoporton belül kártyákat!

ÉRTÉKELÉS

Színkártyákkal ellenőrzünk:

– Emeljék fel a Parlament fotóját a zöldek! stb.

(Egy szempillantással látjuk, hogy tanulták meg. Mindenki potenciális jelölt a válaszádra, hiszen nem tudhatják, éppen melyik színt szólítjuk.)

Gyűjthetjük csoportonként a találatokat, és pontozhatunk.

Gyűjtőmunkát is adhatunk ki. Jutalmazzuk azokat a csoportokat, akik villámkártyákat készítenek a főváros más nevezetességeiről, esetleg ugyanezekről, más felvételeken, más nézetből. Ezek készülhetnek képeslapokból, újságkivágásokból, de rajzos formában is. A lényeg, hogy gyakorolják a nevezetes épületek felismerését különböző formában. Az elkészített kártyákat cseréljék meg a csoportok egymás között, gyakoroljanak vele, majd véleményezzék egymás munkáját. Megoldhatjuk a feladatot lakóhelyünk nevezetességeivel is.

2. feladat

Idegenvezetők

Tananyag: Hazánk nevezetességei, lexikonhasználat

Kompetencia: Fogalmazási és beszédképesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Együttműködés-mester, Mókamester

TANÁR

Őszi sétát tervezünk a fővárosban. Ti vagytok az idegenvezetők.

1. Írjatok csoportszinten egy, legalább tíz mondatból álló bemutatót egy általatok kiválasztott nevezetes épületről!

Gyűjtsetek hozzá anyagokat a lexikonokból!

A bemutató elkészítéséhez a következők szerint gondolkodhattok:

- Mi az épület neve?
- Ki tervezte?
- Mikor épült?
- Hol található pontosan?
- Miről nevezetes?
- Mit tudtatok meg az épület méretéről?
- Van-e valami különlegesség, érdekesség az épületen (emléktábla, dombormű stb.)?
- Jellemezzétek az épületet! (Milyen a tető, az ablakok, a bejárat? Milyen az épület színe? Milyen állapotban van? Emeletes vagy földszintes épületről van szó? Vezet-e lépcső a bejáráshoz?)
- Mi van jelenleg az épületben? Mire használják?
- Milyen díszítmények jellemzik az épületet?
- Van-e park az épület körül? Meséljete róla!
- Van-e valamilyen érdekes vagy nevezetes esemény, ami az épülethez kötődik?
- Mi a véleményetek az épületről?
- Miért ajánlanátok másoknak, hogy megnézzék?

A MUNKA MENETE

Először válasszatok épületet, majd keressétek ki a rendelkezésekre álló könyvekből, lexikonokból az épület adatait!

Valaki a csoportból olvassa fel a leírtakat!

A kérdések segítségével alkossatok mondatokat!

Amelyiket késznek gondoljátok, azt az Írnok írja le egy lapra!

Számozzátok meg a kész mondatokat!

2. Érjétek el, hogy mindenki el tudjon mondani a csoportból legalább öt mondatot, melyeknek tartalma megegyezik azzal, amit leírtatok.

Amikor elmondjátok a bemutatást, játsszátok el úgy a helyzetet, mintha tényleg idegenvezetők lennétek, a többiek pedig turisták, és épp egy autóbusszal utaznátok a városban.

Kezdjétek így a mondatokat:

Kedves vendégek, nézzetek jobbra. Most aelőtt haladunk el.

vagy

Balra tekintve a látható.

vagy

Ahol most állunk, az a híres.....

ÉRTÉKELÉS

A tanár színkártyák szerint szólít.

A többiek meghallgatják, majd az összes produkció elhangzása után szavaznak a „legjobb idegenvezető” címről.

Értékelési szempont:

- Tartalom (Mit hallottunk? Mit tudtunk meg az épületről?)
- Előadásmód (Mennyire tudta beleélni magát az idegenvezető szerepébe?)

Nehéz feladat, éppen ezért fejlesztő hatású, ha jól tudunk motiválni és ügyelünk az egyenlő részvételre. A feladatot világosan két részre kell különítenünk.

Az első rész kutatómunka, mondatalkotás, rögzítés. Itt a legnehezebb az egyenlő részvétel biztosítása. Az Együttműködés-mester sokat segíthet ebben, ha megbízzuk azzal is, hogy figyelje, ki nem dolgozik, és buzdítsa a hozzászólásra.

Érdeemes odaadni írásban vagy folyamatosan ismételni hangosan a megfigyelési szempontokat, amelyek alapján a mondatokat megalkotják. Nem fontos minden szempontot mondattal jelezni, választhatnak közülük az információknak megfelelően.

A második részt kerekasztal módszerrel tanulják meg a gyerekek: addig haladnak körbe, amíg mindenki el nem tud mondani öt mondatot. Utána érdemes a Mókamesterre építve felvezető mondatokat kitalálni, hogy jobban el tudják játszani az idegenvezető szerepét. Az ehhez szükséges példamondatok elég egyszer elmondani, hiszen csak az a cél, hogy merjék majd eljátszani a szerepet, és a példamondatok alapján rögtön megértik, miről van szó.

Megoldhatjuk a feladatot lakóhelyünkhöz kapcsolódva is.

A győztes idegenvezetőnek készítsünk valamilyen kitűzöt ezzel a címmel, a csoport pedig kapjon többetpontot a teljesítményért.

7. FOGLALKOZÁS

HAZÁNK TÁJAI ŐSSEL

(környezetismeret, magyar nyelv és irodalom)

1. feladat

Csoportosítás

Tananyag: Hazánk nagytájai

Megoldási idő: kb. 30 perc

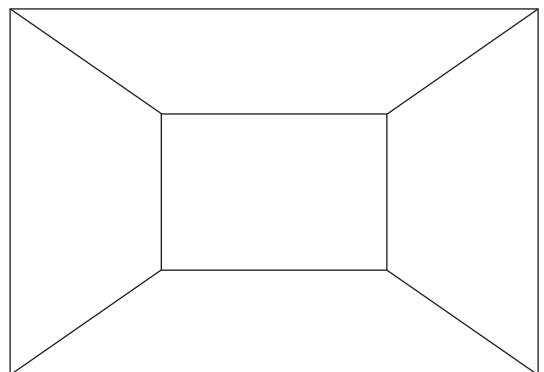
FELELŐSÖK

Csendkapitány, Vállveregető, Írnok, Tüstént kapitány

TANÁR

Ma rejtvénytű feladattal gyakoroljuk hazánk nagytájakait.

- Először készítsétek el azt az ábrát, amelybe a mai órán dolgozunk.
- A csoport első tagja az A/4-es lap közepére rajzoljon egy kb. 3 gyufásdoboznyi téglalapot. Adja tovább a tőle jobbra ülőnek!
- A második tanuló a téglalap egyik sarkát kösse össze a rajzlap sarkával! Adja tovább jobbra.
- A harmadik tanuló a téglalap másik sarkát kösse össze, majd adja tovább.
- A negyedik tanuló a maradék két sarkot kösse a rajzlap sarkához, majd tegye középre az ábrát.

A MUNKA MENETE

- Először a lap széle mentén a nagytájak nevét kell beírniuk. Beszéljék meg közösen, melyek ezek. Mindenki egyet-egyet írjon a hozzá legközelebb álló mezőbe.
- Ezután a táblán szereplő szavakat kell a megfelelő helyre beírniuk. Ami közös, mindegyik nagytájra jellemző, az a közepére kerüljön. (Ahol lehet, ott rajzzal is jelölhetik.) Beszéljék meg szavanként, hogy mi hova kerüljön, mindenki írja be a hozzá tartozót a mezőbe. A minden nagytájnál előfordulókat az Írnok írja középre.

most itt ősz van	tölgyerdő	juhtenyésztés	hegyvidék	sík	szarvas	
nagytáj	fenyők	Tisza	búzatermelés	fácán	erdőgazdálkodás	nyúl
bányászat	kukoricatermelés	Duna	Hortobágy	Kékes	mészkö	
szőlőtermelés	mezőgazdaság	szarvasmarha-tenyésztés		lősz		
az emberek hasznosítják						

ÉRTÉKELÉS

Az egyik csoport ismerteti a megoldást. A többiek ellenőrzik a saját megoldásokat. A problémákat közösen megvitatják. Pontozás.

Nagyon jó összefoglaló feladat.

Az én óráimon itt is problémaként jelentkezett az egyenlő részvétel. A visszahúzódóbb, nehezebben olvasó, lassabban reagáló gyerekeket pillanatok alatt maguk alá gyűrik az irányító típusú, gyors gyerekek. Az alulmaradók könnyen kedvüket veszítik, a gyorsakban kialakulhat irántuk a „minek van itt, csak hátráltat bennünket” érzés. Ettől már csak egy apró lépés a bűnbak szerep, ami aztán visszaveti az eddigi eredményeket.

Mit lehet hát tenni?

Egy ilyen összefoglaló feladat az adott területen jól teljesítők számára nem jelent nehézséget. Az ő esetükben ne az legyen a célunk, hogy az ismereteiket mélyítsük el, valószínű, hogy már tudják az anyagot. Náluk koncentráljunk a szociális kompetenciák fejlesztésére, a segítségnyújtásra, a türelemre a másik iránt. Kérjük meg a csoportot, hogy a munka végén titkos szavazással döntsenek a „legsegítőkésebb csoporttag” vagy a „legtürelmesebb csoporttag” címről, ami kitűzővel és a csoport számára az indoklások függvényében pluszpontokkal járhat. (Az indoklások sokszor egészen meglepő erkölcsi ítéletek, korukat meghazudtoló vélemények. Néha engem nagyon elgondolkoztatnak, és sok tanulságot adnak.)

Én gyakran alkalmazom úgy is, hogy a csoportszavazás végén a „nyertes” egy kis drótkarikát kap, amit saját maga láncformában gyűjt (barátságslánc). A kis karika más jótéteményért is adható. Havonta értékeljük a láncok hosszát, jutalmazzuk a legsegítőkésebbeket. (A magatartásértékelésekhez is jó alapot adhat ez a módszer.) Mindezekkel lassan célt érünk.

Ez nem egyik pillanatról a másikra alakul ki, de ha sikerül megszokottá, természetessé tenni ezt a magatartásformát, nyert ügyünk van.

2. feladat

Hangrend

Tananyag: Nyelvtani ismeretek fejlesztése

Megoldási idő: kb. 25 perc

FELELŐSÖK
Csendkapitány

TANÁR

Válogassátok ki az előző feladat táblán szereplő szavai közül:

- a magas hangrendű szavakat,
- az összetett szavakat,
- a tulajdonneveket,
- a mély hangrendű szavakat!

Először a csoport minden tagja válasszon egy-egy csoportosítási szempontot! Beszéljétek meg, melyiket ki fogja kigyűjteni!

Ha megvan a választás, mindenki írja fel egy lapra a megoldását!

ÉRTÉKELÉS

A csoportok egy-egy csoportosítást végző tagjai külön csoportokat alkotnak, megbeszélik egymás közt a megoldást. Ha szükséges, javítanak, korrigálnak.

Ezután visszamennek a csoportjukba, és mindenki ismerteti a megoldást.

Még itt is lehet vita, ha a többiek nem azt a megoldást gondolják. Végül egyeztessünk osztályszinten (egy csoport ismerteti egy megoldást, a többi csak az eltérést, ha van) a helyes válaszok miatt.

Ennek a módszernek mozaikmódszer a neve.

A mozaikmódszer nagyon jó azoknál a feladatoknál, amelyek több elemre bonthatók.

Az ellenőrzés egyik részében felbomlanak a csoportok, és új szempont, a részfeladat szerint szerveződnek.

Mire az az osztályszintű ellenőrzésre kerül sor, már alig marad hiba a megoldásokban.

Nem kell félni a mozgolódástól, hamar megszokják a módszert, és izgatottan, fegyelmezetten vonulnak a terem adott sarkába, majd vissza a csoportjaikhoz. A mozaikmódszer időigényes, de sokoldalú fejlesztő hatása miatt érdemes rászánni az időt.

8. FOGLALKOZÁS

ŐSZI MESE

(magyar nyelv és irodalom, rajz és vizuális kultúra)

Az alma meg a kerti manó

Hajnaltól vadlibák húztak át a kert fölött. Alacsonyán röptek, s hát látták, hogy az almafán egy alma búslakodik, árválkodik egyes-egyedül. Teljesen zöld volt.

– Hát te még itt vagy?! – kiáltottak rá. – Nem tudod talán, hogy mögöttünk hószárnyakon közelít a félelmetes, hideg tél? Egy-kettő, bújj a kamrába!

Szegény alma nagyon megrémült, és ijedtében még jobban elzöldült. Mitévő legyen? Hiszen ment volna ő szívesen a kamrába, de nem szedték le, mivel olyan halvány az orcája.

– Szél, szél, lökj le, kérlek, a földre! – könyörgött.

A szél jól szemügyre vette az almát.

– Nem vagy még elég piros – dörmögte –, de hát semmi közöm hozzá. Ha úgy kívánod, lelöklek a földre.

Jó nagyot fújt, és megrázta az almafát.

Az alma lepottyant, és hosszan gurult a fűben. Épp arra ment a kerti manó. Pókhálóból volt a zekéje, nagy, kerek szalmakalapot viselt a fején. Megbotlott az almában.

– Hát te mit keresel itt? – kiáltotta. – Nem tudod talán, hogy a vadlibák mögött hószárnyakon közelít a félelmetes, hideg tél? Bármely pillanatban beronthat a kertbe. Gyorsan bújj a kamrába!

– Bújnék én édes örömet – mondta az alma –, de nem tehetem. Nincs még pír az orcámon, nem akarnak befogadni.

– Hát ezen igazán könnyű segíteni! – kacagott fel vidáman a kerti manó. – Várj csak egy cseppet!

Száraz fűszálakból fürgén ecsetet kötött, arany napsugarakat olvasztott egy kettétört mákfejbe, jól elkeverte frissen szedett hajnali harmattal, s gyönyörű, kicsattanó pirospozsgásra festette a sápadt alma pufók orcáját.

– Köszönöm, köszönöm! – hálálkodott az alma, és felderült.

Hevert a szép piros alma a fűben. Gyerekek jöttek a kertbe, észrevették, odaszaladtak.

– Nézzétek, milyen gyönyörű alma!

Gyorsan felkapták, vitték a kamrába, szépen beillesztették a többi alma közé, a polcra, s hát egy se volt oly szép, ő volt mind közt a legnagyobb, legkövérebb, legpirosabb, leggyönyörűbb!

Vidáman kuksolt a polcon. Jöhet már a tél!

1. feladat

Szövegértés

Kompetencia: Szövegértelmezés, lényegkiemelés

Megoldási idő: kb. 30 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfelelős (4 példányos fénymásolatban a mese: 11. melléklet és a feladatok papírcsíkon, 12. melléklet)

TANÁR

Olvassátok el magatokban a mesét, majd osszátok szét a feladatokat, és oldjátok meg őket!

Írd le, hogy nézett ki a kerti manó!

.....

Keresd meg a szövegben azokat a szavakat, melyek az almát jellemezték a manóval való találkozás előtt!

.....

Keresd meg a szövegben azokat a szavakat, amelyek az almát jellemezték, miután a manó átfestette!

.....

Milyen belső tulajdonságai vannak a manónak?

.....

ÉRTÉKELÉS

Az azonos számmal jelzett feladatokat megoldók a megoldások ellenőrzésére alkossanak új csoportokat (mozaikmódszer), beszéljék meg a megoldást, pontozzák az egyéni teljesítményt, végezzék el a szükséges javításokat, majd térjenek vissza a csoportjukhoz.

Ismertessék egymással a válaszokat.

Végül osztályszinten is hallgassuk meg egy csoport válaszait, a többiek csak az eltéréseket jelezzék, és vitassák meg azokat. Térjünk vissza a pontozásra, amennyiben valamelyik válasszal gond volt.

A szöveg elolvasása eltérő időt vehet igénybe a csoporttagoknál. Azért, hogy ez ne jelentsen gondot, a hamar elkészülő csoporttagok készíthetnek további, a szöveg értelmezéséhez kapcsolódó feladatot papírcsíkokra, amit az óra végén, osztályszinten próbálnak majd megválaszolni. A helyes kérdésekért és válaszokért is pont jár.

Fontos, hogy az időbeosztás irányítását óvatosan végezzük. (Én úgy szoktam, hogy figyelem a csoportokat, állandóan követem, hogy ki hol jár az olvasással vagy a megoldással, és jelzem, ha mehetnek új csoportokba a megoldást megbeszélni.)

Ha sürgetjük az olvasást, csak azt érzük el, hogy a lassabban olvasó gyerekek pánikba esnek, elmegy a kedvük az egésztől, és nem is olvassák el a mesét.

Az is jó megoldás, ha azok, akik elkészültek, segítenek a másoknak. A segítség azonban ne abból álljon, hogy megmondja a választ, hanem pl. rámutat arra a bekezdésre, ahol a válasz található, bátorít, dicsér. Természetesen ezt előre kell elmondanunk nekik, jelezve azt is, hogy az ilyen típusú segítségért kaphatnak egy-egy karikát a „barátságsláncukra”.

2. feladat

Képregénykészítés

Tananyag: Illusztrálás

Kompetencia: Az önkifejezés fejlesztése

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Tüstént kapitány, Eszközfigyelő (4 db A/5-ös rajzlap, filctoll, színes ceruza)

TANÁR

Találjatok ki más befejezést a mesének!

Beszélgétek meg egymás között, hogyan lehetne még befejezni a mesét!

Ügyeljete rá, hogy mindenki mondja el a véleményét!

Ezután az egész mesét négy részre osztva készítetek képregényt a meséből. Beszélgétek meg az ábrázolt jelenetek tartalmát, hogy tényleg kapcsolódjanak egymáshoz a jelenetek. Vigyázzatok! Aki az utolsó jelenetet megrajzolja, az egy olyan új jelenetet rajzoljon, amit csak a ti csoportotok ismer!

Egyeztessétek egymással a jelenetekben szereplők ruháját, formáját, színét. Így lesz egységes egész az alkotásotok.

Végül leprellőszerűen rögzítsétek egymáshoz a jeleneteket.

ÉRTÉKELÉS

Tegyétek ki a táblára a rajzos meséiteket!

Nézzétek meg közösen a befejezéseket!

Próbáljátok meg a rajzokból kitalálni, melyik csoport milyen befejezést gondolt ki.

Szavazással adjatok díjakat:

- „A legjobb befejezés díja”
- „A legegységesebb képregény díja”
- „A legszebben megrajzolt képregény díja”

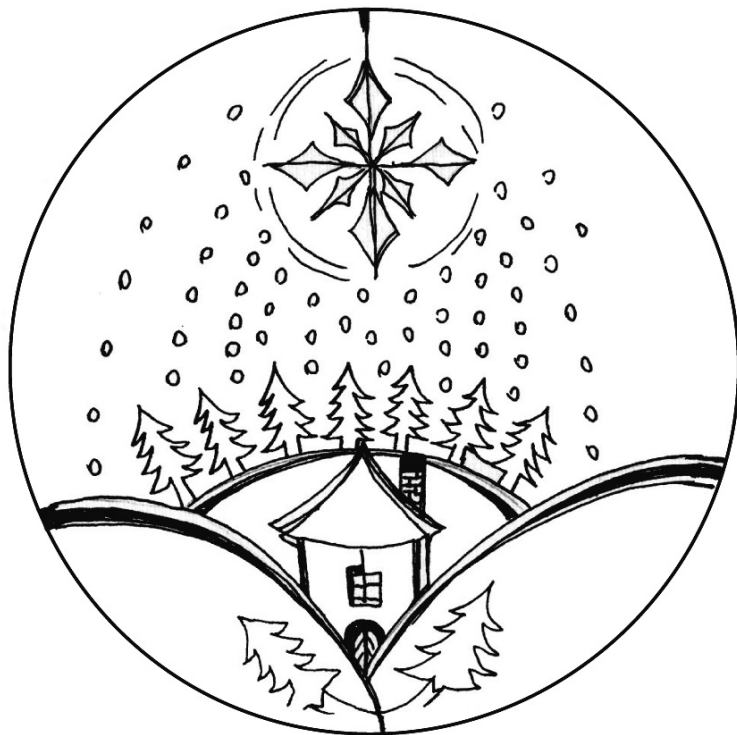
A kész munkák sorban, a táblán vagy a földön úgy helyezkedjenek el, hogy mindenki láthassa. A szavazásokat területenként, külön bonyolítsuk le.

Ha a földön vannak a rajzok, szavazókavicsokkal szavazzanak. Mindenki két darabot kapjon, és az adott szempont alapján a neki legjobban tetsző két munka mellé tegye le a kavicsát. Nem kell rangsort megállapítania a kettő között.

Ha a táblán vannak a rajzok, ragasszunk a rajzok alá egy-egy diónyi gyurmaragasztót, és szavazzanak fogpiszkálóval. Mindenki kettőt kapjon, és szűrje bele a neki legjobban tetsző két munka alatti gyurmaragasztóba. (Készíthetnek saját szavazópálcikákat is, ilyenkor a fogpiszkáló végére picit, egyéni jelzést ragasztanak.)

Végül számoljuk meg a szavazatokat. Kérjünk meg valakit, akinek a szándéka szerint történt a szavazás, hogy indokolja meg, miért így döntött, majd kérjünk meg egy olyan tanulót, akinek a véleményével nem egyezett a szavazás, hogy most ő mondja el a véleményét. Kérdezzük meg az osztályt, mi a véleményük a két indoklásról!

Tél

9. FOGLALKOZÁS

A NÖVÉNYEK TÉLEN

(magyar nyelv és irodalom, matematika, környezetismeret, technika és életvitel)

1. feladat

Vers és mozgás

Kompetencia: Beszéd–ritmus–mozgás kapcsolatának fejlesztése

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Vállveregető, Mókamester, Együttműködés-mester

TANÁR

Olvassátok el a versikét a tábláról!

Hull a hó, hull a hó,
lesz belőle takaró.
Ráborul a vetésre,
hogy a fagytól megvédje.

Vastag hóbunda alatt,
Kenyérmagvak alszanak.
Puha ágyban telelnek,
s kikeletkor kikelnek.

A csoportok találjanak ki a vers hangulatát, ritmusát utánzó mozgásokat a versikéhez. Lehet ez ujj-, kéz- és karmozgás, vagy az egész testeteket is használhatjátok a szemléltetéshez.

Először csoportmegbeszélésen találjátok ki a mozgásokat, miközben mondogatjátok a versikét.

Ha döntöttetek a mozgásokról, válasszatok valakit, aki az irányító lesz az előadás során.

Mutassátok be a kis előadást a többi csoportnak.

ÉRTÉKELÉS

Szempontok:

- A vers és a mozgás összhangja
- A csoport egészének részvétele

A csoportok produkciói után szavazással döntsenek a legjobb előadásról.

A mozgásos feladatoknak a ritmus megtapasztalása miatt nagy jelentőségük van. A ritmusérzék kialakítása pedig minden tantárgyban hallatlanul fontos, a matematikától a vizuális nevelésig. Köztudott az is, hogy a mozgással kísért, a test egészének részvételével elsajátított ismeretek jobban rögzülnek.

Ha módunk van rá, paravánnal válasszuk el a csoportokat egymástól vagy különítsük el más módon őket (folyosó, másik terem), hogy a kis előadások a meglepetés erejével hassanak, és azért is, hogy kerüljük a „ellették az ötletünket, ezt mi találtuk ki” típusú konfliktusokat. Ha mindez nem megoldható, halkan beszéljék meg egymás között, mi legyen, és az irányító utánzásával megoldható, hogy próba nélkül, csak a megbeszélés alapján bemutassák.

2. feladat

Mérések

Tananyag: Térfogatbecslés

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Írnok, Eszközfigyelő, (magvak, mérőpoharak)

A csoportok száraz magvakat (kukorica, búza, bab, napraforgó, tökmag, borsó stb.) és 1 dl-es mérőpoharakat kapnak.

TANÁR

Végezzetek méréseket! 1 dl kukorica, búza stb. hány szem mag? Mérjétek és számoljátok meg a magvakat! Állítsátok növekvő sorrendbe őket! (Melyikből kell a legkevesebb szem 1 dl-hez? Melyikből kell a legtöbb?) Alakítsatok ki közös véleményt az űrtartalom és a magvak számának viszonyára vonatkozóan! Készítsetek sorokat, mely legalább 4 részből állnak, az alábbi példa szerint:

1 dl kukorica = 18 szem

18 szem búza = 1/3 dl

1/3 dl borsó = 10 szem

10 szem bab = 1/2 dl

Ügyeljenek arra, hogy a csoportban a munka elvégzése során mindenkinek legyen feladata!

ÉRTÉKELÉS

Az űrtartalom és a magvak számának összefüggése. (Egy csoport beszámol, az általuk választott képviselő adja elő a választ.)

Milyen kapcsolat van a magvak száma és az űrtartalom között? (A többiek meghallgatják, és csak az ettől eltérő véleményeket ismertetik.)

A sorok ismertetése: minden csoportból egy fő ismerteti, akit színkártyák segítségével szólítunk. A többiek meghallgatják a megoldást, és értékelnek. (Pontozás.)

A munkamegosztás kialakítása szempontjából nagyon hasznos feladat. Az ilyen feladatoknál általában egy irányító típusú tanuló magához ragadja a kezdeményezést, ő osztja fel a feladatokat (ki legyen, aki mér, ki az, aki számol, ki az, aki írja az eredményeket). A gond akkor van, ha a csoportban két ilyen típusú tanuló is van: ekkor az egyiküknek háttérbe kell húzódnia annak érdekében, hogy mielőbb elkezdjék a munkát. Ezt úgy érjük el, ha értékeljük és pluszponttal jutalmazzuk azokat a csoportokat, ahol a legkevesebb vitával és leghamarabb elkezdik a munkát. Természetesen ezt előre, a feladat kiadásával együtt közölnünk kell a csoportokkal, hogy tudatosan törekedjenek rá.

3. feladat

Luca-búza vetése

Tananyag: A növények szükségletei

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Írnok, Eszközfigyelő (egyéneként egy-egy műanyag tejes- vagy tejfölös pohár, búzaszemek, kis kavicsok, virágföld, alkoholos filc, olló)

TANÁR

Régi népszokás, hogy a karácsonyt megelőző Luca napra búzát nevelnek egy cserépben. A kikelő búza megmutatja, milyen termés várható a következő évben. Készítsünk mi is Luca-búzát!

A csoport minden tagja kap egy műanyag tejes vagy tejfölös poharat.

A MUNKA MENETE

1. a tulajdonos nevének felírása a pohárra (alkoholos filccel nem mosódik el, de rá is ragaszthatjuk egy kis címkén)
2. a pohár kifúrása olló segítségével, a vízelvezetés biztosítására
3. vízelvezető kavicsok (3-4 db) elhelyezése a pohár aljára
4. virágföld elhelyezése a pohár 2/3 részéig
5. búzaszemek földbe helyezése (20-25 szem fejenként)
6. takaróföld elhelyezése
7. öntözés
8. elhelyezés tálcán, világos, meleg helyre

Rendszeresen, naponta öntözzétek! Vigyázzatok arra is, hogy ne álljon alatta a víz!

Készítsetek egy lapra csoportbeosztást, hogy a hét melyik napján ki öntözi majd meg a csoport növényeit. Pénteken különösen bőségesen öntözzétek, hiszen hétfő reggel kap majd újra vizet. Ezt azonban nem sínyli meg, ha a hét többi napján megfelelően gondoskodtok róla.

Luca napra így biztosan kifejlődik a szép zöld Luca-búza.

Folyamatos nyomkövetést igénylő feladat. Amikor a kész poharakat az ablakban elhelyezzük, beszéljük meg a csoportokkal, mit miért tettünk. (Miért fúrtuk ki a poharat, miért tettünk kavicsot az aljára, miért kell öntözni, világos helyre tenni?)

A csoportbeosztás elkészítése fontos szervezési feladat. Növeli az építő egymásrataltságot és az egyéni felelősséget.

10. FOGLALKOZÁS AZ ÁLLATOK TÉLEN

(környezetismeret, technika és életvitel)

1. feladat**Madárismeret**

Tananyag: Fajfelismerés

Kompetencia: Memóriafejlesztés

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (villámkártyák: 13–14–15. melléklet)

TANÁR

Bővítsük ismereteiteket a madárfajokról!

A csoportok madarak fotóit és elnevezését tartalmazó villámkártyákat kapnak.

Érjétek el, hogy a csoport minden tagja meg tudja nevezni a madarakat!

A MUNKA MENETE

A csoport tagjai párokat alkotnak. Mindenkinél legyen 3-3 kártya. A párok egymást kérdegetik addig, amíg mindkét fél tudja a helyes választ, majd kártyákat cserélnek a csoport másik párosával.

Ellenőrzés, értékelés: színekártyákkal (a képek a madaras részükkel felfele vannak az asztalon).

TANÁR

A csoportok kék tagjai emeljék fel a szécinege képét!

A pirosak mutassák fel a molnárfecske fotóját! Stb.

(Pontozás)

Ügyeljünk arra, hogy a gyerekek a pontos elnevezéssel adják meg a fajok nevét.

Bővíthetjük a fajokat, rendezhetünk versenyt is a csoportok között. Ekkor ők maguk készítsenek villámkártyákat, és jelezzék, ha a csoportban mindenki tudja a fajok nevét. Ezt vezessük egy előre meghatározott időpontig, majd jutalmazzuk a győztes csoportot jutalomponnttal vagy bármi mással.

Hihetetlen mennyiséget képesek így megtanulni, ami sok esetben nem az ismeret miatt lényeges, hiszen ezekkel a fajokkal a tananyagban nem foglalkozunk, hanem a memória fejlesztése miatt.

2. feladat**Csoportosítás**

Tananyag: Ismeretek elmélyítése a tanult madárfajokról

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Vállveregető

TANÁR

Figyeljétek meg a villámkártyákon szereplő madarakat! Rendezzétek csoportokba őket! (Gondoljatok a táplálkozásukra, arra, hogy állandó vagy költöző madarak-e, milyen a kültakarójuk, hol élnek stb.)

Alkossatok csoportonként legalább háromféle szempont alapján csoportokat a madarakból. A csoportosításokat egyenként készítsétek el, mert egy madár több helyen is szerepelhet.

A szempontokat és a hozzájuk tartozó madárfajok nevét írjátok fel a lapra!

ÉRTÉKELÉS

Az egyik csoport ismerteti a csoportosítási szempontokat, a többiek csak az ettől eltérő megoldásokat.

Írjuk fel a megoldásokat a táblára is.

A gyerekek 3-3 madárfotót kézbe fogva csoportonként tegyék a madarak képeit gyurmaragasztóval egy megfelelő helyre. (Az azonos megoldásoknál a fotók egymásra kerüljenek.)

Végül közösen megfigyeljük a táblát. Igaz-hamis játékkal rákérdezhetünk a hibás elhelyezésekre. Ha valamelyik csoportosítási szempontozóhoz kártyahiány miatt nem jutott madár, átmenetileg helyezték át a másik csoportosításból a megbeszélés idejére.

Előfordulhat, hogy ellenőrzéskor kis zűrzavar támad a madarak elhelyezésénél. Csoportonként engedjük a táblához a gyerekeket, addig a többiek figyeljék, jó helyre kerülnek-e a madárfajok. Nem tudunk itt pontosan előre tervezni, mert a csoportosítási szempontok is eltérhetnek a mienktől, nem megjósolható a számuk sem, ezért az sem, elég-e a kártyák száma.

Az ellenőrzések esetében megnő a tanár irányító szerepe. Erre mindaddig szükség van, amíg a gyerekek önállóan nem képesek megadott szempontok alapján értékelni a munkájukat, és ameddig nagyobb szükségük van a tanár megerősítésére, elismerésére, mint a csoportjukéra. Tapasztalatom szerint ez alsó tagozatban még mindenképpen így van. A gyerekek, dolgozzanak egyéni vagy csoportmunkában, elsősorban nekünk akarnak megfelelni a feladatok megoldása során, a mi elismerésünkre éheznek. Úgy kell őket együttműködésre tanítani, hogy érezzék: a mi szemünkben az ő teljesítményüket az is meghatározza, hogy miképpen képesek szervezni, segíteni, irányítani, szerepet betölteni, elfogadni egymást az ilyen típusú feladatmegoldásokban. Fontos, hogy megértsék, számunkra nem csak az a lényeges, hogy tudnak-e valamilyen ismeretet, hanem az is, hogyan jutottak el addig, és közben milyen emberi magatartást tanúsítottak.

3. feladat

Télen adható madáreleségek

Tananyag: A madarak táplálkozása

Megoldási idő: kb. 10 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Vállveregető, Együttműködés-mester

TANÁR

Figyeljétek meg a táblát!

Emeljük ki a télen nálunk maradó madarak csoportját! (A többit szedjük le a tábláról.)

Figyeljétek meg a táblán maradt madarakat! Gondoljatok a táplálkozásukra!

Minden csoport soroljon fel télen a madaraknak adható eleséget!

A feladatot kerekasztal módszerrel oldjátok meg, úgy, hogy egy tanuló felír egy eleséget a lapra, továbbadja a tőle jobbra ülőnek, ő is ír egyet, majd továbbadja, és így tovább. Aki nem tud írni, passzol. Amikor a csoport kifogy az ötletekből, jelzik, hogy elkészültek.

ÉRTÉKELÉS

A legtöbb megoldást találó csoport ismerteti a megoldásokat. A többiek kipipálják a náluk is felsorolt lehetőségeket. Végül az eltérő megoldások ismertetése történik. Ha hibás megoldással találkoznak, jelzik és megvitatják. Pontozás.

A kerekasztal módszer előnye, hogy szervezési sajátossága miatt mindenki számára biztosítja az egyenlő részvételt. A Vállveregető és az Együttműködés-mester sokat tehet azért, hogy kevés passzolás és sok gondolkodás legyen.

4. feladat

Madáretető készítése

Tananyag: Targyalkotás

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Együttműködés-mester, Mókamester, Csendkapitány, Eszközfigyelő (üdítő flakonok, drótok, olló, cipősdobozok stb., faggyú, szalonna, magvak, dió stb.)

TANÁR

Készítsünk madáretetőt a nálunk telelő madaraknak! Csoportonként egyet készítsetek!

Nézzetek körül az asztalon, és válasszatok az ott levő anyagokból, eszközökből!

Tegyetek javaslatokat egymásnak a csoporton belül, mit mire használnátok az elkészítés során.

Helyeztetek bele táplálékokat!

Érjétek el, hogy a csoportban mindenki be tudja mutatni az elkészült madáretetőt! (Milyen anyagból készítettétek, milyen részekből áll, hogyan kell rögzíteni a fára, milyen táplálékot helyeztetek el rajta vagy benne, mi volt a legnehezebb az elkészítés során?)

ÉRTÉKELÉS

Minden csoportból az egyik tag mutatja be a madáretetőt és a benne levő táplálékot.

Értékelési szempontok:

- Kreativitás a kivitelezésben (mennyire ötletes, különleges a madáretető?)
- Célszerűség a formában (praktikus-e a védelem szempontjából, nem borul-e ki könnyen a mag, nem hullik-e bele a hó stb.)
- Megfelelő táplálékok kiválasztása
- A bemutatás részletessége, érdekessége

Pontozás.

Nem könnyű feladat, hiszen négy főnek kell egy etetőt elkészítenie. Meg kell szervezni a munkát, hogy mindenki részt vegyen benne. Óra elején közöljük, hogy amíg dolgoznak, mi azt figyeljük, hogy a csoportból hányan vesznek részt a munkában. Erről készítsünk kis jegyzeteket. Óra végén kérjük meg az Együttműködés-mestereket, mondják el a véleményüket az egyenlő részvételről a csoporton belül. Vessük össze a mi megfigyeléseinkkel, és mondjuk el a tapasztalatainkat. Ha nem értenek egyet azzal, amit mondunk, kérjük meg őket, hogy győzzenek meg minket az igazukról.

Ezután megtörténhet a madáretetők kihelyezése, folyamatos gondoskodással (csoportbeosztás készítése a felügyeletről). A csoportok maguk készítsék el a csoportbeosztást a madáretetők feltöltéséről. Hetente ellenőrizzük és értékeljük a csoportok munkáját.

11. FOGLALKOZÁS

AZ EMBER MINDENNAPI ÉLETE A LAKÁSBAN

TÉLEN I.

(környezetismeret, matematika, rajz és vizuális kultúra)

1. feladat

Kakuktkojás játék

Tananyag: Anyagok és felhasználásuk környezetünkben

Megoldási idő: kb. 8 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Együttműködés-mester, Vállveregető

TANÁR

Keressétek meg a kakuktkojást a táblán szereplő dolgok között. Indokoljátok is a választást!

A megoldást csoportmegbeszéléssel keressétek meg. Ügyeljete arra, hogy mindenki részt vegyen a munkában.

szén – drót – fa – újságpapír – olaj – gáz – csomagolópapírok – dobozok

ÉRTÉKELÉS

Az egyik csoport ismerteti a megoldást, a többiek összehasonlítják a saját megoldásukkal, észrevételeznek, korrigálnak.

Pontozás.

A kakuktkojás játékokban a gyerekek gyakran nem a szándékunknak megfelelő szempont szerint keresnek oda nem illőt. Ha igazuk van, és arra a megoldásra mi nem gondoltunk, el kell fogadnunk az ő megoldásait is, vagy úgy kell megadnunk a különbözőség szempontját, hogy arra csak egy jó megoldás születhessen.

Adhatjuk fordítva is a feladatot, úgy, hogy megadjuk a témát, amin belül a dolgokat kell felsorolni, és egy kakuktkojást elrejteniük, majd ezt rejtvényként feladhatják a többieknek. Így szembesülnek azzal, hogy milyen nehéz egy jó feladatot kitalálni.

A feladatadáshoz gyakran több ismeret kell, mint a feladatmegoldáshoz. Éppen ezért sokszor fejlesztőbb is. Ráadásul jobban is élvezik ezt a szerepcserét, mint az örökös feladatmegoldást.

2. feladat

A hőmérő használata

Tananyag: A hőmérő ismerete. Negatív értékek leolvasása

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (hőmérő, villámkártyák: 16–19. melléklet)

TANÁR

Érjétek el, hogy a csoportban mindenki ismerje a hőmérő használatát!

A gyakorláshoz használjátok párban a villámkártyákat! Ha már mindketten tudjátok, cseréljétek meg a másik csoportpárossal a kártyákat. Gyakoroljátok a másikkal is.

Olvassátok le az igazi hőmérőről is a mostani, tanteremben mért értéket! Keressétek meg a hőmérőn a kártyákon szereplő hőmérsékleti értékeket!

ÉRTÉKELÉS

Az ellenőrzés színekártyákkal történik.

A képek hőmérős részükkel felfele az asztalon vannak, hogy minden csoporttag láthassa.

TANÁR

– A 0 °C-ot mutató hőmérő kártyáját emeljék fel a zöldek!

– A +21 °C -ot mutató hőmérő kártyáját tartsák fel a sárgák! stb.

Pontozás.

A rajzolt hőmérőkön való tájékozódás jó alap. Készíthetnek a gyerekek is villámkártyákat. Minél több értéket tudnak leolvasni, annál biztosabb lesz a tudásuk. Készíthetünk (vagy készíthetnek ők is) üres hőmérőket is, amibe megadott értékig kell a folyadékot beszínezni. Persze mindez nem pótolja a valós hőmérőn szerzett tapasztalatokat.

3. feladat**Hőmérőhasználat számításokkal**

Tananyag: A negatív értékek leolvasása. Alapműveletek használata

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Vállveregető, Írnok, Eszközfigyelő (hőmérők)

TANÁR

Mérjétek meg a tantermen kívüli (öt percre az ablakon kívülre helyezett) és a tantermen belüli hőmérsékletet! Mennyi a különbség a benti és a kinti hőmérséklet között? Hogyan kaptátok meg az eredményt? (Érjétek el, hogy a csoport minden tagja tudja a megoldást! Ne csak a számot, hanem azt is, hogyan számítottátok ki.)

ÉRTÉKELÉS

Színekártyákkal szólítunk.

Egy csoport ismerteti a hőmérsékletmérés eredményét, egy másik a hőmérséklet-különbséget, egy harmadik indokol, a többi csoport jóváhagy vagy módosít.

Gyakran ellenőrzünk így: az egyik csoport ismerteti a megoldást, a többiek javítanak vagy elfogadnak.

Óhatatlanul előfordul, hogy az ember ugyanazt a csoportot választja erre a feladatra. Ez nem jó, feszültséget kelt, és unalmassá is teszi az ellenőrzéseket. Én egy füzetben jegyzem, mikor melyik csoportot kértem meg a válaszadásra, így egyenletesen tudom elosztani a részvételt a csoportok között. Az egyenlő részvétel elve a csoportok között is érvényesüljön!

4. feladat

Puzzle-játék

Kompetencia: Megfigyelőképesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Vállveregető, Szabályfelügyelő, Eszközfigyelő (20. melléklet, színes ceruzák)

TANÁR

Rakjátok ki a téli tájat ábrázoló puzzle-t!

A MUNKA MENETE

A kapott képet vágják négy csíkra a vonalak mentén, hogy mindenkinek legyen egy-egy. Fogjanak nyolc különböző színű színes ceruzát, melyből minden csoporttag válasszon kettőt.

Színezzék ki mindenki a saját csíkját a nála levő színekkel. Ezután vágják a többi vonal mentén újra négyfelé. Tegye ki mindenki a saját, kiszínezett négy képecskéjét az asztalra, hogy mindenki jól lássa. Keverjék össze. Rakják ki a teljes képet, de mindenki csak a saját képecskéjéhez nyúlhat, a többiekéhez nem. A képeket csak egyesével rakhatják, sorban, egymás után. Szóban javasolhatnak a többieknek, de kézzel nem érinthetik más képecskéjét!

Melyik csoport készül el így hamarabb?

ÉRTÉKELÉS

Értékelés és pontozás az idő függvényében.

Az ilyen típusú feladathoz adhatunk egy új szerepet, a Szabályfelügyelő szerepét. Feladata annak a felügyelete, hogy a feladat során minden csoporttag betartja-e a szabályokat.

Ezt a munkát csak úgy érdemes értékelni, hogy a gyerek megfelelően teljesítette-e feladatát vagy sem, ugyanis ha elkezdjük vele számoltatni, hogy ki hányszor vétett, és ez alapján minősítjük a csoport teljesítményét, a többiek megharagszanak rá, mert úgy értékelik, hogy a csoport ellen dolgozik. Mindenképpen szükséges azonban, hogy figyelmeztesse a szabálytalankodókat, mert a játék hevében gyakran megfeledkeznek a szabályokról. Pedig itt a szabályok betartása egyben a kommunikáció fejlesztését is jelenti.

12. FOGLALKOZÁS

AZ EMBER MINDENNAPI ÉLETE A LAKÁSBAN

TÉLEN II.

(magyar nyelv és irodalom, környezetismeret)

1. feladat

Rejtvénymegoldás

Kompetencia: Fogalmazási, lényegmegragadási képesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 10 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Írnok, Eszközfigyelő (rejtvény fénymásolatban: 21. melléklet)

TANÁR

A csoport egy keresztrejtvényt kap. Oldjátok meg! Az értékelést a megoldás helyessége és a ráfordított idő adja. Csak az a megoldás értékelhető, ahol mindent sikerült kitölteni.

Szükséges az élethez.

Az épület, ahol most vagyunk.

Ez az évszak van jelenleg.

Kedvelt gyümölcsféle.

Minden gyerek kedvence ő.

Csillagszóróról, tűzről pattan.

24 óra, egy...

ÉRTÉKELÉS

A pontok az elkészülés sorrendjében, a teljes megoldás függvényében adhatók.

Az egyenlő részvételre történő figyelés nagyon fontos. Kövessük a csoportokat ilyen szempontból, és figyelmeztessük azokat a csoportokat, ahol úgy látjuk, nem mindenki veszi ki részét a munkából.

A gyerekek is képesek ilyen típusú rejtvényt készíteni. Olyan témánál adjuk ezt feladatként, amely-nél jó sok dolgot, fogalmat tudnak a témához kapcsolódva definiálni.

A rejtvény készítésének lépései:

- a megoldást jelentő szó kitalálása,
- a szó betűinek megfelelő számú négyzet megrajzolása, a szó beírása,
- a keresztirányban elhelyezhető szavak kitalálása,
- a szavak betűinek megfelelő számú négyzet megrajzolása, a szavak beírása,

- az üres szóháló elkészítése,
- a definíciók leírása.

Nagyon szeretik a rejtvényeket, és otthon is szívesen készítenek a csoport vagy az osztály számára. A helyességük könnyen ellenőrizhető abból, hogy a többiek meg tudják-e oldani vagy sem.

2. feladat

Szóláncjáték

Kompetencia: Beszédfejlesztés

Megoldási idő: az osztálylétszámtól függően kb. 8 perc

A játék osztályszintű, felelős nem szükséges.

A tanár kezdi: A télről nekem az influenza jut az eszembe. Az első tanuló folytatja: pl. az influenzáról nekem a láz jut eszembe. A lázról nekem a gyógyszer stb., így megyünk végig az osztályon.

A feladat szókincsbővítő szerepe mellett az egymásra figyelmet is fejleszti, hiszen csak úgy oldható meg, ha a gyerek figyel az előzőre, és kapcsolódik hozzá.

3. feladat

Gyógynövények

Tananyag: Gyógynövényismeret. Lexikonhasználat

Megoldási idő: kb. 25 perc

FELELŐSÖK

Eszközfigyelő (A/4-es rajzlap vízszintesen elvágva, filctoll, színes ceruza, lexikonok)

TANÁR

Ma a gyógynövényekről tanulunk. Mik azok a gyógynövények? Mit tudtok róluk?

Alkossatok párokat a csoporton belül!

Minden csoport készítsen két gyógynövény-ismertetőt. Keressetek a lexikonban gyógynövényeket, és készítsék el a kártyát az alábbiak szerint (táblai rajz)!

A növény rajza	Neve: Hatása: Felhasználása:
----------------	------------------------------------

Osszátok meg a munkát: az egyikőtök a rajzot készítse el, a másik tanuló az információkat írja le.

ÉRTÉKELÉS

A kártyákat rögzítsük a táblára. Készítőik tartsanak ismertetőt a gyógynövényről.

A lexikonhasználatot külön meg kell tanulni. Ha nem ismernek gyógynövényeket, nevezzünk meg néhányat, hogy el tudjanak indulni a munkában. Érdemes kitenni a teremben a kártyákat, hogy nézgethessék, olvassgathassák még napokig. Így szinte észrevétlenül vésődik be az ismeret.

4. feladat

Teaház

Tananyag: Gyógyteakészítés

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (csészék, ízesítők)

TANÁR

Készítsünk közösen valamilyen gyógynövényteát! (Kamilla, csalán, hársfa, csipkebogyó, ha van mód, többfélét is.)

Szorgolassátok a teafiltereket, hogy az illatáról is felismerhessétek legközelebb a teafajtákat.

Tegyétek a filtereket a csészébe.

Óvatosak legyetek, és ne mozogjatok, amíg a forró vizet mindenkinek a csészéjébe töltöm.

Mozgassátok finoman a filtereket a vízben, amíg az nem lesz kellően sötét színű. Ekkor vegyétek ki a vízből, majd ízesítsétek a teákat ízlés szerint.

Csendesen beszélgetve, élvezve az illatokat és ízeket, igyuk meg a teát. Mit hallottatok más népek teázási szokásairól? Meséljete róla!

Ha tudunk annyi filtert szerezni, ahány tanuló van, akkor a tanár ismertetése alapján mindenki maga készítse el a teát, ha nincs, rezsón készítsünk egy nagy kannával, de közben meséljük el, mit miért teszünk.

Az ízesítést (cukor, esetleg méz, citrom) mindenki maga végezze.

Ügyeljünk a forró, balesetveszélyes részekre, helyzetekre!

13. FOGLALKOZÁS

TÖRTÉNELMI ÉS NÉPI HAGYOMÁNYOK TÉLEN I.

(technika és életvitel, magyar nyelv és irodalom, rajz és vizuális kultúra)

1. feladat

Karácsonyi csomagolópapír készítése a Luca-búza becsomagolásához

Tananyag: Ritmus az ábrázolásban, a természetes anyagok alakíthatósága

Megoldási idő: kb. 30 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (A/5-ös papír, ceruza, 2 krumpli, kés, tempera, ecset, csomagolópapír, olló)

TANÁR

Mivel megfelelően gondoztátok, mostanra kinőtt a szép, zöld Luca-búza. Most elkészítjük a ruháját, vagyis egy szép csomagolópapírt.

A MUNKA MENETE

A csoportok csomagolópapírból kivágott körformákat kapnak. Ezekbe fogjuk majd csomagolni a Luca-búzát. A növények becsomagolása előtt a körlap szélét díszítsétek a következőképpen:

A csoport minden tagja készítsen krumpliból nyomóformát.

A ráfaragott minta valamilyen egyszerű karácsonyi motívum legyen. Pl. csillagforma, fenyőforma, szaloncukorforma, hópihe stb.

- Először papíron tervezzétek meg, majd rajzoljátok rá a kettévágott krumpli vágófelületére, végül faragjátok le körülötte a krumplit.
- Festékezzék be a nyomóformákat, majd készítsétek próbanyomatot. Ha valamit még javítanotok kell, tegyétek meg. Ha nem ismerhető fel a forma, vágjátok újra egyenesre a krumplit, és kezdjétek újra, nagyobbra.

Ha mindenkié megfelelő, és a csoport egyetért a nyomatokkal, azonos sorrendben mindenki nyomtasson vele mintát mind a négy csomagolópapír szélére.

Pakoljátok el, addig a lapok megszáradnak. Helyezétek a Luca-búzákat a lap közepére, majd kössétek meg valamilyen kötöző zsinórral (szép a natúr madzag vagy rafia).

Nézzétek meg közösen a kész munkákat! Melyik csoport csomagolása a legsikerültebb? Miért?

A felöltötött Luca-búzákat mindenki hazaviheti, de otthon is öntözni kell!

A hibalehetőség abból adódik, hogy nem tudják kellően leegyszerűsíteni a formát, és túl bonyolult formába kezdenek, amit aztán ekkora méretben nem tudnak kifaragni. Segítsünk nekik táblára rajzolt egyszerű formaötletekkel. Nagyon fontos a munkafegyelem a balesetveszélyes eszközök használata miatt. Beszéljünk előtte a balesetveszélyes helyzetekről!

2. feladat

Karácsonyi versike – összekeverve

Kompetencia: Szövegértés fejlesztése

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködő, Vállveregető, Eszközfigyelő (fénymásolt papírcsíkok: 22. melléklet)

TANÁR

A fiókomban összekeveredtek a verssorok. Segítsetek rendet tenni közöttük!

Rakjátok össze verssé az összekeveredett sorokat!

Megoldás:

Ó gyönyörű szép, titokzatos éj!
Ég szemű gyermek, csöpp rózsalevél.
Kisdedként az édes Úr
Jászolában megsimul.
Szent karácsony éjjel!

Ó fogyhatatlan csodálatos éj!
Hópehely ostya, csöpp búzakenyér.
Benne, lásd: az édes Úr
Téged szomjaz, rád borul.
Egy világgal ér fel.

ÉRTÉKELÉS

Az elsőnek elkészült csoport a sorokat (amit nagyobb méretben is kinyomtatunk vagy megírunk) sorba rakja a táblán úgy, ahogy ők gondolják. A többi csoport véleményez, javasol.
Pontozás.

Tanuljuk meg a verset közösen. Mondjuk soronként halkán – hangosan, kimondva – magunkban, kimondva – ritmuskísérlettel. Adhatunk a csoportoknak egy-egy triangulumot, melyen a versike ritmusát ütögetik, természetesen négyszer, hogy mindenki kipróbálhassa. Ez a csengő hang jól illik a vers hangulatához.

14. FOGLALKOZÁS

TÖRTÉNELMI ÉS NÉPI HAGYOMÁNYOK TÉLEN II.

(magyar nyelv és irodalom, rajz és vizuális kultúra)

1. feladat**Kakukktojás játék**

Tananyag: Rendszerező képesség fejlesztése. Ünnepekörökhöz tartozó ismeretek
Megoldási idő: kb. 8 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Tüstént kapitány

TANÁR

Keressétek meg a kakukktojást a táblára felírt szavak között!

karácsony	Mária	Betlehem	szalma	kis Jézus	Háromkirályok
jászol	csillag	pásztorok	ajándékok	virágcsokor	

ÉRTÉKELÉS

Az egyik csoport ismerteti a megoldást, a többiek egyetértenek vagy korrigálnak.
Pontozás.

Meséljük el a kulcsszavak felhasználásával a történetet!

Mondatonként haladjunk.

Az első mondatot a tanár mondja: A történet Betlehemben játszódik.

Melyik csoport vállalkozik a következő mondatra?

(Egy csoport csak egy mondatot mondhat! Megbeszéljük a csoporton belül, ha vállalkoznak rá, jelzik. A tanár színekártyák szerint szólíthat bárkit a csoportból.) Mondatonként haladnak. Az új mondatok elhangzása előtt mindig el kell ismételnük az előző mondatot.

Ha megakad az osztály, a tanár besegíthet egy-egy mondattal.

Végül mondjuk el megszakítások nélkül a történetet.

A mondatonkénti történetmesélés kicsit lassú, de nagyon hasznos. Memorizálási és kommunikációs képességeket is fejleszt.

Az előző mondat elismérlése is fontos, hiszen segíti az egymásra figyelés kialakítását. Ennek a módszernek „indián beszélgetés” a neve. Elnevezését onnan kapta, hogy a fiatalabb indiánoknak mindig el kellett ismételniük az előttük szóló idősebb indián gondolatát.

2. feladat

Karácsonyi vers

Kompetencia: Szöveg reprodukálás. Illusztráció

Megoldási idő: kb. 45 perc

TANÁR

Hallgassátok meg ezt az angol karácsonyi versikét!

Karácsony

(angol gyermekvers)

Karácsony első napja van,
köszönt és minden jót kíván
egy csíz a csupasz körtefán.

Karácsony második napja van,
köszönt és minden jót kíván
két gerle és
egy csíz a csupasz körtefán.

Karácsony harmadik napja van,
köszönt és minden jót kíván
három veréb-zenész
két gerle és
egy csíz a csupasz körtefán.

Karácsony negyedik napja van,
köszönt és minden jót kíván
négy nyafka macska
három veréb-zenész
két gerle és
egy csíz a csupasz körtefán.

Karácsony ötödik napja van,
köszönt és minden jót kíván
öt szélkakaska,
négy nyafka macska
három veréb-zenész
két gerle és
egy csíz a csupasz körtefán.

Karácsony hatodik napja van,
köszönt és minden jót kíván

hat tyúkanyó
öt szélkakaska,
négy nyafka macska
három veréb-zenész
két gerle és
egy csíz a csupasz körtefán.

Karácsony hetedik napja van,
köszönt és minden jót kíván
hét hattyú, tolla tiszta hó,
hat tyúkanyó
öt szélkakaska,
négy nyafka macska
három veréb-zenész
két gerle és
egy csíz a csupasz körtefán.

Karácsony nyolcadik napja van,
köszönt és minden jót kíván
nyolc nyúl a vadász oldalán
hét hattyú, tolla tiszta hó,
hat tyúkanyó
öt szélkakaska,
négy nyafka macska
három veréb-zenész
két gerle és
egy csíz a csupasz körtefán.

Karácsony kilencedik napja van,
köszönt és minden jót kíván
kilenc kötényes kisleány
nyolc nyúl a vadász oldalán

hét hattyú, tolla tiszta hó,
hat tyúkanyó
öt szélkakaska,
négy nyafka macska
három veréb-zenész
két gerle és
egy csíz a csupasz körtefán.

Karácsony tizedik napja van,
köszönt és minden jót kíván
tíz tekergő kéményseprő
kilenc kötényes kisleány
nyolc nyúl a vadász oldalán
hét hattyú, tolla tiszta hó,
hat tyúkanyó
öt szélkakaska,
négy nyafka macska
három veréb-zenész
két gerle és
egy csíz a csupasz körtefán.

Karácsony tizenegyedik napja van,
köszönt és minden jót kíván
tizenegy táncos, tarka úrnő
tíz tekergő kéményseprő

kilenc kötényes kisleány
nyolc nyúl a vadász oldalán
hét hattyú, tolla tiszta hó,
hat tyúkanyó
öt szélkakaska,
négy nyafka macska
három veréb-zenész
két gerle és
egy csíz a csupasz körtefán.

Karácsony tizenkettedik napja van,
köszönt és minden jót kíván
tizenkét ugrabugra úr,
tizenegy táncos, tarka úrnő
tíz tekergő kéményseprő
kilenc kötényes kisleány
nyolc nyúl a vadász oldalán
hét hattyú, tolla tiszta hó,
hat tyúkanyó
öt szélkakaska,
négy nyafka macska
három veréb-zenész
két gerle és
egy csíz a csupasz körtefán.

FELADAT

Közös kép készítése a versről.

Minden elemet el kell készíteni.

Melyik csoport vállalja az egy csíz elkészítését? Kik vállalják a két gerlet? Kik készítik a három veréb-zenészt? Stb.

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (filctoll, olló, ragasztó, A/6-os lapocskák)

Rajzolójátok meg a formákat, színezzétek ki, majd vágjátok ki a formákat. Ha egy-egy csoporttal elkészültek, ragasszátok a táblára rögzített nagy fa rajzára.

Közben tanuljuk a verset, mondogassuk munka közben.

Végül nézzétek meg a kész munkát. Egy gyerek, akit sorsolással választunk ki, mutogassa végig a táblánál az elemeket, miközben közösen mondjuk a verset. Van olyan köztetek, aki magától is el tudja mondani?

ÉRTÉKELÉS

Az a csoport, amely megrajzolta a vállalt elemeket és végig tudja mondani, megkapja a pontot. Plusz pont adható annak, aki másnak besegít.

Osszuk meg arányosan a csoportok között az elemek számát, de hagyjuk, hogy maguk „licitáljanak” a formára. (Egy 24 fős osztálynál csoportonként 13-at – tehát egyénekenként 3-at, 4-et – kell elkészíteni). A közös képen egy nagy csupasz fa látszik (ezt a tanár készíti el A/1-es lapra, széles ecsettel), és sorban, ahogy elkészülnek egy-egy sorral, kivágják és ráragasztják az elemeket. Közben közösen mondogatjuk a verset.

15. FOGLALKOZÁS

AZ EMBER MINDENNAPI ÉLETE A SZABADBAN I.

(környezetismeret, magyar nyelv és irodalom, technika és életvitel, rajz és vizuális kultúra)

1. feladat

Halmazállapotok

Tananyag: A víz halmazállapotai. Az időjárás

Megoldási idő: kb. 25 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (kártyák: 23. melléklet)

TANÁR

Mit tudtok az időjárásról, a különböző halmazállapotú csapadékokról? Oldjátok meg a következő feladatot! Jellemeztétek a kártyán szereplő csapadékfajtákat a táblán lévő öt szempont alapján!

Víz	Jég	Hó	Pára, köd	<ol style="list-style-type: none"> 1. Milyen a halmazállapota? 2. Melyik évszakban fordul elő a természetben? 3. Milyen a színe? 4. Milyen a hőmérséklete? 5. Mi a veszélye a közlekedésben?
-----	-----	----	--------------	---

A csoport tagjai válasszanak a kártyák közül, majd a lapra írják fel a jellemzéseket.

ÉRTÉKELÉS

Az azonos fogalmakat jellemzők új csoportot alkotnak, közösen megbeszélik és értékelik a megoldásokat. Pontozás.

Ezután mindenki visszatér a csoportjához, és közösen megbeszélik a megoldásokat. Végül osztályszinten ismertetjük a helyes megoldásokat.

A mozaikmódszer növeli a feladattudatot, a felelősségérzetet a gyerekekben. Kicsit hosszadalmas, mert ahhoz, hogy a végén mindenki minden megoldást egyszer jól halljon, osztályszinten is ismertetni kell. De így tulajdonképpen négyszer foglalkozik a saját és kétszer a többiek megoldásával, ami hasznos a bevésés miatt.

Ha nem tudják, milyen irányban induljanak el a megoldásban, adjunk konzultációs lehetőséget: az asztalunknál négy szemközt lehet kérdezni.

2. feladat

Hóesés

Tananyag: Mondatfajta használata

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Vállveregető, Időmérő, Tüstént kapitány

TANÁR

Képzeljétek el, hogy leesett a hó. A járdákat vastagon beborítja. Az emberek alig bírják menni az úton.

Írjon a csoport az eseménnyel kapcsolatos

- egy kérdés,
- egy felkiáltó,
- egy óhajtó,
- egy kijelentő mondatot.

Osszátok szét a feladatokat, mert a megoldásra csupán 5 percet kaptok.

Az elkészült megoldásokat beszéljétek meg közösen, ha szükséges, javítsatok.

ÉRTÉKELÉS

Egy csoport ismerteti a megoldást, a többiek pedig az ettől eltérő megoldásokat.

A munkamegosztás kialakítását elősegíthetjük úgy is, ha kevesebb időt adunk a megoldásra. Csak akkor tudják megoldani a feladatot, ha mindenki egyéni részfeladatot old meg, amit megbeszélnek közösen, így alakítják ki a végső megoldást. Ilyenkor fontos szerep jut az Időmérőnek. Néha mi is jelezhetjük, hány perc van még hátra, hiszen az Időmérő is dolgozik egy mondaton. Általában azonban elég, ha csak ennyit mondunk: „Az Időmérők nézzenek az órára!”

3. feladat

Hókrisztályok

Tananyag: A papír alakíthatósága

Kompetencia: Konstruáló képesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 30 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (2 cm-es vékony papírcsíkok, melyeket fénymásolópapírból vágunk ki a rövidebbik oldala mentén, olló, ragasztó)

TANÁR

Tudtátok, hogy a hópihéek összekapaszkodott hókrisztályokból állnak? A hókrisztályok különféle alakúak, ágas-bogasak, így könnyen egymásba akadnak.

Készítsünk mi is hókrisztályokat papírból!

Minden csoporttag egyet csináljon. Ügyeljenek arra, hogy ne legyen a csoportban két egyforma.

A MUNKA MENETE

Készítsetek egy kis gyűrűt, akkorát, hogy az ujjatok beleférjen, és a maradék papírt vágjátok le.

- Vágjátok kétfelé az egyforma papírcsíkokat.

- Egyenként ragasszátok össze őket úgy, hogy vízcseppet formázzanak.
- A domború részüket megragasztóva rögzítsétek a gyűrűhöz.
- Lehet fordítva is, kicsit döntve ráragasztani.
- Tehettek a belsejükbe kisebb gyűrűket, fele ekkora vízcseppformát stb.
- A „szirmok” közé dughattok be szemből újabb elemeket, így „hizlalhatjátok”.
- Variáljátok az elemeket.

ÉRTÉKELÉS

Csoportonként, fotókartonra rögzítve (gombostűvel), közösen.

Szemponatok:

Különbözőek-e az elkészült hókristályok?

Ki készítette

- a legnagyobb,
- a legkülönlegesebb,
- a legbonyolultabb formát?

Pontozzuk a kész munkákat!

Az alapforma elkészítését megmutathatjuk, rámutatva a variációs lehetőségekre. Aztán hagyjuk, hogy ők kísérletezzenek bátran. Rengeteg variációt képesek kitalálni.

A kész munkák legjobban sötét háttér előtt mutatnak, de szépek az ablakban is. Mivel a papírcsíkok éle nem ragasztózható be, én gombostűket szúrok a fotókartonba, arra akasztjuk a hócsillagokat.

16. FOGLALKOZÁS AZ EMBER MINDENNAPI ÉLETE A SZABADBAN II.

(rajz és vizuális kultúra, testnevelés)

1. feladat

Hóállatkert készítése a szabadban

Tananyag: Tervezés, kivitelezés. Az anyag alakíthatósága. A forma egyszerűsítése

Megoldási idő: kb. 40 perc

FELELŐSÖK

Mókamester, Vállveregető, Együttműködés-mester

TANÁR

Készítsünk csoportonként egy-egy hóállatot a hóállatkertünkbe (pl. hóoroszlán, hókígyó, hósas, hómedve, hózsiráf stb.)

A méretük kb. akkora legyen, mint egy-egy gyerek.

Fontos: az állatok a lábukat maguk alá húzva üljenek a hóban, mert az álló állatot nem tudják elkészíteni!

Ha marad idő, kis hógolyókból gyúrt „kerítéssel” válasszátok el egymástól az állatokat.

ÉRTÉKELÉS

Tekintsük meg közösen az elkészült hó-állatkertet.

Értékelési szempont:

Meg tudják-e a többiek nevezni a csoport állatát?

- Melyik a legélethűbb forma?
- Melyik a legötletesebb forma?
- Melyik a legviccesebb forma?

A konfliktus itt sosem az osztályon belül adódik. Szünetben a nagyobbak mindig tönkreteszik a kicsik alkotásait. Csak úgy nyerhetünk egy pár órát az állatkertünknek, ha őket meg tudjuk „fékezni”. Ha szünetben mi is kimegyünk, és együtt nézzük velük, esetleg megkérjük őket, hogy ők is készítsenek néhány állatot, akkor vigyáznak rá. De másnap reggelre így is áldozatul esnek mások játékának. Mentésükre szolgáljon, hogy az északi hószobrászbajnokságok résztvevői is kerítés mögött dolgoznak, pedig ők felnőttek, és a nézők is azok...

Azért, hogy az elkészítő osztály ne búslakodjon, fotók készülhetnek a hó-állatkertről. Talán ők már nem fogják tönkretenni a következő télen a kisebbek hószobrait.

17. FOGLALKOZÁS

TÉLI MESE

(magyar nyelv és irodalom, rajz és vizuális kultúra)

Egérke piros szegélyes kék kabátja

Volt egyszer egy öregapó, annak volt egy fekete kutyája. Olyan kicsi volt ez a kutya, hogy öregapó elnevezte Egérkének. Egérke nagyon szeretett vadászni. Ha gazdájával kiment az erdőbe, folyton szimatolt, nyüszített, egyre kisnyulat keresett.

Egy téli napon ismét kiment öregapóval az erdőbe. Egyszerre valami nagyon érdekes szag csapta meg Egérke szimatoló orrocskáját. Izgatottan nyüszítve rohant a bokrok közé. Az egyik bokor alatt lyukat látott meg, s belebújt. Ez a lyuk egy alagút nyílása volt, s a csöpp kutyus sietősen totyogott előre az alagútban. Hirtelen megtorpant. Egy nyúl állt előtte, hosszú fülét, mulatságos orrát mozgatva. Egérke éktelen ugatásba kezdett:

- Vau ... vau! ... – A nyúl meg csak nézte, s mozgatta a fülét meg az orrát.
- Miért nem szaladsz el? – kérdezte Egérke. – Hogyan fogjalak meg, ha nem szaladsz előlem?
- Miért akarsz engem megfogni? – kérdezte a nyúl.
- Nem is tudom pontosan – mondta Egérke. – De úgy tudom, hogy a nyulak el szoktak futni a kutyák elől.

Nem félsz tőlem?

- Nem hiszem – mondta a nyúl. – Tudod, te olyan pici vagy, hogy nem félek tőled, akármilyen hangosan ugatsz is! Különben is jobban tennéd, ha abbahagynád ezt a csúf lármázást. Nézd meg inkább a fiaimat, olyan aranyos kis jószágok!

Nyúlanyó az alagúton át a fészekhez vezette Egérkét, és megmutatta neki az öt aranyos nyulacskaát.

- No, most már tudod a hozzánk vezető utat, gyere el máskor is – mondta nyúlanyó Egérkének barátságosan.

Másnap reggel leesett az első hó. Öregapó azt mondta Egérkének, félti őt a nagy hidegben, ezért piros szegélyes kék kabátkát adott rá. Egérkét szorította, csiklandozta a piros szegélyes kék kabátka, próbált tőle szabadulni, de sehogy sem boldogult. Öregapó leült a kandallóhoz melegedni, Egérke meg fogta magát, és

piros szegélyes kék kabátkájában nagy mérgesen csaholva az erdőbe vágatott. Egyenest a nyúlcsalád fészkebe vezető alagút felé rohant.

– Ó, egek! – kiáltott nyúlanyó, mikor meglátta Egérkét. – Milyen csinos a korcsolyaruhád!

– Ez nem korcsolyaruha – vakkantott Egérke –, ez csak egy piros szegélyes kék kabát, ami szorít és csiklandoz. Kérlek, segíts leszedni rólam. Odaadnám takarónak a kisnyusziknak.

Nyúlanyó óvatosan leszedte Egérkéről a piros szegélyes kék kabátkát, gyöngéden ráterítette az alvó nyúszikra, és fölsóhajtott:

– Nézd csak, milyen aranyosak! És gyere el, Egérke, kérlek, gyere el hozzánk máskor is!

Egérke hazaballagott, s mikor öregapó megkérdezte tőle, hogy hova lett az új kabátkája, boldogan csaholta:

– Vau... vau...

De öregapó nem értette, mit csahol Egérke, és még most is azon gondolkozik, ugyan hová tűnhetett a piros szegélyes kék kabátka.

1. feladat

Mesefeldolgozás

Kompetencia: Olvasási, szövegértési, lényegkiemelő képesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 30 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (a mese: 24. melléklet, a kérdések: 25. melléklet)

TANÁR

Olvassátok el a mesét, majd osszátok szét a feladatokat, és oldjátok meg őket!

FELADATOK

Miért nem féltek a nyulak Egérkétől?

.....

.....

Hogyan vette észre Egérke a nyulak lakhelyét?

.....

.....

Miért kellett Egérkének kabátka?

.....

.....

Jellemezd Egérkét!

.....

.....

ÉRTÉKELÉS

– Az azonos feladatokat megoldók alkossanak új csoportot, és egyeztessék a megoldásokat. Ha szükséges, javítsanak.

– Térjenek vissza a csoportjukhoz, mondják el tapasztalataikat egymásnak.

– Végül osztályszinten hallgassuk meg az egyik csoport megoldását. A többiek az ezektől eltérő válaszokat ismertessék.

A kérdések kiválasztását bízunk rájuk. Nem egyforma erősségűek, de ez nem probléma: így mindenki képességének megfelelően választhat. Ehhez először a csoporton belül olvassák fel a kérdéseket, és döntsenek, melyiket ki válassza.

A mesét elmondhatjuk mi is, de mindenképpen adjuk oda egyénileg is a szöveget, hogy megkereshessék a válaszukat tartalmazó részt.

2. feladat

A levél

Kompetencia: Fogalmazási képesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 25 perc

FELELŐSÖK

Írnok, Csendkapitány, Mókamester, Eszközfigyelő (levélpapír, boríték)

TANÁR

Írjatok közösen levelet az apókának, amiben elmeséletek a kutyus helyett, hogy mi történt.

A levelet tegyétek borítékba, címezzétek meg, de ne ragasszátok le.

ÉRTÉKELÉS

A csoportok sorban felolvassák a levelet. Közösen döntsük el, melyik a legjobb!

Minden csoport két szavazatot adjon le, a legtöbb szavazatot szerző csoport kapja a legtöbb pontot.

Pont jár még a borítékok helyes címzéséért.

A feladat megoldása csoportmegbeszéléssel történik, ami lehetőség arra, hogy legyenek a csoportban „igavonók” és „láblógatók”.

Jelezzük az óra elején, hogy amíg dolgoznak, mi fogjuk ezt figyelni és óra végén értékelni. Plusz pont, illetve pontlevonás jár érte.

Az Írnok az ilyen típusú feladatoknál ceruzával dolgozzon, hogy egy mondat leírása után születő jobb gondolatnál tudjon javítani. Ilyenkor radírt használjon. A levél külalakját is pontozhatjuk, de akkor hagyjunk időt arra, hogy újra lemásolják a végső megoldást.

3. feladat

Bélyegtervezés

Kompetencia: Illusztráció, lényegmegragadás

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Eszközfigyelő (filctoll, színes ceruza)

TANÁR

Most már csak a bélyeg hiányzik a borítékról.

Tervezzetek a meséhez illő bélyeget!

Kicsit nagyobb méretben dolgozunk, mint egy igazi bélyeg, de a kész munkát fénymásolóval lekicsinyíthetjük.

Ügyeljenek arra, hogy kevés forma legyen a terven, mert kicsiben is látnunk kell, mi van rajta, és ha túl sok mindent rajzoltok rá, nem tudjuk majd értelmezni. Válasszatok inkább egy-egy állatfejet (nyuszi vagy kutyus), vagy az apókát, esetleg egy fát a téli erdőből.

Rajzoljátok meg, majd színezzétek is ki.

Mindenki készítse el a tervet (A/6-os méret, perforációval a szélén), majd a csoport közösen válassza ki azt, amelyiket a legjobbnak tartja. Ezt vigyék a táblához, az értékeléshez.

ÉRTÉKELÉS

Nézzétek meg közösen a kész terveket!

Melyik

- a legötletesebb,
- a legszínesebb,
- a meséhez legjobban illő?

Indokoljátok is a választókat!

A bélyegterveknél a hibalehetőséget az adja, hogy nem képesek egyszerű, kis méretben is jól mutató formákat ábrázolni. Általában túl sok formát rajzolnak rá. A méretet viszont nem célszerű ez alá vinni, mert az eszközök nem alkalmasak kisebb felületen történő munkára. Mutassunk nekik néhány jó és rossz bélyeget (sajnos ilyet is találunk, amelyikről alig lehet kitalálni, mi van rajta), és akkor megértik a lényeget.

A perforáció utánzása a bélyeg illúzióját kelti. Mutassunk a táblán egy egyszerű hullámvonallal vagy szögletesen tördelt vonallal megrajzolt négyzetformát, amit utánozhatnak vagy mintájára újat találhatnak ki.

TavasZ

TavasZ

18. FOGLALKOZÁS

ÉBRED A TERMÉSZET (NÖVÉNYEK)

(környezetismeret, matematika, magyar nyelv és irodalom, rajz és vizuális kultúra)

1. feladat

Versfeldolgozás

Tananyag: Az igék felismerése

Kompetencia: Szövegértelmezés

Megoldási idő: kb. 25 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (vers: 26. melléklet)

TANÁR

Olvassátok el Szász Károly: *Miből lesz a kalácska?* című versét.

Miből lesz a kalácska?
Búzácskából.
S a búzácská?
Kikél a barázdából.
Eke vasa eltemeti,
lanyha eső költögeti,
nap sugára feltámasztja,
lábát kasza elvagdossa,
ló a szérűn megrugdossa,
két kemény kő összezúzza,
a gazdaasszony megdagasztja,
forró kemencébe dugja,
s ha kiveszi, látod:
magsült a kalácsod.

- Húzzátok alá azokat a sorokat, amelyek a tavaszi időszakban történnek! (Mindenki megoldja, majd egyeztetnek, javítanak.)
- Karikázzátok be a versben az igéket! (Mindenki megoldja, majd egyeztetnek, javítanak.)

ÉRTÉKELÉS

Egy csoport ismertet, a többi egyetért vagy módosít. A válaszadó csoporttagot a színekártyák szerint szólítjuk. Ha valamelyik csoport más megoldást talált, közülük is színekártyákkal szólítsunk válaszadót.

Pontozás.

Amennyiben az egyéni teljesítményre vagyunk kíváncsiak, az ellenőrzést lehet úgy is végezni, hogy a csoporttagok egyéni megoldása után rögtön ellenőrizzük: mindenki lepontozza a magáét, és a pontok összegét kapja a csoport. Előnye, hogy nő az egyéni felelősség, hátránya, hogy bünbakképző módszer. („Miattad kaptunk kevesebb pontot!”) Néha azonban mindenképpen hasznos, az egyéni felelősség direkt megtapasztalása miatt.

2. feladat

Csíráztassunk magvakat!

Tananyag: A növények szükségletei. Az életműködések vizsgálata

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (magvak: kukorica-, búza-, bab-, borsó-, napraforgó-, tökmag stb., műanyag doboz: margarinos vagy vajas, amit be tudunk szerezni, vatta, víz)

TANÁR

Próbáljunk meg mi is a versben leírtakhoz hasonló körülményeket teremteni a magvainknak.

A feladatot a következő sorrendben végezzétek:

1. Jelöljétek meg alkoholos filccel a csoport dobozát.
2. Helyeztetek vattát (kb. 2 ujjnyit) a dobozba.
3. Öntsetek bele vizet, hogy az egész átnedvesedjen.
4. Tegyétek bele a választott magvakat.
5. Fedjétek be vattával (kb. 2 ujjnyival).
6. Nedvesítsétek be ezt is.
7. Tegyétek langyos helyre.

Naponta ellenőrizzétek, elég-e a nedvesség!

Figyeljétek naponta a csírázó magvakat. Melyik csoporté csírázik ki hamarabb?

A kicsírázott magvakat ültessétek földdel teli virágcserepbe. Most már fényre is szükségük van, úgyhogy tegyétek őket az ablakhoz közel.

Figyeljétek meg a növényeket! Hasonlítsátok össze a levélformájukat! Készítsetek egyénileg rajzot a levél formáját bemutatóval.

A rajzokat rögzítsétek a táblára, és figyeljétek meg közösen. Felismeritek-e, melyik növény levelét ábrázolja?

A cél itt az, hogy a gyerekek tudják, mire van szüksége egy növénynek a csírázáshoz, a növekedéshez. Ha ezt maguk elvégzik, jobban bevésődik, mintha könyvből elolvasnák.

3. feladat

Telekvásárlás

Tananyag: Törtrész leolvasása, megjelenítése

Kompetencia: Absztrahálás

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Írnok, Eszközfigyelő (A/3-as rajzlap, színes ceruza, filctoll, olló, ragasztó)

TANÁR

Erdei Manó telket vásárolt a városban.

Segítsetek neki elkészíteni a telek felosztását a következő szabályok szerint:

- A ház a telek 1/5 részét foglalja majd el.
- A melléképületek (garázs, kutyaól, kerti házikó) területe összesen a ház területének felével megegyező nagyságú lesz.

- Szeretné a zöld felületet $1/3$ - $1/3$ arányban felosztani a virágoskert, a zöldségeskert és a füvesített terület között.
- A zöldségeskertben fele részben krumplit, a maradék részben pedig egyenlő arányban hagymát, sárgarépát és borsót vetne.
- Rajzolatok meg a telek alaprajzát úgy, hogy a telek $A/3$ -as rajzlap arányú. Vonalzót ne használjatok, a szemmértéketek segítségével, szabadkézzel rajzoljatok.
- Tervezzetek kis piktogramot (jelölő ábrákat) a különböző részek megjelölésére (kis bélyegnyi lapocskákra), majd ragasszátok bele ezeket a tervbe.

Így mindenki tudja majd értelmezni az alaprajzot, tudja majd a jelekből, hol lesz a fű, hol a ház stb.

ÉRTÉKELÉS

A csoportok a táblára rögzítik az alaprajzokat. Egy-egy tanuló a csoportokból bemutatja a megoldásukat.

A többiek figyelnek, javasolnak.

A jó megoldásokat értékeljük, pontozzuk.

Pluszpont adható az egyértelmű piktogramokért is.

A megoldásnál az arányoknak kell stimmelni, az elhelyezést a telken belül minden csoport maga határozza meg.

Csak vonalakkal határolják el egymástól a részeket, mintha kis kerítések lennének, majd a beleragasztott kis ábrákkal értelmezzék (ház, kutyaól, fűszálak, virág stb.).

Nem könnyű feladat. Ha túl nehéznek érezzük, csökkentünk a bejelölendő részeken.

A munkát csoportmegbeszéléssel végzik. Figyelmeztessünk az egyenlő részvételle! Az ábrakészítéseket osszák fel egymás között.

19. FOGLALKOZÁS ÉBRED A TERMÉSZET (ROVAROK)

(környezetismeret, rajz és vizuális kultúra)

1. feladat

Rovarok

Tananyag: Fajismeret

Kompetencia: Memóriafejlesztés

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (villámkártyák: 27–28. melléklet)

TANÁR

Érjétek el, hogy a csoportban mindenki meg tudja nevezni a rovarfajtákat!

A csoportok rovarok fotót, rajzait kapják egy kártyán, melynek hátoldalán a faj neve szerepel. Párban gyakorolnak, majd a párok kártyákat cserélnek.

ÉRTÉKELÉS

Ellenőrzés színekártyákkal. (Emeljék fel a szarvasbogár képét a sárgák! stb.)

Pontozunk a helyes válaszok száma szerint.

Ha így pontozunk, igazán teljesül az egyéni felelősség elve. Ráadásul a csoport mindent megtett azért, hogy mindenki tudjon mindent.

2. feladat

Szimmetria

Tananyag: Alakzatok tükrösségének felismerése

Megoldási idő: kb. 25 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködő, Vállvergető, Eszközfigyelő (2 db A/4-es lap, 4 db A/5-ös lap)

TANÁR

A rovarok formája szimmetrikus. Mit jelent ez? Milyen az a forma, ami nem szimmetrikus?

Gyűjtsetek tíz, a természetben fellelhető formát, melyek ugyanígy szimmetrikusak!

Gyűjtsetek tíz mesterségesen létrehozott szimmetrikus formát is!

(A feladatot úgy végezzétek el, hogy két lap körbejár, az egyikre „mesterséges”, a másikra „természetes” feliratot írjatok.

Mindenki hozzáír egyet-egyet, és továbbadja jobbra, aki nem tud, passzol. Mikor mind a tíz-tíz készen van, közösen megbeszélitek, ha hibásat találtok, korrigáljatok.)

Válasszatok ki a választatokból két mesterséges és két természetes formát! Osszátok szét, hogy mindenkinek jusson egy-egy a csoporton belül. Rajzoljátok le, jelöljétek a szimmetriatengelyét is.

ÉRTÉKELÉS

Olvassa fel az egyik csoport a megoldását. A többiek a lapjukon húzzák át annak a nevét, amit ők is megtaláltak, majd az eltérő példáikat ismertessék.

A rajzokat tegyék a táblára gyurmaragasztóval.

Figyeljék meg közösen: Mindegyik forma szimmetrikus?

Mindegyiknél helyes a szimmetriatengely rajza?

A kerekasztal módszerrel megoldott feladat az egyenlő részvételt biztosítja. A csoporton belül kell kialakulnia annak a hangulatnak, hogy fontos legyen a válasz, hogy igyekezzenek elkerülni a passzolást. Ha ez jól működik, a többiek rásegítő kérdésekkel vezetik rá az éppen leblokkolókat a megoldásra. Értékeljük pluszponttal, a barátságláncre fűzhető karikával ezt a magatartást, hogy általánossá váljon.

3. feladat

A rovarok részei

Tananyag: A rovarok felépítése

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Eszközfigyelő (29. melléklet)

TANÁR

Egy gonosz manó a fiókomban rendetlenkedett. Kiradírozta a rajzok egyes részeit, hogy ti ne tudjátok megtanulni őket. Rajzoljuk vissza ezeket!

Egyéneként válasszatok a lapok közül, majd oldjátok meg a feladatot.

A csoportból az azonos feladatot megoldók alkossanak új csoportokat, egyeztessenek, értékeljenek, pontozzanak együtt.

Rögzítsük a táblára gyurmaragasztóval a rajzokat, hogy osztályszinten is lássuk a jó megoldást.

Az ilyen rajzos típusú feladatok ellenőrzése nagyon kevés időt vesz igénybe, hiszen egy szempillantással látható az egész osztály megoldása. Ragasszuk egymás mellé az azonos megoldásokat, így még egyszerűbb. Adhatjuk ezt a feladatot úgy is, hogy megkérjük a csoportokat, készítsenek egymásnak ilyen rejtvényeket. Rajzoljanak fel rovarokat, de hagyjanak le róla bizonyos részeket. Adják át a másik csoportnak megoldásra, majd kérjék vissza, és ők ellenőrizzenek.

4. feladat

Rovargyűlés

Tananyag: A rovarok felépítése

Kompetencia: Megfigyelőképesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 30 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (A/6-os lap, filctoll, színes ceruza, olló, ragasztó, az 1. feladat villámkártyái)

TANÁR

A rovarok országában is van néha gyűlés. Ilyenkor minden rovar egy nagy leveles ághoz igyekszik, a tanácskozás színhelyére.

Rajzoljuk ezt meg!

Válasszon mindenki egyet az 1. feladatban megismert rovarok közül.

Rajzoljátok le A/6-os lapra, színezzétek, vágjátok ki, majd ragasszunk belőle közös képet.

Ragaszthatjuk sorban őket, ahogy vonulnak, vagy úgy, hogy már a levelek szélén üldögélnek, az egy fajhoz tartozók egy helyen.

ÉRTÉKELÉS

Nézzük meg közösen a kész munkát!

Ki legyen a rovarok közül a gyűlés vezetője? Válasszatok közülük! Miért éppen rá esett a választásotok?

Az alapot a tanár készítse el, A/2-es lapon átlósan egy nagy növény, leveles ág húzódjon. Ezt kivághatjuk színes papírból, vagy létrehozhatjuk fújással, akrilsprayvel.

A kivágott rovarokat ezekre ragasszák fel. Az azonos fajhoz tartozók egy csoportba kerüljenek!

Kicsit mesészerű a feladat, de a rovarok fotójának megfigyelésével a fajismeretet és a rovar részeit rögzítjük játékosan.

20. FOGLALKOZÁS

ÉBRED A TERMÉSZET (GERINCESEK)

(környezetismeret, technika és életvitel)

1. feladat

Állatok csoportosítása

Tananyag: Az élőlények rendszerezése

Kompetencia: Csoportosítás

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Vállvergető, Eszközfigyelő (kártyák: 30. melléklet, dobozok)

TANÁR

Összekeveredtek a gerincesekre jellemző dolgok a fiókomban. Segítetek szétválogatni, hogy a halak, kétlábúak, madarak, emlősök feliratú dobozba a megfelelő dolgok kerüljenek!

emlősök	madarak	halak	kétlábúak	hátúszó	kopoltyú
ikra	pikkely	úszóhólyag	ebihal	farok alatti úszó	
csupasz bőr	pete	átalakulás	toll	szőr	kecskebéka
míg fejlődik, kopoltyúval lélegzik	tojás	fészek	kifejletten tüdővel lélegzik		
repülés	csüd	csőr	ragadozók	elevenszülő	
fogazat	szoptatás	mindenevők	növényevők		

A MUNKA MENETE

A csoport négy dobozt kap, ezeket osztátok szét, mindenki begyűjti a halmazból az oda illőket, végül közösen beszéljétek meg.

ÉRTÉKELÉS

Az azonos dobozosok együtt, új csoportot alkotva ellenőriznek, pontoznak.

Végül rakjuk ki a dobozokból a kártyákat (a megegyezőket tegyék egymásra), és ellenőrizzük így a megoldást osztályszinten.

A kikapolások során újra és újra látják az ábrákat, ami segít a bevésésben. Érdeemes megismételni úgy, hogy a csoport tagjai másik dobozt kapjanak, hogy gyakorolják a csoportosítást. Ez annál is inkább indokolt, mert ha már egyszer kiválogattuk a kártyákat a tananyagnak megfelelően, minél jobban használjuk ki.

Kiválóak az ilyen típusú feladatok összefoglaló órákra.

2. feladat

Igaz-hamis

Tananyag: Rendszerezési ismeretek

Kompetencia: Fogalmazás fejlesztés

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Vállveregető, Mókamester

TANÁR

Írjatok 1-1 igaz és 1-1 hamis mondatot az előző feladat mind a négy csoportjáról!

Mindenki írjon arról, amelyikkel dolgozott, majd közösen beszéljétek meg a mondatokat! Ha szükséges, javítsatok!

ÉRTÉKELÉS

Hangozzanak el egy-egy állatcsoportról a mondatok sorban anélkül, hogy megneveznék, igaz vagy hamis mondatról van szó! A többiek ökölbe szorított kézzel vagy nyitott tenyérrel jelezzék igaz vagy hamis-e!

Ahhoz, hogy egy számukra nyilvánvalóan hibás mondatot mondjanak, tökéletes tudás szükséges. Buzdítsuk őket vicces megoldásokra is! Ahhoz, hogy még vicces is legyen, nagyfokú nyelvi árnyaltság szükséges, hiszen nem jó, ha egyből rájönnek, hogy hamis a mondat.

3. feladat

Hazatérő madarak

Tananyag: Konstruálás. A papír alakíthatósága. Modellezés

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (A/6-os lapok, filctoll, színes ceruza, 31. melléklet)

TANÁR

Tavasszal visszatérnek hozzánk azok a madarak, akik télen a melegebb déli égtájra repültek. Köszöntsük őket egy szép munkával!

Készítsünk hazatérő madarakat papírból, melyeket fellógatva a tanteremben, térben helyezünk majd el.

A MUNKA MENETE

- Nézzék meg közösen a mellékletet, elemezzék közösen a készítés menetét.
- Először az elemeket készítsük el (test, fejvel együtt, szárnyak 2 db).
- Ezután színezzük.
- Végül állítsuk össze és „kantározzuk” fel.

A madarakat csoportonként rögzítsük két keresztben rögzített hurkapálcához (mind a négynek van így hely), és függesszük fel a tanteremben vagy a folyosón.

A csoportok a munka előtt beszéljék meg, hogy azonos vagy különböző madarakat készítenek-e, valóságos fajhoz tartozókat vagy fantázialényeket.

ÉRTÉKELÉS

Nézzük meg közösen a kész munkákat!

Melyik csoport madarai a

- legélethűbbek (vagy)
- legfantáziadúsabbak,
- legszínesebbek,
- legkülönösebb formájúak?

Az elemeket készítsük velük párhuzamosan, mutatva, hogyan rögzítsük a részeket! Csak az alapelemig dolgozzunk így velük, hogy a változatos megközelítésre módjuk legyen! Ahhoz viszont mutatnunk kell, hogy megértsék az elemek kapcsolódását.

21. FOGLALKOZÁS

TÉLBÚCSÚZTATÓ NÉPSZOKÁSOK

(magyar nyelv és irodalom, rajz és vizuális kultúra, technika és életvitel)

1. feladat

Busójárás

Tananyag: Népszokások, néprajzi értékek

Kompetencia: Szövegértés

Megoldási idő: kb. 30 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (szöveg: 32. melléklet, kérdések: 33. melléklet, fénymásolatban)

TANÁR

Olvassátok el a busójárásról szóló írást, és oldjátok meg a választott feladatokat!

A busójárás

A busójárás eredete a török időkbe vezethető vissza. A monda szerint az itteni lakosok a Mohácsi-sziget mocsaras, nádas vidékén kerestek menedéket. Egyik este, amint a házaikból kiűzött mohácsiak a tűznél beszélgettek, megjelent körülükben egy öreg sokác ember, aki megjövendölte a török kiűzését. „Ne keseredjete el! Mindnyájatok élete meg fog változni. Vissza fogtok térni házaitekba, szeretteitekhez. Ti fogjátok kiűzni a kontyosokat! Jelet fogok küldeni számotokra, mikor elérkezett az idő. Készüljete fel a harcra: készítsetek különféle fegyvereket fából, faragjatek magatoknak fűzfából rémisztó álarcokat, álljatek harcra készen mindenkor! A jel egy viharos éjszakán érkezik majd mindannyiótoknak: aranyos ruhába öltözött vitéz képében, rémisztó álorcában.”

Másnap megkezdődött a készülődés, fegyvereket, álarcot készítettek – és vártak, vártak. Aztán egy viharos éjszakán megjelent előttük egy délceg lovag, és arra szólította őket: kövessék. A törökök a vihar elől behúzódtak a mohácsi házakba. Az örök is aludtak, amikor szörnyű zajra ébredtek, és az álarcos, ördögpfájú szörnyeket látva, fejvesztve menekültek a városból.

A hagyomány szerint a török kiűzését, de a téltemetést, a farsangi vigasságok végét is idézi a busójárás. Régen a gyerekek farsangja kezdődött a farsang vasárnapot megelőző csütörtökön („male poklade”). A felnőttek vigassága farsang vasárnapjától hamvazószerdáig tartott. A mohácsi sokácok gyerekei álarc nélkül, de beöltözve – a fiúk lányoknak, a lányok fiúknak – buzogánnyal bekopogtak a kapukon és hangos „poklade” kiáltással közölték, hogy vége a télnek. A felnőttek busómaszkba, jelmezbe öltözve a Kóló téri gyülekezés után hangos kerepléssel, kolompolással házról házra jártak, ahol étellel, itallal kínálták őket. A mai busójárás újabb szokásaival karneválszerű vidám mulatsággá alakult, ami azonban kedvelt idegenforgalmi látványosság.

A felvonulás fő érdekessége ma: az ijesztő, szalmával kitömött birkabundás, álarcos busók és harisnyában tollat, fűrészpont rázogató „jankele” gyerekek mellett a középkori ágyú felvezetése, hangos durrogtatások kíséretével. Sötétedéskor a főtéren nagy tüzet raknak, s szalmabábu képében elégetik a telet.

Kérdések

(Osszátok szét, hogy mindenkinek jusson egy-egy.)

Mit idéz a busójárás?

.....

Mit csináltak a gyerekek busójárás idején?

.....

Mit csináltak a felnőttek busójáráskor?

.....

Milyen ma a busójárás?

.....

ÉRTÉKELÉS

- Az azonos feladatokat megoldók alkossanak új csoportot és egyeztessék a megoldásokat. Ha szükséges, javítsanak.
- Térjenek vissza a csoportjukhoz, mondják el tapasztalataikat egymásnak.
- Végül osztályszinten hallgassuk meg az egyik csoport megoldását. A többiek az ezektől eltérő válaszokat ismertessék.

Segítség a gyerekeknek, ha aláhúzzák a saját szövegükben azt a részt, ahol választ találnak a kérdésekre. Érdemes meghallgatni mindenkinek a válaszvariációkat, hiszen segít megérteni számukra azt, hogy a tartalom a fontos, és azt különböző kifejezésekkel is meg lehet közelíteni.

2. feladat

Busóálarc készítése

Tananyag: Konstruálás drótból, papírból

Megoldási idő: kb. 1 × 45 perc – elkészítés, 1 × 20 perc – festés

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (drót, újságpapír, tapétaragasztó)

TANÁR

Készítsünk papírmáséból busóálarcot.

A következő munkafolyamatokat osszátok szét a csoport tagjai között:

1. A kör (a maszk szélének) megformázása drótból
2. A szemüveg (a maszk szemének) megformálása drótból
3. A kis kör (száj) megformálása drótból
4. A szarvforma készítése

Ezután közösen, minden oldalról tapétaragasztós újságpapírcsíkokkal burkoljátok be azokat a felületeket, amelyeknek fedettnek kell lennie. (A szem és a száj kivételével mindenhol.)

Száradás után (hajszárítóval gyorsítható a száradás) temperával fessétek be, rafiával, kóccal, gyapjúval díszítsétek tovább.

ÉRTÉKELÉS

Nézzétek meg közösen a kész álarcokat! Melyik csoporté a legijesztőbb? Miért?

Helyezzétek el az álarcokat dekorációként a tanteremben vagy a folyosón.

Az a legjobb, ha van lehetőségünk arra, hogy tökéletesen megszáradjanak az álarcok, mielőtt kifestik őket. Én az egyik héten elkészítem az alapot, a másik héten kifestem velük.

Ha tudunk több időt fordítani rá, elkészíthetik egyénileg is, és így fel is vehetik egy télbúcsúztató játékhoz, egy kiszababégetéshez.

22. FOGLALKOZÁS

MÁRCIUS 15.

(technika és életvitel, magyar nyelv és irodalom)

1. feladat**1848. március 15.**

Kompetencia: Lényegkiemelés

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (keresztrejtvény: 34. melléklet)

TANÁR

Oldjátok meg a március 15-éhez kapcsolódó keresztrejtvényt! Az értékelésbe a megoldáson kívül a ráfordított idő is beleszámít.

Ennél a feladatnál is jó szolgálatot tesz, ha megmutatjuk az elkészítés menetét.

Én egy jó nagy sállal szemléltetek a táblánál, így mindenki jól látja, hogyan kell tartani, melyik részt kell beráncolni, hogyan kell egymásra hajtani, rögzíteni.

A végén, ha valaki segít a másíknak, kapjon karikát a barátságlánkra.

3. feladat

Ünnepség

Kompetencia: Improvizációs készség fejlesztése. Tervezés

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Írnok, Tüstént kapitány

TANÁR

Biztosan sok március 15-i ünnepségen voltatok már. Meséljetez arról, milyenek voltak ezek a megemlékezések!

Alakítsatok ki közös álláspontot arra vonatkozóan, hogyan szeretnétek ti megünnepelni március 15-ét!

Készítsetek forgatókönyvet az eseményről!

Rögzítsetek benne:

- a megemlékezés helyét,
- a műsorszámokat!

Neveztetek meg egy meghívott vendéget, aki valahogy kötődik az évfordulóhoz!

Ügyeljetez rá, hogy az ünnepség az eseményhez méltó, ugyanakkor érdekes, különleges legyen!

A MUNKA MENETE

Csoportmegbeszéléssel dolgozzatok! Ügyeljetez arra, hogy mindenki részt vegyen a munkában. Ehhez ad segítséget a beszélőkorong. Minden csoporttag a színekártyájával megegyező színű korongokat kap egy borítékban, legalább 30 db-ot. Ahányszor hozzászóltok a témához, egy korongot be kell tennetek középre. A végén számoljátok meg a korongokat. Így kiderül, ki az, aki keveset segített, és ki az, aki többet. Törekedjetez arra, hogy kiegyenlített legyen a korongok aránya!

ÉRTÉKELÉS

A forgatókönyvek ismertetésével, a többiek szavazatai alapján (minden csoport a két legjobbra szavazzon, végül számolják össze a pontokat).

Ha van rá mód, az osztályban szervezzük így a március 15-i megemlékezést!

Azoknál a feladatoknál, amikor ötletelni kell valamiről, nagyon jól használható az egyenlő részvétel biztosítására a beszélőkorong. Nem fontos korong alakúnak lennie, lehet szögletes lapocska is. Én a színekártyákkal együtt daraboltam még fel kisebbekre a színes lapokat, és eltettem egy borítékba.

A gyerekeknek először szokatlan, de hamar megértik a lényegét, és érzik, hogy így mindenkinek jobban kell igyekeznie. Eleinte ne pontozzunk rá, hiszen a cél az, hogy mindenki koncentráljon a munkára, később már lehet pontozni is. Nem igazán jó olyan területeken, ahol az ismeretek számonkérésén van a hangsúly, mert az adott pillanatban gyengébben teljesítő gyerekek visszavetik a csoport teljesítményét, hiszen a nemtudás miatt nem szólnak hozzá, és ez nem erősíti az összetartást.

Az olyan típusúaknál azonban, mint ez, amikor a véleményekre, ötletekre van szükség, nagyon hasznos.

23. FOGLALKOZÁS

AZ ÁLLATOK SZAPORODÁSA

(környezetismeret, matematika)

1. feladat

Mivel szaporodnak az állatok?

Tananyag: Rendszerezés. Az állatok életműködése

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Együttműködés-mester, Eszközfigyelő (fénymásolt feladatlap: 35. melléklet)

TANÁR

A tavasz az állatkicsinyek világra jöttének az időszaka.

Kössétek össze az együvé tartozókat! Egy dolog több helyre is tartozhat!

	lepke
	fecske
tojás	kutya
pete	tyúk
ikra	ponty
csupasz kölyök	béka
	hangya
	nyúl

Páronként oldják meg, majd egyeztessenek a csoporton belül.

ÉRTÉKELÉS

Az összetartozó párok ellenőrzését színekártyákkal végezzük.

Ehhez minden csoport kapja meg a négy fogalmat (tojás, ikra, pete, csupasz kölyök), külön-külön kártyákon. Az ellenőrzéskor a megfelelőt kell felmutatniuk a színekártyákkal szólított csoporttagoknak.

Pl. Mivel szaporodik a nyúl? Emeljék fel a választ a kékek! Stb.

Pontozás.

A négy fogalmat az ellenőrzéshez ők is elkészíthetik, csak megfelelő méretű lapot kell adni hozzá. (A/5-ös már elég, és egy vastagabb filctoll.)

Nem kell félni attól, hogy a kooperatív módszer alkalmazása rengeteg többletmunkát ad. Inkább többet kell gondolkodnunk a megfelelő feladatokon, de a feladatlapok elkészítésében számíthatunk a gyerekekre. Én sosem készítek el a gyerekek helyett semmit. Amire ők képesek, olyan feladatot adok. Ebbe pedig beletartoznak a feladatok előkészítései is.

2. feladat

Labirintus

Tananyag: Alaprajz, útvonal értelmezése

Megoldási idő: kb. 10 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Eszközfigyelő (fénymásolt labirintus: 36. melléklet)

TANÁR

Tyúkanyó elvesztette egyik kiscsibéjét. Segítsetek a kis fekete csirkének hazatalálni a mamájához. A feladatnál az idő is számít, úgyhogy igyekezzetek.

Az Írnok rajzolja az utat ceruzával. Ha rossznak bizonyul az irány, radírozzatok. Célszerű előbb szemmel és ujjal követni a labirintus útjait, és a végén berajzolni.

ÉRTÉKELÉS

Jegyezzük fel a sorrendet. A táblára rögzítsük a megoldásokat, és ellenőrizzük le együtt. Pontozzunk. Pluszpontok járnak az idő függvényében.

Az ilyen típusú feladatoknál a legnagyobb hiba, hogy az Írnok egyből nekiesik a berajzolásnak. Ha rossz az irány, sok időt veszítenek, ráadásul nem valósul meg az egyenlő részvétel sem. Próbáljuk úgy, hogy kapnak egy percet, addig nem rajzolhatnak, csak nézhetik, és ezután kezdjük el egyszerre a „versenyt”. Arra viszont nagyon jó, hogy az átgondolt, kapkodás nélküli munkát kialakítsuk náluk.

3. feladat

Az állatok szaporodása

Tananyag: Fajismeret

Kompetencia: Memóriafejlesztés

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (villámkártyák: 37–39. melléklet)

TANÁR

Érjétek el, hogy a csoportban mindenki meg tudja mondani, mivel szaporodik a képen látható állat! (A kártyák egyik oldalán az állat képe, a másikon egy szó szerepel.)

ÉRTÉKELÉS

Igaz-hamis játékkal ellenőrizzünk.

Pl. A gólya petével szaporodik. Igaz?

Pontozás.

Az ilyen típusú villámkártyák készítéséből valóságos versenyt rendezhetünk. Ahhoz, hogy a tanórákon használni tudjuk, célszerű egyforma méretű lapokat adni a gyerekeknek, hogy erre készítsék el. Otthon újságkivágásokból ragasztják fel a képes oldalt, a másikra felírják a megfelelő szót. Ezt ellenőrizzük le, mert olyan állatok is előkerülhetnek így, amelyeket alig ismernek (de az nem baj, ha többet tudnak).

4. feladat

Számoljunk tojásokkal, petékkel

Tananyag: Alapműveletek gyakorlása

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (fénymásolt feladatok: 40. melléklet)

TANÁR

Számoljuk meg, milyen szaporulat várható a különböző élőlényeknél.

Oldjátok meg a feladatot párban. Két feladat megoldása kötelező, a harmadikért pluszpont jár. A csoport dönti el, melyik kettőt oldják meg.

1. A gólya fészkében két tojás van. A fecske kétszer annyi tojáson kotlott. A veréb még ennél is több tojást tojt kettővel. A rigó fészkében fele annyi tojás volt, mint a verébnél. A kakukk azonban belecsempészett egyet, amikor a rigó nem volt otthon. Hány tojás volt a rigó fészkében?
2. A nádasban március végén 72 tojás volt. Ennek fele vadkacsatojás. A negyedét a nádirigók fészkében találtuk. A tizenketted része jégmadártojás volt. A maradékból vízcisirkék kelnek majd ki. Hány tojás tartozik egy-egy madárfajhoz?
3. A méhcsaládban ezen a tavasszal 116 petét gondoznak. A petékből 2 anyát nevelnek és kétszer annyi dolgozót, mint katonát. Hány dolgozóméh és hány katonaméh fog felnőni?

A megoldásokat beszéljétek meg csoportszinten, ha szükséges, javítsatok.

ÉRTÉKELÉS

A megoldásokat 1-1 csoport ismerteti, a többiek egyetértően vagy korrigálnak.

Pontozunk.

A differenciálás azért jó, mert mindenki a képességének megfelelő feladatot választhatja. Az értékelés-kor, pontozáskor nincs különbség a feladatok megítélésében, ezért mindenkinél adott a sikerélmény lehetősége.

24. FOGLALKOZÁS A TAVASZI KERT

(környezetismeret, magyar nyelv és irodalom)

1. feladat

Gyomnövények vagy haszonnövények?

Tananyag: Fajismeret. Lexikonhasználat

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Írnok, Eszközfigyelő (fénymásolt lapok, lexikon)

TANÁR

Válogassátok ki a gyomnövényeket a haszonnövények közül! Húzzátok alá azokat, amelyet ki kell kapálni a kertből!

csalán, sárgarépa, paprika, hagyma, gyermekláncfű, tarack, retek, disznóparéj, petrezselyem, zöldbab, földi-eper, apró szulák

Amelyiket nem ismeritek, keressétek meg a lexikonban!

ÉRTÉKELÉS

Egy csoport ismerteti a megoldást, a többi egyetért vagy javít.

Pontozás.

A lexikonhasználat elsajátítása nagyon fontos. Színkártyákkal válasszunk, hogy ki keresse ki az ismeretlen növény nevét a lexikonból. (Ma a lexikkal a zöldek dolgozzanak!) Erre azért van szükség, hogy ne rögzüljön a csoportban a lexikonhasználó szerepe. Mindenki potenciális jelölt erre a feladatra is.

2. feladat**A hirdetés**

Kompetencia: Fogalmazási képesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Írnok, Mókamester

TANÁR

A kert, a ház körül több állat szeretne tavasszal tanyát verni. Hirdetést adnak fel. Segítetek nekik, hogy elhelyezkedhessenek.

Példa:

A fecske hirdetése

Naponta több mint száz repülő rovar fogyasztó fecske lakást keres. Megbízható, macskamentes házak előnyben. „Szúnyogok, meneküljtek!” jeligére a kiadóba.

Találjatok ki hirdetést a táblára felírt állatok valamelyikének! (Vigyázzatok! A ház körül élő káros állatok is szeretnék a hirdetésben „eladni” szolgáltatásaikat!)

Állatok:

- Vakond
- Csigá
- Levéltetű
- Cinege
- Fakopáncs
- Katicabogár
- Burgonyabogár
- Egér

ÉRTÉKELÉS

Olvassák fel a hirdetéseiket a csoportok, majd szavazzanak (kettőre)! A legtöbb szavazatot kapó kapja a legtöbb pontot stb.

Ez egy nagyon élvezetes feladat, mind a megoldásában, mind a meghallgatásában. Nagyon jó dolgokat tudnak kitalálni a gyerekek.

Azért kell két szavazatot leadniuk, hogy kiküszöböljük a „sajátunkra szavazzunk” eseteket. Kiskorban természetes, hogy a sajátjuk tetszik legjobban, és nem tudnak objektívan dönteni, ha az ő munkájuk is benne van. A második szavazat azonban már objektívebb.

3. feladat

Tavaszi vers

Kompetencia: Szöveg reprodukálás, illusztráció

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (a vers fénymásolata: 41. melléklet, A/3-as lap, A/5-ös papírok, vízfesték, filctoll, színes ceruza)

TANÁR

Olvassátok el figyelmesen Gyárfás Endre: *Madárijesztő* című versét!

Fél lábon áll, el nem fárad,
 el sem csavarog,
 Örül, hogyha tökfejébe
 kalapot csapok.
 Tarka inge, nyakkendője
 szellőben lebeg.
 Elhessenti szőlőnkéről a
 madársereget.
 Bal kezében piros szalag
 s harsány kis harang.
 Hogy is merne ráröppeni
 rigó, vadgalamb?!
 Mit adjak a jobb kezébe?
 Kobakom töröm...
 Itt egy napraforgótányér!
 Hozzáköötözöm.
 Ide szállhatsz, rigó, galamb,
 sármány, cinege.
 Ne higgyétek, hogy tinéktek
 nem jut csemege!

Készítsetek illusztrációt a vershez!

Egy tanuló a csoportból vázolja fel a madárijesztőt az A/3-as lapra, addig a többiek kisebb elemeket (madarak, virágok, zöldségek, szőlőtőkék stb.) színezzenek és vágjanak ki az A/5-ös rajzlapokból. Színezzétek vízfestékkel közösen, majd ragasszátok fel az elemeket.

A kész munkákat rögzítsétek gyurmaragasztóval a táblára. Figyeljétek meg együtt!

ÉRTÉKELÉS

Szemponctok

- Mennyiben sikerült visszaadni a vers hangulatát?
- Dolgozott-e mindenki a csoportban?

A munkamegosztás kitalálása itt kisebb konfliktus forrása lehet. A fő szerep nyilván a vázolóé, ezért többen szeretnék. Juttassuk azokat a csoportokat, amelyek csendben meg tudnak egyezni a személyről. Később már nincs ilyen gond, hiszen együtt dolgoznak a képen.

25. FOGLALKOZÁS

TAVASZ A MEZŐGAZDASÁGBAN

(környezetismeret, matematika, rajz és vizuális kultúra)

1. feladat

A mezőgazdaság régen és ma

Tananyag: Gépek a környezetünkben. Az ember hatása a természetre

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködő, Írnok, Eszközfigyelő (lexikonok)

TANÁR

Régen teljesen más eszközöket használtak a mezőgazdaságban. Keresetek ilyeneket!

Lexikonok segítségével gyűjtsetek minél több régen és ma használatos mezőgazdasági eszközt, gépet.

Állítsátok párba őket, és írjátok mellé a munkát is, amit végeztek, végeznek vele!

ÉRTÉKELÉS

Egy csoport ismerteti a megoldást, a többi csak az eltéréket. Pontozás.

Ennek a feladatnak a megoldása során az a jó, ha mindenki használhatja a lexikonokat. Ha nincs elég az iskola könyvtárában, adjuk felváltva a feladatokat, és akkor ellenőrizzük, ha minden csoport végzett.

Másik megoldás lexikonoldalak kézbe adása fénymásolat formában, de ez nem tökéletes, hiszen más egy könyvben keresgélni, mint néhány lapon. Ha azonban van időnk, összeállíthatunk egy osztálylexikont számítógép segítségével, amit aztán egész évben használhatunk.

Ha van lehetőségünk számítógép használatára, az is jó eszköz lehet ehhez a feladathoz, csak elérhetővé kell tenni rajta egy lexikon anyagát. Ekkor elég csoportszinten egy számítógép.

2. feladat

Számoljunk vetőmaggal

Tananyag: Matematikai alpműveletek gyakorlása

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Eszközfigyelő (fénymásolt szövegek: 42. melléklet)

TANÁR

Segítsünk a mezőgazdaságban dolgozóknak kiszámítani, mennyi vetőmagot, palántát vásároljanak!

1. Az egyik táblába 2514 szem búzát vetettek. A másik tábla 12-szer ekkora. Hány szem búzát kell ide elvetni?
2. Az egyik táblába 154 káposztapalánta került. Mennyi kell a másik táblába, ami ennek a 12-ed része?
3. Az egyik táblába 938 burgonyát vetettek. Mennyi burgonya kell a mellette levő táblába, ha az 10-szer ekkora, és minden burgonyató 3 burgonyából áll?
4. Egy területre 9837 szem kukoricát vetettek. A mellette levő terület $\frac{1}{3}$ -ad résszel nagyobb, mint az, amit már bevetettek. Mennyi kukoricaszemet szánjanak erre a földre?

A csoport tagjai válasszanak feladatot, majd egyénileg oldják meg!

Értékeléshez az azonos feladatot megoldók alkossanak új csoportokat, ellenőrizzenek, pontozzanak, javítsanak!

Végül hallgassuk meg közösen a csoportok megoldásait!

A választás újra a csoportok joga. Olvassák el a feladatokat, majd döntsenek, és oldják meg őket. A mozaikmódszer időt spórol számunkra, hiszen az azonos feladatokat megoldók már félszavakból értik egymást.

3. feladat**Címketervezés**

Tananyag: Jellemző nézet

Kompetencia: Lényegmegragadás fejlesztése

Megoldási idő: kb. 30 perc

FELELŐSÖK

Eszközfigyelő (A/6-os lap, színes ceruza, filctoll)

TANÁR

A mezőgazdaságban a magvakat zsákokban, az eszközöket ládában is tartják. Tervezzetek címkéket a tárolókra, hogy mindenki egyből tudja, ha ránéz, mi van benne. Válasszatok a táblára írt dolgok közül! (Minden tanuló válasszon, de a csoporton belül ne legyen két egyforma.)

kapák, ásók, gereblyék	borsó
kukorica	bab
búza	virágmagvak
permetszer, rovarölőszer	tökmag
traktoralkatrészek	napraforgómag
fejőgép	locsolók
lucerna	vakondriasztó
hagymák	

Ügyeljete, hogy az ábra egyszerű, távolról is felismerhető, jellemző nézetű legyen.

A vázolás után a csoport egyeztessen, beszélje meg, jók-e az ötletek, csak ezután színezzenek.

ÉRTÉKELÉS

Az ábrákat tanulónként a táblához viszik, aki ugyanahhoz a dologhoz készített ábrát, az csatlakozik, és egy csoportba ragasztják a táblán gyurmaragasztóval a címkéiket. Közös megvitatják, megállapítják a pontozást. Ezt a táblán szereplő munkák alá írják.

Ha minden csoport végzett, közösen, osztályszinten ismertetik a pontozásukat, indoklással. A többiek elfogadják vagy ellenvéleménynek adhatnak hangot. Vitás esetekben szavazzanak.

A demokratikus készségek fejlesztésére jól alkalmazható, ha hagyjuk, hogy a gyerekek alakítsák ki a szempontokat valamilyen produktum értékeléséhez, majd ezt a többiek elé tárják. Megindokolják, megvédhetik álláspontjukat, de módosítaniuk is muszáj, ha a többség nem ért velük egyet. Kicsit hosszadalmas folyamat, de megéri.

26. FOGLALKOZÁS HÚSVÉTI NÉPSZOKÁSOK

(magyar nyelv és irodalom, technika és életvitel, rajz és vizuális kultúra)

1. feladat

Húsvét

Tananyag: Népszokások

Kompetencia: Szövegértés

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Eszközfigyelő (vers és a kérdések: 43. melléklet)

TANÁR

Olvassuk el az öntözőversikét!

Öntözőversike

(magyar népköltés)

Van e háznak rózsabokra,
Nyúlják élte sok napokra,
Hogy virítson, mint rózsaszál,
Megöntözném: ennyiből áll
E kis kertész fáradsága,
Piros tojás a váltsága.

Válasszatok a feladatlapok közül, majd válaszoljatok írásban a kérdésekre!

Mit jelent ez a sor: „nyúlják élte sok napokra”?

.....

Fejezd ki másképp: „Ennyiből áll e kis kertész fáradtsága...”!

.....

Mit jelent, hogy „piros tojás a váltsága”?

.....

Írj olyan kifejezést, amelyek ugyanezt jelentik: „...hogyan virítson, mint rózsaszál”!

.....

Beszélgétek meg közösen a megoldást, ha kell, módosítsatok, majd az azonos kérdésre válaszolók alkossanak új csoportot, ellenőrizzenek, értékeljenek, pontozzanak.

Hallgassuk meg osztályszinten is a megoldásokat.

A megoldáshoz ne adjunk segédeszközt, a versike olvasásából próbálják meg kitalálni a megoldást. Segíthetnek egymásnak a közös megbeszéléskor.

2. feladat

Húsvéthoz kapcsolódik

Tananyag: Népszokások, hagyományok

Kompetencia: Szókincs bővítés

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködő, Vállveregető

TANÁR

Gyűjtsetek olyan dolgokat, melyek a húsvétra jellemzőek!

Keressetek olyan tevékenységeket, melyek a húsvétra jellemzőek! Kerekasztal módszerrel oldjátok meg. (Megoldásnál két lap megy körbe, az egyikben „húsvéti dolgok”, a másikon „húsvéti tevékenységek” felirattal, mindenki ráír egyet. Aki nem tud, passzol.)

ÉRTÉKELÉS

Az a csoport ismerteti a megoldást, amelyik a legtöbbet gyűjtötte. A többiek egyetértenek vagy javítanak. Végül meghallgatjuk az eltérő megoldásokat is. Pontozás.

Nem fontos időkeretet szabni, egy idő után kifogynak a megoldásokból. A feliratokat ők írják rá a lapra. Jó feladat az igék és főnevek elkülönítéséhez is.

3. feladat

Húsvéti képeslap készítése

Tananyag: Népszokások, hagyományok

Megoldási idő: kb. 25 perc

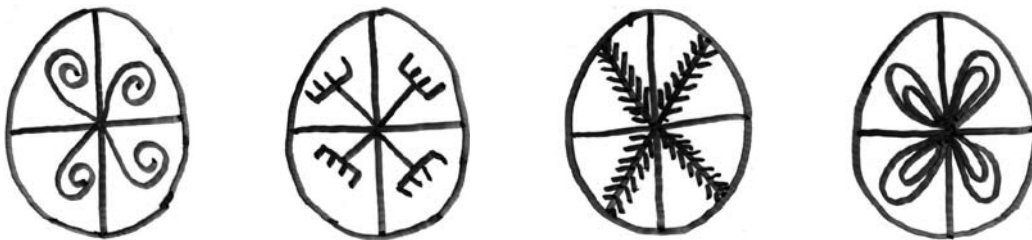
FELELŐSÖK

Eszközfigyelő (A/6-os lap, technokol, vízfesték, szivacsdarabok, filctoll, színes ceruza)

TANÁR

Készítsünk húsvéti képeslapot!

A táblán levő írókás vagy saját tervezésű tojásmintát világos színessel halványan rajzoljátok fel a lapotokra!

- Technokollal menjetek végig a vonalakon úgy, hogy fényes csík maradjon utána (mintha csiga mászott volna arra...).
- Érintsétek a szivacsot a vízfesték benedvesített gombjához úgy, hogy az egyik sarka az egyik színbe, a másik sarka a másik színbe érjen.
- Árnyalatosan, ütögetve töltsétek be a lapot a két szín keverékével. Akkor lesz szép, ha a színek árnyalatosan töltik be a felületet. Papír zsebkendővel ütögezzétek végig a technokolos vonalakat. Ha már megszáradt a festék, nedvesítsétek be a zsebkendőt. A vonal csillogó fehérén kirajzolódik.
- „Csomagoljátok” be a fehér vonalat mindkét oldalról filctollal.
- Címezzétek meg a képeslapot, és küldjétek el vagy adjátok oda annak, akinek örömet szeretnétek szerezni.

Itt egyénileg, de a csoportasztaluknál dolgoznak a gyerekek. Így van mód arra, hogy segítsenek egymásnak.

4. feladat

Húsvét régen és ma

Tananyag: Népszokások, hagyományok

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Mókamester, Írnok, Eszközfigyelő (fénymásolatok: 44. melléklet)

TANÁR

Beszélgétek meg a népszokások megváltozását! Egészítsétek ki a táblázat hiányzó részét!

Régen	Ma
Locsolkodás vödörrel, vízzel	
	Kinder tojás
Népköltések szavalása	
	Pénz
Illatos víz (ibolyaszirmok, rózsaszirmok beáztatva)	
	Coca-cola
	Csokinyuszi
Viasszal írókázott, berzselt, karcolt tojásdíszítés	

ÉRTÉKELÉS

Páronként ismertetnek a csoportok, megbeszélés, pontozás.

Figyeljük a csoporttagok részvételét a munkában. Ebben a feladatban érdekessége miatt mindenki szívesen vesz részt. Pontozhatunk az egyenlő részvételért is – ne csak akkor legyen ez értékelési szempont, amikor problémás annak elérése.

27. FOGLALKOZÁS TAVASZI ESŐK. A FOLYÓK MUNKÁJA

(rajz és vizuális kultúra, magyar nyelv és irodalom, környezetismeret)

1. feladat

Folyók tavasszal

Tananyag: Lexikonhasználat

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (fogalmak fénymásolatban: 45. melléklet, lexikonok)

TANÁR

Ma a tavaszi folyókkal foglalkozunk.

Lexikonban nézzetek utána a következő fogalmaknak:

Zöldár

.....

Jegesár

.....

Hordalékpúp

.....

Folyószabályozás

.....

Osszátok szét a csoporton belül a fogalmakat! Mindenki egyénileg keresse ki a szavakat, majd az azonos fogalmat megkeresők alkossanak új csoportokat! Vessétek össze megoldásaitokat, pontozzatok, majd térjete vissza az eredeti csoportotokhoz és ismertessétek a megoldásokat!

Osztályszinten is hallgassuk meg egy-egy csoporttól a jó megoldást.

Az a jó, ha minden tanuló maga tudja a lexikonhasználatot gyakorolni. Ugyanúgy, mint ahogy korábban javasoltam, ha nincs lehetőségünk egyénileg egy-egy lexikonra, készítsünk osztálylexikont (akár több tantárgy ismeretanyagát is ötvözve) vagy biztosítsunk számítógépes keresési lehetőséget. Az is érdekes eredményt hozhat, ha különböző lexikonokat adunk csoportonként, így a mozaikmódszerrel létrejövő új csoportok összevethetik a különböző könyvek tartalmát. Jó lehetőség arra is, hogy megértsék: nem a szó szerinti megfogalmazás a lényeg, hanem a tartalom.

2. feladat

Mondatkiegészítések

Tananyag: Ismeretek a folyókról

Kompetencia: Szövegértés

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Együttműködő, Eszközfigyelő (a szöveg fénymásolatban: 46. melléklet)

TANÁR

Csoportmegbeszéléssel egészítsétek ki a mondatokat! Ügyeljete rá, hogy a csoportban mindenki vegye ki a részét a munkából!

Tavasszal, amikor a hegyekben elolvad a, a folyók áradni kezdenek. Előfordul, hogy a folyón a jég feltorlódik, és nem tud elfolyni a Ilyenkor az emberek a torlaszt Az áradás azért veszélyes, mert ha a kiöntenek, a földeket, településeket. Ezért ilyenkor az emberek nagyon figyelik a folyók és a töltéseket. Ha valahol átázik a töltés vagy nagyon magasan áll a víz, hordanak oda, hogy megerősítsék. Az áradások idején árvízvédelmi készültség van, ami azt jelenti, hogy az emberek állandóan, hogy ha valahol a helyzet válik, azonnal Így győzedelmeskedhet az ember a természet erői felett.

ÉRTÉKELÉS

Egy csoport ismerteti a megoldásokat, a többi korigál, megvitat. Pontozás.

A csoportmegbeszéléseken a legnagyobb veszély, hogy nem egyenletes a munkamegosztás a csoporton belül. Ha a Vállveregető és az Együttműködés-mester megfelelően ellátja feladatát, akkor ez biztosított. A korábbi órákon azt javasoltam, hogy figyelmeztessük a csoportokat, amíg ők dolgoznak, mi arról készítünk feljegyzéseket, hogy ki milyen mértékben vesz részt a munkában. Az önálló véleményeket, ötleteket megfogalmazó feladatoknál munkára sarkallja az összes csoporttagot a „beszélő korongok” használata. Az is jó megoldás, ha a munka megkezdése előtt jelezzük, hogy most a Vállveregető és az Együttműködés-mester munkáját fogjuk figyelni, és a csoport ezek alapján is pontot kap. Így tulajdonképpen áthárítjuk annak megfigyelését a két szerepet betöltő tanulóra, hogy mindenki részt vegyen a munkában.

3. feladat Kavicsfestés

Tananyag: A természet környezetalakító hatása

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Eszközfigyelő (tempera, vékony ecset, lakkspray, 4 db nagyobb kavics)

TANÁR

Ezek a kavicsok sok-sok évvel ezelőtt még hegyeket alkotó sziklák voltak. Forgassátok, simogassátok őket. Mit gondoltok, milyen irányból folyt körülöttük a víz? Keressétek meg ezeket az irányokat, és festékekkel csíkozzátok be a helyüket. A kövek minden oldalát mintázzátok így be. Ügyeljete arra, hogy a csoporton belül ne szülessenek egyforma megoldások.

Végül alkossunk osztályszinten folyómedret a kavicsokból. Amikor lerakjuk egy nagy kartonra, illesszük a csíkokat egy irányba. Gyönyörű, hullámozó hatású felületet kapunk. Mely kavicsok mutatják leginkább a víz áramlásának irányát?

A feladat tulajdonképpen egyéni munka, mégis van lehetőség csoportszinten tanácsot, ötletet kérni egymástól. A festés során is jótékony hatású, ha egy asztalnál többen dolgoznak, ötleteket adhat a technikai kivitelezésben, ugyanakkor arra is sarkall, hogy ne legyenek egyformák a kavicsok. Az ilyen típusú osztálymunkák végső képe nagyon jó hatású az osztályidentitás szempontjából. Mindenkinek a munkája beépül a végső produktumba, minden egyes kavicsra szükség van ahhoz, hogy szép nagy munkát kaphassunk.

Nyár

Nyár

28. FOGLALKOZÁS

ANYÁK NAPJA

(rajz és vizuális kultúra, magyar nyelv és irodalom, környezetismeret)

1. feladat

Az ember

Kompetencia: Megfigyelőképesség, lényegmegragadás fejlesztése

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Írnok, Vállveregető, Eszközfigyelő (táblázat: 47. melléklet)

TANÁR

Hogyan változik az ember kívül, belül? Töltsétek ki a táblázatot közösen!

	Kisgyerek	Fiatal felnőtt	Öreg, idős ember
Termet			
Haj			
Bőr			
Látás			
Tapasztalat			
Munkavégzés			
Példák a csoport környezetéből (4-4)			

ÉRTÉKELÉS

Az egyik csoport ismerteti a megoldást, a többiek egyetértenek vagy módosítanak. Pontozás.

A táblázat értelmezésekor, amit osztályszinten célszerű megtenni, mondjunk néhány példát, hogy jobban megértsék, mire vagyunk kíváncsiak. Különösen fontos ez a tapasztalat vagy a munkavégzés esetében. Világítsuk meg közelebbről ezeket a fogalmakat értelmező kérdésekkel. A példáknál törekedjenek olyan embereket választani, akiket az egész osztály ismer, így érdekesebb és személyesebb lesz az ellenőrzés.

2. feladat

Anya napirendje

Tananyag: A háztartási munka és az emberi lét összefüggése

Megoldási idő: kb. 25 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány

TANÁR

A csoport minden tagja írja le az édesanyja napirendjét reggeltől estig!

Ezután hasonlítsátok össze a csoporton belül a megoldásokat, húzzátok alá azokat, amelyiket minden anyuka napirendjében megtaláltatok!

ÉRTÉKELÉS

A csoportok ismertessék a közös dolgokat, ezek kerüljenek fel a táblára.

Beszélgjék meg közösen: melyik az a terület, ahol tudtok, tudnátok segíteni édesanyátoknak!

A feladat jó példa arra, hogy az egyedi és a közös dolgokat, jellemzőket megtalálják a gyerekek. Az egyéni felsorolásokban megkeresett közös csoportdolgot a táblára már mint osztályszintű azonosságok kerülnek fel. (Háromlépcsős megoldás.)

3. feladat

Anyák napi rajz

Kompetencia: Képzalkotás, konstruálás, modellezés

Megoldási idő: kb. 30 perc

FELELŐSÖK

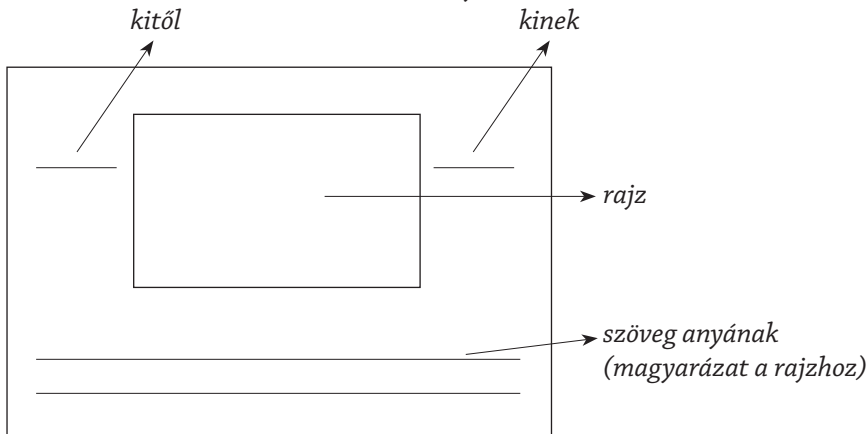
Csendkapitány, Eszközfigyelő (A/5-ös lapok, filctoll)

TANÁR

Ki mivel szeretné meglepni az anyukáját anyák napján? Rajzoljuk le!

Nem fontos valamilyen tárgyra gondolni, lehet a meglepetés valamilyen tevékenység is, amiből kiderül, hogy mennyire szeretitek.

Készítsétek el a táblai ábra szerint a rajzot!

(A kereten kívüli részt tanítók segítségével megfújhatjátok akrilsprayvel, így még látványosabb lesz, és a felirat is látszani fog.)

Adjátok ajándékba édesanyátoknak az elkészült rajzot.

Az A/5-ös papír közepébe egy képeslap méretű felületre készítik majd a rajzot. A szövegek és a keret elhelyezését célszerű felrajzolni a táblára. Meggyorsítja és egyben megkönnyíti a munkát, ha csoportonként adunk egy-egy képeslapot, amit körberajzolnak, és így készítik el a kis keretet. A többi vonalat meghúzzhatják vonalzóval, mérni nem kell, elég, ha a szemmértékükre hagyatkoznak. Ha akrilsprayvel fújjuk meg a keretet, ügyeljünk a balesetvédelemre. Nyitott ablaknál dolgozzunk vele, mert erős festékszaga van. Ha nem tudunk szerezni ilyen sprayt, színes ceruzával helyettesíthetjük. A rajz személyességét fokozza a hozzáírt szöveg. Kérjük meg a csoportokat, hogy helyesírási szempontból nézzék meg egymás munkáját, ha gondjuk van, személyes megbeszélésre hozzák hozzáink.

29. FOGLALKOZÁS A NYÁR ÉS A NÖVÉNYEK

(technika és életvitel, rajz és vizuális kultúra, magyar nyelv és irodalom)

1. feladat

Nyári fogalmak

Tananyag: Lexikonhasználat

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (48. melléklet)

TANÁR

A nyári hírekben gyakran találkozunk furcsa szavakkal. Nézzetek utána, mit jelentenek a következő kifejezések:

Aszály:

.....

.....

Biokertészet:

.....

.....

Növényvédelem:

.....

.....

Aratás:

.....

.....

A csoport minden tagja válasszon egyet, írja le, ha szükséges, keresse meg lexikonban! Beszéljétek meg közösen a megoldásokat!

ÉRTÉKELÉS

Az azonos kifejezéseket választók új csoportokat alkotva egyeztetik a megoldást, pontoznak, korrigálnak. (Az új csoportok ismertetik a megoldást is.)

Természetesen vannak a fogalmak között olyanok, amelyeket a gyerekek is tudnak definiálni. Ezekben az esetekben nem kell lexikont használni. Hagyjuk, hogy a csoporton belül a gyerekek maguk döntsék el, melyik fogalmat választják. Mivel a csoport összteljesítményét pontozzuk majd, így természetessé válik, hogy például a lexikonokkal nehezebben boldogulók olyan értelmezést választanak, amit maguktól is meg tudnak oldani. Tehát a képességekhez igazodó, differenciált feladatmegoldás történik, melyben a sikerélmény mindenki számára adott.

2. feladat

Rejtvény

Kompetencia: Szövegértés. Lényegkiemelés

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Vállveregető, Írnok, Eszközfigyelő (fénymásolt rejtvény: 49. melléklet)

TANÁR

Oldjátok meg a rejtvényt. A zöldség- és gyümölcsféléket írjátok a megfelelő helyre. A kiemelt négyzeteket összeolvasva egy érdekes zöldség nevét kapjátok.

Cseresznye, paprika, karfiol, sárgarépa, málna, sárgabarack, görögdinnye, alma, őszibarack

	P				I		A						
K			F										
		Ö			G							Y	
					A								
							R		C	K			
		S							Y				
		R	G		B								K
	S				A		É						
			Á			A							

ÉRTÉKELÉS

A megfejtés nevének egyeztetésével. Pontozás.

Ki ismeri ezt a növényt? Meséljétek róla (pluszpont).

A hibalehetőség újra az egyenlő részvétel biztosításában rejlik, ugyanakkor remek feladat arra, hogy a gyerekek gyakorolják az egymásra figyelést és azt, hogy mindenki hozzátegye „magát” a megoldáshoz. Mindenképpen adjunk pozitív visszajelzéseket az ezen a területen jól működő csoportoknak.

3. feladat

Zöldségszobrok

Tananyag: Egészséges táplálkozás. A természetes anyagok alakíthatósága

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Eszközfigyelő (zöldhagyma, uborka, retek, saláta, sárgarépa, karalábé, zöldborsó vagy más zöldségek, amikhez hozzájutunk; kés, fogpiszkáló, hurkapálca)

TANÁR

Készítsünk zöldségszobrokat, zöldségjátékokat.

Kézmosás után mindenki egy tiszta kartonon készítse el saját kis játékát zöldségből. A részek rögzítését fogpiszkálóval vagy hurkapálcával végezzétek.

Forgassátok, tervezzétek meg, melyik zöldséget mire tudnátok használni.

Beszélgétek meg, segítsétek egymást a csoporton belül.

ÉRTÉKELÉS

Kiállítás tiszta kartonon, szavazás: mindenki 3 szem borsóval szavaz, 3 különböző alkotás elé tegye le, amelyik legtöbbet kap, az a csapat kapja a legtöbb pontot.

Adhatunk néhány ötletet: sárgarépa-karika: kerék, retek: fej, zöldborsó: szem (kis darab fogpiszkálóval rögzítve), saláta: palást, karalábé: dobókocka (répaberakásokkal) stb.

A maradékokat (a leeső faragványokat már közben befalatozhatják) elfogyaszthatják, a kész munkákat nem árt a nap folyamán megenni, mert nem időtállóak. Étvágygerjesztőnek még elolvashatjuk Gyárfás Endre: *Sorakozó* című versét.

Nahát! Alig hogy kilépek,
Jönnek felém a zöldségek;
Tálam előtt sorban állnak.
S jelentkeznek – salátának.
Fejes vagyok – szól az egyik –,
Remélem, hogy velem kezdik.
Másodiknak ki jön sorra?
A nagyorrú bösz uborka.
A paprika máris mérges:
Engedjenek az edényhez!
Szól a paradicsom: – Nekem
a tál közepén a helyem.
– Itt állok már hetek óta –
Füllent nagyot a káposzta.
Burgonya úr, mi tülekszik?
Azt sem tudja, hogy mi lesz itt!
Tolonának békétlenül,

Ám mindenki sorra kerül,
s beválnak – nem katonának,
Csupán vegyes salátának.

Ügyeljünk a balesetvédelemre! Adhatunk egy *Biztonságfigyelő* szerepet is, aki arra ügyel, hogy munka közben a csoporton belül mindenki megfelelően, célszerűen és kellő óvatossággal használja az eszközöket. Ha ezt a szerepet olyan gyerekek adjuk, aki egyébként eddigi tapasztalataink szerint nem kellően ügyel az ilyen dolgokra, akkor két legyet ütünk egy csapásra: ő, akinek figyelnie kell a többiekre, nem engedheti magának, hogy ebben a szerepben hibázzon.

30. FOGLALKOZÁS

KÖZLEKEDÉS, BALESETVÉDELEM NYÁRON

(környezetismeret, technika és életvitel)

1. feladat

Közlekedés

Tananyag: Közlekedési ismeretek, szabályok

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (villámkártyák: 5–6. melléklet)

TANÁR

Emlékeztek még a különféle közlekedési táblák jelentésére? Hamarosan itt a nyár, amikor több időt töltötök a szabadban, bicikliztek, közlekedtek az utakon. Nagyon fontos, hogy betartsátok a szabályokat, hogy senkit se érjen baleset.

Vegyük elő az őszi közlekedési kártyákat! Ismételjünk, gyakoroljunk párban, majd csere a csoporton belül, értékelés, ellenőrzés színekártyákkal. Pontozás.

A cél az, hogy mindenki ismerje a táblák jelentését. Gyakoroljuk addig, amíg ez minden tanulónak hibátlanul nem megy.

2. feladat

Veszélyhelyzetek

Tananyag: Közlekedési veszélyhelyzetek

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Vállveregető, Eszközfigyelő (fénymásolt kép: 50. melléklet)

TANÁR

A képen szereplő gyerekek közül néhányan veszélyhelyzetben vannak. Beszéljétek meg közösen, melyek ezek, majd mindenki válasszon egyet, és írjon néhány mondatos figyelmeztetést a gyerekek számára.

ÉRTÉKELÉS

A megoldásokat az egyik csoport tagjai egyenként ismertetik. A többiek egyetértenek vagy módosítanak. Pontozás.

Ügyeljünk arra, hogy a tartalmilag jó megoldások formailag másként jelenhetnek meg. Legalább egy esetben írjuk fel a táblára minden csoport mondatát, hogy megmutathassuk, milyen sokféleképpen lehet ugyan arra a dologra figyelmeztetni valakit. Válasszanak a gyerekek ezek közül, hogy melyiket tartják a legjobbnak.

3. feladat**Kakuktkojás játék**

Tananyag: Gépek a környezetünkben

Megoldási idő: kb. 15 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Eszközfigyelő, Írnok

TANÁR

Biztosan sokféle közlekedési eszközt ismertek. Olvassátok el a tábláról a nevüket. Vitassátok meg, melyik nem tartozik a többi közé – valamilyen általatok megtalált szempont alapján –, melyik a kakuktkojás?

motorkerékpár, autóbusz, szekér, helikopter, repülőgép, autó

ÉRTÉKELÉS

Az egyik csoport ismerteti a megoldást, indokol, a többi egyetért vagy korigál. Pontozás.

Mint minden kakuktkojás játéknál, itt is előfordulhat, hogy a gyerekek nem az általunk kigondolt szempont szerint választják ki a nem odaillő eszközt. Ebben az esetben egy több szempontból is megoldható eszközhalmazt írtam fel. Szándékosan szerettem volna megmutatni ezzel a feladattal a csoportoknak, hogy többféle jó megoldás is van.

4. feladat**Közlekedés az úttesten**

Tananyag: A gyalogosok közlekedési szabályai

Megoldási idő: kb. 10 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Vállveregető, Eszközfigyelő (fénymásolt lap: 51. melléklet)

TANÁR

Állítsátok sorrendbe az úttesten való áthaladás lépéseit! Vigyázzatok, mert két helytelen mondat is van közöttük!

- A lehető leghosszabb úton, az úttest feléig balra nézve, gyors léptekkel áthaladunk.
 - Az úttest felétől jobbra figyelünk, jön-e jármű.
 - Átrohanunk az úton, hogy minél előbb átérjünk.
 - Mielőtt lelépünk a járdáról, először balra nézünk.
 - Lelépünk a járdáról.
 - Meggyőződünk, hogy jobbról sem jön semmi.
 - A lehető legrövidebb úton, az úttest feléig balra nézve, gyors léptekkel áthaladunk.
- Célszerű először a helytelen mondatokat X-szel kijelölni.

ÉRTÉKELÉS

Az egyik csoport ismerteti a megoldást, a többiek egyetértenek vagy javítanak. Pontozás.

Tulajdonképpen a feladat egy igaz-hamis játék és egy sorrend-megállapítás összessége. Mindenképpen hívjuk fel a gyerekek figyelmét arra, hogy először a helytelen mondatokat keressék meg, utána számozzák be a maradékot abban a sorrendben, amit helyesnek vélnek. Ügyeljünk a Vállveregető és az Együttműködés-mester szerepére.

31. FOGLALKOZÁS

A TAVAK

(technika és életvitel, matematika, környezetismeret, magyar nyelv és irodalom)

1. feladat**Tavak**

Tananyag: Ismeretek a tavakról

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (fénymásolt kérdések: 52. melléklet)

TANÁR

Korábban sokat foglalkoztunk a folyók munkájával. Ma a tavakról tanulunk. Osszátok szét a csoporton belül a kérdéseket, és válaszoljatok egyénenként rájuk!

Mi különbözteti meg a tavat a folyótól?

.....

Mi különbözteti meg a tengert a tótól?

.....

.....
 Melyik Magyarország legnagyobb tava?

.....
 Mi a lakóhelyetekhez legközelebb eső tó neve?

Ha elkészítettétek az egyéni megoldásokat, beszéljétek meg a csoporton belül, majd az azonos kérdéseket kapók alkossanak új csoportokat! Vessék össze válaszaikat! Pontozzanak, majd, ha szükséges, korigáljanak saját munkájukon belül!

ÉRTÉKELÉS

Az újonnan felállt csoportok tagjai közül valaki ismerteti a csoport által jónak ítélt megoldást, a többiek véleményezik.

A mozaikmódszerrel létrejövő, az azonos feladatokat megoldókból álló új csoportok egy másféle feladattudat, hovatartozás kialakítására alkalmasak. Növelik az egyéni felelősséget, hiszen a gyerek saját csoportját kell, hogy képviselje egy új, tartalmilag azonos munkát végző csoportban. Itt a pontozás akkor tölti be jól a feladatát, ha az új csoportok közös véleményének kialakítása előtt pontoznak. Előfordulhat, hogy ez esetben elbizonytalanodnak a jó megoldást illetően. Ilyenkor adjunk segítséget nekik. Ha a végső, osztály szintű ismertetéskor derül ki, hogy rossz a megoldás, akkor visszamenőleg javítsunk a pontokon. Akkor követhető ez, ha az egyének meghagyják a saját megoldásaikat, és alá írják le az új csoport által jónak ítélt választ. Így vita nélkül visszakereshető mindenkinek a véleménye.

2. feladat

Rejtvénykészítés

Kompetencia: Fogalmazási képesség fejlesztése. Lényegkiemelés

Megoldási idő: kb. 30 perc

FELELŐSÖK

Együttműködés-mester, Csendkapitány, Írnok, Mókamester

TANÁR

Készítsünk rejtvényt a többi csoport számára a nyárhoz kapcsolódva!

Válasszatok egy témát!

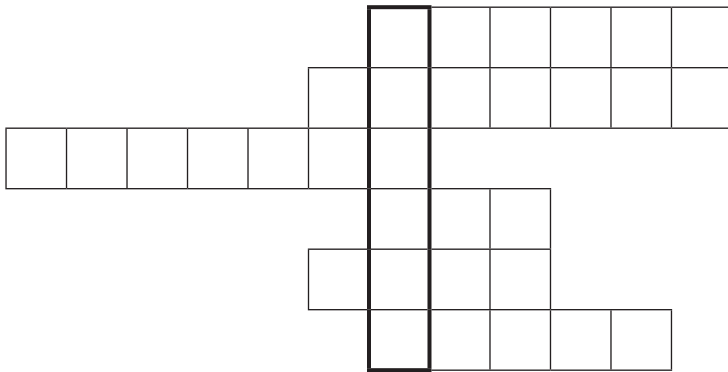
1. A tavak növényvilága.
2. A tavak állatvilága.
3. Sportolás, szabadidő eltöltése a tavakon.
4. Veszélyhelyzetek a tavakon.
5. A tavak hasznosítása

Készítsetek keresztrejtvényt hat szóból a témákhoz.

A MUNKA MENETE

Először a megoldást döntsék el, majd annyi fogalomról, dologról állapotodjanak meg, ahány betűből áll a megoldás. Ezután egy tanuló készítse el a betűk számának megfelelő négyzetsort, hárman pedig kérdezzenek rá a fogalmakra, dolgokra.

Például

Ezt csinálja a rossz vízcsap.

Játék a strandon.

Hideg édesség árusítóhelye.

Jó, ha süt.

Itt napozunk.

Véd a napszúrástól.

ÉRTÉKELÉS

A csoportok kicserélik egymás rejtvényét és megpróbálják megoldani. Ahol sikerül, ott a rejtvény készítői megkapják a pontot.

Figyelmeztessük a gyerekeket arra, hogy a rejtvény minden szavának a választott témakörhöz kell kapcsolódnia. Ha megértik a keresztrejtvény-készítés módszerét, gyakran és szívesen készítenek rejtvényeket egyénileg is minden tantárgyban.

3. feladat

Békahajtogatás (origami)

Tananyag: A papír alakíthatósága. Modellezés

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Eszközfigyelő (hajtogatásra alkalmas papírlapok, olló, ábrásor: 53. melléklet)

TANÁR

Ma békaugrató-versenyt rendezünk. Készítsük el a versenyző békákat papírból. Tanuljuk meg a béka hajtogatását az ábrásor alapján! Segítsetek a csoportban a nehezen boldogulóknak!

Ha elkészültek, rendezzenek békaugrató versenyt a csoporton belül. A legnagyobbat ugró méri majd össze az erejét a többi csoport bajnokaival. A második – harmadik – negyedik helyezettek is versenyeznek egymással.

A csoportok csoportonként más-más színű papírt kapjanak, így a verseny során világosan látszik, melyik csoporthoz melyik béka tartozik. Összekapcsolhatjuk a matematikával is, úgy, hogy a csoportok mérjék meg a békák ugrásának távolságát, és ez alapján nevezzék be békáikat a csoportok közötti versenybe.

32. FOGLALKOZÁS

KÖRNYEZETVÉDELEM, KÖRNYEZETSZENNYEZÉS

(rajz és vizuális kultúra, környezetismeret, magyar nyelv és irodalom)

1. feladat

Környezetszennyezés

Tananyag: Az ember hatása a környezetére

Megoldási idő: kb. 25 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Eszközfigyelő (fénymásolt kérdések: 54. melléklet, újságcikk részletek: 55–56. melléklet)

TANÁR

Gyakran hallani napjainkban a környezetvédelemről, a környezetszennyezésről.

Nézzetek utána az újságcikkekben, mit jelenthetnek ezek a fogalmak!

Légszennyezés:

.....

Vízszenyezés:

.....

Ózonlyuk:

.....

Kihalt élőlények:

.....

Mindenki válasszon egy témát a csoportból, és próbáljon meg utánanézni a fogalomnak vagy átgondolni, megfogalmazni a meghatározását!

Az azonos témákat választók új csoportban beszéljék meg a megoldást, javítsatok, egészítsétek ki, majd ha visszatértek a csoportokhoz, ismertessétek a választ! Végül osztályszinten is hangozzon el a megoldás, hogy mindannyian ellenőrizhessük a helyességét!

Ebben az esetben olyan újságcikkeket, híreket adjunk, amelyekből tartalmilag kihámozható, mit jelentenek ezek a fogalmak! Ez a feladat segít fejleszteni a gyerekekben a lényegkiemelés képességét.

2. feladat

Környezetvédelem

Tananyag: Az ember hatása a környezetére

Megoldási idő: kb. 20 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Együttműködés-mester, Írnok, Mókamester

TANÁR

Gondolkozzatok közösen: ti hol, mit tudtok tenni a környezetszennyezés megakadályozására, a környezet védelmére?

Gyűjtsetek minél több területet, tevékenységet. A feladatot kerekasztal módszerrel oldjátok meg úgy, hogy egy üres lapra egy tanuló ráír egy fogalmat vagy mondatot, majd továbbadja a tőle jobbra ülőnek. Aki nem tud, az passzol. Így megy körbe a lap, amíg minden ötletből ki nem fogynak.

ÉRTÉKELÉS

A legtöbb területet gyűjtő csoport ismerteti, a többi a nála is megtalálható megoldásokat lehúzza, végül a maradékokat ismertetik. Pontozás.

Előfordulhat, hogy nem tudják egy-két szóval meghatározni a tevékenységet. Írhatnak mondatokat is. Pl.: Nem szemetelek. Megszólítok másokat, ha eldobják a szemetet. Szólok otthon, hogy ne dobjunk a kukába az elhasznált elemeket. Stb.

3. feladat

Képkészítés párban

Kompetencia: Megfigyelési képesség fejlesztése

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Eszközfigyelő (2-2 db A/4-es lap, színes ceruza, filctoll, vízfesték)

TANÁR

Ma egy különleges képet készítünk. A feladat egy olyan kép közös elkészítése lesz, ahol fele részben az élő, tiszta, fele részben az elhaló, szennyezett világot mutatjátok meg.

Tegyétek egymás mellé a rajzlapokat. Határozzátok meg a föld vagy a víz, a fák stb. helyét!

Döntsétek el, ki készíti a kép tiszta, ki a kép szennyezett felét. Egyeztessetek a formákat illetően. Rajzoljatok közösen, hogy a kép összetartozó legyen. Színezzetek a két világnak megfelelően, különbözően. (Pl. a víz a tiszta helyen kék, a szennyezett részen szürke stb.)

Az élőlények helyzete, arckifejezése is utalhat a két világ különbözőségére.

ÉRTÉKELÉS

A kész képeket tegyük ki a táblára.

Szempont:

- Melyik fejezi ki legjobban a két világ közti különbséget?

Ez a feladat állandó egyeztetést igényel a páros két tagja között, hiszen a végső képen ugyanazt a tájat kell látnunk megfelelően, az egyik felén a tiszta, másik felén a szennyezett állapotában. Tehát ha az egyik oldalon van egy domb, annak a másik oldalon ugyanott kell folytatódnia, ha van egy folyó, annak is stb.

33. FOGLALKOZÁS HURRÁ, ITT A NYÁR

(magyar nyelv és irodalom, technika és életvitel)

1. feladat A papírsárkány

Kompetencia: Szövegértés, lényegkiemelés

Megoldási idő: kb. 30 perc

FELELŐSÖK

Vállveregető, Együttműködés-mester, Csendkapitány, Eszközfigyelő (fénymásolt leírás, sárkányeregetési szabályok: 57. melléklet)

TANÁR

Ma a papírsárkányról tanulunk. Olvassátok el csoportszinten az alábbi leírást. Húzzátok alá azokat a szavakat, amelyeket nem értetek.

Történeti visszatekintés a papírsárkányokról

Nem tudni pontosan, mikor jelent meg a sárkány Magyarországon. A legkorábbi fellelhető írásos adat 1799-ből származik: a Magyar Kurir a sárkányt mint „szélben fölrepülő könnyű játékszert” említi. Ebben az időben Európa más országában már népszerű időtöltés volt a sárkányozás, bár ott is inkább csak a jómódú arisztokrata és polgári családok gyermekeinek játéka volt. A külföldön tanuló magyar diákok hazatérve gyakran házitanítósodtak arisztokrata családoknál. Nagyon valószínű, hogy ők hozták magukkal a sárkányt. A játék elnevezése valószínűleg a német Drachen (sárkány) szó fordításával került hozzánk, hiszen nem tudunk arról, hogy a középkori sárkánykígyó alakú repülőszerkezetet Magyarországon ismerték volna. A néprajzkutatók írásaiból tudjuk, hogy a 19. században a sárkányozás Magyarországon is széles körben elterjedt játék volt. A leírások szerint az alföldi parasztgyerekeknek is „legkedveltebb, legáhitottabb játéka” volt a sárkányozás. Pedig a falusi gyermekeknek nem volt könnyű elkészíteni ezt a játékot. A legnagyobb gondot az eresztőzsinór beszerzése jelentette. Szárítókötelet vagy ócska zsákot szedtek szálakra és kötöztették össze őket, majd tekerőfára nyolcas alakban föltekerték. Erre aztán vigyáztak is, mint a legnagyobb kincsükre. Ha egy sárkány véletlenül elszabadult, minden gyerek futott utána, és aki elérte, az rőfölt, vagy is megdézsmálta a madzagot.

ÉRTÉKELÉS

A csoportok ismertessék sorban, hogy milyen – számukra ismeretlen – jelentésű szavakat találtak. Ha a többi csoport tagjai meg tudják magyarázni, mit jelentenek ezek a szavak, tegyék meg. A mindenki számára ismeretleneket magyarázza meg a tanár.

TANÁR

A sárkányeregetésnek szigorú szabályai vannak. Értétek el, hogy a csoportban mindenki ismerje ezeket a szabályokat!

Életveszélyes és tilos sárkányt eresztetni:

- **zivataros időben,**
- **repülőterek környékén,**
- **villamos- és más légvezeték közelében,**
- **utak és vasútvonalak közelében.**

Alakítsátok ki a csoport véleményét:

Miért alkothatták ezeket a szabályokat?

Ellenőrzés színekártyákkal. (Pl.: Miért tilos zivataros időben sárkányt eregetni? Válaszoljon az első csoportból a sárga színekártya tulajdonosa. Miért tilos a repülőterek környékén sárkányt eregetni? Válaszoljon a második csoportból a kék színekártya tulajdonosa. Stb.)

A szavak értelmezése nagyon izgalmas, szinte versengenek a csoportok a többiek számára érthetetlen szavak megmagyarázásában.

2. feladat**Papírsárkány készítése**

Tananyag: Konstruálás természetes anyagokból. Modellezés

Megoldási idő: kb. 45 perc

FELELŐSÖK

Csendkapitány, Vállveregető, Mókamester, Eszközfigyelő (az ábra fénymásolata: 58. melléklet, 2 db 55 cm-es és 2 db 95 cm-es nád vagy modellező lécs, 50 × 70 cm-es csomagolópapír, tus, filctoll, ragasztó, olló, krepp-papír, zsineg)

TANÁR

Ma csoportszinten egy-egy képet hordozó sárkányt készítünk az ábra alapján.

A csoport munkamegosztása a következőképpen alakuljon:

- Először elemezzétek az ábrákat, nézzétek át a szükséges eszközöket.
- Két tanuló készítse el a sárkány vázát a nádszálakból, feszítse ki a keretzsínórt. A csoport másik két tagja készítse el tussal, filctollal a rajzot a sárkány testét alkotó papírra.
- Az ábrán látható módon rögzítsétek egymáshoz a két szerkezeti elemet, kössetek rá szalagokat és kantározásokat fel a sárkányt.
- Próbáljátok ki a szabadban a sárkányokat. Rendeztetek versenyt: melyik csoportnak a sárkánya száll a legmagasabbra? Szavazzatok: melyik csoport sárkánya a legszebb?

Jó szórakozást kívánunk!

A bonyolultabb munkafázisoknál tanári bemutatással segítsük a csoportok munkáját (pl. a nád rögzítése papírszalagokkal, a keretzsínőr rögzítése a nádhoz, a sárkány felkantározása).

A sárkányeregetésnél olyan helyet és időt keressünk, ahol a szabályok betarthatóak. A használaton kívüli sárkányok a tanterem mennyezetére függesztve szép dekorációt adnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

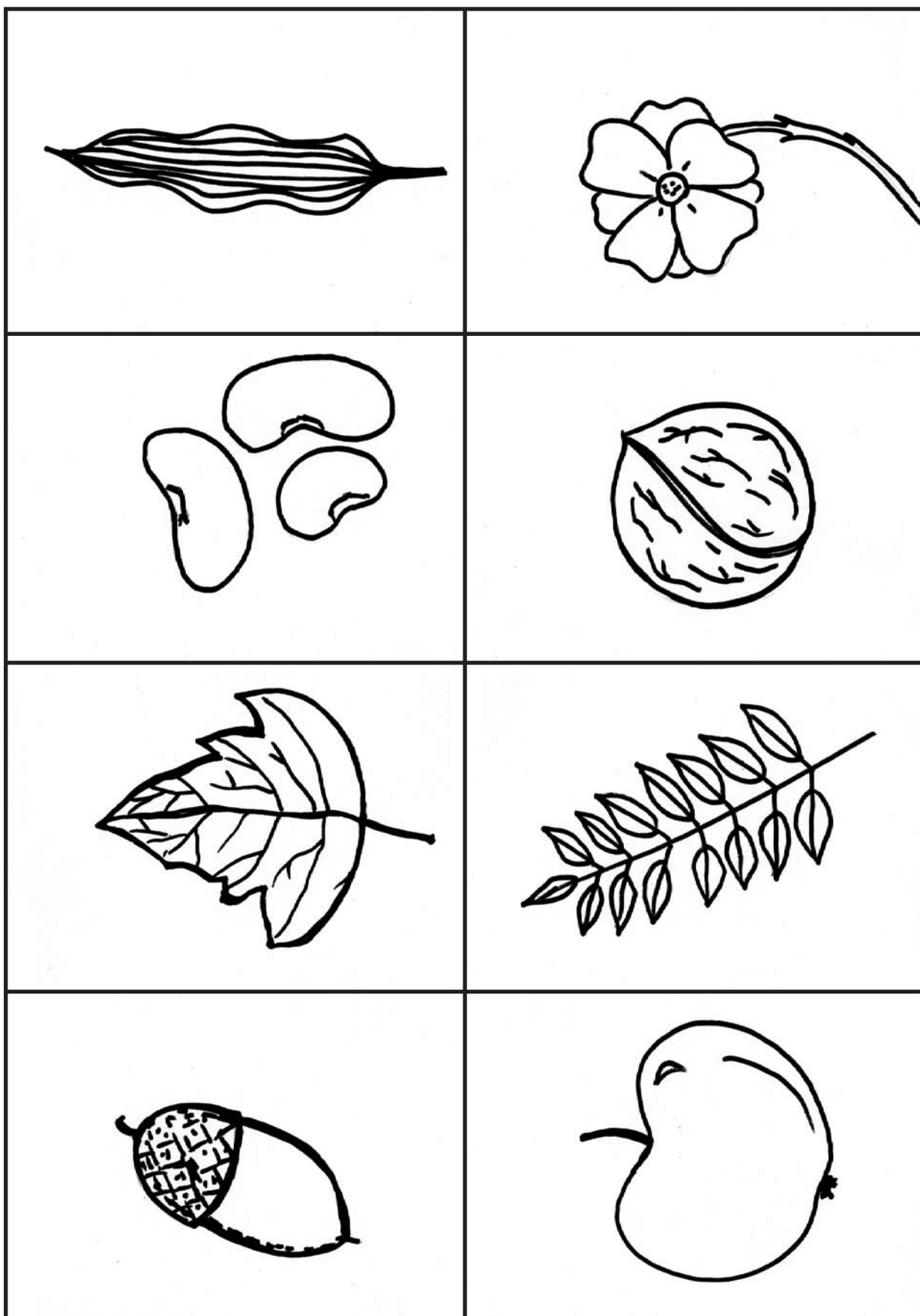
- Bodóczy István: *Papírsárkány-készítés*. Műszaki Könyvkiadó, Debrecen, 1988.
Gyárfás Endre: *Ábécéskert*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986.
Kagan, Spencer: *Kooperatív tanulás*. ÖNKONET, Budapest 2001.
Kékes Tóbiás: *Papírajátékok*. Móra Ferenc Könyvkiadó, 1983.
Kókayné Lányi Marietta: *Szépenszóló Fütyöri*. Konsept-H Kiadó, Piliscsaba, 1999.
L. Ritók Nóra: *Alkotni jó 1–4*. Pedellus Könyvkiadó, Debrecen, 2000–2003.
Minden napra egy mese. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1974.
Önismereti játékok gyűjteménye. Pedellus Kiadó, Debrecen, 2003.

AJÁNLOTT IRODALOM

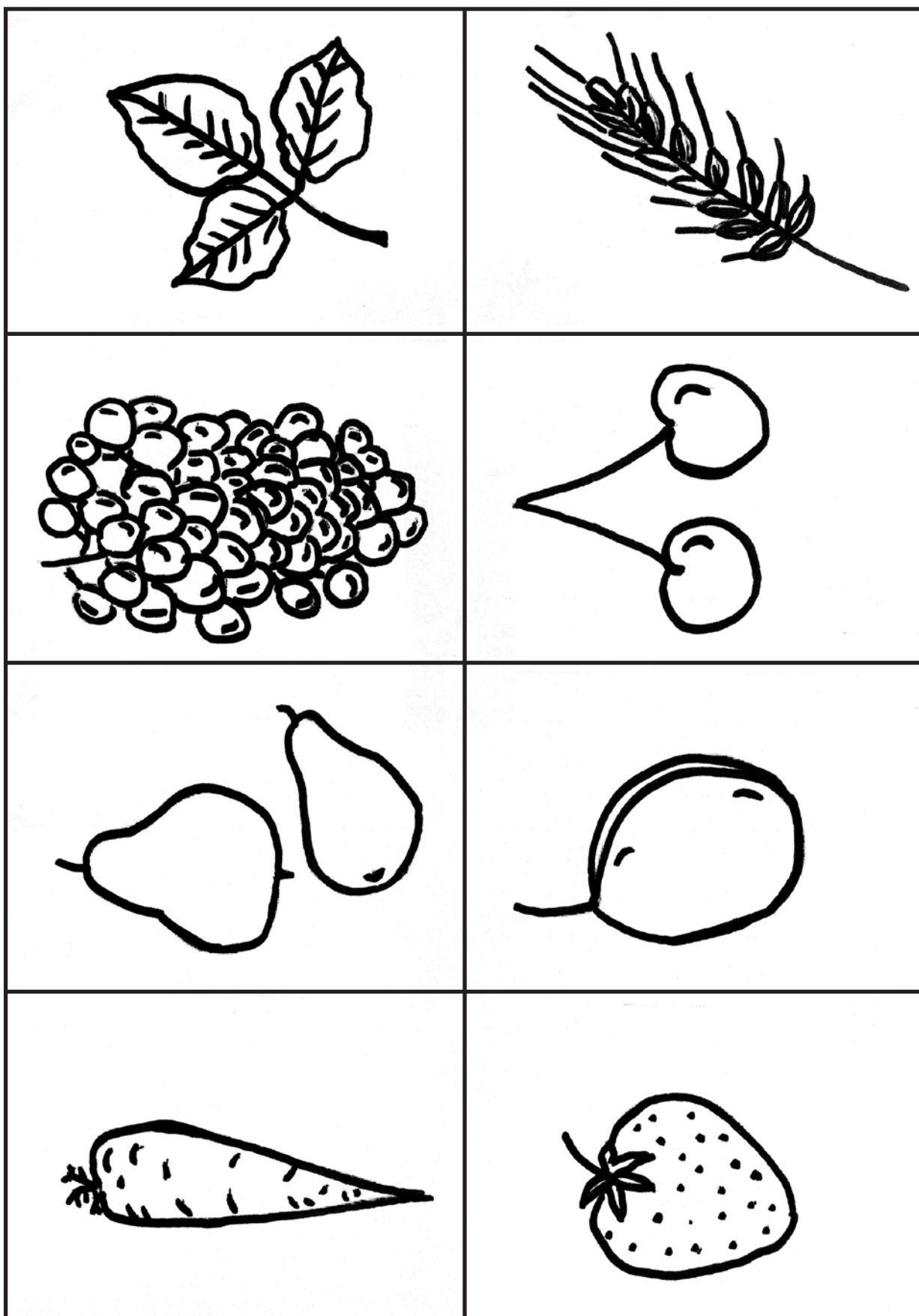
- Bárdossy Ildikó: *A kritikai gondolkodás fejlesztése*. 2003.
Gyermekek Háza tankönyvsorozat differenciált oktatáshoz. 1999.
Horváth Attila: *Kooperatív technikák, hatékonyság a nevelésben*. IFA, Budapest, 1994.

MELLÉKLETEK

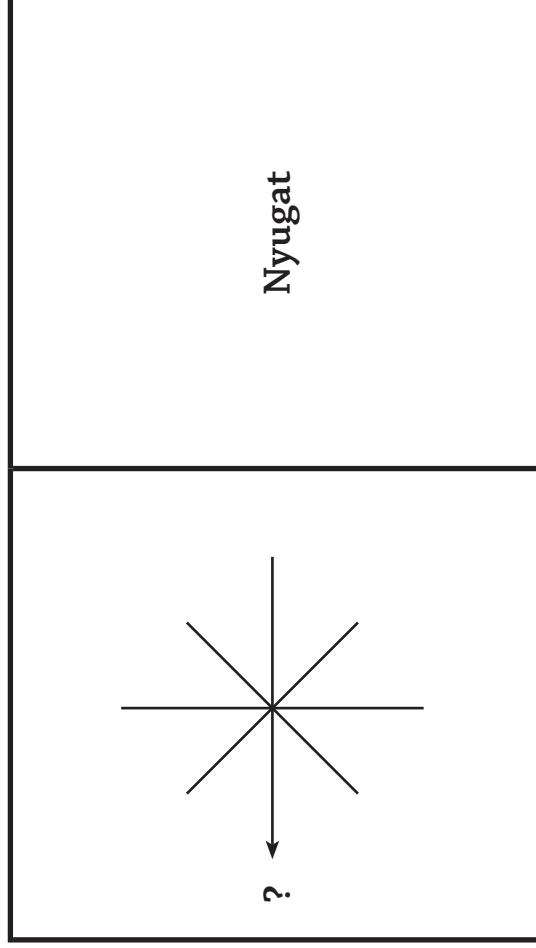
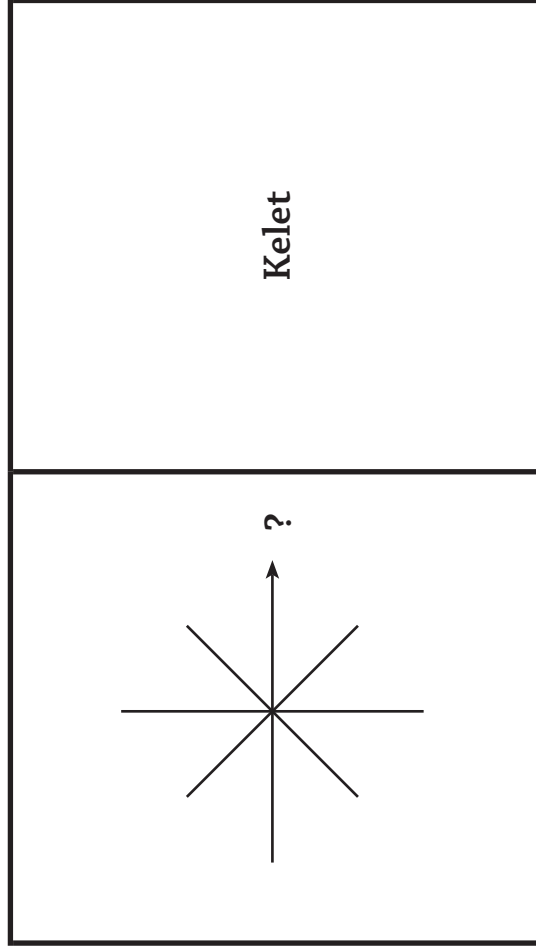
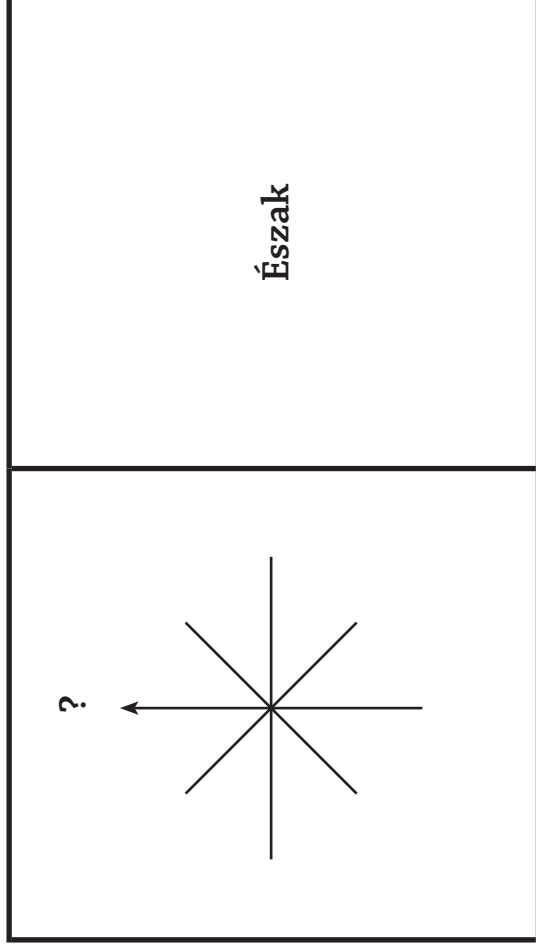
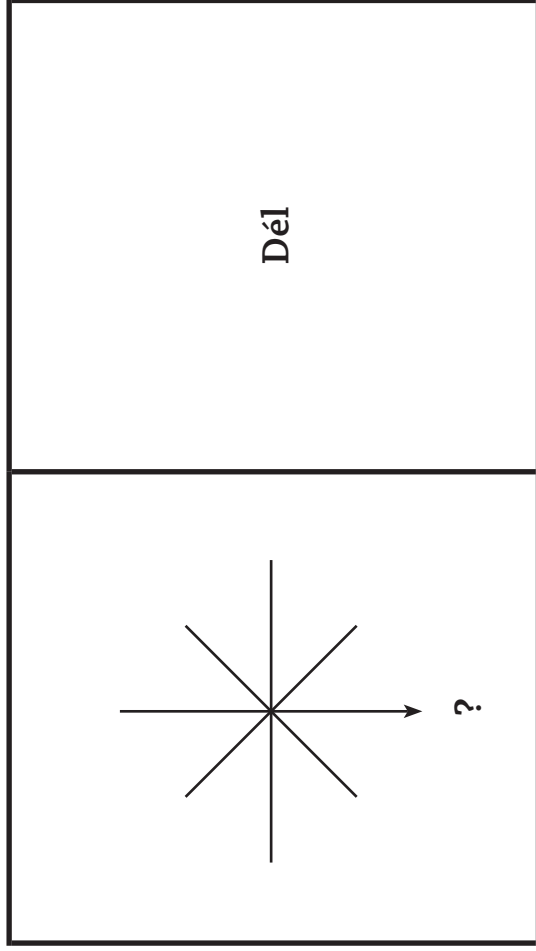
1. MELLÉKLET

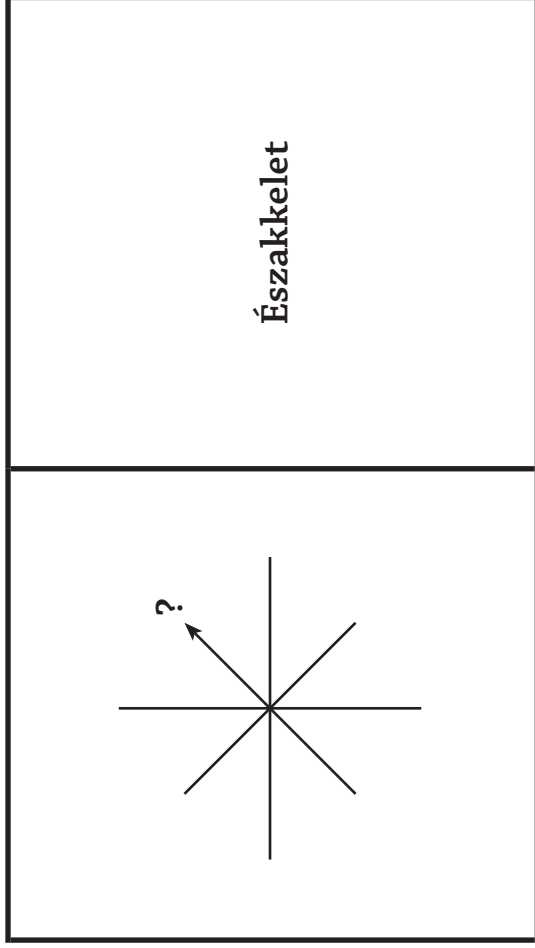
2. MELLÉKLET

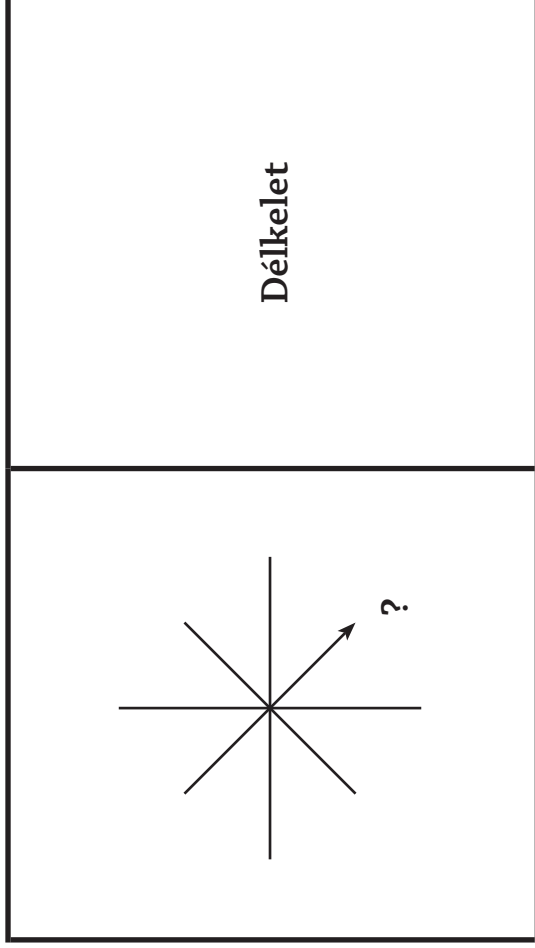
3. MELLÉKLET

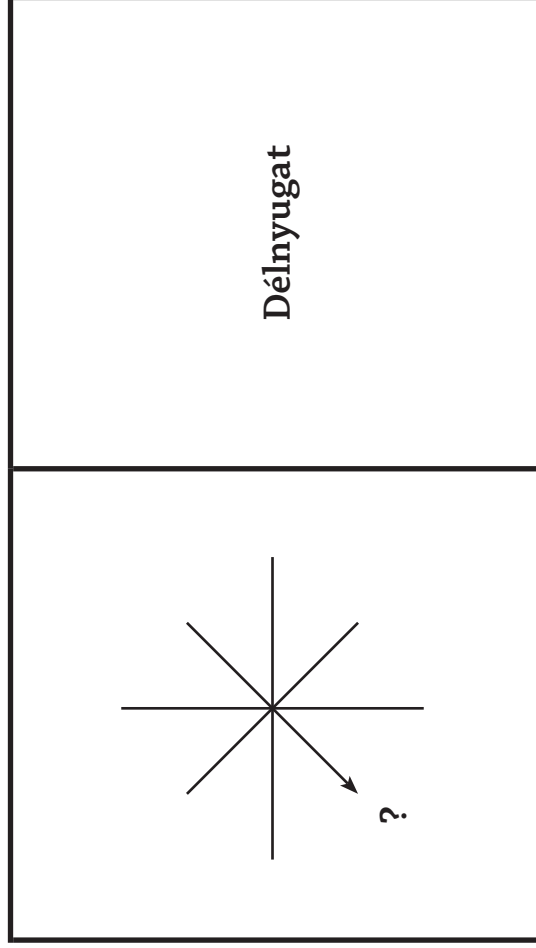
4. MELLÉKLET

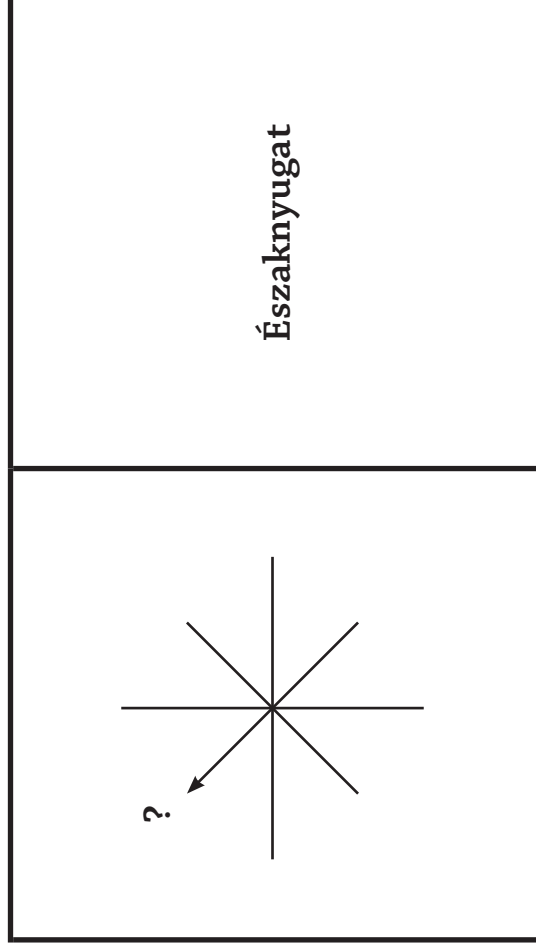
Északkelet

Délkelet

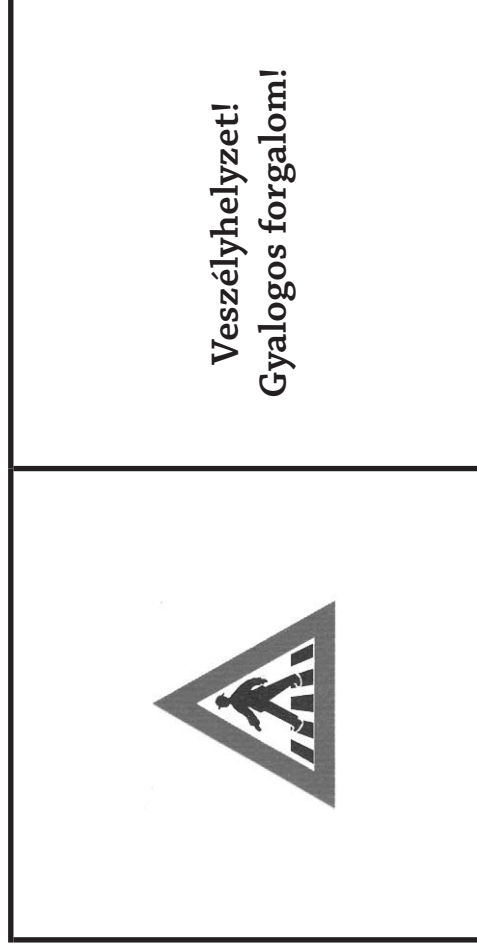
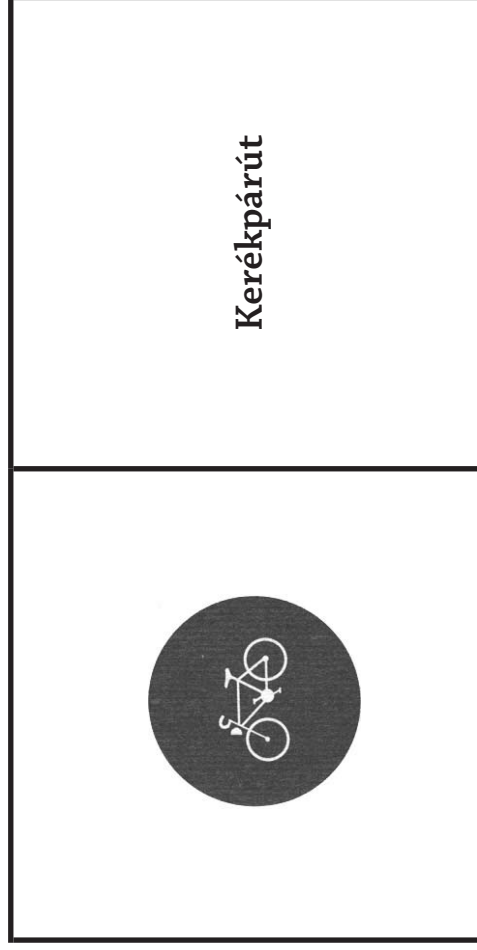
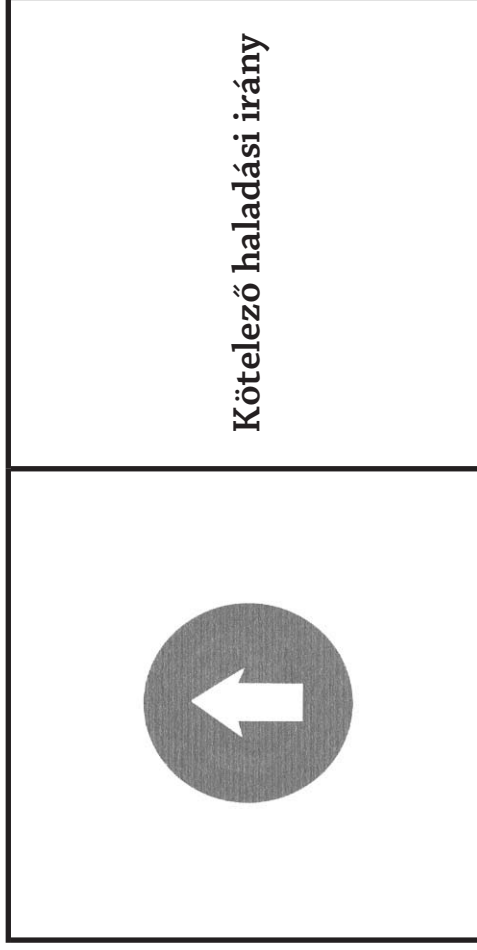

Délnyugat

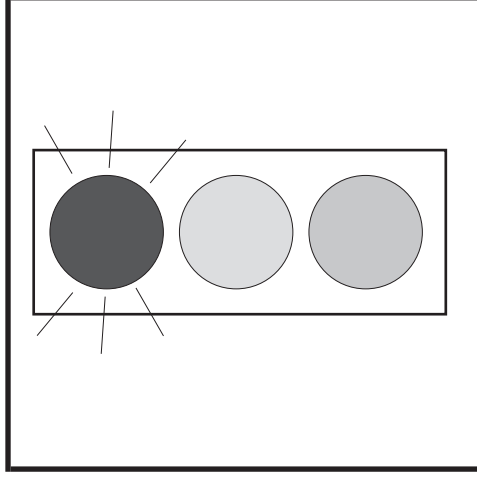

Északnyugat

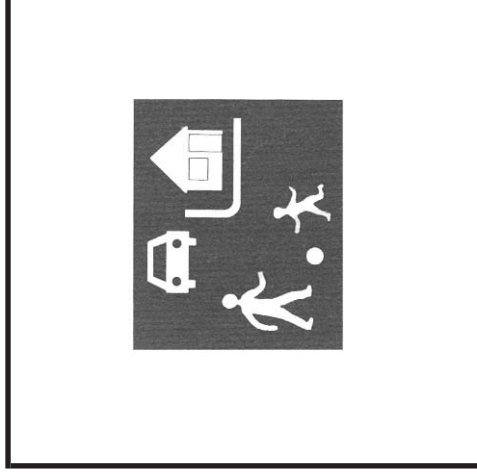
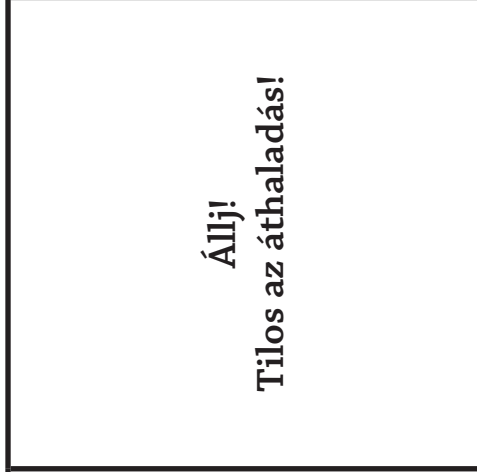
5. MELLÉKLET

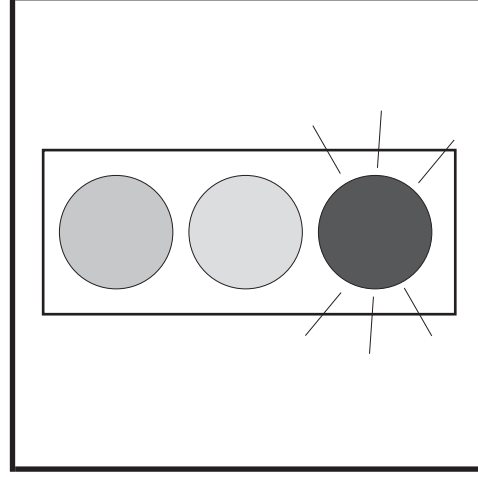
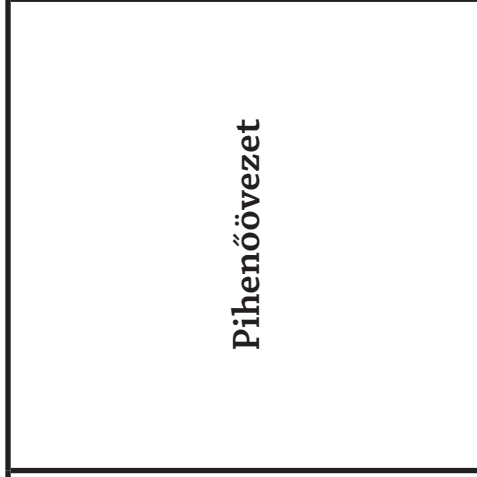
6. MELLÉKLET

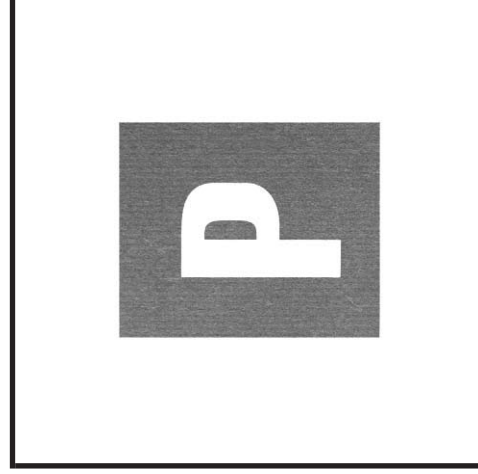
Állj!
Tilos az áthaladás!

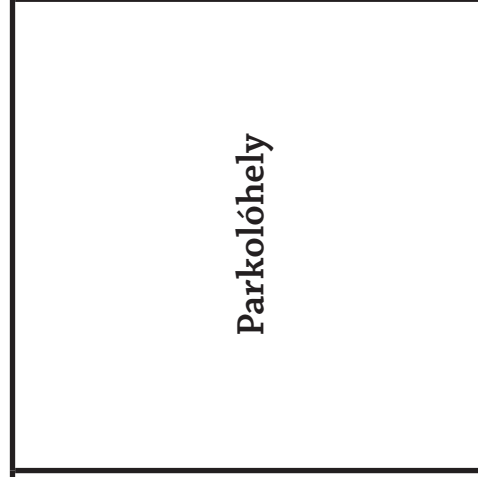
Pihenőövezet

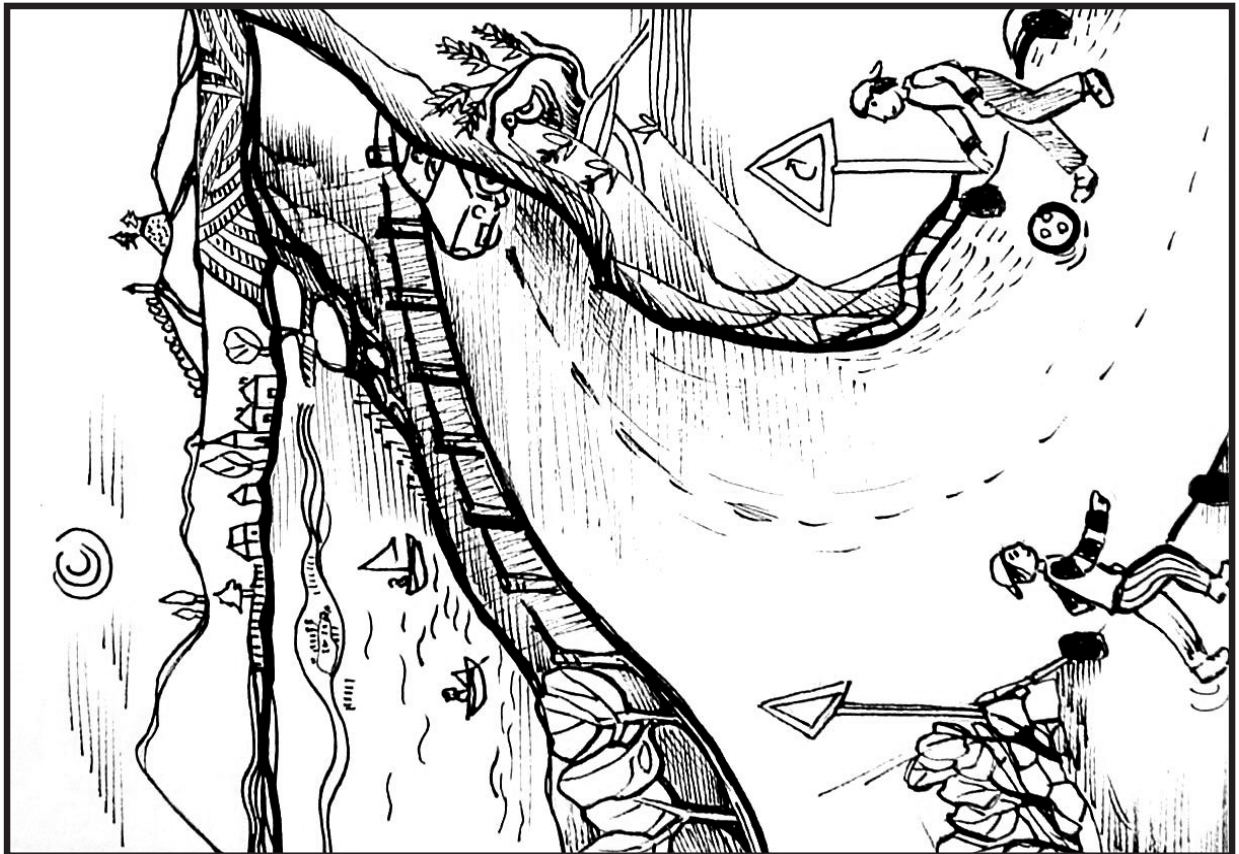
Szabad út!

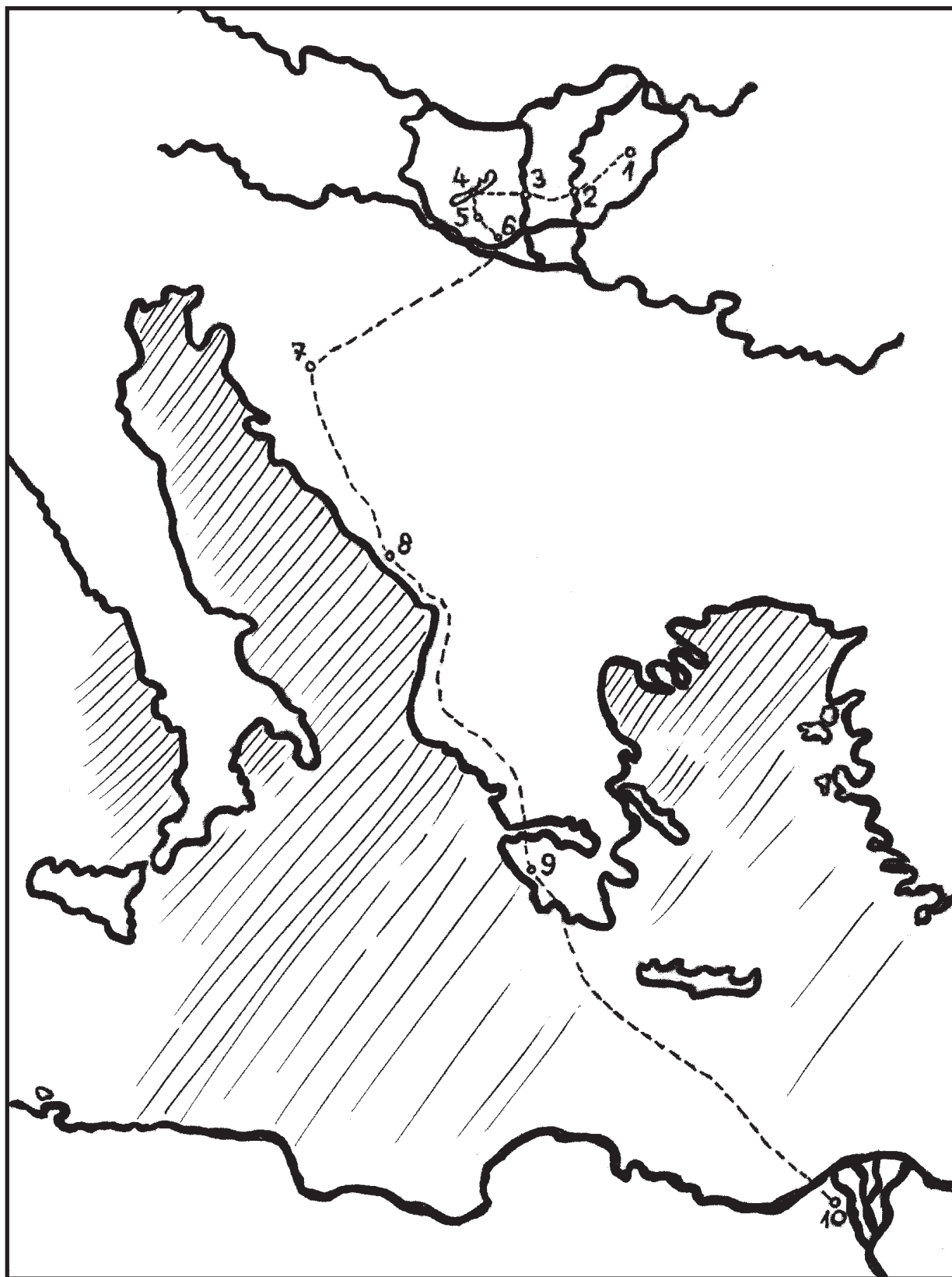
Parkolóhely

7. MELLÉKLET

8. MELLÉKLET

9. MELLÉKLET

Citadella

Hősök tere

Lánchíd

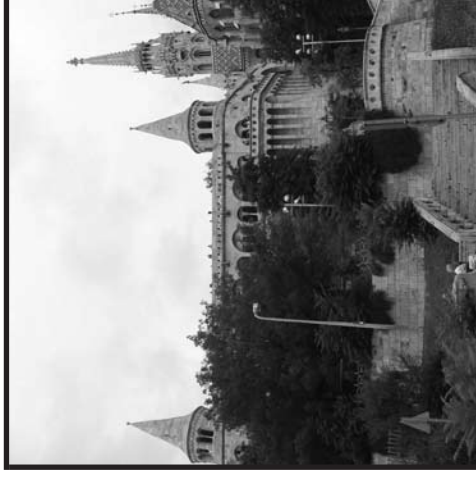

Mátyás-templom

10. MELLÉKLET

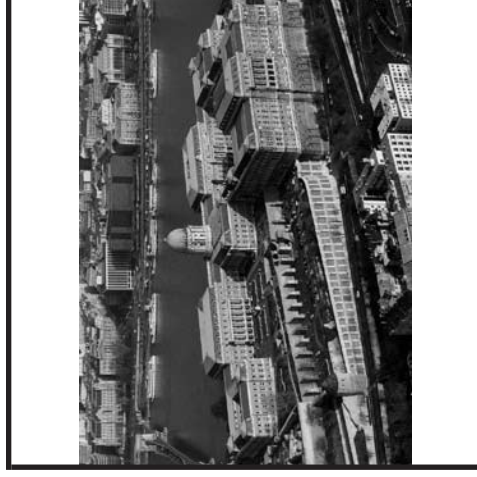
Országház

Halászbástya

Nemzeti Múzeum

Budai vár

11. MELLÉKLET

AZ ALMA MEG A KERTI MANÓ

Hajnalban vadlibák húztak át a kert fölött. Alacsonyan röptek, s hát látták, hogy az almafán egy alma búslakodik, árválkodik egyes-egyedül. Teljesen zöld volt.

– Hát te még itt vagy?! – kiáltottak rá. – Nem tudod talán, hogy mögöttünk hószárnyakon közelít a félelmetes, hideg tél? Egy-kettő, bújj a kamrába!

Szegény alma nagyon megrémült, és ijedtében még jobban elzöldült. Mitévő legyen? Hiszen ment volna ő szívesen a kamrába, de nem szedték le, mivel olyan halvány az orcája.

– Szél, szél, lökj le, kérlek, a földre! – könyörgött.

A szél jól szemügyre vette az almát.

– Nem vagy még elég piros – dörmögte –, de hát semmi közöm hozzá. Ha úgy kívánod, lelöklek a földre.

Jó nagyot fújt, és megrázta az almafát.

Az alma lepottyant, és hosszan gurult a fűben. Épp arra ment a kerti manó. Pókhálóból volt a zekéje, nagy, kerek szalmakalapot viselt a fején. Megbotlott az almában.

– Hát te mit keresel itt? – kiáltotta. – Nem tudod talán, hogy a vadlibák mögött hószárnyakon közelít a félelmetes, hideg tél? Bármely pillanatban beronthat a kertbe. Gyorsan bújj a kamrába!

– Bújnék én édes örömet – mondta az alma –, de nem tehetem. Nincs még pír az orcámon, nem akarnak befogadni.

– Hát ezen igazán könnyű segíteni! – kacagott fel vidáman a kerti manó. – Várj csak egy cseppet!

Száraz fűszálakból fürgén ecsetet kötött, arany napsugarakat olvasztott egy kettétört mákfejbe, jól elkeverte frissen szedett hajnali harmattal, s gyönyörű, kicsattanó pirosposzsgásra festette a sápadt alma pufók orcáját.

– Köszönöm, köszönöm! – hálálkodott az alma, és felderült.

Hevert a szép piros alma a fűben. Gyerekek jöttek a kertbe, észrevették, odaszaladtak.

– Nézzétek, milyen gyönyörű alma!

Gyorsan felkapták, vitték a kamrába, szépen beillesztették a többi alma közé, a polcra, s hát egy se volt oly szép, ő volt mind közt a legnagyobb, legkövérebb, legpirosabb, leggyönyörűbb!

Vidáman kuksolt a polcon. Jöhet már a tél!

12. MELLÉKLET

Olvassátok el magatokban a mesét, majd osszátok szét a feladatokat, és oldjátok meg őket!

Írd le, hogy nézett ki a kerti manó!

.....

.....

Keresd meg a szövegben azokat a szavakat, melyek az almát jellemezték a manóval való találkozás előtt!

.....

.....

Keresd meg a szövegben azokat a szavakat, amelyek az almát jellemezték, miután a manó átfestette!

.....

.....

Milyen belső tulajdonságai vannak a manónak?

.....

.....

13. MELLÉKLET

molnárfecské

vetési varjú

fácán

házi veréb

14. MELLÉKLET

fehér gólya

fekete harkály

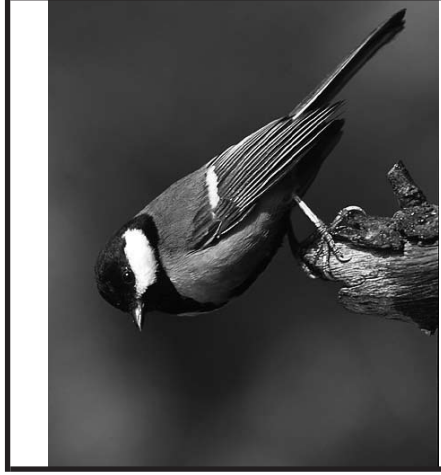

kanadai lúd

fehér farkú rétisas

15. MELLÉKLET

széncinege

macskabagoly

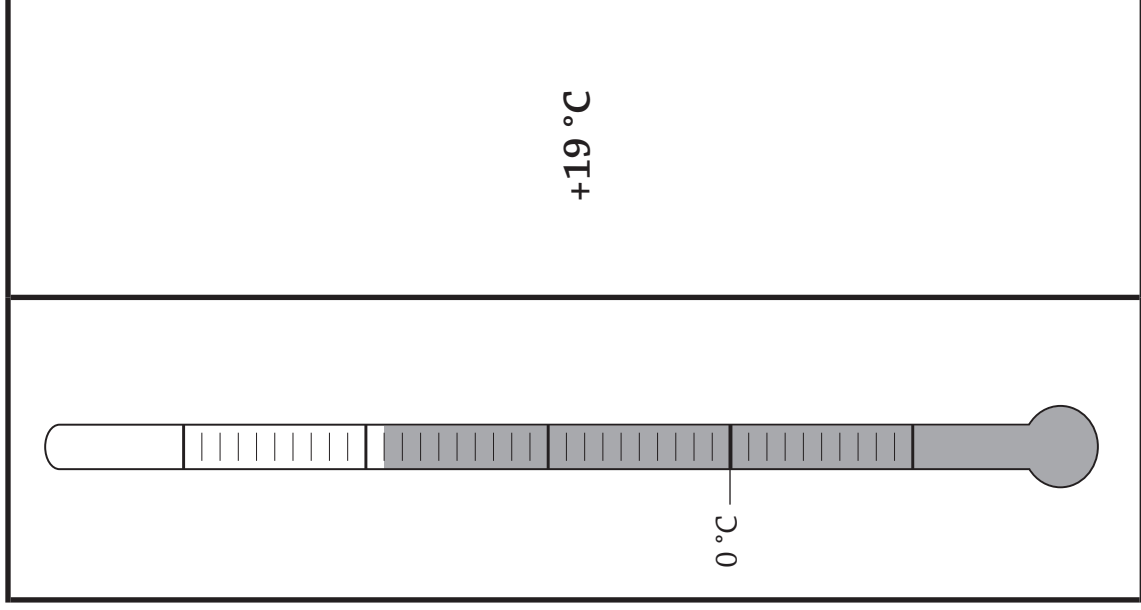
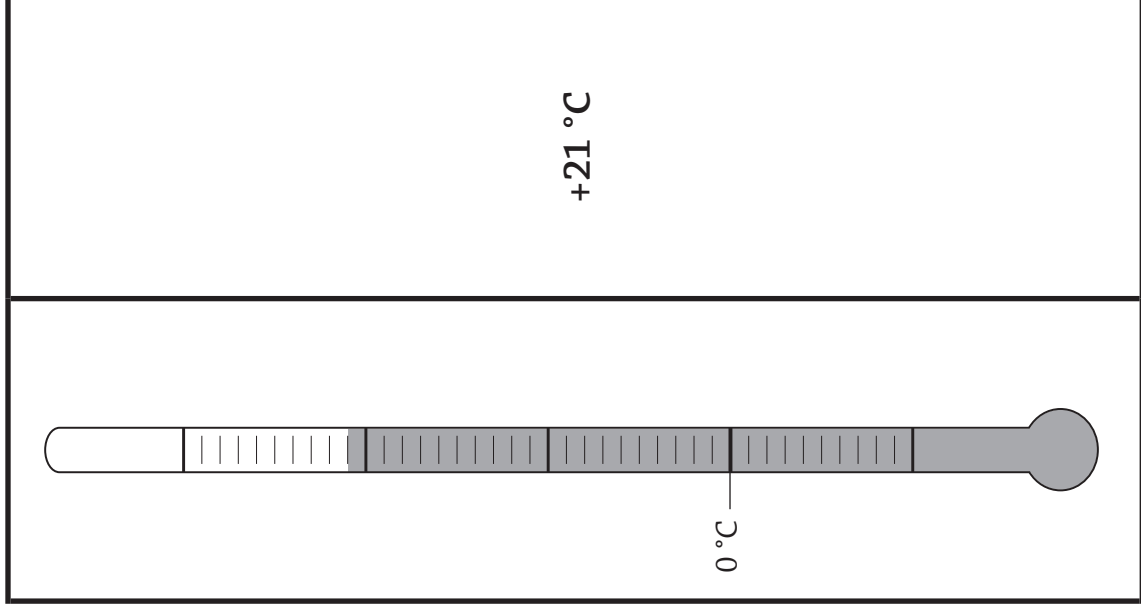
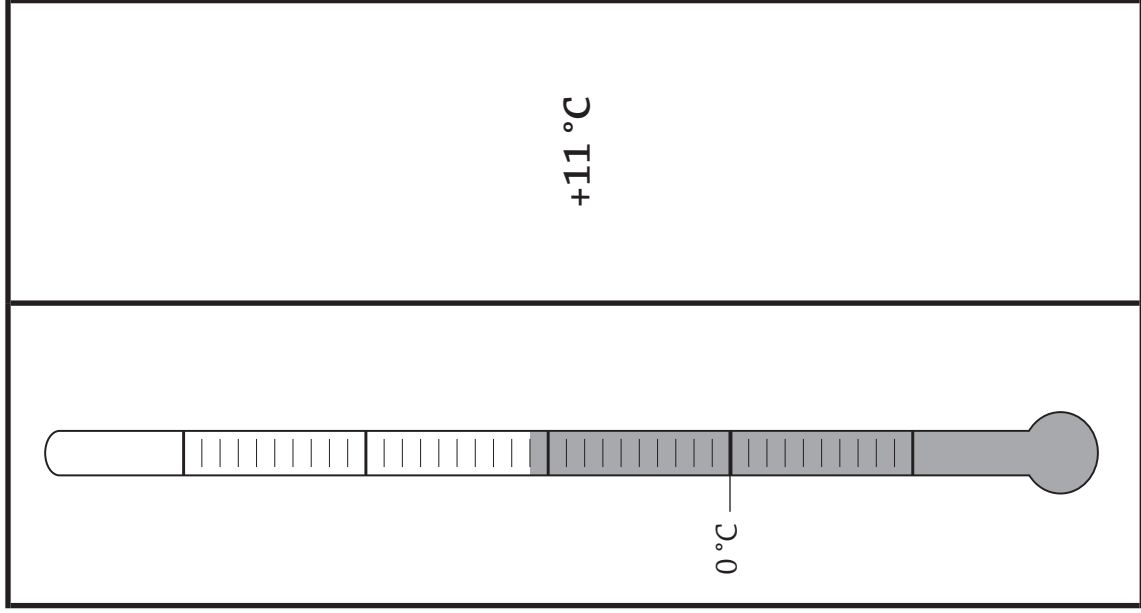

erdei pinty

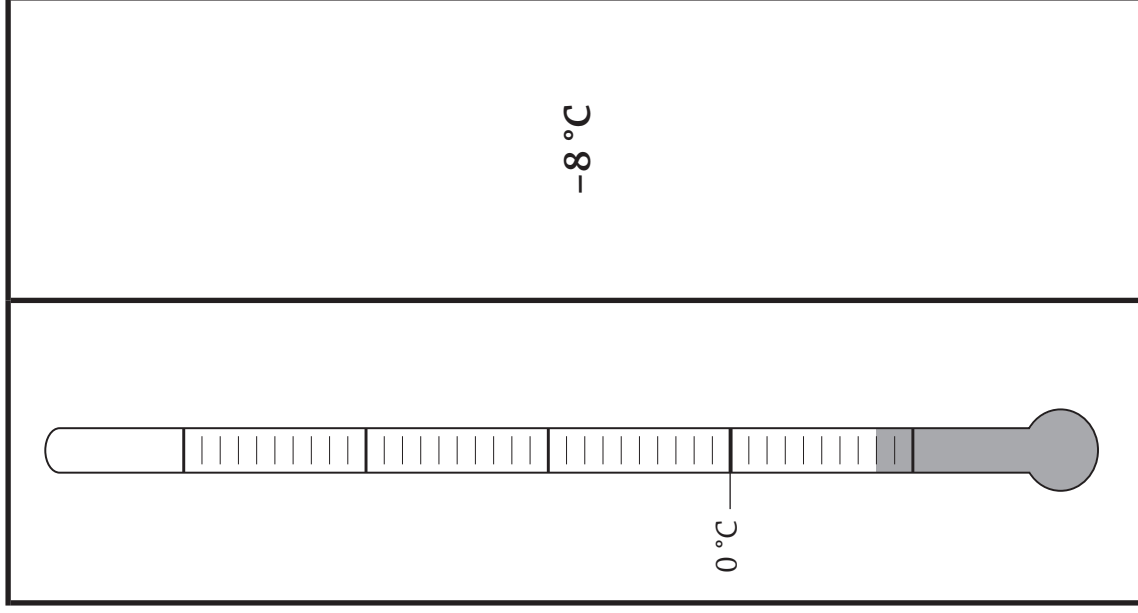
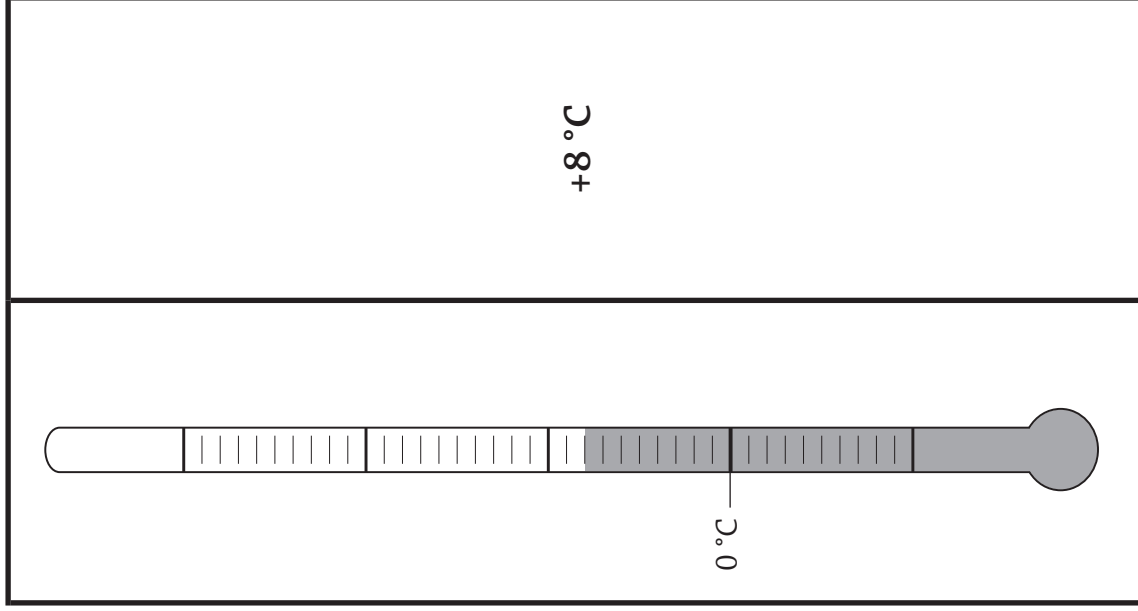
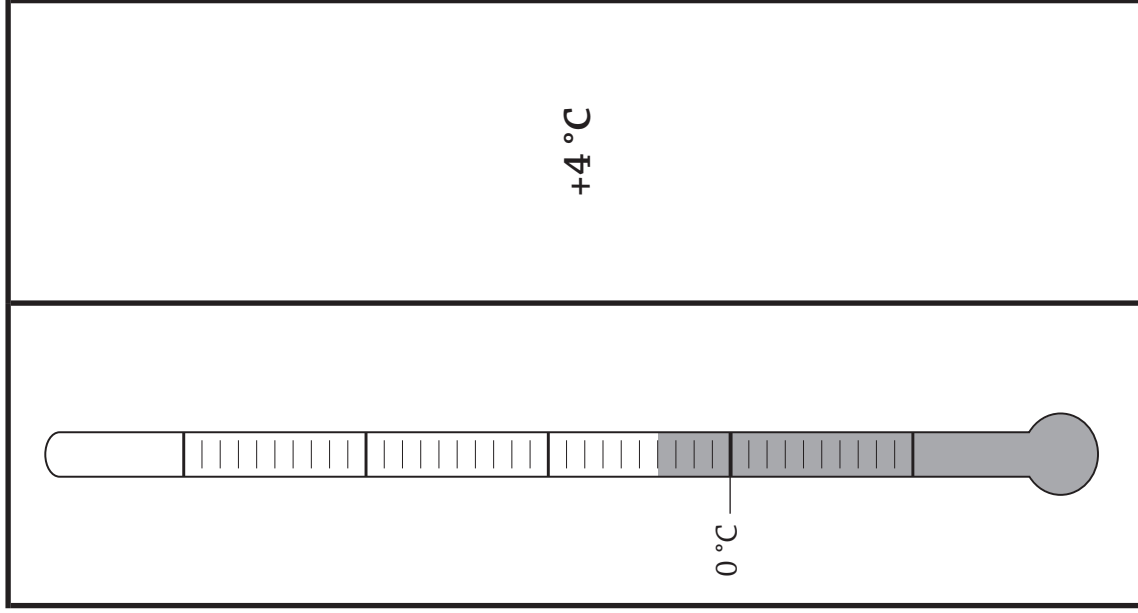

tőkésréce

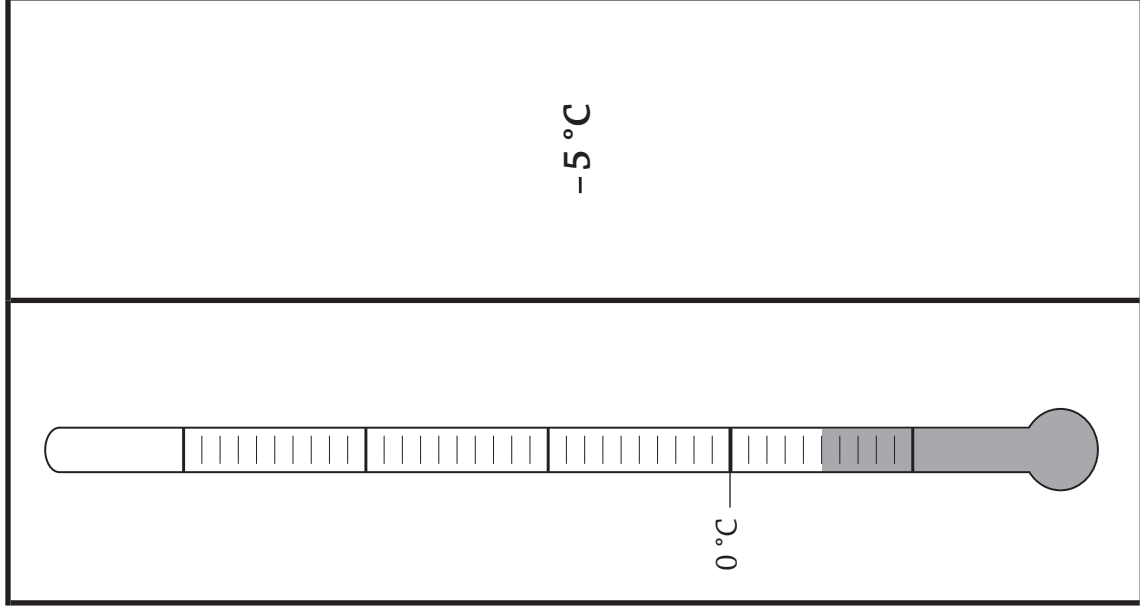
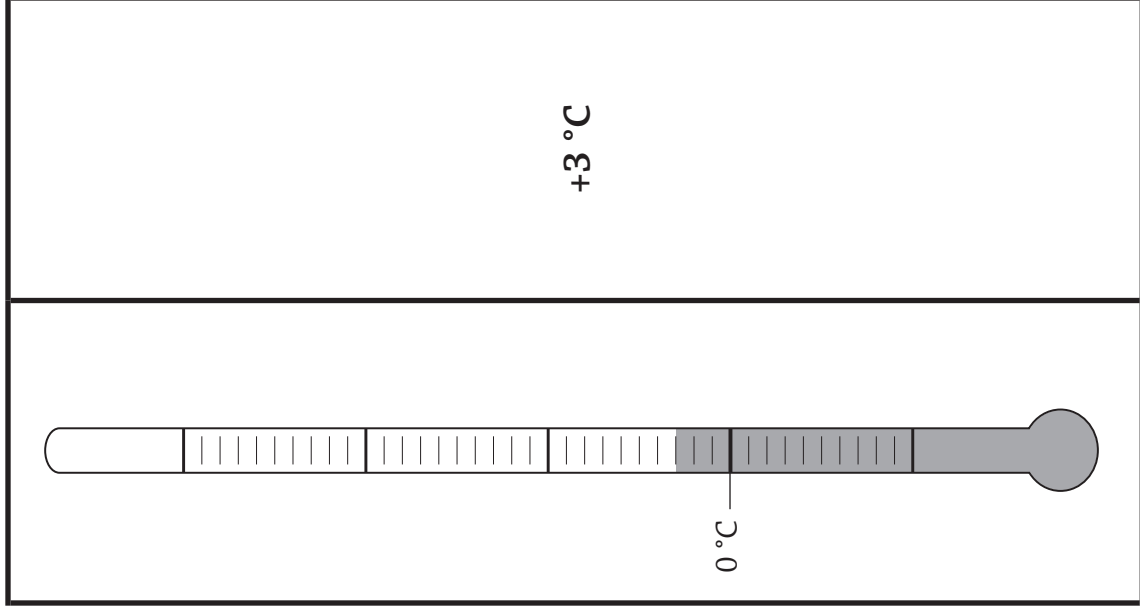
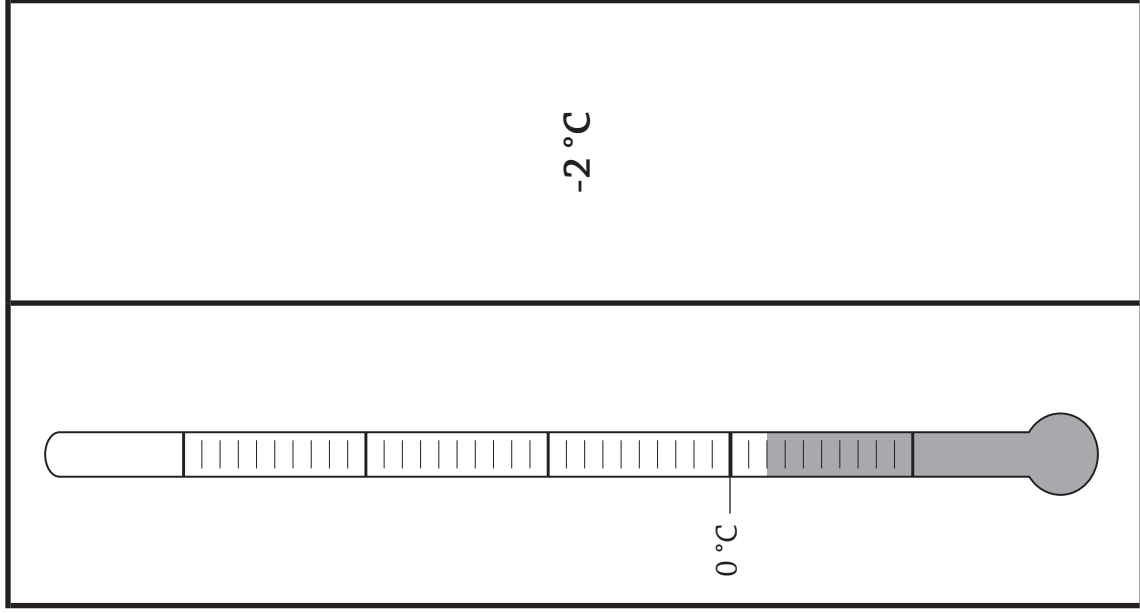
16. MELLÉKLET

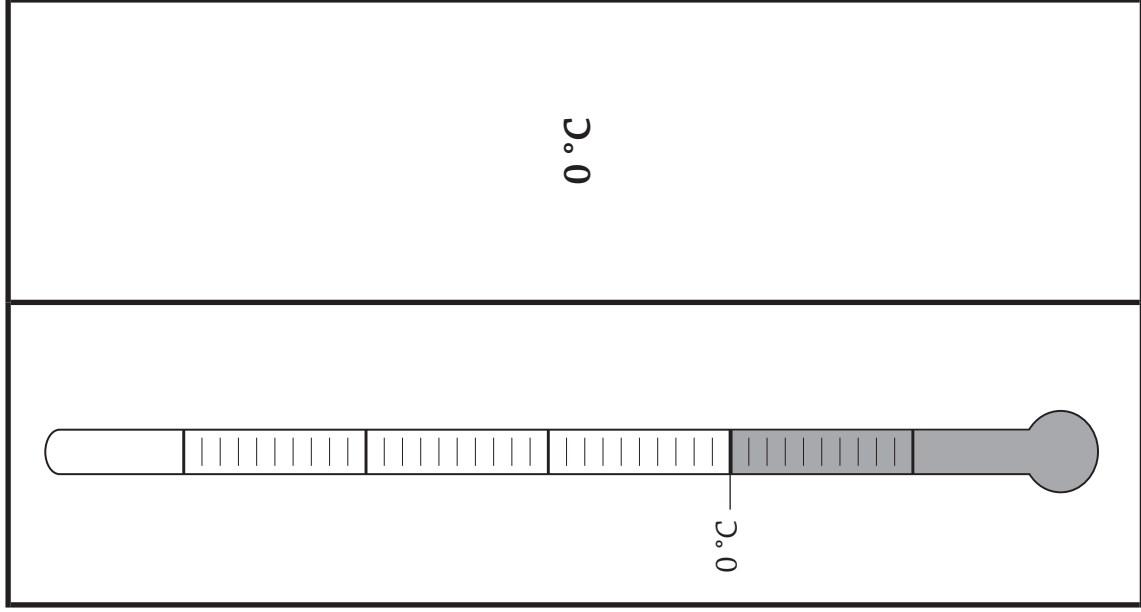
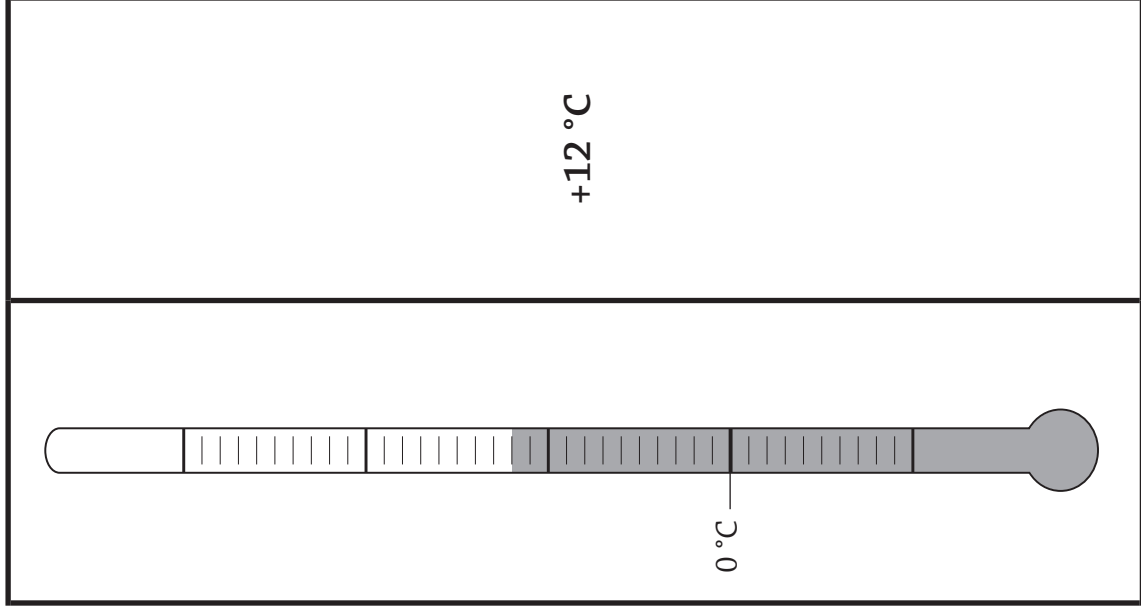
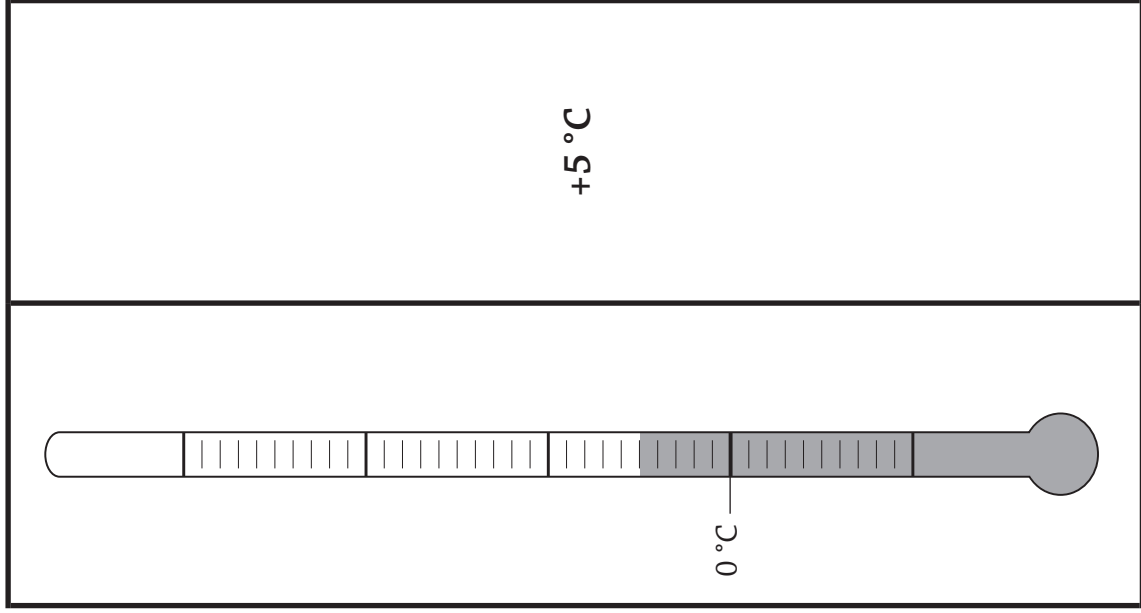
17. MELLÉKLET

18. MELLÉKLET

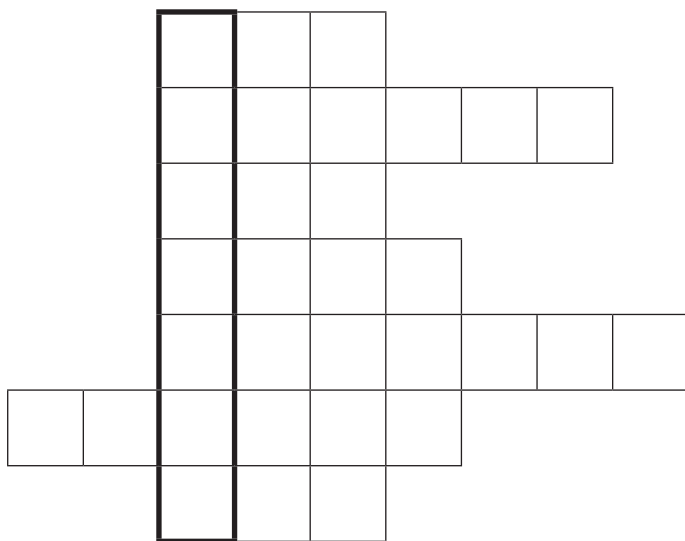
19. MELLÉKLET

20. MELLÉKLET

21. MELLÉKLET

Szükséges az élethez.

Az épület, ahol most vagyunk.

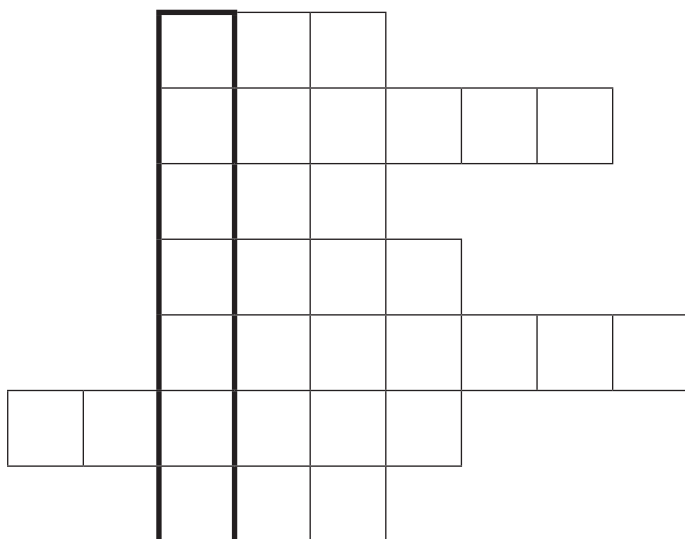
Ez az évszak van jelenleg.

Kedvelt gyümölcsféle.

Minden gyerek kedvence ő.

Csillagszóróról, tűzről pattan.

24 óra, egy...

Szükséges az élethez.

Az épület, ahol most vagyunk.

Ez az évszak van jelenleg.

Kedvelt gyümölcsféle.

Minden gyerek kedvence ő.

Csillagszóróról, tűzről pattan.

24 óra, egy...

Rakjátok össze verssé az összekeveredett sorokat!

22. MELLÉKLET

Ó gyönyörű szép, titokzatos éj!

Ó fogyhatatlan csodálatos éj!

Szent karácsony éjjel!

Egy világgal ér fel.

Kisdedként az édes Úr

Benne, lásd: az édes Úr

Égszemű gyermek, csöpp rózsalevél.

Hópehely ostya, csöpp búzakenyér.

Jászólabán megsimul.

Téged szomjaz, rád borul.

23. MELLÉKLET

Víz

Jég

Hó

Pára, köd

24. MELLÉKLET

EGÉRKE PIROS SZEGÉLYES KÉK KABÁTJA

Volt egyszer egy öregapó, annak volt egy fekete kutyája. Olyan kicsi volt ez a kutya, hogy öregapó elnevezte Egérkének. Egérke nagyon szeretett vadászni. Ha gazdájával kiment az erdőbe, folyton szimatolt, nyüszített, egyre kisnyulat keresett.

Egy téli napon ismét kiment öregapóval az erdőbe. Egyszerre valami nagyon érdekes szag csapta meg Egérke szimatoló orrocskáját. Izgatottan nyüszítve rohant a bokrok közé. Az egyik bokor alatt lyukat látott meg, s belebújt. Ez a lyuk egy alagút nyílása volt, s a csöpp kutyus sietősen totyogott előre az alagútban. Hirtelen megtorpant. Egy nyúl állt előtte, hosszú fülét, mulatságos orrát mozgatva. Egérke éktelen ugatásba kezdett:

– Vau ... vau! ... – A nyúl meg csak nézte, s mozgatta a fülét meg az orrát.

– Miért nem szaladsz el? – kérdezte Egérke. – Hogyan fogjalak meg, ha nem szaladsz előlem?

– Miért akarsz engem megfogni? – kérdezte a nyúl.

– Nem is tudom pontosan – mondta Egérke. – De úgy tudom, hogy a nyulak el szoktak futni a kutyák elől. Nem félsz tőlem?

– Nem hiszem – mondta a nyúl. – Tudod, te olyan pici vagy, hogy nem félek tőled, akármilyen hangosan ugatsz is! Különbén is jobban tennéd, ha abba hagynád ezt a csúf lármázást. Nézd meg inkább a fiaimat, olyan aranyos kis jószágok!

Nyúlanyó az alagúton át a fészekhez vezette Egérkét, és megmutatta neki az öt aranyos nyulacskáját.

– No, most már tudod a hozzánk vezető utat, gyere el máskor is – mondta nyúlanyó Egérkének barátságosan.

Másnap reggel leesett az első hó. Öregapó azt mondta Egérkének, félti őt a nagy hidegben, ezért piros szegélyes kék kabátkát adott rá. Egérkét szorította, csiklandozta a piros szegélyes kék kabátka, próbált tőle szabadulni, de sehogy sem boldogult. Öregapó leült a kandallóhoz melegedni, Egérke meg fogta magát, és piros szegélyes kék kabátkájában nagy mérgesen csaholva az erdőbe vágatott. Egyenest a nyúlcsalád fészekébe vezető alagút felé rohant.

– Ó, egek! – kiáltott nyúlanyó, mikor meglátta Egérkét. – Milyen csinos a korcsolyaruhád!

– Ez nem korcsolyaruha – vakkantott Egérke –, ez csak egy piros szegélyes kék kabát, ami szorít és csiklandoz. Kérlek, segíts leszedni rólam. Odaadnám takarónak a kisnyusziknak.

Nyúlanyó óvatosan leszedte Egérkéről a piros szegélyes kék kabátkát, gyöngéden ráterítette az alvó nyuszikra, és fölsóhajtott:

– Nézd csak, milyen aranyosak! És gyere el, Egérke, kérlek, gyere el hozzánk máskor is!

Egérke hazaballagott, s mikor öregapó megkérdezte tőle, hogy hova lett az új kabátkája, boldogan csaholta:

– Vau... vau...

De öregapó nem értette, mit csahol Egérke, és még most is azon gondolkodik, ugyan hová tűnhetett a piros szegélyes kék kabátka.

25. MELLÉKLET

Miért nem féltek a nyulak Egérkétől?

.....

.....

Hogyan vette észre Egérke a nyulak lakhelyét?

.....

.....

Miért kellett Egérkének kabátka?

.....

.....

Jellemezd Egérkét!

.....

.....

26. MELLÉKLET

Olvassátok el Szász Károly: *Miből lesz a kalácska?* című versét.

Miből lesz a kalácska?
Búzácskából.
S a búzacska?
Kikél a barázdából.
Eke vasa eltemeti,
lanyha eső költögeti,
nap sugára feltámasztja,
lábát kasza elvagdossa,
ló a szérűn megrugdossa,
két kemény kő összezúzza,
a gazdaasszony megdagasztja,
forró kemencébe dugja,
s ha kiveszi, látod:
megsült a kalácsod.

27. MELLÉKLET

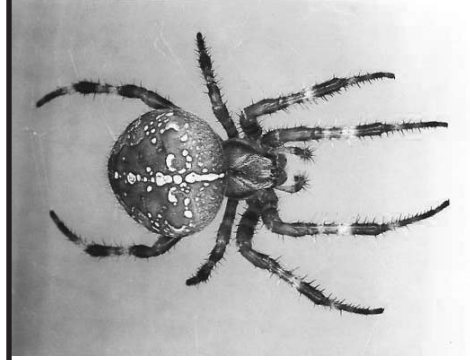
aranyos rózsabogár

egyiptomi sáska

májusi cserebogár

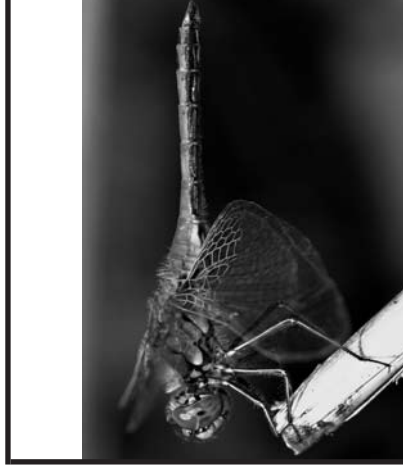

koronás keresztespók

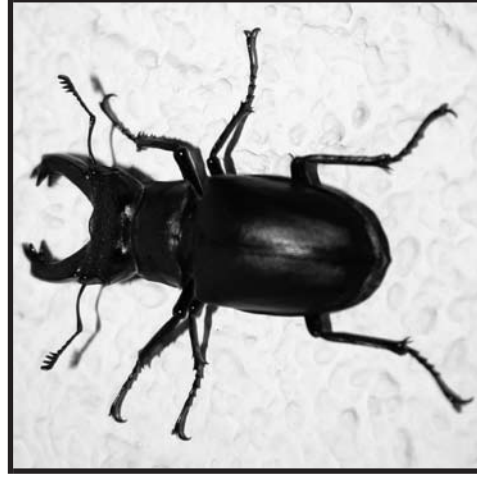
28. MELLÉKLET

hétpettyes katicabogár

szitakötő

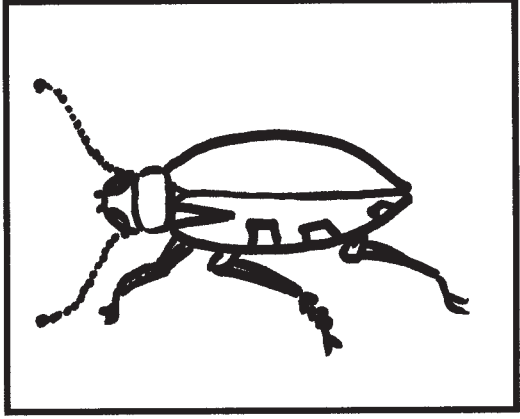
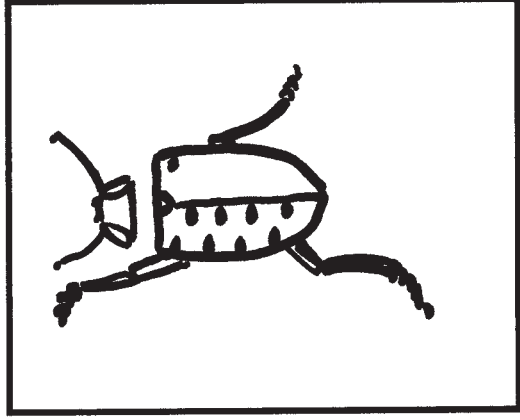
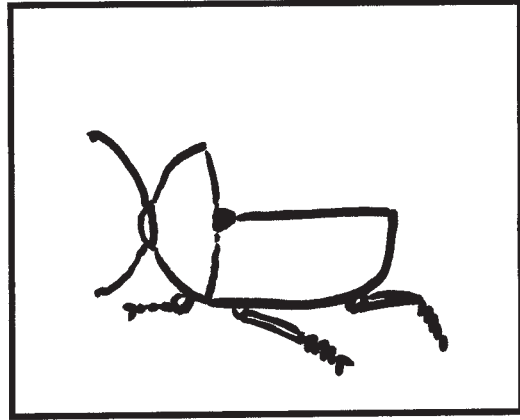
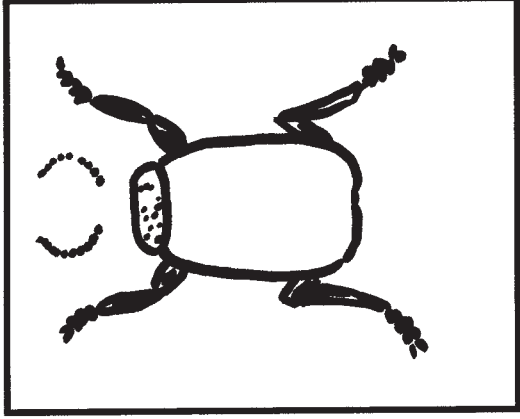
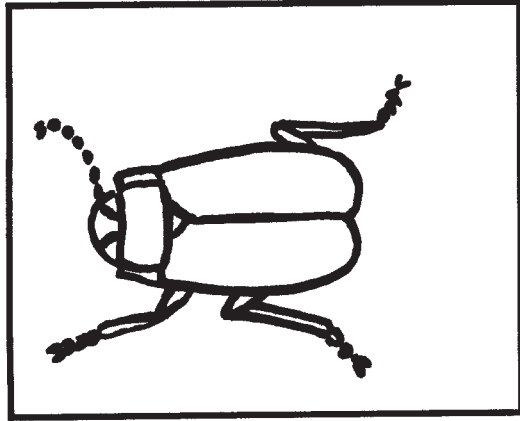

szarvasbogár

burgonyabogár

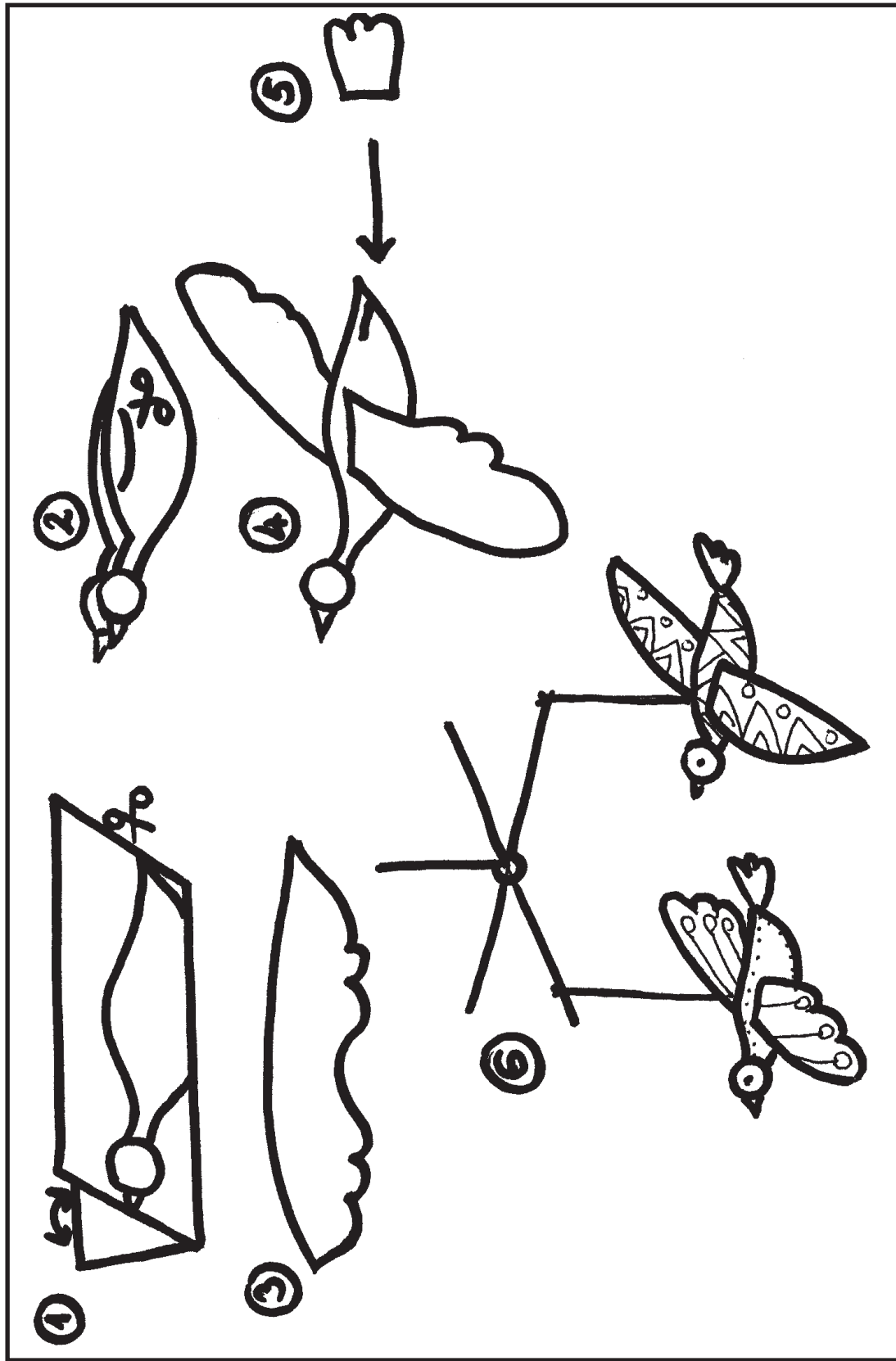
29. MELLÉKLET

30. MELLÉKLET

emlősök	madarak	halak	kételtűek	tojás
hátúszó	farok alatti úszó	ikra	úszóhólyag	szőr
kifejletlen tüdővel lélegzik	kopoltyú	csupasz bőr	átalakulás	ebihal
ragadozók	pikkely	csőr	toll	fészek
kecskebéka	míg fejlődik, kopoltyúval lélegzik	pete	repülés	csüd
növényevők	mindenevők	szoptatás	fogazat	elevenszülő

31. MELLÉKLET

32. MELLÉKLET

A BUSÓJÁRÁS

A busójárás eredete a török időkbe vezethető vissza. A monda szerint az itteni lakosok a Mohácsi-sziget mocsaras, nádas vidékén kerestek menedéket. Egyik este, amint a házaikból kiűzött mohácsiak a tűznél beszélgettek, megjelent körülükben egy öreg sokác ember, aki megjövendölte a török kiűzését. „Ne keseredjete el! Mindnyájatok élete meg fog változni. Vissza fogtok térti házaitokba, szeretteitekhez. Ti fogjátok kiűzni a kontyosokat! Jelet fogok küldeni számotokra, mikor érkezett az idő. Készüljete fel a harcra: készítsetek különféle fegyvereket fából, faragjátok magatoknak fűzfából rémisztő álarcokat, álljatek harcra készen mindenkor! A jel egy viharos éjszakán érkezik majd mindannyiátoknak: aranyos ruhába öltözött vitéz képében, rémisztő álorcában.”

Másnap megkezdődött a készülődés, fegyvereket, álarcot készítettek – és vártak, vártak. Aztán egy viharos éjszakán megjelent előttük egy délceg lovag, és arra szólította őket: kövessék. A törökök a vihar elől behúzódtak a mohácsi házakba. Az örök is aludtak, amikor szörnyű zajra ébredtek, és az álarcos, ördögpofájú szörnyeket látva, a fejvesztve menekültek a városból.

A hagyomány szerint az török kiűzését, de a téltemetést, a farsangi vigasságok végét is idézi a busójárás.

Régen a gyerekek farsangja kezdődött a farsang vasárnapot megelőző csütörtökön („male poklade”). A felnőttek vigassága farsang vasárnapjától hamvazószerdáig tartott. A mohácsi sokácok gyerekei álarc nélkül, de beöltözve – a fiúk lányoknak, a lányok fiúknak – buzogánnyal bekopogtak a kapukon és hangos „poklade” kiáltással közölték, hogy vége a télnek. A felnőttek busómaszkba, jelmezbe öltözve a Kóló téri gyűlekezés után hangos kerepléssel, kolompolással házról házra jártak, ahol étellel, itallal kínálták őket.

A mai busójárás újabb szokásaival karneválszerű vidám mulatsággá alakult, ami azonban kedvelt idegenforgalmi látványosság.

A felvonulás fő érdekessége ma: az ijesztő, szalmával kitömött birkabundás, álarcos busók és harisnyában tollat, fűrészport rázogató „jankele” gyerekek mellett a középkori ágyú felvezetése, hangos durrogatások kíséretével. Sötétedéskor a főtéren nagy tüzet raknak, s szalmabábu képében elégetik a telet.

33. MELLÉKLET

Mit idéz a busójárás?

.....
.....

Mit csináltak a gyerekek busójárás idején?

.....
.....

Mit csináltak a felnőttek busójáráskor?

.....
.....

Milyen ma a busójárás?

.....
.....

35. MELLÉKLET

lepke

fecske

tojás

kutya

pete

tyúk

ikra

ponty

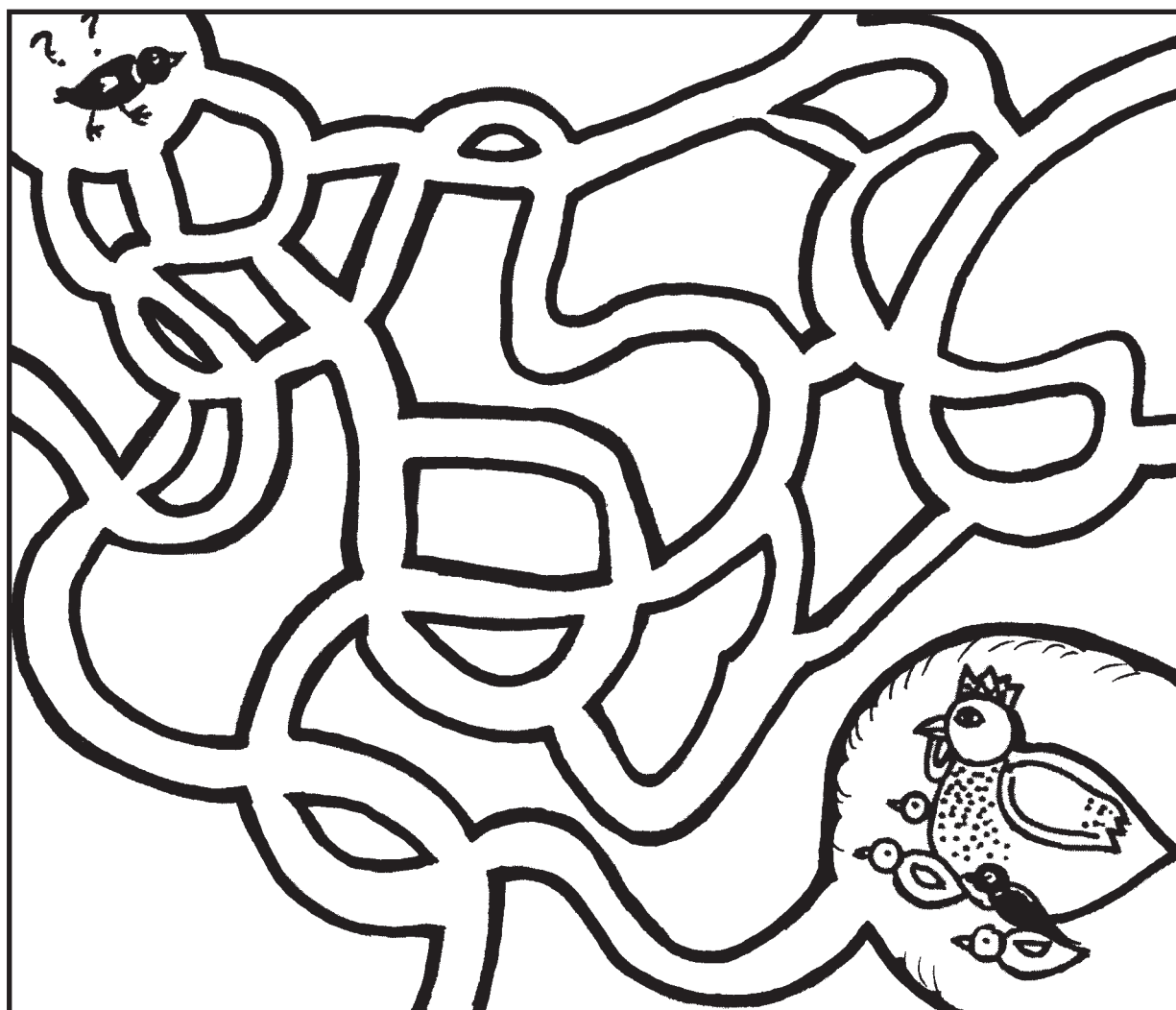
csupasz kölyök

béka

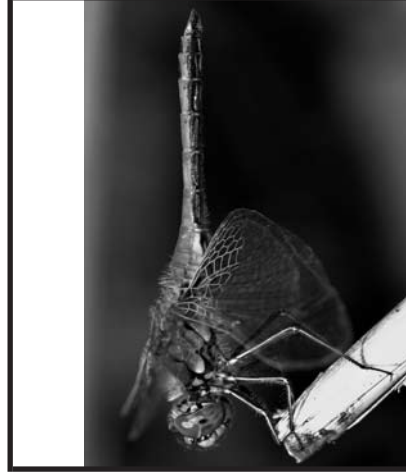
hangya

nyúl

36. MELLÉKLET

37. MELLÉKLET

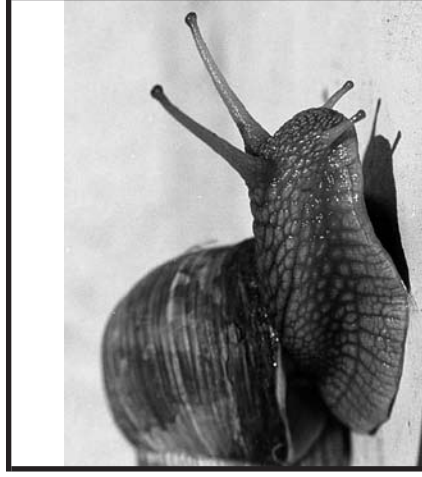
petével szaporodik

elevenszülő

petével szaporodik

petével szaporodik

38. MELLÉKLET

tojással szaporodik

elevenszülő

elevenszülő

tojással szaporodik

39. MELLÉKLET

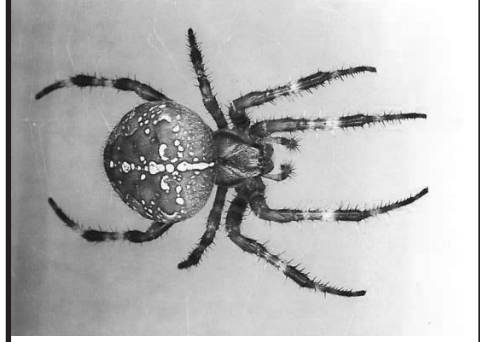
petével szaporodik

ikrával szaporodik

petével szaporodik

petével szaporodik

40. MELLÉKLET

Oldjátok meg a feladatot párban! Két feladat megoldása kötelező, a harmadikért pluszpont jár. A csoport dönti el, melyik kettő oldják meg.

1. A gólya fészkeben két tojás van. A fecske kétszer annyi tojáson kotlott. A veréb még ennél is több tojást tojt kettővel. A rigó fészkeben fele annyi tojás volt, mint a verébnél. A kakukk azonban belecsempészett egyet, amikor a rigó nem volt otthon. Hány tojás volt a rigó fészkeben?
2. A nádasban március végén 72 tojás volt. Ennek fele vadkacsatojás. A negyedét a nádirigók fészkeben találtuk. A tizenkettő részét jégmadár tojás volt. A maradékból vízcisirkék kelnek majd ki. Hány tojás tartozik egy-egy madárfajhoz?
3. A méhcsaládban ezen a tavasszal 116 petét gondoznak. A petékből 2 anyát nevelnek és kétszer annyi dolgozót, mint katonát. Hány dolgozó méh és hány katonaméh fog felnőni?

A megoldásokat beszéljétek meg csoportszinten, ha szükséges, javítsatok!

41. MELLÉKLET

Olvassátok el figyelmesen Gyárfás Endre: *Madárijesztő* című versét!

Fél lábon áll, el nem fárad,
el sem csavarog,
Örül, hogyha tökfejébe
kalapot csapok.
Tarka inge, nyakkendője
szellőben lebeg.
Elhessenti szőlőnkről a
madársereget.
Bal kezében piros szalag
s harsány kis harang.
Hogy is merne ráröppeni
rigó, vadgalamb?!
Mit adjak a jobb kezébe?
Kobakom töröm...
Itt egy napraforgótányér!
Hozzákötiözöm.
Ide szállhatsz, rigó, galamb,
sármány, cinege.
Ne higgyétek, hogy tinéktek
nem jut csemege!

Készítsetek illusztrációt a vershez!

42. MELLÉKLET

Segítsünk a mezőgazdaságban dolgozóknak kiszámítani, mennyi vetőmagot, palántát vásároljanak!

1. Az egyik táblába 2514 szem búzát vetettek. A másik tábla 12-szer ekkora. Hány szem búzát kell ide elvetni?
2. Az egyik táblába 154 káposztapalánta került. Mennyi kell a másik táblába, ami ennek a 12-ed része?
3. Az egyik táblába 938 burgonyát vetettek. Mennyi burgonya kell a mellette levő táblába, ha az 10-szer ekkora, és minden burgonyatő 3 burgonyából áll?
4. Egy területre 9837 szem kukoricát vetettek. A mellette levő terület $\frac{1}{3}$ -ad résszel nagyobb, mint az, amit már bevetettek. Mennyi kukoricaszemet szánjanak erre földre?

A csoport tagjai válasszanak feladatot, majd egyénileg oldják meg!

43. MELLÉKLET

ÖNTÖZŐVERSIKE

(magyar népköltés)

Van e háznak rózsabokra,
Nyúlják élte sok napokra,
Hogy virítson, mint rózsaszál,
Megöntözném: ennyiből áll
E kis kertész fáradsága,
Piros tojás a váltsága.

Válasszatok a feladatlapok közül, majd válaszoljatok írásban a kérdésekre:

Mit jelent ez a sor: „nyúlják élte sok napokra”?

.....
.....

Fejezd ki másképp: „Ennyiből áll e kis kertész fáradsága...”!

.....
.....

Mit jelent, hogy „piros tojás a váltsága”?

.....
.....

Írj olyan kifejezést, amelyek ugyanezt jelentik: „...*hogy virítson, mint rózsaszál*”!

.....
.....

44. MELLÉKLET

Régen	Ma
Locsolkodás vödörrel, vízzel	
	Kinder tojás
Népköltések szavalása	
	Pénz
Illatos víz (ibolyaszirmok, rózsaszirmok beáztatva)	
	Coca-cola
	Csokinyuszi
Viasszal írókázott, berzselt, karcolt tojásdíszítés	

45. MELLÉKLET

Lexikonban nézzetek utána a következő fogalmaknak:

Zöldár

.....
.....

Jegesár

.....
.....

Hordalékpúp

.....
.....

Folyószabályozás

.....
.....

Osszátok szét a csoporton belül a fogalmakat! Mindenki egyénileg keresse ki a szavakat, majd az azonos fogalmat megkeresők alkossanak új csoportokat! Vessétek össze megoldásaitokat, pontozzatok, majd térjete vissza az eredeti csoportotokhoz és ismertessétek a megoldásokat!

46. MELLÉKLET

Csoportmegbeszéléssel egészítsétek ki a mondatokat! Ügyeljetek rá, hogy a csoportban mindenki vegye ki a részét a munkából!

Tavasszal, amikor a hegyekben elolvad a, a folyók áradni kezdenek. Előfordul, hogy a folyón a jég feltorlódik és nem tud elfoly-
ni a Ilyenkor az emberek a torlaszt Az ára-
dás azért veszélyes, mert ha a kiöntenek,
a földeket, településeket. Ezért ilyenkor az emberek nagyon figyelik
a folyók és a töltéseket. Ha valahol átázik a töltés vagy
nagyon magasan áll a víz, hordanak oda, hogy megerő-
sítsék. Az áradások idején árvízvédelmi készültség van, ami azt jelenti,
hogy az emberek állandóan, hogy ha valahol a helyzet
..... válik, azonnal Így győzedel-
meskedhet az ember a természet erői felett.

47. MELLÉKLET

	Kisgyerek	Fiatalfelnőtt	Öreg, idős ember
Termet			
Haj			
Bőr			
Látás			
Munkavégzés			
Példák a csoport környezetéből (4-4)			

48. MELLÉKLET

A nyári hírekben gyakran találkozunk furcsa szavakkal. Nézzetek utána, mit jelentenek a következő kifejezések:

Aszály:

.....

.....

Biokertészet:

.....

.....

Növényvédelem:

.....

.....

Aratás:

.....

.....

A csoport minden tagja válasszon egyet, írja le, ha szükséges, keresse meg lexikonban! Beszéljétek meg közösen a megoldásokat!

50. MELLÉKLET

51. MELLÉKLET

Állítsátok sorrendbe az úttesten való áthaladás lépéseit! Vigyázzatok, mert két helytelen mondat is van közöttük!

- A lehető leghosszabb úton, az úttest feléig balra nézve, gyors léptekkel áthaladunk.
- Az úttest felétől jobbra figyelünk, jön-e jármű.
- Átrohanunk az úton, hogy minél előbb átérjünk.
- Mielőtt lelépünk a járdáról, először balra nézünk.
- Lélelünk a járdáról.
- Meggyőződünk, hogy jobbról sem jön semmi.
- A lehető legrövidebb úton, az úttest feléig balra nézve, gyors léptekkel áthaladunk.

52. MELLÉKLET

Osszátok szét a csoporton belül a kérdéseket és válaszolatok egyénenként rájuk!

Mi különbözteti meg a tavat a folyótól?

.....

.....

Mi különbözteti meg a tengert a tótól?

.....

.....

Melyik Magyarország legnagyobb tava?

.....

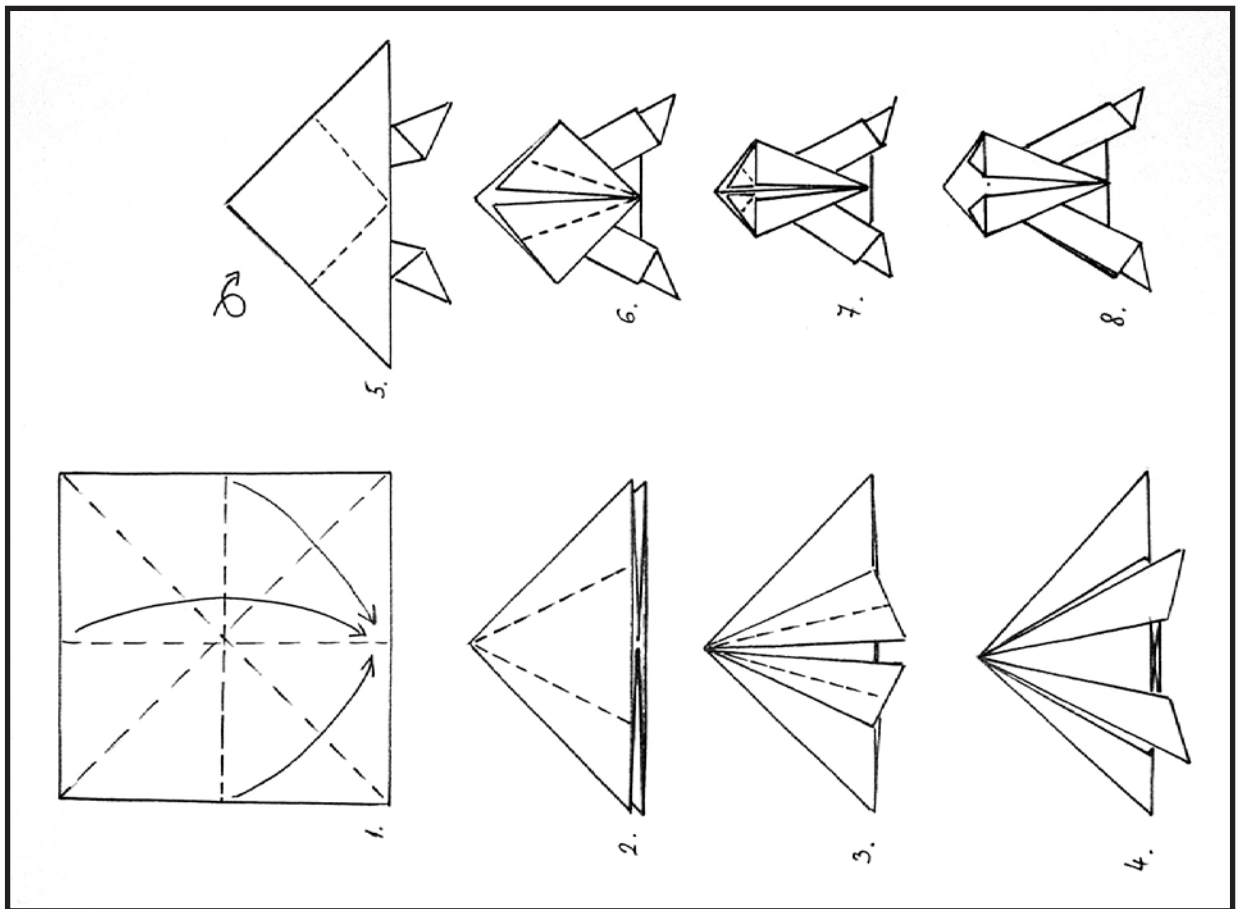
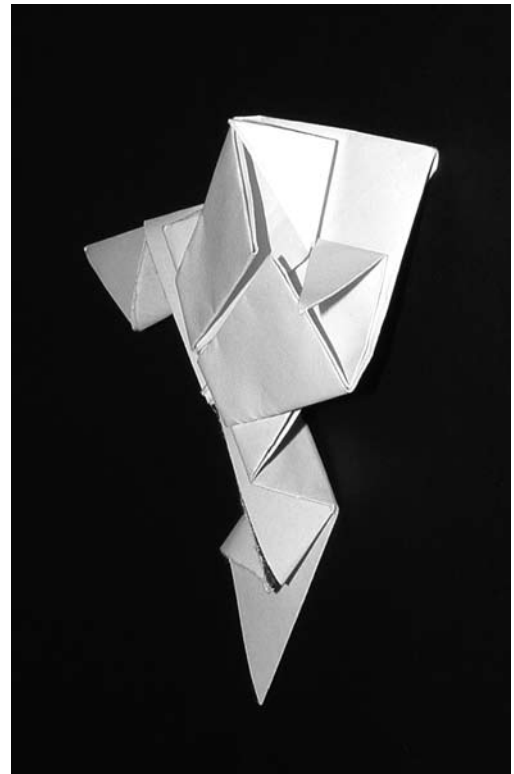
.....

Mi a lakóhelyetekhez legközelebb eső tó neve?

.....

.....

53. MELLÉKLET

54. MELLÉKLET

Gyakran hallani napjainkban a környezetvédelemről, a környezetszennyezésről. Nézzetek utána az újságcikkekben, mit jelenthetnek ezek a fogalmak!

Légszennyezés:

.....

.....

Vízszennyezés:

.....

.....

Ózonlyuk:

.....

.....

Kihalt élőlények:

.....

.....

Mindenki válasszon egy témát a csoportból, és próbáljon meg utánanézni a fogalomnak vagy átgondolni, megfogalmazni a meghatározását!

55. MELLÉKLET

1. újságcikk-részlet

„Az élőlényeket fajokba sorolhatjuk. A természetben rengeteg faj él, ezek folyamatosan változnak, kihalnak, és újak születnek. A kihalt élőlények olyan fajokba tartoznak, amelyeknek már egyetlen élő példánya sincs a Földön. Ilyen pl. a dodó, ami egy galambféle madár volt Mauritiuson. Biztos mindenki ismeri a dinoszauruszokat, ezek is kihalt élőlények, az eltűnésük természetes folyamat volt. Ma is pusztulnak ki fajok, de ennek az oka általában a környezetszennyezés és az élőhelyek eltűnése. A környezetvédők mindent megpróbálnak, hogy megmentsék a veszélyben lévő állatokat. Utolsó példányaikat fogságban szaporítják, és megpróbálják »visszavadtítani« a természetbe. Magyarországon jelenleg 1449 védett faj és 199 fokozottan védett faj él. Ezek elpusztításaért komoly pénzbüntetést kell fizetni.”

2. újságcikk-részlet

„Az ózon a Földet védelmező gázburkot képezi, 25-100 km magasan. A Napból az élőlényekre káros sugarak érkeznének a Föld felé, de az ózonréteg ezeket visszaveri. Ózon nélkül nem is lenne élet a Földön. A környezetszennyezés miatt ez a réteg elvékonyul, megsérül. Főleg a freongázok károsítják. Ha az ózonréteg felére vékonyodik, ózonlyuk keletkezik, amelyen bejutnak a veszélyes sugarak és károsítják az élővilágot. Nagy veszély jelent ez ma a Föld lakóinak. A freongázok használatát már mindenütt betiltották, ezért remény van arra, hogy visszaáll a természetes egyensúly.”

56. MELLÉKLET

3. újságcikk-részlet

„Az emberiség gyors fejlődése komoly károkat okoz a természetben. A levegőbe nagyon könnyen juthatnak szennyeződések, gondolatok az autókra, a gyárakra, a spraykre, mind károsítják a levegőt. Az élőlények legnagyobb részének szüksége van a levegőre, az oxigénre. Ezért lélegeznek és beszívják a porral, korommal, mérgező gázokkal és savakkal szennyezett levegőt, és megbetegszenek tőle. A nagy kiterjedésű esőerdőket a Föld tüdejének is nevezik, mert rengeteg oxigént termelnek a többi élőlény számára, és megkötik a szennyeződéseket. Sajnos, az utóbbi időben az esőerdők területe az erdőirtások miatt vérszesen csökken, és emiatt szennyezettebbé válik a levegő.”

4. újságcikk-részlet

„Az első élet a Földön a tengervízben jelent meg. A víz ma is nagyon fontos élőhely és életfeltétel, vízre minden élőlénynek szüksége van. Az emberi tevékenység során a tavak, folyók és tengerek szennyeződnek. A vízi élőlények nagyon érzékenyek, károsulnak, el is pusztulhatnak. A vizek lassan tisztulnak, néhány liter folyókba, tavakba került szennyvíz vagy üdítőflakon is nagy kárt tehet. Képzeljétek el, milyen hamar felborítja a vizek törékeny egyensúlyát egy rosszul vezetett gyár vagy egy elhanyagolt szeméttelep. Nagyon veszélyesek az olajszállító hajók balesetei, amikor több tonna olaj kerül a tengerek, óceánok vizébe. Nem oldódik fel a vízben, hanem a tetején lebeg, rátapad a madarak tollára, a fókák szőrére. Elzárja a víz tetejét, az élőlények pusztulását okozva. Eltávolítása nagyon nehéz és hosszadalmas. Sok időbe telik, amíg a víz egyensúlya helyre áll.”

57. MELLÉKLET

TÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS A PAPÍRSÁRKÁNYOKRÓL

Nem tudni pontosan, mikor jelent meg a sárkány Magyarországon. A legkorábbi fellelhető írásos adat 1799-ből származik: a Magyar Kurir a sárkányt mint „szélben fölrepülő könnyű játékszer” említi. Ebben az időben Európa más országaiban már népszerű időtöltés volt a sárkányozás, bár ott is inkább csak a jómódú arisztokrata és polgári családok gyermekeinek játéka volt. A külföldön tanuló magyar diákok hazatérve gyakran házitanítósodtak arisztokrata családoknál. Nagyon valószínű, hogy ők hozták magukkal a sárkányt. A játék elnevezése valószínűleg a német Drachen (sárkány) szó fordításával került hozzánk, hiszen nem tudunk arról, hogy a középkori sárkánykígyó alakú repülőszerkezetet Magyarországon ismerték volna. A néprajzkutatók írásaiból tudjuk, hogy a 19. században a sárkányozás Magyarországon is széles körben elterjedt játék volt. A leírások szerint az alföldi parasztyerekeknek is „legkedveltebb, legáhíttabb játéka” volt a sárkányozás. Pedig a falusi gyermekeknek nem volt könnyű elkészíteni ezt a játékot. A legnagyobb gondot az eresztőzsinór beszerzése jelentette. Szárítókötelet vagy ócska zsákot szedtek szálakra és kötözgették össze őket, majd tekerőfára nyolcas alakban föltekerték. Erre aztán vigyáztak is, mint a legnagyobb kincsükre. Ha egy sárkány véletlenül elszabadult, minden gyerek futott utána, és aki elérte, az rőfölt, vagyis megdézsmálta a madzagot.

Életveszélyes és tilos sárkányt ereszteni:

- zivataros időben,
- repülőterek környékén,
- villamos- és más légvezeték közelében,
- utak és vasútvonalak közelében.

58. MELLÉKLET

